ساینسي هڅې او قرآني حقایق

Scientific Efforts & Quranic Facts

لیکوال:

سلیم همت اریوبي

|

۱۴۰۴ هـ ش /2025م

د کتاب ځانګړتیاوې

د کتاب نوم: ساینسي هڅې او قرآني حقایق

Scientific Efforts & Quranic Facts

لیکوال: سلیم همت اریوبي

ډیزاین: عبدالهادي اثر

چاپوار: لومړی

چاپشمېر: (۵۰۰) ټوکه

چاپکال: ۱۴۰۴هـ ش / 2025م

ډالۍ؛

هغې ته چې جنت یې تر پښو لاندې کړ، تر څو ما په غېږ کې واخلي (ادکه).

هغه ته چې تر پښو لاندې یې جنت نشته؛ خو زما د لارې اورونه یې تر پښو لاندې کړل (بابک).

تـقـريـظ

د ډېرې خوښـــې او وياړ ځای دی چې د « ســـاينسي ــ هڅې او قراني حقايق » کتاب له پاره دا تقريظ ليکم، يو ارزښتناک او فکر - هڅوونکی اثر چې د يو ځوان، بااستعداده، د ښه فکر او ليد لرونکي ليکوال، سليم همت (اريوبي)، لخوا ليکل شوی دی. سره له دې چې سليم د دولسم ټولگي زده‌کوونکی دی، خو د هغه فکري پوخوالی او علمي وړتيا له خپل عمر څخه ډېره لوړه ده. دی د خپلو دوامداره هڅو په پايله کې تل د زده کړو په ډگر کې ځلېدلی دی او ډېرې لاســـته راوړنې لري، ځکه هغه تل د ټولگي د لومړي مقام گټونکی دی.

دا کتاب چې ســتاســو په لاســونو کې دی، « ســاينسي ــ هڅې او قراني حقايق » د الهي وحي او علمي موندنو تر منځ هغه ژوره رابطه څېړي چې د بشري پوهې بنسټ جوړوي. سليم د دې کتاب له لارې د ايمان او عقـل تر منځ پُـل جوړ کړی دی، او اســـلام يې د علمي څېړنې د مخنيوي پر ځای د هغې د الهام سرچينه معرفي کړې ده. د ۱۴۰ څخه زياتو علمي ماخذونو کارونه د ده د څېړنيز اخلاص، اصـــالت، دقت، او اکاډميکې امانتدارۍ څرگندونه کوي، هغه ځانگړنې چې آن ډېرو مسلکي څېړونکو کې هم لږې ليدل کېږي.

ليکوال هڅه کړې چې د قران او ســاينس ترمنځ همغږي روښــانه کړي. مونږ په دې پوهيږو او باور لرو چې قرآن کريم د علم، تفکر، او څېړنې

الهي منشــور دی، چې د انســان ذهن د کائناتو د اسرارو د درک او پوهې لور ته رهبري کوي. الله تعالی د علم مقام لوړ کړی او د علم غوښــتنه يې د عبادت يوه ښه گرځولې ده، لکه څنگه چې فرمايي: وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا (ووا يه اې پيغمبره: زما ر به! زما په علم کې ز ياتوالی راو له) (طه: ۱۱۴). قرآن کريم انسان هڅوي چې د اسمانونو او ځمکې د جوړښت، د شپو او ورځو د بدلون، د اوبو د دوران، د انسان د پيدايښت په منشاء او پړاوونو، د کايناتو د پيدايښت په منشاء(بدأ الخلق)، او د کائناتو په وسعت او نظم فکر وکړي، څو د الهي قدرت نښې وپېژني. رب العالمين فرمايي: سَــنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِــهِمْ (موږ به هغوی ته خپلې نښــې د اســمان په څنډو (آفاقو) او د دوی په ځانونو کې وښــيو) (فصــلت: ۵۳). قرآن کريم په پرله پسې توگه انسان ته د عقل او فکر د کارولو لارښوونه کوي، لکه: أَفَلَا يَعْقِلُونَ(آيا هغوی عقل نه کاروي؟) او أَفَلَا يَتَفَكَّرُونَ (آيا هغوی فکر نه کوي؟)، چې دا د علمي څېړنې او مشاهدې د اصولو بنسټ جوړوي. دغه الهي آيتونه څرگندوي چې اســلام نه يوازې د ايمان دين دی، بلکې د علم، منطق، تجربو، او د طبيعي قوانينو د څېړنې دين هم دی، او د هر مســلمان د ذهن او زړه د بيدارۍ الهام‌ښــونکی سرچينه گرځي. جالبه داده چې په دې علمي موضوعاتو پوهېدل چې ساينس يې نن په اثبات رسـوي، حال دا چې الهي کلام کې ورته څوارلس سـوه کاله پخوا اشاره شوې ده يا واضح شوي دي، ايماني قوت پياوړی کوي او هر منطقي انســان دې پايلې ته رســېږي چې قران کريم الهي کلام دی او د شک له پاره هېڅ ځای نه پاتې کېږي. خوشبختانه، ليکوال د اثر د ترتيب پر مهال دا ټول ټکي په پام کې نيولي دي.

دغه اثر نه یوازې د محتوا د ژورتیا له مخې، بلکې د رښتینولی، وضاحت او روښــانه بیان له مخې هم بې ســاری دی. ســلیم د لیکنې په ترڅ کې لوســتونکي هڅوي چې د نړۍ د لید له مخې قرآن کریم او معاصر علم تر منځ همغږي وڅېړي، او د مســـلمانانو د هغو زرینو عالمانو یاد تازه کړي چې یو وخت یې د علم په رڼا نړۍ روښــانه کړې وه او اوس هم د نړۍ ډېری پرمختګونه د هغوی د علمي میراث پر بنسټ ترسره کیږي.

په داســې زمانه کې چې ډېری ځوانان له فکري او معنوي هڅو څخه په شعوري یا غیر شعوري ډول لرې ساتل کیږي، سلیم د هیلې او الهام یو ځلانده مثـال دی. د علم سره مینه، منظم فکر، او د حق د موندلو ژمنتیا یې د ټولو زده‌کوونکو لپاره د پیروي وړ بېلګه ده. دا کتاب یوازې د ده د شخصي وړتیا انعکاس نه دی، بلکې د اسلام او معاصر علم تر منځ د تلپاتې فکري بحث یوه ارزښتناکه برخه ده. زه د زړه له کومې سلیم ته د دې لویې او غوره لاسته راوړنې مبارکي وایم. هیله لرم چې دا کتاب به د ډېرو نورو زده‌کوونکو لپاره د الهام سرچینه شي، او هغوی به د علم د موندلو په لور د صــداقت، تجســس، او عقیدې په رڼا کې وهڅوي. زما هیله دا ده چې **ساینســـــي هڅې او قرآني حقایق** به پراخ لوستونکي ولري او د هغو کسانو له پاره یوه ارزښتناکه سرچینه وګرځي چې غواړي **د اســلام په رڼا کې د ایمان او عقل تر منځ اړیکه** په ژوره توګه درک کړي.

پوهنمل عارف الله ضیاء

د ننګرهار پوهنتون ساینس پوهنځي بیولوژي ډیپارټمنټ استاد

تقریظ

د فکر په اسـمان کې ځینې کتابونه د سـتورو په څېر ځلېږي(یو ځل نه، بلکې د نسلونو په ذهنونو کې د تل لپاره رڼا پرېږدي). « ساینسي هڅې او قراني حقایق» د همدې رڼا یوه ډېره بارزه شغله ده ، د دې ترڅنګ دا هغه اثر دی چې د عقل د مشـــعل او د وحې د څراغ تر منځ د اړیکې یواځینې پل جوړوي، د ایمان د ژورتیا او د علم د لټون تر منځ توازن بیانوي، او د انسـان ذهن ته دا پیغام رسـوي چې حقیقت نه د تلسـکوپ په ښـــیښــــه کې بند دی او نه د محراب په ګوټ کې، بلکې حقیقت د دواړو ترمنځ دی یوه واقع پدیده ده.

د دې اثر لیکوال د علم د یوې سترې جغرافیې مسافر دی، خو دا سفر یې له خالق تعالی څخه پیل کړی او بېرته هم هماغه لور ته ســـتنېږي. هغه د علم لاســـته راوړنه یوازې یو فزیکي عمل نه، بلکې یو روحاني سـفر بولي؛ دی وایي چې دا یو داســې سـفر دی چې انســان د جهل له تیارو څخه د عرفان تر سپېدو رسوي.

یاد اثر د یو فکري، علمي او تحقیقي اثر په توګه د معاصرې نړۍ د هغو پوښتنو ځواب دی، چې له پېړیو راهیسې د انسانانو په ذهنونو کې ګرځي: ایا دین او ســـاینس یو له بله سره جلا دي؟ ایا د وحې او تجربې تر منځ تضـــاد شـــته او که نه، دا دواړه د حقیقت د یوې سرچینې دوه مختلفې رڼاګانې دي؟

دا اثر د ځوان قشـــر له قطاره د یوه هوښیار او اگاه ځوان ښاغلي سلیم همت (اریوبي) د ژور فکر، پوهې، ایماني درک او فلســفي تأمل یو رښتینی انځور دی. په دې اثر کې د «قران» او «ساینس» ترمنځ د تضاد نه، بلکې د تفاهم خبره شوې ده.

کتاب د یوې عالمانه مقدمې او څو تفصیلي څپرکیو په بڼه ترتیب شوی دی. په لومړیو برخو کې لیکوال د علم د ارزښـــت په اړه له قرآني لارښـــوونو پیل کړی. هغه څرگندوي چې اســـلام د علم لاســـته راوړل یوازې یو فضـــیلت نه، بلکې یو الهي فریضـــه گڼي. دا ټکی د کتاب د فکري نخاع په توگه بیا بیا تکرارېږي، او د اســـلام د معرفت غوښـــتنې روحیه د ســـاینس د تجربي او تحقیقي طبعیت سره یو ځای معرفي کوي.

لیکوال په ډېر راڼه ډول څرگندوي چې اســلام انســان ته د فکر، تدبر او تجربې دعوت ورکوي، او ســاینس هم د همدې فکر نتیجه ده. یعنې په ټوله کې دواړه د حقیقت موندلو هڅې دي، چې سرچینې یې داســـې ترتیب شـــوي دي چې یوه ډله یې دغه حقیقت د وحې د الهام له لارې روښـانه کوي او بله ډله یې له مشـاهدې او تجربې سره یوځای روښـانه کوي.

د کتاب یو مهم څپرکی د «قرآن او ساینس» تر سرلیک لاندې دی، چې پکې د قرآن د علمي اعجاز موضوع له بېلابېلو اړخونو څېړل شوې ده. لیکوال څرگندوي چې د قرآن کریم ډېری آیتونه د طبیعت د قوانینو، د فضا د جوړښت، د انسان د خلقت، د اوبو، رڼا او حرکت د نظام یادونه کوي، دا یوه داسې څرگندونه ده چې ساینس یې په اثبات رسولو کې

څوارلس نیمې پیړۍ وروســته وتوانېد او دغه ټولې شــوې خبرې یې یوځل بیا د تجربو له لارې څرګندې کړې.

هغه د امام غزالي، رازي، ابن تیمیه، شاه ولي الله دهلوي او نورو اسلامي مفکرانو له اقوالو ګټه اخلي ترڅو دا ثابته کړي چې قرآن د ټولو علومو د الهام سرچینه ده. د علم په هره څانګه کې، له فزیک تر بیولوژي او له فلکیاتو تر طب پورې، قرآن کریم هغه فکري نښې او لارې انسان ته په واک کې ورکړې چې د څېړنې او کشــف په لاره کې ورته د پرمختګ لاره هواروي.

د لیکوال د استدلال له مخې، قرآن د ساینس بدیل نه دی، بلکې الهامي الهام یې دی. وحې د حقیقت د روحاني اړخ څرګندونه کوي، او ســاینس د هغه مادي اړخ روښــانه کوي. له همدې امله، د وحې او ســاینس ترمنځ تضــاد نه، بلکې همغږي شــته؛ ځکه دواړه د یو خالق له خوا رامنځته شوي دي(یو د خالق قول دی او بل د هغه فعل).

لیکوال په ډېره ښــکلا د قرآن د هغو آیتونو علمي اړخ روښــانه کړی، چې د فضــا، ځمکې او انســان د وجود له اسرارو سره تړاو لري. د بېلګې په توګه، د کایناتو د پراختیا یادونه («وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ») هغه حقیقت څرګندوي چې ساینس د "Big Bang" د تیورۍ له لارې وروسته تایید کړ.

همدا ډول د انســان د جنیني جوړښــت د مرحلو تشرــیح، چې قرآن له نطفې تر مضــغې پورې په څو پړاوونو کې بیان کړې، د عصرــي طب یو علمي حقیقت ثابت شــوی دی. د مارشــل جانســن او نورو جنین‌پوهانو څېړنو دا ثابته کړې چې قرآني بیان د علمي مشاهدې له دقیقو حقیقتونو سره بشپړ مطابقت لري.

ليکوال د فلکياتو له زاويې هم د قرآن د آيتونو اعجاز روښـــانه کړی. د لمر، سپوږمۍ او ځمکې تر منځ فاصله، د موسمي توازن، د اکسيجن د کچې، د ځمکې د گرځېدو د زاويې او د مشتري د سيارې د ساتونکي رول يادونه د کايناتو د الهي نظم يوه حيرانوونکې نښه ده. دا ټول شواهد دا ثابتوي چې دا نظام تصادفي نه دی، بلکې د يو واحد خالق د حکمت او قدرت يوه منظمه طرحه ده.

د دې کتاب يو ستر فکري پيغام دا دی چې د دين او علم ترمنځ د تضاد مفکوره يوازې د تاريخي ناپوهۍ محصول ده، نور د بېلوالي کومه کرښه دلته نه ځايږي او نه هم د منلو وړ ده. ليکوال دا څرگندوي چې په اســلامي تمدن کې د ســاينس ريښــې د ايمان له زړه راټوکېدلې وې. د عباسيانو په زرين عصـــر کې، مسلمانانو عالمانو، لکه: ابن الهيثم، جابر بن حيان، خوارزمي، او ابن سينا د قرآن د تفکر له الهامه علمي انقلابونه رامنځته کړل او په نړيواله کچه يې د علمي لاســته راوړنو د لمر څرک څرگند کړ.

اســلام هېڅکله علم محدود نه گڼي، بلکې د علم په هره برخه کې د الهي قدرت نښــې ويني. د علم غوښــتنه، د څېړنې هڅه او د حقيقت لټون د عبادت يوه برخه ده. دا هغه پيغام دی چې دا کتاب يې د معاصرې نړۍ انسان ته رسوي (انسان بايد د علم په مټ د خالق معرفت ته ورسي، نه دا چې له هغه لرې شي).

په ادبي لحاظ دا اثر يو ښــکلی او له معنوي ژورتيا ډک نثر لري. د بيان طرز يې نه تعصــب لري او نه هم خشــکه علمي ژبه؛ بلکې يو متوازن اسلوب دی چې د ايمان روښنوالی او علم منطق سره داسې يوځای کوي

چې د لوستلو پر وخت یې هېڅ د ستړیا او مبهم توب نښې نه لیدل کېږي. د دې اثر جملې د جوړښت له مخې لنډې، خو د معنوي قوت له مخې ډېرې اوږدې او درنې دي، هېڅ فکر نه کېږي چې یو له عمره خام او تنکی ځوان دې د دومره درنې او حساسې موضوع ارایه په دومره ښکلې، روانې او ساده ژبه وکړي چې لوستونکي دې ورسه کله هم ستړي نشي.

په دې اثر کې قرآني ایتونه د اصلي متن روح جوړوي، خو د ساینسي مفاهیمو کارونه یې هم د دقت او وضاحت سره یو ځای شوې ده. دا ډول اسلوب دا اثر د یو علمي بیان او یو روحاني تامل تر منځ یو پل ګرځوي. د لیکوال استدلالي اسلوب لوستونکي ته دا احساس ورکوي چې هر دلیل له یوې عقلاني تجربې او یوې الهام سرچینې راټوکېدلی دی.

په یوه دا سې زمانه کې چې د مادیت، شک‌پالنې او بې‌اعتقادۍ څپې د انساني ذهنونو حدود ماتوي، دا اثر یو فکري پناه ځای دی. دا کتاب لوستونکي ته دا درک ورکوي چې د علمي پرمختګ تر شا یو الهي مقصد پروت دی، او انسان د همدې الهي نظام د پېژندنې لپاره پیدا شوی.

دا اثر د مسلمان ځوان لپاره دیوې فکري زېرمې په څېر دی، چې غواړي د ساینس د لاسته راوړنو او د دین د اصولو تر منځ توازن وساتي. دا کتاب د هغو لپاره یو عملي دلیل وړاندې کوي، چې غواړي د علم په رڼا کې د خالق معرفت ته ورسي، نه دا چې له هغه لرې شي.

په ټوله کې، «ساینسي هڅې او قراني حقایق» د ایمان، عقل، فلسفې او

علم تر منځ د همغږۍ یوه روښـــا نه نغمه ده. دا کتاب نه یوازې د یو فکري بـحث مجمو عه ده، بلکې یو دعوت دی (د تفکر، تدبر، او د حقیقت د لټون دعوت).

په دې عصر کې چې د شک، مادیت او نفسي غو ښتنو طوفان د انسان ایمان زیانمن کړی، دا اثر د یو فکري پناه ځای بڼه لري. دا انســان ته دا درک ورکوي چې ساینس یوازې وسیله ده، هدف نه؛ او د هرې تجربې تر شا یو الهي مقصد پروت دی.

لیکوال د وحې د روښــانتیا او د علم د منطق په ژبه دا پیغام ورکوي چې اســلام د ســاینس مخالف نه، بلکې الهام ورکوونکی دی. د قرآن هر آیت د څېړنې یوه کړکۍ ده، او د هرې ذرې د حرکت تر شــا د یو ذات د قدرت نښه شتون لري.

درنښت

ضیاالرحمن (نیازی)

د پیل خبرې

هـڅه او مسـؤلیت

یوه ورځ، هغـه وخـت چې زه کـابو دیـارلس کلن وم، لـه یوه بهرني نامسلمان شخص سره مې لیدنه وشوه.

زه لا په کوچنیو کې حسابېدم، خو عمر ته په کتو مې انګلیسـي ښه وه.

دی مې د خبرو له لارې ډېر حیران کړ؛ خو د هغې حیرانتیا له کچې ډېره کمه، چې ده یې په بدل کې راکړه.

لید نه مو یو څه وغځېده، تر دې چې یو ځای مو د غرمې ډوډۍ هم وخوړه.

ما خپل خوراک د عادت سره سم د دعا پر لوستلو بس کړ.

ده په متحیر انداز راولیدل او ویې ویل: «عربي دې هم زده ده؟»

ما وویل: «نه!»

بیا یې وپوښــتل: «کوم څه دې چې اوس ولوســتل، په دې خو به پوهېږې؟»

له لږې شېبې چوپتیا وروسته مې وویل: «نه، نه پوهېږم!»

خوړلو ته چمتو مړۍ یې په ګوتو کې لږه تم کړه او په ســوچ کې چېرې ولاړ.

ما هم ډوډۍ خوړله او هم مې د سترګو په کونجونو کې ده ته لیدل.

ناڅاپه یې وپوښتلم: «او د قرآنکریم ژباړه څنګه؟»

ددې پوښتنې کیفیت نو د هغه حالت څخه ډېر کم نه وو، چې کله په یو مجرم خپل جرم ثابت شي.
شرم خو مې ژبه پخوا درنه کړې وه، خو دې پوښـــتنې بیا په ټپه ودروله. دی موســک شــو، خو مســکا یې لنډنۍ وه؛ ډېر ژر پر یو ډول جدیت تعویض شوه او راته یې کړل:
«زه مســـلمان نـه یم، خو د قرآن ژبـاړه مې څـه نـاڅـه زده ده.»
دې پسې متصل یې راته د دعا مانا هم وکړه.
زه لا هم نه پوهېږم، چې هغه وخت زه حیران ډېر وم که خجالت؛ لیکن د نیچـه د خبرې پـه یـاد سره مې د خجـالتۍ ګراف صـــعود وکړ.
نیچه به ویل: «له هغه چا مه ډارېږئ چې ډېر کتابونه لري او لولي یې؛ بلکې له هغه چا وډار شــئ، چې یو کتاب لري او هغه مقدس ګڼي، خو په خپله یې سر پرې نه وي خلاص شوی.»
که دا یو پېغور هم وبولو، زما لپاره یې توپیر نه کاوه. د مجادلې او استدلال هیڅ نه وو پاتې؛ زه باید حقیقت ته راستون شوی وای، او پرته له شکه، همدا حقیقت وو.
اصــلاً همدا پېغور وو، چې زه یې د یو قوي هوډ بنســـټ ته اړ کړم. هغه هوډ، چې له مخې یې ما د هغه کتاب د فهم حاصــلولو تکل وکړ، چې په ملیونونو انسانان یې تقدس ته معترف دي، اما ډېره کمه سلنه یې د پوهې ملکیت لري.
وخت تېر بده، یوه ورځ مې د یوې مدرســې در وټکاوه، داخله مې واخېسته او ډېر ژر مې پرمختګ وکړ.

په یاد مې دي، څلور ویشتمه سپاره مې لوسته، چې یوې پخوانۍ مسئلې په استفهامیزه بڼه سر راپورته کړ.
دا سې چې له ما شومتوبه به مو اورېدل، چې د ساینس ډېری ا صول او موندنې له قرآنکریم څخه را اخیستل شوي دي؛ خو دا ادعا تل له توضیح پرته پاتې وه.
نه دا ویل کېدل، چې ساینس پوهانو دا حقایق له کومو ایتونو را ایستلي، نه دا چې څرنګوالی یې څه و، او نه هم څوک وو، چې دا خبره له دلیل سره بیان کړي.
همداسې، د خلکو په خبرو کې به راڅرګنده او بېرته به ورکه شوه.
اوس، زما لپاره نوې پوښتنه دا وه، چې:
که دا رښتیا وي، چې ساینس له قرآني موندنو او لارښوونه ډک دی، نو ولې دا حقایق زه نه وینم؟ سره له دې، چې په ژباړه یې پوه شوم، بیا هم داسې څه راته نه بریښي.
هغه وخت او هماغه ځای، په دې پوښتنې د پوهېدو لپاره زما سترګې یواځې مولوي صاحب ته اوښتې؛ خو ډېر ژر به ځکه بېرته واوښتې، چې د داسې مسایلو په باب به د ده غبرګون را یاد شو.
ښایي حقیقت همدا وو، چې د ده له غبرګون زما اندېښنه ډېره ژوره وه.
زړه مې صبر نه شو، یوه ورځ یې خواته ورغلم او ترې ومې پوښتل.
مولوي صاحب بیخي په لنډه توګه راته وویل:
«په دې ډول موضوعاتو هغه څوک پوهېږي، چې د دین لسمه درجه یې لوستې وي.»
زړه کې مې وویل، چې اوس به داسې ستړه له کومه پیدا کړې.
ل

بیا مې فکر وکړ، چې راځه دا هم ترې وپوښته.
ما ورته کړل: «ایا په افغانستان یا جلال اباد کې داسې څوک لرو؟»
ډېر په ډاډه انداز یې وویل: «هو، ولې نشته! پرېمانه عالمان دي.»
څه خبر، چې ژبه راڅخه پردۍ شـــوه که څنګه، چې بې اختیاره مې له خولې دا پوښتنه ووته:
«نو بیا دا ساینس پوهان ولې نه لرو؟»
ده داسې راولیدل، چې زه باید په خپله پوښتنه پښېمانه شوی وای.
ما هم فکر وکړ، چې یاره، حدود خو دې مات کړل، اوس یو منډه وکړه او څه له ځایه.
له یوټیوب څخه په منډه، چې لوبه بدلوونکې (Game-Changing) رول یې ولوباوه، کوم څه پسې ګرځېدم، چې سترګې مې د هندي مبلغ ډاکټر ذاکر نایک پر مناظرې ولګېدې.
په ټایټل کې یې لیکلي ول:
Zakir Naik's Debate With an Atheist
دا هغه وخت وو، چې زما لېوالتیا د داســـې مســـایلو په باب تازه راپیدا شوې وه.
ختمو ته اوبه هله ور زیاتې شوې، چې ذاکر نایک ملحد ته په خبرو کې د هغو مسایلو اشاره وکړه، چې قرآنکریم په ساده ژبه بیان کړي، لکه: لویه چاودنه، د کائناتو وسعت، جنین پوهنه، جنیټیک او نور.
ملحد وپوښتل: «قرآن ولې د جاذبې (Gravity) او نورو علومو په هکله نه دی غږېدلی؟»

ښاغلي نایک دلته یوې کلیدي او اساسي مسئلې ته اشاره وکړه او ویې ویل:

«قرآن خو د Science کتاب نه دی، بلکې د Signs، یعنې د نښو (ایتونو) کتاب دی.»

په هماغه ورځ پوه شوم، چې قرآن د ساینســـــي حقایقو په بیان کې یو جلا او ځانګړی اسلوب لري

لـه همـدې ادرســـه مې د نوموړي کتـاب *Qur'an and Modern Science: Compatible or Incompatible* پیدا کړ.

د جلال اباد په درســـتو کتابتونونو کې، په دې هیله او تکل وګرځېدم، چې ښایي داسې کوم کتاب په پښتو یا دري هم پیدا کړم.

لېکن له بده مرغه، پیدا مې نه کړ.

خواشینی شوم، ستړی شوم، او د یو سوړ اسویلي سره مې افسوس هم وکړ.

نېکمرغي دا وه، چې د افسوس په جال کې راګیر نشوم؛ ډېر ژر مې پام شو، چې افسوس هیڅ ونه کړل، نه خواشیني ختمه شوه، نه ستړیا، او نه کتاب پیدا شو.

پکار دا وه، چې دوه کاره مې نور کړي وای- څه شی؟ دا خپل مسؤلیت منل او هڅه.

نو څه چې تاسې اوس لولئ، دا د هماغه افسوس بدیل دی.

مـنـنـه!

په دې ســـفر کې له ټولو هغو درنو څخه مننه په ځان حق بولم چې د دې سفر هره ننګونه یې خپله بللې، په لوړو کې یې لار راښوولې او په

ژورو کې یې ډاډ راکړئ.
محترم، ارجمند، استاد ضیاء الرحمن نیازی؛ رب دې یې منزلونه د هدایت له رڼا ډک لري، هغه شخصیت چې زما د هڅو هر پړاو ته یې د هر ډول ملاتړ سیوری غوړولی و.
اســـتاد کریم الله صـــمدیار، د تفکر او ارشـــاد درنه څهره؛ مشـــورو او لارښوونو یې زما د قلم توازن وساته.
د ښوونې، د نړۍ سمبول، استاد توحید الله لحاظ؛ چې د کتاب د چاپ تنده یې تر ما هم ژوره وه، له دې مقامه یې د زړه له کومې مننه کوم.
د علم په لاره کې راسخ شخصیت، پوهنمل استاد عارف ضیا ته د ستر او سوکاله ژوند غوښتونکی یم؛ الفاظو یې زما د هڅو ارزښت څو برابره کړ.
سرتاج شـاهین شـینواری؛ هغه څوک چې وخت د ژوند سـتره پانګه ګڼي، خو زما د ستونزو پر مهال یې د دغې پانګې برخه له ما نه سپموله، خدای دې یې د حفظ او امان په څادر کې همېشه لري.
د ولس خادم، د معرفت او دیانت انځور، ډاکټر محمد شریف خادم ځاځی، په دې ســفر کې یې همکاري پوره د پام وړ وه، الله ج دې په ژوند او اخرت کې راشد او سرلوړی لري.
که دا اثر یا خپل ځان په ســمندر کې روانه کښــتۍ وبولم، نو بې شــکه ښوونکي مې قطب‌نما دي، کورنۍ او دعاوو یې د بادبان په څېر زما یون روان ساتلی، او ملګرو او خپلوانو د ساحل په شان ډاډ راکړی.

هیله!

که څه هم هڅه شوې چې محتوا معقوله، موزونه، او پر اصولو ولاړه وي، خو د انساني طبعیت له کمزورۍ به خالي نه وي، د درنو لوستونکو له بصیرته تمه لرم چې دا اثر د ژور هدف او فکري تسلسل له مخې وارزوي. زه مو د نېکو مشورو او عالمانه وړاندیزونو هرکلی کوم.

پیغام، افغان ځوان ته!

په یوه داسې زمانه کې چې له یوې خوا جهل د دیانت سپین څادر په ځان راغوړولی، او له بلې خوا بې‌لاري عقلمندي بلل کیږي د قران د ژور فهم اړتیا تر بل هر وخت زیاته شوې ده.

زه د یو داسې ځوان په حیث چې له "طالب العلم" پرته کومه بله اصطلاح به مې سم او مناسب تعریف ونشي کړای، او یو داسې څوک چې د روانو تروږمیو په غبور کې شتون لرم، افغان ځوانانو ته د یو څو کرښو په لیکلو یې د حق یوه برخه اداء کوم، او خپل اخلاقي او وجداني مسوولیت سرته رسوم.

قرآن د رڼا (نور) کتاب دی، لکه څنګه چې پر همدې نوم یاد شوی هم دی.

لېکن، دا رڼا هغه وخت ځلیږي چې د عقل سترګې پرې بیدارې وي؛ نو تل مو باید یاد وي چې د قرآن د لوست پر وخت د عقل سترګې څوک را پټې نه کړي.

له تاریخه یې زده کړو، خو د حال تر پښو لاندې ځان ونه بایلو.

زمونږ د نن زمانه، د پخوا له جنګونو زیات فکر غواړي.

او په پای کې باید ووایم چې:
دا تورې شپې له ټولو ځراغونه غواړي.

د یوه سوکاله، ښېرازه او غني افغانستان په هیله

سلیم همت (اریوبي)

جلال آباد - افغانستان

لیکلړ

لومړی څپرکی

د اسلام او ساينس په اړه يو څو اړين يادښتونه

دویم څپرکی

قرآن او ساینس

درېیم څپرکی

قرآن او د فلکیاتو پوهنه

څلورم څپرکی

قرآن او ستورپوهنه

پنځم څپرکی

قرآن او ځمکپوهنه

شپږم څپرکی

(سمندر پوهنه)

دوه بېلابېل سمندرونه سره ولې نه یو ځای کېږي؟

اووم څپرکی

قرآن او بیولوژي

د ژوند اصل

اتم څپرکی

قرآن او فزیولوژي

د اکبر دماغ (مخکیني قشر) دنده

نهم څپرکی

قرآن او جنين پوهنه

قرآني څرګندونې او ساينسي څېړنې

(پړتله)

لسم څپرکی

قرآن او د حشراتو پوهنه

یوولسم څپرکی

قرآن او اتومي فزیک

سریزه

سریزه

نه دي ويل شــوي چې دين او دنيا بې اړيکې دي، نه هم دا ويل شــوي چې تاسې هر څه په يادو زده کړئ، بلکې ويل شوي چې تاسې لومړئ ولولئ (اقراء)! هو، د زده کړې لپاره لوست اړين دی.
رحمن ذات د خپل سپېڅلي کلام د نزول په لومړني لفظ سره پر لوستلو امر کړی دی. د همدې ارزښت سره سم لوستي انسانان د اعزاز، وقار او درناوي وړ ګڼل کيږي.
زه هم ستاسې مينه له مطالعې او حوصله د لوستنې له زړه ستايم.
په تاريخ کې د انســاني پوهې (ســاينس) او اســماني لارښــوونې (قران) ترمنځ دې پوښـــتنو تل مفکرين فکر ته هڅولي چې ايا د عقل او وحې لاره سره موازي ده؟ ايا ساينس يو څه وايي او وحې بل څه؟
او که نه، دا دواړه د يو واحد حقيقت دوې رڼاوې دي؟
دا اثر د همدغو پوښتنو ځواب ته يو فکري سفر دی.

قران یو بشـــپړ کتاب دی؛ نو ځکه کله ناکله د کاینات ژبه هم پکې غږیږي، هغه ژبه چې پخوا مبهمه وه نن ســـاینس ورته له بلې زاویې ځواب وایي.

حقیقت دادی چې نه ساینس د وحې سیوری بدلولی شي او نه وحې د علم پر وړاندې خاموشه پاتې ده بلکې؛ دواړه یو د بل تایید دی.

ساینس د تجربې او ازموینې نوم دی او وحې د الهام ژبه ده.

دواړه که په ریښـــتیني توګه وڅیړل شي، د یو حقیقت دوه مخه دي، داسې چې د ساینس نړۍ د خدای تعالی د تخلیق شویو نښو مطالعه او د هغه سپیڅلی کلام (قران) د نازل شویو نښو برخه ده.

له همدې امله دا هیڅ حیرانوونکي نه ده، چې هر څل مونږ د کاینات په اسرارو کې نوې پوهه ترلاســـه کړو نو زمونږ باور په دې زیات شي، هغه ذات چې قران یې رالیږلی، کاینات یې هم خلق کړي.

دا کتاب د قران مجید د علمي تفسیر، ساینسي هڅو، تجربو او کشفیاتو تر څنګ د دوی خپل منځي اړیکه، فکري پیوســـتون او له دې اړیکو راټوکیدلي مفاهیم هم د عقل، وحې، برهان او حجت څخه په ترکیب شوې ژبه بیانوي.

تر ټولو اړینه مسله داده چې خپله موخه تل باید په یاد ولرو؛ ځکه زمونږ موخه زمونږ د څیړنې بنسټ دی - هدف دا نه دی چې وحې د ساینس تابع و ښودل شي، یا د قران په و سیله ساینس زده کړو، او نه هم دا چې په دې سره د قران ازموینه واخلو.

بلکې هدف دادی چې د دواړو ترمنځ هغه تلپاتې همغږي وښـودل شي چې د خالق لخوا پر فطرت لیکل شوې، بل دا چې د قران په تفسیر کې له ساینسي علومو څخه ګټه اخلو.

یانې څه ډول چې د قران په تفسـیر کې له له نحوه، صرف، بلاغت او یا نورو علومو څخه ا ستفاده کوو، ورته ا ستفاده له ساینســـي علومو هم کولی شو.

دلیل دا دی چې په قران کې شـاوخوا تر ۱۰۰۰ پورې ایتونه داســې دي چې له سـاینســـي پدېدو څخه بحث کوي، خو محمد صـلی الله علیه و سلم یې تفسیر نه دی کړی، بلکې په خپل حال یې پرېښي تر څو په خپل وخت یې خلکو ته علمي اشارې څرګندې شي.

پـه دې اثر کې د پلټنې او تحقیق لپـاره د بـاور وړ، معتبرو او پراخو سرچینو څخه اسـتفاده شــوې، چې د محتوا د اعتبار او علمي امانت تضمین کوي؛ له دې سرچینو عبارت دي:

- د قرانکریم مبارک ایتونه او د هغوی لغوي، شرعي او تفســیري ژور وضاحت لپاره د ابن کثیر، تفسیر الطبري، تفسیر المنیر، تفسیر القرطبي، تفسیر روح المعاني او نورو څخه استفاده شوې.
- کلاسـیک عربي قاموسـونه: لسـان العرب، القاموس المحیط، جمهرة اللغة او نور.
- د نړیوالو پوهنتونونو علمي مواد، درسي کتابونه، او علمي څېړنې په ځانګړې توګه د هارورډ، کمبریج، اکسفورډ، مسچیوسېتس، اوریګن او نورو نامتو علمي بنسټونو تحقیقات.
- د نړیوالو ساینسي ژورنالونو، څېړنیزو مقالو او ثبت شویو علمي لیکنو څخه استفاده.
- د فضا، فزیک او ستورپوهنې په برخه کې د سترو ادارو لکه: NASA او ESA راپورونه او نظریات.

- د قران د اعجاز پر تړاو د عربو لیکوالانو مستند کتابونه او رسالې.
- ویډیویي سرچینې، انځورونه او لینکونه یې چې له مستندو اکاډمیکو ویبپاڼو څخه اخیستل شوي دي.
- همدارنګه زما شخصـــي تحلیلونه، تدبرات، او پرتله اییز استنتاجونه شامل دي.

دا چې د سریزې اوږدول د ادبپوهانو په اند ادبي تېروتنه ګڼل کیږي، نو غوره داده چې په یاد یې ولرو.

په پای کې دا یادښـــت اړین ګڼم چې قران یواځې د تلاوت او تبرک کتاب نه دی بلکې یو ژور پیغام دی.

دا هڅه نه د تفسیر ځای نیســـي، او نه د علم دعوه لري، بلکې یو ساده کوښښ دی چې وښیي، قران د فکر وړ دی او ساینس یې د حقانیت یو بل شاهد.

۱

لومړی څپرکی

د اسلام او ساینس په اړه یو څو اړین یادښتونه

سریزه

الف: اسلام

ب: ساینس

۲- د اسلام او ساینس ترمنځ توپیر لرونکی لیدلوری

۳- د شکمنو دریځ

لومړی څپرکی

د اسلام او ساینس په اړه یو څو اړین یادښتونه

سریزه؛

له اسلامي لیدلوري یو عالم باید هیڅکله ځان د علم له پلوه بسیا ونه ګڼي؛ بلکې تل یې کوښښ باید دا وي چې ځان د معرفت پر لور روان مسافر وبولي.

د علم تحصیل یواځې فضیلت نه؛ بلکې په نر او ښځه یوه الهي فریضه هم ده.

اسلامي ارشادات په شفافو ټکو سره اعلان کوي:

ژباړه: «څوک چې د علم د طلب په لاره روان شي، الله تعالی ورته د جنت

لاره اسانه کوي.»(۱)

ساینس هم د ناپیژندل شویو حقایقو د لټون یوه ژوره هڅه ده، چې له یوه حقیقته بل ته رسېږي، دا د لاسته راوړنې هغه احساس دی چې انسان ته ځواک بخښي، ترڅو د نامعلومو رازونو د حل هڅې بې له وقفې متداومې وساتي.

له همدې امله ساینسي پوهه تل په بدلون کې ده؛ نو اصل دا دی چې باید له نویو بدلونونوسره ځان اشنا وساتل شي او د مالي او ټولنیزو کړیو په بدلون کې فعاله ونډه واخلي.

اسلام هم ورته هڅونه کوي؛ خو د اعتدال له لارې، تمرکز یې پر لنډ مهاله او اوږد مهاله (دنیا او اخرت) ګټو وي.

هغه وخت چې یو څوک د خپل یا د نورو د حالت ښه کولو لپاره کار کوي، په اسلام کې عبادت ګڼل کېږي.

د اسلامي شریعت احکام خدای د کتاب (قرآن) له لارې خلکو ته راورسول، چې همدا کتاب یې پر وروستي پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نازل کړ.

قرآن د خدای وروستی کتاب دی او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د خپلو خلفاوو سره یوځای د خدای د پیغام عملي کوونکی او مفسر وو، داسې چې د خلکو د درک او د ذهنیت تنوع ته پاملرنه یې په بیان کې لومړیتوب ټاکلی وو.

اسلام؛ انسان هڅوي ترڅو فکر او تدبر وکړي او خپل کارونه د ځان او نورو د خیر لپاره تنظیم کړي؛ خو ایا خدای انسان ته مطلقه آزادي

۱. سنن ترمذي.

ورکړي؟ نه؛ آزادي د حدودو دننه ده، ښايي مشروطه يې وبولو په کومو کې چې جبر هم له خپلو حدونو نه اوړي.
له بل پلوه ساينس هم له خپلې لورې محدوديتونه لري، چې ډېری يې د ټولنيزو ارزښتونو، کلتوري چوکاټونو او د زمانې د شرايطو له مخې تعريفېږي، يا په بل عبارت دا محدوديتونه د زمان او شرايطو په رڼا کې بدلېدونکی ماهيت لري.
سره له دې چې ګڼې انساني خير ښېګڼې په کې نغښتي؛ خو کله ناکله د نورو ټولنيزو اړخونو يا ارکانو په څېر د سياسي ګټو تر سيوري لاندې خپل مسير له لاسه ورکوي، د وژونکو وسلو توليد، اقتصادي بې ثباتي او په ټوله کې د چاپېريال ويجاړتيا يې روښانه بېلګې دي.
دې شومې فضا په ډېرو مسلمانو ټولنو کې هم ځای نيولی، چېرې چې قرآني آيتونه ناسم تفسيرېږي؛ نو ځکه لازمه ده چې اسلام او ساينس تعريف کړو:

الف: اسلام:

هغه دين دی چې مسلمانان يې تعقيبوي، يو توحيدي دين چې له پيل څخه تر پايه د الله تعالی لخوا خپلو پيغمبرانو (آدم، نوح، ابراهيم، موسی او عيسی عليهم السلام) له لارې انسانانو ته وراستول شوی او بلاخره يې وروستی کتاب (قرآن) د خدای لخوا د خپل وروستي پيغمبر محمد صلی الله عليه وسلم له لارې انسانانو ته راولېږه، چې د تل لپاره نافذ او عملي دی.

ب: ساينس:

دا يوه عقلي او عملي کړنلاره ده، چې د ژوند او سيمې د روانو پديدو

منظمه او سیستماتیکه مطالعه کوي، او د مشاهدې او تجربې پر بنسټونو متکي ده.[۱]

۲- د اسلام او ساینس ترمنځ توپیر لرونکی لیدلوری:

هره هغه پدیده چې ساینس یې د خپلو اصولو په بنسټ تایید یا رد کړي، ساینس پوهان به یې یا پیاوړی ملاتړ کوي او یا په کلک شعار انکار خو د لا زیاتو څېړنو له مخې ښایي خپل نظر بدل کړي (پرته د مشاهدې او تجربې له بنسټونو).

بل خوا؛ اسلام د طبعیت هغه قوانین تشریح کړي چې کاینات یې تعقیبوي؛ خو دا یادونه هم کوي چې د خالق ځواک له طبیعي قانون څخه پورته دی او د هغه په اراده د استثناوو امکان شته، هیڅوک نشي کولای له هغه وپوښتي چې «ولې» او «څنګه»؟

لکه څنګه چې الله تعالی د موسی علیه السلام لپاره سمندر په دوه منځه کړ، عیسی علیه السلام یې بې له پلاره پیدا کړ، لا علاجه ناروغیو ته شفا او داسې نور.

ساینس پوهان د دغو واقعاتو منل ردوي، یا یې د افسانو په کتار کې شمېري؛ خو هغه کسان چې پر الله تعالی کلک ایمان لري، د دغو معجزو منونکي دي او د خالق پر اراده باور لري.

الله تعالی د ځان لپاره ځانګړي صفتونه ذکر کړي؛ لکه «هغه اول او اخر دی، ښکاره او پټ دی او د هرڅه علم لري.»

نو لهذا؛ طبیعي قوانین د مخلوق لپاره دي، چې انسان یې درک کوي او

---

۱. دا موضوع به راتلونکي څپرکي (قرآن او ساینس) کې له پوره شرحې سره واضح شي.

ساینس يې مطالعه، ليکن الله تعالی کله ناکله خپلې ارادې ته په کتو سره له دې قوانينو بهر کارونه کوي، يانې معجزې.
ساینس پوهان که څه هم دا پېښې «نه توجيه کېدونکي» بولي؛ خو نن ورځ تر پخوا لږ څه ښه علمي تعبيرونه ورته لري.

۳- د شکمنو دريځ:

په اسلام شکمن وګړي وخت ناوخت د اسلام په ځينو پيروانو نيوکې کوي، چې ګواکې دوی په پيل کې د ساينس ځينې نوښتونه نه منل؛ خو وروسته پرې مئين شوي دي.
بېلګه دا ښيي چې لکه څنګه ملا صاحبانو فتوه صادره کړې وه چې د لاوډسپيکر کارول ناروا دي؛ خو بيا ورو – ورو يې ددې وسيلې له ګټو سره مينه پيدا کړه.
اصلا دا ستونزه يواځې د مسلمانانو نه وه؛ بلکې د ساينس پرمختګ ته د نورو ديني ډلو لخوا هم سخت مخالفت ښودل شوی، چې دليل يې د دوی ناپوهي او سخت دريځتوب وو.
د بېلګې په توګه: ګاليلو ګاليله چې د کليسا له لورې د ده علمي نظريې رد شوې او حتی د مرتد په نوم تورن شو.
خو تر کومه ځايه چې د نورو اديانو خبره کېږي؛ نو موږ باور لرو چې د خدای کلام تل له هر ډول نيمګړتيا څخه پاک او مهذب وي، ولې دا چې تحريف او لاس وهنه د دې باعث کېږي څو تضاد رامنځته شي، دا بيا جدا خبره ده.
مثلاً: تورات (Bible) چې يو الهي کتاب دی، د تحريف ښکار شوی، بشر يکې وخت ناوخت د خپلې خوښې سره سم کمی او زياتی کړی، د

دې دلیل دا دی چې په اوسني بایبل کې ګڼې ساینسي تېروتنې تر سترګو کېږي، د بېلګې په ډول:

بایبل د جیوسینتریک (Geocentric) تیورۍ په یادولو سره ځمکه د کایناتو مرکز بللې، حال دا چې موږ ټول پوهېږو چې ځمکه د لمریز نظام سیاره او لمر د نظام په منځ کې قرار لري.(۱)

دغه راز په بایبل کې راغلي چې خدای رڼا (نور) په لومړۍ ورځ پیدا کړې او د رڼا باعث یا منبع (لمر او ستوري) یې په څلورمه ورځ پیدا کړي.

اوس دا څنګه شونې ده چې اثر لومړی او سرچینه وروسته پیدا شي.(۲)

همدارنګه په بایبل کې راغلي چې بوټي یا نباتات خدای د خلقت په درېیمه ورځ او لمر یې په څلورمه ورځ پیدا کړی.(۳)

دا بیا په دې ډېره جالبه ده چې د نن سبا کوچنیان هم د فوتوسنتیز یا ضیايي ترکیب په عملیې خبر دي، له کومې پرته چې د بوټو وده ناشونې ده.

بناء همدا وجه ده چې په منځنیو پېړیو کې اروپایي کلیساګانو په زرګونو ساینس پوهان له تېغه تېر کړل.(٤)

اما کله چې د اسلام یا قرآن په اړه خبرې کېږي، په ډاډ سره ویلای شو چې د علم له نویو کشفیاتو څخه وېره تر ډېره د پخوانیو دیني عالمانو د قرآن کریم د ناسم تفسیر او محدود فهم زېږنده وه.

---

۱. Psalm 93:1/ Psalm 104:5- Chronicles – Jashua 10:13

۲. Genesis 1: 3-5 / Genesis 1: 14-19

۳. Genesis 1: 11-13

٤. د اسلام اقتصادي نظام، شریف رحماني، مخ ۳۹.

دویم څپرکی

قرآن او ساینس

پیلیزه

قرآن کریم د ټولو علومو سرچینه ده

د قرآن او ساینس اړیکه

ایا په دې پوهېږئ چې ولې قرآن له ساینس او ساینس له قرآن

قرآن؛ او ساینس ته هڅونه

ولې ساینس په قرآن کې

د قرآن چلینج

قرآني او ساینسي اسلوب

دویم څپرکی

قرآن او ساینس

پیلیزه:

قرآن چې د اسلام سپېڅلی کتاب او د مسلمانانو له لورې د پوهې او لارښود وروستۍ سرچینه ګڼل کېږي، د پېړیو په اوږدو کې علماوو هڅه کړې چې ځینې ایتونه یې د طبیعت د نړۍ په رڼا کې وڅېړي.

د عصري ساینس په راټوکېدو سره داسې پوښتنې راولاړې شوي چې ایا قرآني څرګندونې د علمي موندنو ملاتړ کوي او څنګه یې ایتونه د معاصرې پوهې په رڼا کې تفسیر کېدای شي؟

بله دا چې د قرآن کریم په ډېرو آیتونو کې د طبیعي پېښو او پدیدو یادونه شوې چې د علمي څېړنو د بحث یوه مهمه برخه جوړوي؛ خو د داسې آیتونو اصلي پیغام څه دی؟

په دې هکله دوه بېلا بېل نظریات شتون لري:

لومړی نظر؛ قرآن کریم د ټولو علومو سرچینه ده، چې په کې د فطرت ټولو علومو لپاره بنسټیزې لارښوونې شتون لري.

دوهم نظر؛ قرآن یواځې د هدایت کتاب دی او په منځپانګه کې يې د کیمیا، فزیک او نورو طبیعي علومو لپاره ځای نشته.

شاطبي رحمه الله په هغو خلکو رد کړی چې طبیعي علوم د قرآن له علومو سره یو ځای کوي؛ نوموړی لیکي: «ځینې خلک د قرآن د علومو له اندازې څخه اووښتي دي، داسې علوم يې په کې شمېرلي چې پخوانیو علماوو نه ګڼل، پخواني علماء د قرآن په علومو له موږ څخه ښه پوهېدل، هغوی چې دا علوم نه دي شمېرلي، معلومېږي چې دا د قرآن په علومو کې نه راځي.»(۱)

خو د شاطبي رحمه الله له دې رایې سره علماء همغږي نه دي؛ ځکه قرآن د رسول الله صلی الله علیه وسلم علمي معجزه ده، تر قیامته پورې بل کتاب نه نازلېږي، همدا به د انسانانو لپاره لارښود، په هر مهال د محمد صلی الله علیه وسلم د نبوت دلیل او د نویو پېښو لپاره تر ټولو ښه حل لار وي؛ لېکن دا هغه مهال کېدای شي چې قرآن په سینه کې عصري علومو ته اساس ولري او بلکل قرآن همداسې دقیقې او باریکې اشارې لري چې نوي علمونه ترې څرګندېږي.

دلته د دوکتور وهبة الزحیلي رحمه الله نظر پوره د پام وړ دی؛ دی لیکي: «د قرآن په اعجاز کې بحث کول اندازه نه لري، د وخت په تېرېدو او د زماني له بدلېدو سره نوي دلیلونه او د قرآن په اعجاز کې نوې نمونې څرګندېږي؛ څه ډول چې مخلوق په خالق احاطه نه شي کولای، داسې د الله تعالی په کلام (قرآن) هم احاطه نه شي کولای. الله تعالی فرمایي:

۱. الموافقات، التعریف باسرار التکلیف، مخ ۳۹۶؛ امام ابواسحاق دار ابن عفان، موسسة الرسالة – ۱۹۹۷.

﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ﴾(۱)

جلال الدين سيوطي رحمه الله د طب حساب او ځينې نور علوم هم ياد کړي چې علماوو د قرآن له آيتونو څخه مستنبط کړي دي، تر دې چې ځينو علماوو د پيغمبر عليه السلام عمر هم له دې آيت څخه راويستلی

﴿وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا﴾(۲)

نو معلومېږي چې ياد نظر ډېر کره نه دی، دا هم رښتيا دي چې پخواني علماء د قرآن په تفسير د وروستيو علماوو څخه ښه پوهېدل، البته په هغو علومو ښه پوهېدل چې د هغوی په دور کې مطرح شوي ول؛ لېکن اوس مهال چې کوم علوم مطرح دي، په اړه يې د دې پېر علماء ښه پوهېږي؛ لکه طب چې پرمختګ وکړ او د حکمت ځای يې نيولی، همداسې د ساينس او طبعيت علوم چې کشف شول د هغه وخت علماء پرې خبر نه ول.(۳)

قرآن کريم د ټولو علومو سرچينه ده:

لکه څنګه مو چې وړاندې يادونه وکړه په اوسني عصر کې ډېری علماء هڅه کوي څو د قرآن کريم ځينې آيتونه د معاصر ساينس په رڼا کې تفسير کړي، ترڅو له دې لارې غير مسلمانان د دې سپېڅلي کتاب علمي اعجاز ته متوجه او مسلمانان بيا د داسې يو ستر کتاب په لرلو وياړمن

---

۱. البقره: ۲۵۵.

۲. المنافقون: ۱۱.

۳. قرآن او ساينسي څېړنې، د قرآن د معجزو اړخونه، مفتي محمد بشار، مخ: ۱٦ – ۱۴، نوی مستقبل خپرندويه ټولنه ۱۳۹۷المريز – کابل.

کړي.

خو د دې نظريې ریښې نوې نه دي، ډېرى پخواني اسلامي عالمان هم په دې باور وو چې قرآن د ټولو علومو بنسټ دی، له ډلې يې يو ستر عالم امام غزالي رحمه الله دی.

نوموړی په خپل کتاب احياء علوم الدين کې د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قول نقل کړی چې وايي: «که څوک د پخوانيو او اوسنيو علومو زده کړه وغواړي؛ نو د قرآن په آيتونو کې دې فکر وکړي.»(۱)

غزالي رحمه الله زياتوي: «په حقيقت کې ټول علوم د الله تعالی د صفاتو او کړنو د پوهې برخه ده او قرآن د هغه د ذات او صفاتو تشريح کوونکی.»(۲)

هغه په خپل بل کتاب جواهر القرآن کې ليکي: «د پخوانيو او اوسنيو علومو اصول په قرآن کې موجود دي؛ نو که څوک وغواړي چې د خدای د کړنو وسعت درک او وپېژني، بايد په دې مبارک کتاب کې ژوره مطالعه وکړي.»

همدارنګه امام رازي رحمه الله چې د منځنيو پېړيو نوموتی عالم بلل کېږي، په دې باور وو چې د قرآن د تفسير لپاره بايد د طبيعي علومو له پرمختګونو څخه ګټه واخېستل شي، دی په دې فکر وو چې هر څومره زموږ پوهه زياته شي، هغومره موږ د قرآن له حقيقي ماناګانو سره اشنا کېږو، د طبعيت مطالعه د قرآن د ژور فهم لپاره يو اړين ګام دی.

رازي رحمه الله ليکي: «داسې هيڅ علم نه شته؛ مګر دا چې قرآن ورته په

۱. احياء علوم الدين، کتاب الاداب تلاوة القرآن، الرابع، ويکي مصدر.

۲. جواهرالقرآن، ابوحامد الغزالي، مخ ۳۶ – ۳۴، دار احياء علوم، بيروت، (دار المنهاج ۲۰۱۴).

يو ډول اشاره کړې ده.»[۱]

شاه ولي الله دهلوي رحمه الله باوري وو چې قرآن يواځې د ديني عباداتو لارښود نه دی؛ بلکې د ژوند د هر اړخ لپاره يو بشپړ کتاب دی، چې سياست، اقتصاد، ټولنيز نظام او حتی د طبعيت قوانين په کې بيان شوي دي.[۲]

همدا راز ابن تيميه رحمه الله ليکلي: «قرآن هر ګټور علم په ځان کې لري، هغه که صراحتا وي په اشاره که په تضمين يا په لزوم سره.[۳]

که دا دريځ د الهي وحی د لاندې آيت له تناظر سره پرتله شي، نو د حجت پيمانه يې له عقل او نقل دواړو زاويو درنه برېښي.

﴿وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ تِبۡيَٰنٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُسۡلِمِينَ۝﴾[٤]

ژباړه: او موږ دا کتاب پر تا نازل کړی، د هرڅه څرګندوونکی، لارښودونکی حجت او زېری دی د مسلمانانو لپاره.

غور او تأمل په دې ايت کې دا ښيي چې په قرآن کريم کې علمي نښې او اشارې د يوه ځانګړي الهي نصاب له مخې شتون درلودی شي، داسې نښې چې ډېرې حق منونکې خېرې يې د هدايت په پولو سپارلي؛ اصلا حقيقت دا دی چې دا علمي نښې په خپله د قرآن کريم د اساسي موخې (هدايت) يوه برخه ده، د هغو مفکرينو په باور چې وايي قرآن د ټولو

۱. فخر الدين رازي، تفسير کبير (مفاتيح الغيب) د الفاتحې سورة مقدمه.

۲. الفوز الکبير في اصول التفسير / حجة البالغة.

۳. ابن تيميه، مجموع الفتاوی، جلد ۱۳، مخ ۲۴۵، مجموع الملك فهد (رياض) ۲۰۰۰.

٤. النحل: ۸۹.

علومو بنسټ دی، هدف دا نه دی چې قرآن کې به د فزیک فورمولونه یا د DNA جوړښت پوره تفصیل سره موجود وي؛ بلکې قرآن انسان ته اشاره کوي، د تحقیق نیت او لیدلوری ورکوي، انسان له تقلید نه علم ته او له جهالت نه بصیرت ته بیایي.

که په دغه باب د قرآن کریم هغو ایتونو ته هم یوه کتنه وشي، چې ساینسي محتوا لرونکي دي؛ نو د تاریخي شالید له مخې ښکاري چې دا ډول ایتونه پخوا د پوهې په محراق مبهم پاتې شوي وو، همدا لامل وو چې هغه وخت مفسرینو یې په هکله نیغ او سدید تفسیر نه دی کړی.

خو دا چې اوس پیړۍ تېرې شوي او زمانې د ساینس له امله بدلون کړی، په دې وجه یې د علمي لیدلوري نوې بڼې خپلې کړي چې ورسره د قرآن کریم ساینس ته د اړوندو آیتونو حقیقي مفاهیم هم رابرسېره شوې دي.

څکه خو عبدالله بن عباس رضي الله عنه چې یو له معتبرو مفسرینو دی، په دې اړه وایي: «په قرآن کریم کې ځینې داسې آیتونه شته چې د هغې تفسیر به زمانه کوي.»

واقعاً هغه آیت چې پخوا ابهام بلل کېده، نن په اعجاز بدل شوی، یانې د قرآن کریم یو شمېر هغه آیتونه چې پخوا د پوهې د کمښت له امله گونگ پاتې وو، نن د ساینس له برکته د انساني شعور لپاره د ژور تفکر او تدبر درس دی.

د قرآن او ساینس اړیکه:

اسلام یواځې دوه ډوله علوم د حقیقت مظهر ګڼي او مني یې:

الف: د وحی علم Revealed Knowledge

ب: ترلاسه شوی علم Acquired Knowledge

د وحی علم؛ هغه علم ته ویل کیږي چې الله تعالی مستقیما خپلو پیغمبرانو ته رالیږلی وي او ترلاسه شوی علم هغه علم دی چې انسان یې د خپلو شواهدو او تجربو له لارې لاسته راوړي، که دا خبره یو څه په ساده انداز وکړم، باید ووایم چې ترلاسه شوی علم له هغه علم څخه عبارت دی چې منشاء او ماهیت یې تجربه او مشاهده وي، په عامه عرف ورته موږ او تاسې ساینس وایو.

اسلام هم یواځې د همدې دوه علومو حقانیت مني، یانې هره دعوه یا خبره هغه وخت د منلو وړ ګرځي، چې کله یې یو له دغو دوو علومو څخه تصدیق وکړي، که یو یې هم ونه کړي، باید پوه شو چې ادعا باطله او بې اساسه ده.

یوه مهمه مساله چې باید وضاحت ومومي دا ده چې دا دواړه علوم (قرآن او ساینس) هیڅکله یو له بل سره تضاد او مخالفت نه لري.

ځکه په قرآن کریم کې چې د طبیعي پدیدو په اړه څومره ذکر شوی، ساینس یې په بشپړه توګه تاییدوي، له بلې خوا ساینس تر اوسه کوم داسې کشف نه دی کړی، چې له قرآني حقایقو سره په ټکر کې وي.

البته ځینې مسایل شته چې ساینس یې په هکله څه نه دي ویلي، د بېلګې په توګه: د برزخ ژوند، جنیات، ملایکې، جنت او دوزخ او په ځانګړې توګه د ځمکې پرته په نورو سیارو او ځایونو کې د ژوند شتون او شونتیا؛ لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي:

﴿وَمِنۡ اٰیٰتِهٖ خَلۡقُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَمَا بَثَّ فِیۡهِمَا مِنۡ دَآبَّةٍ ؕ وَهُوَ عَلٰی جَمۡعِهِمۡ اِذَا یَشَآءُ قَدِیۡرٌ ۠﴾[1]

ژباړه: او (بل) د هغه له نښانو د اسمانونو او ځمکې پیدایښت دی او هغه څه چې په هغه کې یې خپاره کړي دي، (ساه کښ) مخلوق اوکله چې وغواړي د دوی په راغونډولو قادر دی.

د قرآن کریم له مذکور آیت څخه بریښي چې د ځمکې له حدودو هاخوا هم ژوند شتون لري، که څه هم ساینس دا خبره عملي او رسما نه ده تایید کړې، ولې پوهان باور لري چې ډېر لوړ احتمالات د دې شته چې د ځمکې څخه هاخوا دې هم ژوند وموندل شي، د همدې باور له مخې دوی وخت ناوخت فضا ته سپوږمکۍ، راکټونه او انسانان لیږي.

نو دا چې ساینس تر دې حده نه دی رارسېدلی؛ ځکه یې په هکله څه نه دي ویلي، بناءً له دې څخه دا مفهوم نه شو اخېستی چې ساینس په یادو مسایلو رد کړی.

سره له دې چې ساینس زیات پرمختګ کړی، ولې بیا هم نیمګړی دی، د قرآني علم برعکس په کې د هرې پوښتنې ځواب او د هرې مسالې حل نه شته؛ اما ښکاره خبره دا ده چې ساینس له قرآن کریم سره هیڅ ډول مخالفت نه لري.

ایا په دې پوهېږئ چې ولې قرآن له ساینس او ساینس له قرآن سره مخالفت نه لري؟

د قرآن کریم او ساینس د بشپړ توافق تر شا یو ستر دلیل او برهان شتون

---

۱. الشوری: ۲۹.

لري، دلیل دا دی چې قرآن د الله تعالی کلام، کاینات د الله تعالی فعل دی او د همدې کایناتو مطالعه ساینس ده؛ نو دا خو څرګنده خبره ده چې د الله تعالی د قول او فعل ترمنځ هیڅ اختلاف نه شته.
هغه څه چې باید هېر مو نه شي دا دي چې زه د ساینس په اړه غږېږم، یانې څه چې په تجربه او مشاهده اتکا کوي، فرضیه او نظریه نه یادوم، شونې ده چې یو ساینس پوه تېروتنه وکړي؛ لېکن حقیقي ساینس هیڅکله غلطیداې نه شي.
مثلا: قرآن کریم څوارلس نیمې پېړۍ دمخه فرمایلي چې کاینات د پراختیا حال لري.
په داسې حال کې چې ساینس پوهان تر ۲۰مې پېړۍ پورې په دې اند او فکر وو چې کاینات ساکن دي، یانې نه پراخېږي، چې دا د ساینس پوهانو تېروتنه وه، نه د ساینس؛ ځکه د کایناتو دې نظریې کوم مشاهدوي او تجربوي مدارک نه درلودل، یواځې یو نظر وو؛ خو برعکس همدې مشاهدو او تجربو په ۲۰مه پېړۍ کې دا ثابته کړه چې کاینات پراخېږي او په دې سره یې د وحی علم (قرآني علم) تایید وکړ.
که د حقیقت په څرک پسې په رښتیني مانا وګرځو، معلومېږي چې دلته ستونزه او کړکېچ دوه ډوله خلکو رامنځته کړی دی.
۱. هغه لوېدیځ زده کړي مسلمانان چې د لوېدیځ په لاره روان دي، ګومان کوي چې دین او ساینس سره هیڅ اړیکه نه لري او دا دواړه دوې جلا لارې دي.
۲. هغه مسلمانان چې یواځې په دیني تعلیماتو بوخت دي، دا انګېري چې اسلام له ساینس څخه پردی او جلا دی.
په اصل کې دوی له دې بې خبره دي چې کابو اته پېړۍ وړاندې مسلمان

ساینس پوهانو داسې ستر او ارزښتناک کشفیات کړي چې نن هم د تاریخ یو ویاړلی او درونډ باب ګڼل کېږي؛ پرته له دې چې خپله عقیده پرېږدي، بې له شکه اسلام په ټولیز او قرآن په ځانګړي ډول مسلمانانو ته د علم د ترلاسه کولو او د پرمختګ په ډګر کې د مخکښ کېدو سپارښتنه کړې.

الله تعالی د آدم علیه السلام په تړاو په قرآن کریم کې فرمایلي:

﴿وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلۡأَسۡمَآءَ كُلَّهَا﴾(۱)

ژباړه: او موږ آدم علیه السلام ته د ټولو شیانو نومونه وښودل.

د ذکر شوي آیت په رڼا کې برېښي چې الله تعالی آدم علیه السلام ته د تمامو شیانو نومونه ښودلي وو.

پوهېږو چې د شیانو علم په حافظه کې د نومونو په بڼه ذخیره کېږي؛ څکه ترڅو پورې چې د یو شي په اړه علم نه وي موجود، نوم یې هیڅ مانا نه لري، که فرضا تاسې د موبایل په اړه هیڅ ډول پوهه یا معلومات ونه لرئ؛ نه مو لیدلی وي او نه مو یې په هکله څه اورېدلي وي، په دې صورت کې تاسې ته د موبایل نوم بې مانا دی، که هر څومره درته د موبایل نوم واخېستل شي، بیا هم ستاسې په ذهن کې هیڅ ډول انځور نه جوړېږي.

ولې، که چېرې مو موبایل لیدلی وي، یا یې په هکله معلومات ولرئ؛ نو د موبایل د نوم په اورېدو سره به ستاسې ذهن سمدستي یوه بشپړه نقشه جوړوي.

ساینس هم د نوم اخېستنې، پېژندنې او تحلیل علم دی، ساینس هم دا

---

۱. البقره: ۳۱.

هڅه کوي چې کاینات وپېژني، مفاهیم تعریف کړي، اصطلاحات جوړ کړي او د قوانینو ترمنځ اړیکې پیدا کړي، دا ټول د یاد آیت له مفاهیمو سره سمون خوري، چې هلته الله تعالی آدم علیه السلام ته «د هر شي نومونه وروښودل» یعنې پېژندنه، ادراک او تحلیل.

د همدې قاعدې پر بنسټ کله هم چې ساینس پوهان یو نوی شی یا پدیده کشف کړي، لومړی کار یې دا وي چې هغه ته یو نوم ورکړي، ترڅو په یاد یې پاتې شي، چون دا یو اصل دی چې انسان هر شی د خپل نوم له آدرسه پېژني، که په دې اړه ژور غور هم وکړو؛ نو په درسته نړۍ کې به هیڅ بې نومه څیز په نظر رانه شي.

دا چې انسان اکرم، افضل او اشرف بلل کېږي، عمده لامل یې عقل، شعور او پوهه ده چې الله تعالی پرې پېرزو کړې ده.

بناء هغه علم چې ډېری خلک یې یواځې دنیوي بولي، په حقیقت کې له دیني علم سره نه شلېدونکی تړاو لري.

قرآن؛ او ساینس ته هڅونه:

ښکاره خبره ده چې نه مسلمان او نه کوم بل څوک د ساینس د زده کړې لپاره قرآن ته مراجعه کوي؛ نو ځکه قرآن د ساینس کتاب نه؛ بلکې د نښو Signs کتاب دی، په کوم کې چې لږ تر لږه تر ۱۰۰۰ پورې آیتونه له ساینسي پدیدو څخه بحث کوي.

څه ډول چې د الله تعالی آیتونه (نښې) په قرآن کریم کې دي، دغه شان په کایناتو کې هم هرې خواته د الله تعالی بې حسابه نښې شتون لري.

لېکن قرآن یواځې د ساینسي پدیدو په ذکر اکتفاء نه کوي؛ بلکې په دې اړه د قرآن کریم هغه روښانه او مُثبته هڅونه هم پوره د پام وړ ده چې

انسانانو ته يې د نړۍ په اړه د فکر او تحقيق کولو لپاره کړې ده، د قرآني څرګندونو په رڼا کې ليدل کيږي چې الله تعالی انسان له پوښتنو منع کړی نه دی، برعکس ښکاري خو داسې چې غواړي انسان د نړۍ په اړه وپوښتي او سوچ وکړي.

د بېلګې په توګه الله تعالی فرمايي:

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ﴾[1]

ژباړه: ورته ووايه په ځمکه کې وګرځئ او بيا وګورئ چې خلقت يې څنګه پيل کړی.

په بل آيت کريمه کې فرمايي:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيٰتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ۝﴾[2]

ژباړه: بې شکه د اسمانونو او ځمکې په تخليق کې او د شپې او ورځې په بدلون کې د پوهانو لپاره لويې نښې دي.

همدارنګه په بل ځای کې فرمايي:

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ۝﴾[3]

---

۱. العنکبوت: ۲۰.

۲. أل عمران: ۱۹۰.

۳. أل عمران: ۱۹۱

ژباړه: دا د عقل خاوندان هغه دي چې په ولاړه، ناسته او په خپلو اړخونو ډډه وهلې الله یادوي او فکر کوي د اسمانونو او ځمکې په جوړښت کې (او وایي) ای زموږ ربه تا دا (کاینات) عبث نه دي پیدا کړي، ته پاک یې له دې څخه چې یو شی عبث پیدا کړې، نو موږ د جهنم له اوره وساته.

یو ریښتینی ساینس پوه تل په دې هڅه کې وي چې په جدي ډول د خپلې څېړنې په موضوع بیا – بیا فکر وکړي، دا پروا نه کوي چې هغه ولاړ وي، ناست وي، پروت وي، یا په کوم بل کار بوخت وي.

په یاد آیت کې هم موږ ته بلنه راکول شوې چې د یوه ریښتیني ساینس پوه په څېر د اسمانونو او ځمکې په څېړنو او د ورځې او شپې د بدلون په اړه فکر وکړو.

څه چې دلته د درک وړ دي، ښایي د یوه بې ګناه او معصوم انسان په مثال کې ډېر ښه څرګند شي، هغه وګړی چې ټوله قضا ننګوي او ورته وایي که مو یو ثبوت د دې پیدا کړ چې ما د جرم مرتکب ثابت کړي، خپل جرم منم، پوهېږئ ډېری نور ادیان چې زه یې د نوم اخیستو ډډه کوم خپلو پیروانو ته سپارښتنه کوي، ترڅو ټاکلي خلک واوري، له ټاکلو خلکو سره پاتې شي او له یوې محدودې ډلې زده کړه وکړي، هیڅ وخت له بهرنۍ نړۍ کوم څه رانه وړي؛ ځکه دا به یې ایمان او عقیدې ته زیان ورسوي؛ مګر قرآن بیا فرمایي که موږ څومره فکر او غور وکړو، نه خو به په قرآن کې کوم عیب ومومو او نه به په طبعیت کې د خالق له ښنو پرته بل څه.

قرآن بیا بل ځای داسې فرمایلي:

﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ

الْحَقُّ ؕ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝﴾[۱]

ژباړه: زر دی چې موږ به دوی ته خپلې نښې (علامې) په اسمانونو او د دوی په خپلو وجودونو کې وښایو، تر هغه چې دوی ته ښکاره شي، چې همدا (قرآن) رښتیا دی، ایا ستا د رب دا خبره بسنه نه کوي چې هغه په هر شي شاهد (ګواه) دی؟

که څه هم د دې آیت تاریخي اشاره د مکې مکرمې فتحې ته ده؛ خو د قرآن کریم ډېری آیتونه د تاریخي مفهوم سربېره یو عمومي مفهوم هم لري.[۲]

نو د دې آیت یوه مانا دا کېدای شي چې د وخت په تېرېدو سره به انسان په طبعیت او نړۍ کې د خالق نښې لا زیاتې ومومي.

رښتیا هم که د تفکر سترګې پرانیزو، د اسمانونو په پراخوالي او د خپل وجود په ژورو اسرارو کې تأمل وکړو؛ نو د متعال رب د عظمت بې پایه نښې به په هر ګام، هر رګ او هر اسماني انځور کې راڅرګندې شي.

په افاقو کې به یو څو بېلګې دا موضوع خورا ښه واضح کړي.

۱. ساینس وايي چې د ځمکې او لمر ترمنځ فاصله خورا مناسبه، متوازنه او برابره ده؛ ځکه که چېرې دا واټن لږ څه ډېر وای؛ نو د یخنۍ له وجې به ټولې اوبه کنګل شوې وای، چې په دې سره به د اوبو دوران صورت نه نیوه او ورسره به متصل ژوند له منځه تللی وای.

مګر که چېرې دا واټن لږ څه کم وای؛ نو هرڅه به سوځېدلي وای.

پوهان زیاتوي، چې د ځمکې او لمر ترمنځ واټن له **۹۳** میلیونه مایلز سره

---

۱. الفصلت: ۵۳.

۲. تفسیر قرطبي رحمه الله، جلد ۱۲، مخ ۲۳۱.

برابر دی چې له امله یې د لمر ۶۰۰۰ سلیسس Celisus درجې حرارت ځمکې ته یواځې تر ۵۶ سانتي ګرادو درجو رارسیږي.
اوس پوښتنه دا ده، چې ایا لمر او ځمکې په خپلو کې مشوره کړې وه، چې دا ستا موقعیت شو او دا زما؟ یانې لمر او ځمکې په خپله دا فاصله تعین کړې وه؟
او بیا دا څنګه اندازه شوې چې ۹۳ ملیونه مایلز فاصلې ته اړتیا ده؛ ترڅو ۶۰۰۰ سلیسس حرارت درجه تر ۵۶ یا داسې اندازې ته راټیټه کړي، چې په ځمکه کې د ژوند د بقا لپاره مهمه ده؟
۲. که د ځمکې پوښ ته راشو؛ نو څېړنې ښيي چې د ځمکې پوښ په خورا حساس ضخامت سره جوړ شوی، په دې مانا که لږ څه پیړ وای له خلا نه به یې ډېر اکسیجن راجذب کړی وای او که چېرې لږ نازک وای؛ نو اور غورځونو (آتش فشانونو) به ژوند د ځمکې په سر نابود کړی وای.([1])
۳. په فضا کې د اسماني اجسامو ویش او د دوی په منځ کې شته واټن د ځمکې د وجود لپاره خورا اړین دی، د اسماني جسمونو په منځ کې واټن داسې شمېرل شوی چې څو ځواکمنې قوې د ځمکې پر سر ژوند ټینګوي، مایکل دنتن د ستورو او ثواقبو په منځ کې د واټن په هکله وایي: «د ثواقبو او ستورو ترمنځ واټن ډېر ارزښتناک دی، زموږ په کهکشان کې د ستورو ترمنځ واټن داسې اندازه شوی، که تر دې لږ څه کم وای، د ستورو مدارونه به یو له بل سره لګېدل او که لږ څه ډېر وای، ثواقب به داسې خپرېدل چې د ځمکې په شان سیارې به نه جوړېدې؛ نو د ثواقبو

---

۱. Science News Explore (Earth)

وړانګې او خلا په یوه دقیق نظم او ټاکلو واټنونو کې باید ترسره شي، ترڅو د ژوند د بهیر چارې جاري پاتې شي.»

۴. لمریز نظام: د لمر، سپوږمۍ او ځمکې حرکات زموږ په ژوند کې هیڅ ډول خنډ نه جوړوي او په بشپړه همغږۍ سره دوام لري.

برعکس دا هرڅه د دې لپاره روان دي چې په ځمکه کې ژوند او تنوع ممکن کړي.

ځمکه د لمر شاوخوا په داسې ډول څرخي چې د هغې د محور د مایلې زاویه ۲۳۰درجې او ۲۷ دقیقې ده، د دې مایلې له برکته د ځمکې پر مخ موسمونه رامنځته کیږي او همدا مایلي د نباتاتو د ودې نظام ته هم بنسټ برابروي.

د لمر سپوږمۍ او ځمکې ټول حرکات په بشپړه همغږۍ سره روان دي، هرڅه په دومره غوره توګه تنظیم شوي چې حتی مشتري چې د لمریز نظام تر ټولو لویه سیاره ده د ځمکې په ژوند اغېزمنه ونډه لري.

ستورې پېژندونکی جورج ویتریل په خپله مقاله کې چې د مشتري په اړه یې لیکلې وایي: «که د مشتري په اندازه کومه سیاره نه وای؛ نو ځمکه به له ډېرو سرګردانو شهابونو او دُم لرونکو ستورو سره مخ وه، نوموړی زیاتوي، که مشتري حتی په خپل ځای کې نه وای، چېرې چې اوس دی، نو موږ به هم نه وای، ترڅو د لمریز نظام پر رازونو غور وکړو.»[1]

په هر لوري چې مخ کړو، موږ له عظمتونو، دقیقو حسابونو او کمالاتو سره مخ کیږو؛ البته موږ د خپل عقل په وسیله د الله تعالی په خلقت غور

---

۱. Wetherill, G.W (1997). Possible Consequinces of Absence of "Jupiter" in Planetary System- Astrophysics and Space Science – 212 (1-2), 23- 32.

کوو، زموږ خالق د خپل لايتناهي علم، قدرت او مهربانۍ نښې په ټول کاينات کې ښکاره کړې دي.

د يادو او نايادو پديدو د کشف پر بنسټ ساينس پوهانو د شلمې پېړۍ په وروستيو کې د کايناتو د دومره زړه وړونکي نظام په باب د لطيف ميزان Fine Tuning اصطلاح وکاروله(۱) چې له مخې يې د کايناتو په منځته راتلو کې د تصادف ټکی نفي شوی دی.

په دې وروستيو کې يو زيات شمېر پوهانو ليکوالانو او د نظر خاوندانو روښانه کړې چې نړۍ د تصادف يوه ټولګه نه ده؛ بلکې هرڅه د يوې منظمې طرحې له لارې کار کوي، چې د انسان د ژوند شرايط يې برابر کړي.

د ډاکټر کارل ګيرسن په نوم يو فزيک پوه وايي: «په ۱۹۶۰م کال کې فزيک پوهان په دې پوه شول چې نړۍ د انسان د بقا لپاره په خورا لطافت سره ميزان شوې.»(۲)

همدارنګه يو بل فزيک پوه او ستورې پېژندونکی پروفيسور جورج اليس وايي: «د قوانينو په مينځ کې حيرانوونکی لطيف توازن د دې نړۍ منځته راتلل ممکن کړي دي، د ډېرې پېچلتيا د کچې په پوهېدو سره هغه څه چې سرته رسېدلي، ډېره ستونزمنه ده چې د نړۍ هستۍ ته يوه معجزه ونه وايو.»(۳)

دې هرڅه ته په کتو د الملک سورة درېيم آيت ته راستنېږو، چې فرمايي:

---

۱. A Brief Hisotry of Time- Stephen Howking (1988).

۲. Paul Davies – The Goldilocks Engima.....

۳. Roger Pencose – The road to reality (2004).

﴿الَّذِیۡ خَلَقَ سَبۡعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ؕ مَا تَرٰی فِیۡ خَلۡقِ الرَّحۡمٰنِ مِنۡ تَفٰوُتٍ ؕ فَارۡجِعِ الۡبَصَرَ ۙ هَلۡ تَرٰی مِنۡ فُطُوۡرٍ ۝﴾(۱)

ژباړه: الله تعالی هغه ذات دی چې اووه اسمانونه يې يو له بله پاسه (لاندې باندې) پیدا کړې دي، ته به د رحمن خدای په پیدایښت کې هیڅ ډول عیب ونه وینې، سترګې واړوه، ایا کومه نیمګړتیا په سترګو درځي؟

ولې ساینس په قرآن کې:

متعال رب په هر پېر کې انسان ته د هدایت مشعل روښانه کړی دی، څه وخت به چې انسان د جهل په تیارو کې لار ورکی شو، مهربان خدای به ورته یو پیغمبر (استازی) رالېږه او دوی ته به یې د دوی د رسالت او خپل ربوبیت د اثبات په موخه داسې معجزې ورکولې چې د خپلې زمانې فنونه او مسلکونه به یې چلینجول.

د سارې په ډول؛ حضرت موسی علیه السلام ته داسې معجزه ورکړل شوه چې د مصري جادوګرانو سحر یې له خپل غرور سره تر پښو لاندې کړ؛ ځکه مصریان د جادویي هُنر او تمثیل په فن کې خورا ماهره وو.

د حضرت عیسی علیه السلام معجزې بیا د طبابت له علم سره تړلې وې، په دې چې د هغه عصر ټولنه د طبي علومو په پرمختګ کې مخکښه وه؛ خو کله چې د وحی وروستی بیان (قرآن کریم) نازل شو، عربان د فصاحت بلاغت او شاعرۍ د نړۍ مشران بلل کېدل، په دې توګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم معجزه (قرآن) هم د ژبني کمال له لارې هغوی ته یو ستر او نه ماتېدونکی ادبي چیلنج شو.

---

۱. الملك: ۳.

خو دا چې محمد صلی الله علیه وسلم وروستی پیغمبر قرآن نړیوال او ابدي الهي رهنما ده؛ نو له حکمته دا تقاضا کېده چې اعجاز یې هم باید له زمانې سره نه زړېدونکی وي، ترڅو نه یواځې د تېر عصر انسانان پرې قانع کړي؛ بلکې د راتلونکو علمي فلسفي او معنوي نسلونو لپاره هم یو نه انکارېدونکی الهي سند پاتې شي.

پر همدې بنسټ د قرآن معجزانه ځانګړتیاوې یواځې په ژبني اعجاز پورې محدودې نه دي؛ بلکې دا مبارک کتاب د الهي نښو یوه نه ختمېدونکې خزانه ده، مطلب دا دی چې د قرآن کریم ډېری آیتونه د مانا او مفهوم له پلوه خورا غني دي، دومره چې نه تمامېدونکي دي او حتی تر ټولو وروستیو ساینسي موندنو ته هم په ځان کې ځای ورکولی شي.

لهذا؛ موږ وینو چې نن سبا د شعر او شاعرۍ زمانه تللې او پر ځای یې د ټولې نړۍ شعار ساینس ګرځېدلی؛ خو له بلې خوا دا هم وینو چې قرآن ۱۴۵۰کاله دمخه د خورا عمیقو او په زړه پورو ساینسي پدیدو بیان په داسې ښه کړی چې انسان ګوته په غاښ پرېږدي.

دا هغه څه دي چې نړیوالو ساینس پوهانو پرې اعتراف کړی، مني یې او اکثرو یې له همدې امله حقه او راشده لار موندلې.

دا بحث په یوه مثال ډېر ښه واضح او راټولېدای شي.

الله تعالی فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمۡ فِي رَيۡبٖ مِّنَ ٱلۡبَعۡثِ فَإِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٖ ثُمَّ مِنۡ عَلَقَةٖ ثُمَّ مِن مُّضۡغَةٖ مُّخَلَّقَةٖ وَغَيۡرِ مُخَلَّقَةٖ لِّنُبَيِّنَ

لَكُمۡ ﴾(۱)

ژباړه: ای انسانانو که چیرې تاسې د دوهم ځلې ژوند څخه په شک کې یاست؛ نو پس موږ تاسې له خاورې څخه پیدا کړي یاست، بیا د نطفې څخه بیا د وینې له ټوټې څخه بیا له مضغې څخه چې یو څه بشپړه جوړه ده او یو څه نامکمل...

د دې آیت په لوستو ښایي دا پوښتنه رامطرح شي چې که محمد صلی الله علیه وسلم عربان د قیامت له راتلو څخه وېرول؛ نو ولې یې د جنین د مراحلو اړوند بیان ورته وکړ، یا په بل عبارت ولې یې د داسې علم په هکله دوی ته خبرې کولې، چې دوی یې په هکله هیڅ معلومات نه لرل؛ چون جنین پوهنه په اوسني عصر کې رامنځته شوې ده؟

د دې پوښتنې ځواب هم دا دی چې: په قرآن کریم کې داسې آیتونه شته چې لامل یا تړاو یې د هغه وخت عربان دي؛ مګر قرآن یواځې عربانو ته نه منسوبېږي او نه د هغه عصر خلکو ته؛ بلکې الله تعالی د خپل الوهیت او د محمد صلی الله علیه وسلم د رسالت د تصدیق لپاره خپل پیغبمر ته داسې یو جامع کتاب (معجزه) ورکړې، چې د ټول عالم او نړۍ لپاره د ورځ تر قیامته پورې رحمت او رهنما دی.

لکه څنګه چې پروردګار په خپله فرمایي:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ۝﴾(۲)

ژباړه: او موږ نه یې لیږلی ته؛ مګر په حیث د رحمت د ټولو نړیوالو لپاره.

موږ مخکې وویل چې قرآن یو نړیوال او ابدي کتاب دی، څنګه چې

---

۱. الحج: ۵.

۲. الانبیآء: ۱۰۷.

برېښي، یاد آیت ساینسي محتوا لري او نن دور هم د ساینس دی؛ خو ایا د دې ایت مفهوم اوس روښانه شوی؟

هو؛ مارشل جانسن چې د اوسني عصر د جنین پوهنې متخصص ساینسپوه بلل کیږي، د دې آیت په تبصره کې داسې وایي:

«که چیرې موږ جنین په دې مرحله کې د نامکمل جوړښت په توګه یاد کړو، دا به ناسمه وي؛ ځکه ځینې اعضاوې یې پوره جوړې شوي وي او که د بشپړ جوړښت نوم ورکړو، دا هم ناسمه ده، په دې چې ځینې عضوې یې تر دې دمه نه وي جوړې شوي؛ نو د دې مرحلې یا پړاو کومه تشریح چې قرآن کریم کړې ده، تر دې بله غوره تشریح نه شته.»

غرض دا دی چې که چیرې د محمد صلی الله علیه وسلم هغه محسوسې معجزې([1]) چې څوارلس نیمې پېړۍ مخکې به یې د عربو مشرکینو ته ښودلې نه شته؛ مګر قرآن او اعجاز یې لا هم شته او تل به وي، بل دا چې که غیر عرب د دې کتاب حقانیت نه شي درک کولای؛ نو قرآن هغوی ته د علمي او ساینسي دلایلو له لارې خپل حقانیت څرګندوي.

د قرآن چلینج:

الله تعالی په قرآن کریم کې هر هغه چاته چیلنج ورکړی، چې ادعا کوي دا د انسان خبرې دي، یانې که دوی په خپله دعوه کې رښتینې دي؛ نو یو قرآن ته ورته کتاب دې راوړي، الله تعالی فرمایي:

﴿قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا

---

۱. د معجزو هغه ډول دی چې په پنځه ګونو حواسو د درک وړ وي.

يَأۡتُونَ بِمِثۡلِهِۦ وَلَوۡ كَانَ بَعۡضُهُمۡ لِبَعۡضٖ ظَهِيرٗا﴾[۱]

ژباړه: ووايه! که چېرې ټول انسانان او پېریان سره راټول شي، د دې لپاره چې د قرآن په شان يو کتاب راوړي، دوی به هيڅکله د دې په شان رانه وړي، که څه هم يو له بله مرسته وغواړي.

بیا الله تعالی هغوی ته چلينج ورکړ، چې ادعا يې کوله؛ گويا قرآن د محمد صلی الله علیه وسلم له خوا جوړ شوی، که دوی رښتیا وايي؛ نو يواځې لس سورتونه دې د قرآن په څېر راوړي؛ خو پرته له دې چې د الله تعالی مرسته ورسره وي.

الله تعالی فرمايي: ﴿أَمۡ يَقُولُونَ ٱفۡتَرَىٰهُۖ قُلۡ فَأۡتُواْ بِعَشۡرِ سُوَرٖ مِّثۡلِهِۦ مُفۡتَرَيَٰتٖ وَٱدۡعُواْ مَنِ ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ﴾[۲]

ژباړه: ايا دوی وايي چې (محمد صلی الله علیه وسلم) دا قرآن له ځانه جوړ کړی دی، ورته ووايه؛ نو تاسې هم لس سورتونه د دې په څېر له خپل ځانه جوړ کړئ او د الله پرته هرڅوک چې کولای شي مرسته يې وغواړئ، که چېرې تاسې رښتيني ياست.

دا چلينج لا پسې سخت شو؛ کله چې الله تعالی ورته وفرمايل؛ که لس سورتونه نه شئ راوړلای؛ نو يواځې يو سورت داسې راوړئ چې د قرآن په شان وي.

الله تعالی فرمايي:

﴿أَمۡ يَقُولُونَ ٱفۡتَرَىٰهُۖ قُلۡ فَأۡتُواْ بِسُورَةٖ مِّثۡلِهِۦ وَٱدۡعُواْ مَنِ ٱسۡتَطَعۡتُم

۱. الاسراء: ۸۸.

۲. هود: ۱۳.

مِّنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ۝﴾(۱)

ژباړه: ایا هغوی وایي چې محمد صلی الله علیه وسلم دا قرآن له ځانه جوړ کړی، ورته ووایه، که رښتیا وایئ؛ نو تاسې هم د دې په څېر یو سورة راوړئ او له الله تعالی پرته چې هرڅوک راغوښتلی شئ راویې غواړئ، که تاسو رښتیني یاست.

دا چلینج د دې لپاره دی چې وښیي نه انسانان، نه پېریان او نه کوم بل مخلوق د قرآن په شان یو کتاب، لس سورتونه یا حتی یو سورة راوړی شي، علت دا دی چې د قرآن بلاغت، فصاحت او په الفاظو کې ژور مفهوم یواځې د الله تعالی له لوري راتللی شي، هیڅوک د الله تعالی په شان نه دي او قرآن د الله تعالی کلام دی.

د قرآن اعجاز د علمي څېړنو، شرعي قوانینو او د هستۍ د حقیقتونو له مخې د وخت په تېرېدو سره لا روښانه کېږي.

قرآني او ساینسي اسلوب:

د ساینس کتاب هڅه کوي چې خپلې وړاندې شوې نظریې او د هغو اړوند شواهد ښکاره کړي، په مقابل کې قرآن د خالق پیغام دی، خالق په خپل کلام کې د کایناتو تشریح په یوه داسې طریقه کوي چې د ساینس د کتاب له طریقې څخه توپیر لري، دا حقیقت چې په قرآن کې د کایناتو په اړه ځینې اساسي څرګندونې له زرګونو کلونو وروسته کشف شوې اودا چې په دې علمي مسایلو کې هیڅ ډول تېروتنه نه لیدل کېږي، ثابتوي چې قرآن د کایناتو د خالق کتاب دی.

---

۱. یونس: ۳۸.

ساینسي کتاب هڅه کوي چې د پوښتنو (ولې؟ څنګه؟ او دڅه لپاره؟) ځوابونه ومومي او خپلې نظریې په شواهدو ثابتې کړي، په داسې حال کې چې قرآن وروستي بیانونه وړاندې کوي.

د علمي طریقې لپاره اړینه ده چې د یو ټاکلي مسیر له مخې خپلې نظریې وړاندې کړي؛ لېکن قرآن یو مستقیم بیان وړاندې کوي.

موږ وینو چې د ساینس طریقه له قرآن سره په بیان کې توپیر لري، د بیانونو په څنګ کې ساینس اړ دی چې خپل علمي مراحل تعقیب کړي، دا د علمي معلوماتو د جوړښت طبیعي پایله ده.

په حقیقت کې قرآن د ځمکې او فضا د څېړنو لپاره هڅونه کوي.

زموږ کوښښ دا دی چې پام راواړوو دې حقیقت ته چې په قرآن کې ساده بیانونه د ساینس له هغو پایلو سره سمون لري چې د څېړنو د ځانګړو مراحلو په تعقیب ترلاسه شوي دي او دا د قرآن د وړاندوینې تحقق څرګندوي.

دریم څپرکی

قرآن او د فلکیاتو پوهنه

کاینات څنګه مینځته راغلل؟

لویه چاودنه

ژبنیز تحلیل

د کایناتو اصل

کاینات پراخیږي

د فضا متحرک طبیعت او جاذبي څپې

د جاذبي څپو څرنګوالی

دربیم څپرکی

قرآن او د فلکیاتو پوهنه

کاینات څنګه مینځته راغلل؟

(لویه چاودنه)

ایا کله مو په دې اړه غور کړی، هغه کاینات چې موږ یې خپل کور بولو، څنګه رامنځته شوي؟

د دې عظیمو او پراخو کایناتو د جوړښت مساله پخوا یو ستر ابهام وو، داسې یو ابهام چې د تېر زمان ساینسپوهان یې پر وړاندې د پوهې له کچې عاجز پاتې وو او هیڅ یې په هکله نه شو ویلای.

البته کوم څه چې وړاندې کېدل تر شخصي نظریاتو او خیالاتو منحصر وو، داسې خیالات چې د مشاهدې او تجربې هیڅ څرک په کې نه معلومېده.

د بېلګې په توګه؛ د ځینو پوهانو دا عقیده وه چې کاینات ابدي او ساکن دي، یانې کاینات پر همدې موجوده شکل پیدا شوي، نه ابتدا لري، نه تغیر کوي او نه حرکت لري.

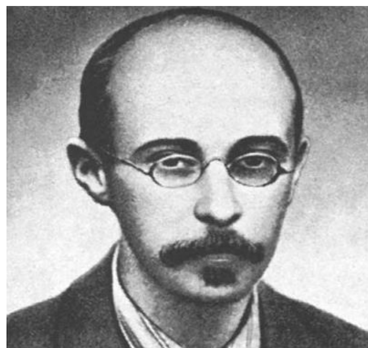
ساینس هم تر دې دمه بلکل چوپ وو، په علمي توګه یې د حقایقو او نظریاتو ترمنځ تفکیک نه شو کولای.

په تاریخي بهیر کې د کایناتو د اصل او جوړښت پر تړاو ګڼ شمېر نظریات وړاندې شوي؛ خو د زمانې د تحولاتو او ساینسي پرمختګونو په ترڅ کې له اعتباره لوېدلي او په ټوله کې د بطلان ښکار شوي.

لېکن هغه تیوري چې پرې توافق شوی او نن ورځ په پراخه کچه منل شوې د لویې چاودنې (Big Bang) تیوري ده، د نوموړې تیورۍ د منلو ستر دلیل دا دی چې تر شا یې ګڼ شمېر ساینسي شواهد لاس لري، ملاتړ یې کوي او دې تیورۍ ته د حقیقت رڼا ښښي.

د Big Bang تیوري د لومړي ځل لپاره په کال ۱۹۲۰ز کې د دوو مخکښو ساینس پوهانو روسي فلکپوه (Alexandre Friedman) او بلجیمي فزیک پوه (George Lemaitre) له خوا مطرح شوه، د Big Bang تیوري څرګندوي چې کاینات شاوخوا ۸، ۱۳ ملیارده کاله وړاندې له خورا شدیدې او ګرمې نقطې څخه پیدا شول، چې اندازه یې د اتوم له هستې څخه هم کوچنۍ ښودل شوې[۱]، اکثره ساینس پوهان دا نقطه د کایناتو نطفه بولي.

۱. ساینس جدید و قرآن از خلقت تا عدم کاینات.

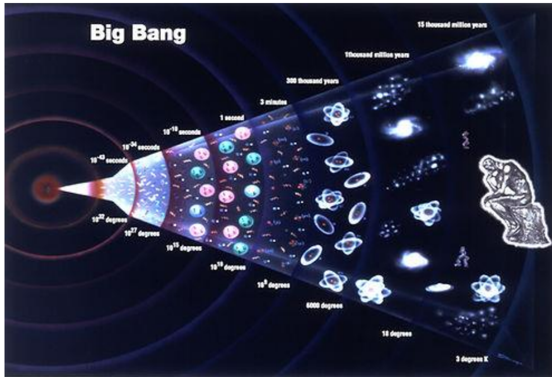
شکل (١) الکسانډر فريډمن

شکل (٢) جورج ليمبټر

په هر حال؛ د دې تيورۍ لومړی اصل دا دی چې کاينات يو پيل او ابتدا لري، دې خبرې فزيک پوهانو ته هم ځانګړی خوند ورکړ، په دې چې د فزيک د ترموډيناميک له قوانينو سره يې په بشپړه توګه اړخ لګاوه.
همدارنګه د Big Bang ماډل له مخې کاينات په پيل کې ټول يو واحد وو، په ساده اصطلاح ځمکه، آسمانونه او ټول يو له بل سره نښتي وو؛ خو لويې چاودنې دې يووالي ته د پای ټکی کېښود او په ترڅ کې يې

کاينات په ګڼو برخو تقسيم شو.[۱]
چې کهکشانونو، ستورو، لمر، سيارو او ځمکې ته يې وده ورکړه، تردې چې اوسنی بڼه يې خپله کړې.

شکل (۴) د کايناتو وده د وخت او تودوخې له مخې

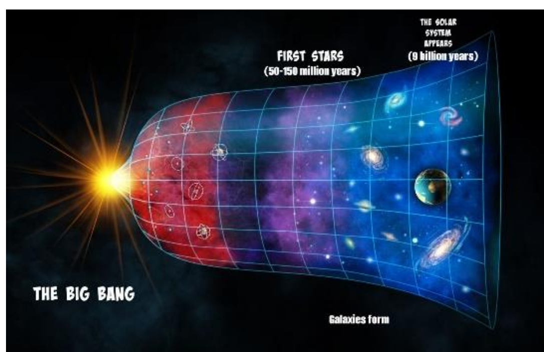
د Big Bang تيورۍ له تاسيس څخه نهه کاله وروسته په کال ۱۹۲۹ز کې امريکايي وتلي ستورپوه (Adwin Hubble) هم ددې تيورۍ تاييد وکړ او د هغې د علمي شهرت په پراخېدو کې يې مهم رول ولوباوه، دا هغه وخت وو، کله چې نوموړي د يو ستر ټليسکوپ په مرسته وليدل چې کاينات د پراختيا حال لري او پکې موجود ټول اسماني اجرام او کلسټرونه يو له بله په جلا کېدو دي.
له دې مشاهدې څخه ده دا پايله ترلاسه کړه چې که چېرې دا ټول اجسام يو له بله د لرې کېدو حال لري؛ نو دا حتمي ده چې يو وخت به يو ځای راغونډ شوي ول.

---

۱. The first three minutes, a modern view of the ovigin of the universe- 1947- Steven Weinberg USA.

مثلاً؛ زما په لاس کې یو څو شګې دي او زه یې له ځانه لرې غورځوم؛ نو دا شګې چې څومره په هوا کې فاصله طی کوي، هغومره به یې ترمنځ فاصله زیاتیږي، حال دا چې حرکت یې له یوې نقطې یانې زما لاس څخه پیل کړی وو، په ورته ډول په میلیاردونو ستوري او سیارې هم دغه شان یو له بل څخه لرې کیږي او واټن اخلي.

یقینا که موږ په وخت سره شاته لاړ شو، بالاخره داسې یو وخت به هم راشي چېرې چې دوی ټول به په یوې واحدې نقطې کې سره راټول شوي ول([1]) دې نقطې ته پوهان د Big Bang (Singularity) وایي.

شکل (۱): له چاودنې تر خلقت

وروسته په کال ۱۹٦٥ز کې دوه ساینس پوهانو (Arno Allan Penzias) او (Robert Woodrw Wilson) یو داسې عجیبه کشف وکړ چې د Big Bang تیوري یې پر ساینسي حقیقت بدله کړه.

دوی یو ډول شعاوې چې (Cosmic Microwave Background Radiation) یا CMBR بلل کیږي کشف کړې.

---

۱. د کایناتو د پراختیا په بحث کې دا موضوع واضح شوې ده.

نوموړو زياته کړه چې يادې شعاوې د لويې چاودنې له امله توليد شوي او د همدې چاودنې له پاتې شونو څخه دي.
په کال ۱۹۷۸ز کې دواړو ساينس پوهانو ته د دې کشف پر بنسټ نوبل جايزه ورکړل شوه؛ ځکه دوی په عملي ډول دا ثابته کړه چې د Big Bang پاتې شوني اوس هم په کايناتو کې شتون لري، بناء اوس بيګ بانګ يوه تيوري نه؛ بلکې منل شوی ساينسي حقيقت (Scientific Fact) بلل کيږي.
دا راز چې د علم څښتنانو د شلمې پېړۍ په اوږدو کې رابرسېره کړ، قرآن کريم کابو ۱۴ نيمې پېړۍ دمخه په خورا څرګند او واضح ډول ذکر کړی دی.
الله تعالی فرمايلي:
﴿اَوَلَمْ يَرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَا ۭ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاۗءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۭ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ۝﴾(۱)
ژباړه: ايا کافران دا نه ګوري چې اسمانونه او ځمکه سره يو ځای نښتي وو او بيا موږ جدا کړل او موږ له اوبو څخه هر ژوندی شی پيدا کړی دی.

ژبنيز تحليل:

د «رتق» کلمه چې په عربي ژبه کې د ګنډل شوې په توګه هم ژباړل شوې ده، مانا يې «ګډېدل» يا «يوځای کېدل» دي.
دا کلمه د دوو بېلا بېلو شيانو د ګډ ترکيب لپاره کارول کيږي، چې يو بشپړ جوړښت رامنځته کوي.

---

۱. الانبيآء: ۳۰.

د «فتق» کلمه بیا د «جلا کولو» په مانا ده او د هغه حالت څرګندونه کوي چې په هغې کې یو شی د بل شي په شلېدو یا ماتېدو سره رامنځته کېږي، ښه بېلګه یې بوټی کېدای شي، چې د ځمکې له درز یا پرې کېدو څخه راووځي.

په یاد آیت کې اسمان او ځمکه په لومړي حالت کې د «رتق» په وضعیت کې وو، بیا دوی جلا کړی شول. «فتق».(١)

نو اوس که هر څوک بې پرې او په عدل ولاړ قضاوت سره دا موضوع وڅېړي، دا به ومني چې یو داسې انسان چې د لیک او لوست له هنر هم بې برخې وو، څنګه یې وکولای شول ترڅو دومره ستر ساینسي حقیقت رابرسېره کړي.

لکه څنګه چې دا ناشونې ده؛ نو موږ ته راپاتې یواځې یو بدیل دی، هغه دا چې دا کتاب (قرآن) الهي وحی او محمد صلی الله علیه وسلم د الله تعالی پیغمبر او استازی دی.

د کایناتو اصل:

د لویې چاودنې لومړني اټومي ترکیب(٢) (Primoridial Nucleosynthesis) له آدرسه د فلکیاتو پوهان وایي چې کله کایناتو یواځې یوه ثانیه عمر درلود؛ نو هغه وخت یې د تودوخې درجه کابو ١٠

١. Scientific Trutbs and the quran, 2nd edition, Page 18- UK Birmingham- 2006.

٢. دا کلمه له دوو یونانی کلمو جوړه شوې چې «Nucleo» په مانا د هستې او «Synthesis» په مانا د یو ځای کېدو یا ترکیب دی او په اصطلاح کې یوه داسې پروسه ده چې په کې د اتومونو هستې یو ځای کېږي او نوي عناصر جوړوي.

میلیارده کلوینه Kelvin وه، دوی په دې باور دي چې د کهکشانونو له جوړېدو وړاندې هیلیم، هایدروجن او لیتیم څخه جوړو شویو ګازي کتلو شتون درلود([۱]) چې ابتدایي وریځې یا (Primary Nebula) ورته ویل کېږي، لنډه دا چې همدغه مهال د دود او پلازما څخه پرته بل څه نه وو.([۲])

ساینس پوهانو په پیل کې دغو لومړنیو موادو ته د ګاز کلمه کاروله؛ خو د وروستیو څېړنو له مخې جوته شوه چې د «ګاز» په پرتله د «دود، لوګي» یا «Smoke» کلمه خورا دقیقه علمي او مناسبه ده، په دې چې هغه وخت د تودوخې کچه ښخي زیاته وه.([۳])

شکل (۷): کیهاني لوګي

حتی تر ننه پورې نوي ستوري د تیاره او یخو مالیکولي وریځو ترمنځ

۱. قرآن عظیم الشان او معاصر علوم، شریف رحماني، مخ ۱۱۷، جلال آباد – ۱۴۰۱ل.

۲. Weinberg, The first three minutes- a moder view of the origin of the universe, Page: 94-105.

۳. The quran and Modern science compatible or incompatible, Dr. Zakir Naik P:12.

جوړېږي، چې ترکیبي مواد یې له (Interstellar Medium) څخه عبارت دي، زیاتره برخه یې د خنثی او ایونایزد (چارج لرونکي) هایدروجن او هیلیم تشکیلوي.([1])

د دې علمي څرګندونو ژور تحلیل ښیي چې ټول کهکشانونه ستوري او سیارې د همدې دود یا لوګي څخه منځته راغلي دي.

د لږ څه غور په ترڅ کې به درته روښانه شي چې دا خبره په خپله د دې سپیناوی کوي، چې ځمکه او اسمانونه په لومړیو کې یو له بل سره تړلي او د یوې واحدې هستۍ په بڼه موجود وو، د فلکیاتو دغه ستر ساینسي حقیقت چې پوهانو په دې وروستیو کې را څرګند کړ، قرآن کریم ورته ۱۴ نیمي پېړۍ دمخه د اشارې په ترڅ کې فرمایي:

﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾([2])

ژباړه: بیا الله د آسمان لورته اراده وکړه، په داسې حال کې چې هغه محضې لوګی وو، هغه اسمان او ځمکې ته وویل منځته راشئ، په خپله خوښه یا په زور سره (ناخوښه) دواړو وویل موږ منځته راځو په خپله خوښه.

ډاکټر الفریډ کرونر (Dr. Alfred Kroner) چې په نړیواله کچه یو له وتلو ځمکپوهانو څخه دی، همدا راز په المان کې د یوهانز ګوتنبرګ په پوهنتون کې د بیولوژۍ څانګې مشر او استاد دی هم، نوموړی په خپلو

---

۱. ISM د هغو موادو ټولګه ده چې د کهکشان په دننه کې د ستورو ترمنځ موجوده ده، دا ماده په عمده ډول له ګازونو، دوړو او پلازما څخه جوړه ده.

۲. فصلت: ۱۱.

څرګندونو کې په دې اړه وايي:

«دا تصور تقریباً ناممکن ښکاري چې محمد صلی الله علیه وسلم دې د خپل وخت په هغه ساده چاپېریال کې د کایناتو د اصل په تړاو پوهه لرلې وي؛ ځکه دا ډول موندنې یواځې د ډېرو پرمختللیو او پېچلو مېتودونو له لارې په دې وروستیو کلونو کې ترلاسه شوي دي.»[۱]

همدارنګه په دې هکله د پروفیسور یوشیدي کوسان (Prof. Yushid Kusan) تبصره او نظره هم د پام وړ دی، دا چې نوموړی یو معتبر فلکپوه دی، نو یو وخت ورته د قرآن کریم ځینې هغه آیتونه وړاندې شول چې د کایناتو او په تېره بیا د فلکیاتو په باب په کې ذکر او بیان راغلی وو.

پروفیسور کوسان د قرآن کریم د کاسمولوجیکي څرګندونو د تایید سربېره پرې یوه په زړه پورې تبصره هم وکړه او ویې ویل:

«زه ډېر متاثره شوم، کله مې چې په قرآن کریم کې د ستور پوهنې اړوند دقیق حقایق وموندل، زموږ په څېر د عصري ستورپوهانو لپاره چې د کاینات یوه کوچنۍ برخه مطالعه کوو، خپلې ټولې هڅې هم په یوې کوچنۍ او مشخصې برخې کې متمرکزې کوو او دا ځکه چې د ټېلسکوف په کارولو یو څو د ګوتو په شمار برخې وینو، پرته له دې چې د ټول کاینات په هکله فکر وکړو؛ خو د قرآن کریم په لوستلو او پوښتنو ته د ځوابولو سره زه دا فکر کوم چې د کایناتو د تحقیق لپاره خپله لار پیدا کولای شم.»[۲]

رښتیا هم په قرآن کریم کې د کایناتو په باب داسې بېلا بېل او هر اړخیز توضیحات بیان شوي چې پرته د ټول کاینات له لیدلو یې یادونه ناشونې ده.

---

۱. Video Link (Prof. Alfred Kroner).

۲. Video Link on Youtube (Prof- Yushidi Kusan...).

کاینات پراخېږي

وړاندې له دې چې ټاکلي بحث ته راشم دا راته ښه ښکاره شوه چې پیل یې له تاریخي زاویې وکړو، تاریخ څرګندوي چې لرغوني یوناني پوهان له یوې پېچلې معما او ستر تناقض سره لاس او ګرېوان وو.

تناقض دا وو چې دوی فکر کاوه، کاینات یا باید محدود وي یا نامحدود، لیکن دواړو مفکورو ځانته کړکېچونه لرل، د بېلګې په توګه که یې کاینات محدود ګڼلي وای؛ نو بیا دا پوښتنه راولاړېده چې که یو څوک د دې کایناتو له پولې هاخوا تېر شي؛ نو هغه به کوم ځای وي؟ یا په ساده اصطلاح که یو څوک خپل لاس د دې کایناتو له پولې بهر یوسي؛ نو دا لاس به چېرې ولاړ شي؟

او په عین حال کې د بې پایه کایناتو خیال هم ورته د فکري منطق په تله کې برابر نه برېښېده.

وروسته د ۱۸۰۰ کلونو په بهیر کې هنریچ اولبرز (Henrich Olberz) له یوه نوي استدلال سره راښکاره شو، نوموړي وویل چې د نامحدود کاینات په صورت کې به هرې لورې ته د نظر پای یو ستوری و، په دې توګه باید د شپې تیاره اسمان لږ تر لږه د یوه ستوري هومره ځلانده وای. خو له بلې خوا د نیوټن د جاذبې قانون یوه بله مساله راپورته کړه، هغه دا چې که کاینات محدود فرض کړل شي؛ نو د ټولو اجسامو د جاذبې متقابل ځواک د اغېز له کبله به تر دې دمه درست کاینات راټول شوي او هم مهال به له منځه تللي وای.

د دې خبرې یوه ساده بڼه ښایي داسې وي چې د اجرامو ترمنځ متقابلې جاذبې قوې باید تر دې دمه ټول کاینات راټول او سقوط کړي وای.

په هر حال؛ ورپسې د البرټ انشټاین نوبت راورسېد، نوموړي په پیل کې

د دې محدود او نامحدود تناقض د حل په موخه د کیهاني ثابت (Cosmological Constant) په نوم یوه فرضیه معرفي کړه، یوه داسې فرضیه چې د یوه جامد او نه بدلېدونکي کایناتو انځور یې وړاندې کاوه. مگر د هغه د عمومي نسبت تیورۍ (General Theory of Relativity) څرگنده کړه، چې کاینات نه شي کولای په یوه ثابت حالت کې پاتې شي؛ بلکې برعکس د یادې تیورۍ له مخې د کایناتو بقا یواځې د پراخېدو یا راټولېدو په حالت کې شونې ښودل شوې وه.
مگر څه وخت چې د عمومي نسبت تیوري د فلکیاتو په څېړنه کې پلي شوه او ورسره د ریډشفټ رنگي طیف (Redshift Spectrum) له برکته د کهکشانونو ترمنځ د فاصلې د ډېرېدو حقیقت راڅرگند شو؛ نو انشټاین صراحتًا اعتراف وکړ چې د کیهاني ثابت فرضیه یې د پوهنیز ژوند یوه ستره تېروتنه وه.(۱)
د دې مخینې په رڼا کې جوتېږي، چې حتی ښاغلی البرټ انشټاین هم په لومړي سر کې د کایناتو پر ساکن او جامد طبیعت باور درلود.
د هغه له وړاندوینې وروسته په کال ۱۹۲۰م کې د بیگ بانگ بنسټ ایښودونکو فریډمن او لیمیټر هم د کایناتو وسعت تایید کړ، اما دا باید په یاد ولرو چې تر دې مهاله هرڅه نظري بڼه درلوده، کوم داسې اساس یې نه درلود چې دې نظریې ته د یوه ساینسي حقیقت رنگ ورکړي.
لېکن دې حقیقت هغه وخت په علمي او مشاهدوي توگه خپل پوره اعتبار لاسته راوړ، څه وخت چې امریکایي ستورپوه اډوین هبل، چې د تېر سکالو په اوږدو کې یې هم یادونه شوې په کال ۱۹۲۹ز کې د یو ستر

---

۱. زعلول الخبار، اسماء في القرآن، مخ ۷۵.

ټیلسکوپ په مرسته ولیدل چې د کهکشان ستوري او په کې موجود ټول کلسټرونه یو له بله په خورا سرعت سره لرې کېږي.(۱)
اصلا همدا د رنګین طیف مشاهده وه، کومې چې وکولای شول حقیقت له نظریې او سم له ناسم څخه بېل کړي.

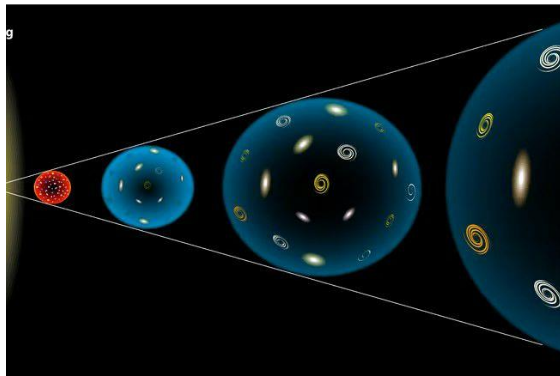

شکل (٦): اډوین هبل

ښايي د کایناتو د پراختیا اړوند مو په ذهن کې د پوهاوي په منظور ځینې پوښتنې راولاړې شوې وي؛ خو زه به هڅه وکړم ترڅو د یوه ډاډمن وضاحت لپاره یو ساده مثال درکړم:
که چېرې تاسې یوه پوکانۍ راواخلئ او فرض کړئ چې کاینات د پوکانۍ سطحه ده؛ نو تاسې د یوه قلم په څوکه د پوکانۍ پر سطحه یو څو داسې نقطې کېږدئ چې یو له بل سره نږدې وي.
کله چې تاسې همدې پوکانۍ ته هوا ورکړئ؛ نو پوکانۍ به وپړسېږي او ورسره به ایښودل شوې نقطې هم یو له بله جلا او لرې شي، څومره چې تاسې پوکانۍ ته زیاته هوا ورکړئ، هغومره به د پوکانۍ حجم زیاتېږي او ورسره به د ټکو ترمنځ واټن هم زیاتېږي؛ خو که چېرې تاسې پوکانۍ

۱. Islam Web.net- https//:www.islamweb.net.

له هوا خالي کړئ؛ نو ورو – ورو به د نقطو ترمنځ فاصله کمېږي، تردې چې خپله پخوانۍ بڼه خپله کړي.
بلکل همدغه شان ساینس پوهان هم وایي چې کاینات په پیل کې ډېر کوچني وو، حتی دومره چې اسمانونه، ستوري، لمر، سیارې او ځمکه ټول د یوې واحدې هستۍ په بڼه سره نښتې وو.
بنا پر دغه دلایلو موږ داسې هم ویلای شو چې یو کال د مخه کاینات د اوسني کاینات په پرتله کوچني وو او یا د راتلونکي کال کاینات به د اوسني په پرتله ستر وي.

شکل (۵): د چاودنې راهیسې د کایناتو پراختیا

که په شا ولاړ شو، یانې داسې ووایو چې دوه کاله پخواني کاینات د تېر کلني په پرتله کوچنی وو او درې کاله مخکینی بیا د دوه کاله مخکیني څخه او همداسې محاسبه پرمخ یوسو؛ نو یو وخت به کاینات دومره کوچني شي چې ځمکه او آسمانونه به سره یو ځای ونښلي.
دا کشف د فلکپوهنې په تاریخ کې د لویو او مهمو کشفونو په لیکه کې ځای لري؛ لکه څنګه چې د نړۍ نوموتی ساینس پوه (Stephen Hawking) په خپل کتاب (Brief History of Time) یا د وخت

مختصر تاریخ کې لیکي:
«د کایناتو د پراخېدنې کشف او موندنه د شلمې پېړۍ یو ستر کشف دی.»(۱)
که راشو قرآن کریم ته رجوع وکړو او هغه ایتونه تر غور لاندې ونیسو، چې د کاینات اصل بیانوي؛ نو بې له شکه د دې موضوع څرګندونه به هم پکې په خورا واضح او صریحه بڼه ومومو.
الله تعالی فرمایي:
﴿وَالسَّمَآءَ بَنَيۡنَٰهَا بِأَيۡيْدٖ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾(۲)
ژباړه: او موږ اسمانونه په قوت سره جوړ کړي دي او په حقیقت کې موږ یې پراخوو هم.
د قرآن عظیم الشان د نزول پرمهال چې نوي وسایل لا نه وو کشف شوي، د دغه آیت کریمه پر مفهوم پوهېدل په حقیقت کې ستونزمنه وه، زیاترو مفسرینو د «موسعون» مانا په «قادرون» یانې موږ پرې قادره یو کړې ده؛ مګر اساسي مفهوم یې د پراختیا په مانا دی.
اوس د فکر ځای دا دی چې دا هغه ساینسي حقیقت دی، چې د شلمې پېړۍ دمخه یې په هکله چا تصور نه شو کولای او نه یې درلود، په داسې حال کې چې قرآن کریم ۱۴نیمې پېړۍ دمخه ذکر کړی دی.

د فضا متحرک طبیعت او جاذبي څپې!

د فلکیاتو معاصر علم وايي چې فضا متحرک، خوځنده یا ډینامیکي

۱. Stephen Hawking – Brief History of Time Ch-3 Bantam Books (USA)-1988.
۲. الذاریات: ۴۷.

طبيعت لري، په دې مانا که فرضا د هستۍ ټول محسوس او ملموس اجسام د ځمکې، سيارو، ستورو او کهکشانونو له سترو عظمتونو نيولې، تر کوچنيو ذراتو او اتومي واحدونو پورې ټول محوه او حذف شي؛ نو څه فکر کوئ چې د دې صحنې په پای کې به کوم څه پاتې شي؟

يا په بل عبارت آيا وروسته له دې به هم کوم څه وجود ولري؟

ممکن ځواب مو دا وي چې «هيڅ» که رښتيا هم همدا مو ځواب وي؛ نو تاسې کاملاً ناسم ياست او ځواب مو اشتباه دی.

ځکه لا هم يو څه پاتې دي او وجود لري، يو نامرئي خاموش او وسيع وجود چې د خالي يا تشې فضا (Empty Space) په نومونو يادېږي.

د خالي فضا مفهوم ته د «هيڅ» (Nothing) اصطلاح کارول ناسمه او غير ساينسي ده؛ ځکه د علمي اصولو له مخې فضا که څه هم خالي بلل کېږي، ولې هيڅکله د «هيڅ» مترادفه نه ده؛ بلکې خالي فضا د يو لړ داسې فزيکي ځانګړتياوو لرونکې ده، چې اجازه نه راکوي، ترڅو موږ يې په (Nothing) حساب کړو.

د فضا دا ځانګړتياوې عبادت دي له:

۱. فضا د غځېدلو او پېچېده (Twist) کېدلو وړتيا لري.

۲. فضا انحنا (Curvature) رامنځته کولای شي.

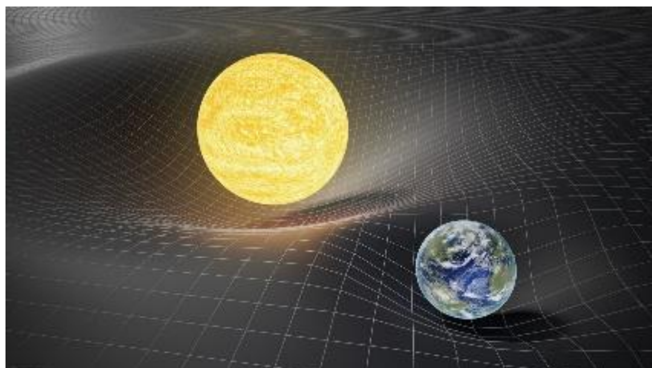
۳. فضا کولای شي د يو محرک په واسطه څپې ايجاد او خپرې کړي.(۱)

په همدې بسنې اوسني ساينس پوهان دا تاييدوي چې مطلقه خالي فضا شتون نه لري؛ بلکې د کايناتو هره برخه د کوانتومي تشو (Quantum

---

۱. www.science.org – chrateristic of empty space.

(Vaccum له فزيکي پديدو څخه ډکه ده.([1])

شکل (۸): په دې انځور کې د فضا-وخت نازک بدلون وينئ چې د لمر او ځمکې د کتلې له امله رامنځته شوی

د فضا متحرک طبيعت د جاذبي امواجو له لارې چې د اسماني اجرامو د حرکت په ترڅ کې رامنځته کيږي، خورا ښه وضاحت مومي.

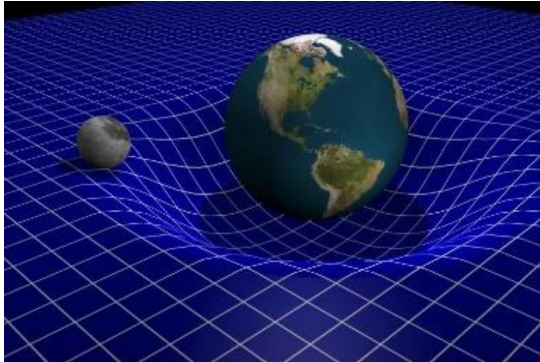
په بل عبارت؛ د دې لپاره چې د فضا يا د طبيعت په هکله سم درک واخلو؛ نو غوره ده چې د اسماني اجرامو د حرکت په بحث نظر واچوو، چون د دوی خوځښت د فضا د ډيناميکي طبيعت اساسي محرک دی.

دا به مو اوريدلي وي چې په فضا کې درست (ټول) اسماني اجرام د حرکت حال لري؛ خو ښايي دا درته نوې وي، چې همدغه اجسام د خپل حرکت سره سم د فضا په جوړښت (Fabric) کې يو ډول څپې رامنځته کوي، چې دغه څپې د جاذبي څپو په نوم يادیږي.

جاذبي څپې د فضا وخت (Space Time) په جوړښت کې هغه ګډوډۍ دي چې د سترو او سرعت اخيستونکو اجرامو له خوا رامنځته کيږي او د

۱. Physicist observe weird quantum fluctuations of empty space – maybe – Adrian CHO-(1Oct-2015) www.science.org

رڼا په تېزۍ سره له خپلې سرچینې بهر ته خپرېږي، دا څپې نه لیدونکي؛ اما په حیرانوونکي ډول خورا ګړندۍ دي.

شکل (۹): انځور د ځمکې د کتلې له امله د فضا په جوړښت کې رامنځته شوی ژوروالی ښیي، چې له امله یې سپوږمۍ د ځمکې په مدار کې حرکت کوي.

که څه هم د جاذبې څپو وړاندوینه، البرټ انشټاین په کال ۱۹۱٦ز کې د خپلې نسبیت تیورۍ پر بنسټ کړې وه؛ لېکن هغه مهال دا یواځې یوه وړاندوینه وه، یوه نظریه او اټکل چې هیڅ عملي او تجربوي ادرس یې نه درلود.

خو د ۲۰۱٦ز کال د فبرورۍ په ۱۱مه نېټه ډیوېډ ریټز (David Reitze) چې د (Laser Interferometor Gravitational Wave Observatory) ادارې اجرایوي مدیر و، راپور ورکړ چې څېړونکو جاذبې څپې موندلې دي، کومې چې د دوو تورو سوریو د یو ځای کېدو په نتیجه کې رامنځته شوې وې.[1]

دې راپور پسې متصل ناصا (NASA) هم خپله رسمي اعلامیه خپره کړه

---

۱. LIGO Caltech- www.ligo.caltech.edu

او زیاته یې کړه: «البرټ انشټاین نظریه ورکړې وه، چې کله اجسام د فضا په اوږدو کې حرکت کوي؛ نو دوی خپل شاوخوا ته د فضا په جوړښت کې یو ډول څپې جوړوي، بلکل هغو څپو ته ورته چې یوه تیږه یې په اوبو کې د غورځولو پر مهال جوړوي.»(۱)

دا په ټولو حسابونو کې یوه تاریخي موندنه او د ښاغلي انشټین ستره وړاندوینه چې د سلو کلونو راهیسې وه تایید شوه.

د جاذبې څپو پر تړاو امریکایي پروفیسور او استروفزیست (Alex Fillipenko) څرګندوي: «که تاسې دوه داسې اجسام ولرئ، چې هر یو یې خپله شاوخوا فضا انحنا کړې اوسي او دواړه یو بل ته په مدارونو کې څرخي؛ نو په پایله کې به دغه منحني شوې (Curved) سیمې د فضا په جوړښت کې یو څپاند بدلون راولي، دا څپې د فضا له بنې سره سم دباندې خپرېږي او له ځان سره انرژي لېږدوي، بلکل همدا جاذبي څپې دي.»(۲)

د جاذبي څپو څرنګوالی:

د جاذبي څپو څرنګوالي په باب امریکایي ستورپوهه میشل تالر (Michel Thaller) وایي: «زه په واقعي مانا وایم، تاسې کولای شئ د فضا وخت په هکله فکر وکړئ، په فضا کې جاذبي څپې کټ مټ سمندري څپو ته ورته دي، چې په کایناتو کې سفر کوي.»(۳)

دغه راز ناسا هم په خپله اعلامیه کې په ورته توګه ویلي:

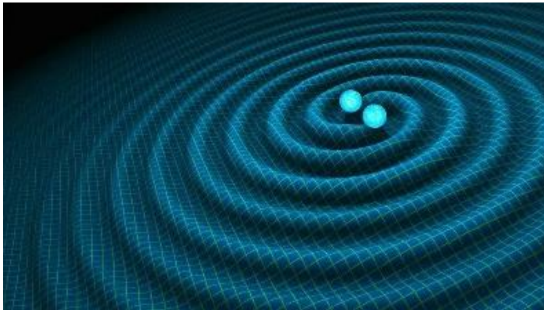
---

۱. NASA Jet Propulsion Laboratory – www.JPI.nasa.com – 2016/11/Feb.

۲. Video link (Alex Fillipenko)

۳. Video Link (Michel Thaller)

«کله چې یوه ستره بېړۍ په سمندر کې حرکت کوي؛ نو اوبه د بېړۍ د تګ له امله شاوخوا سیمو ته ځان رسوي (تښتي)؛ مګر څه وخت چې اوبه بېړۍ ته لار پرېږدي، یو ډول ځپې رامنځته کوي، په اوبو کې د بېړۍ د سفر په څېر درانه شیان په فضا کې حرکت کوي او د اوبو په څېر څپې ایجادوي، موږ دې څپو ته جاذبي څپې وایو.»[1]

شکل (۱۰): د دوو اجسامو لخوا د جاذبي څپو ایجاد.

ښایي دې وضاحت څه ناڅه د فضا متحرک طبعیت او جاذبي څپو د پوهاوي اړوند درسره مرسته کړې وي، له همدې امله ځای یې بولم چې یوه پوښتنه درڅخه ولرم.

پوښتنه داسې ده چې: کله زه د ستورمزلي (Astranouts) کلمه اخلم، په ذهن کې مو لومړی څه راځي؟

زه داسې ګومان کوم چې ستاسې ځواب به لامبو وهل نه وي، سمه ده؟ ځکه چې ستورمزلي فضا ته الوت کوي، چې دا د سمندر په لور د ډوبېدو دقیقا برعکس ده.

مګر ایا په دې پوهېدئ چې یو ستورمزلی باید یو ښه لامبو وهونکی وي؟

۱. Video link (NASA)

ولې باید ستور مزلی په لامبو وهلو کې ماهره وي؟
ځکه د ناسا په وینا: «په فضا کې بې وزنۍ ته د تطابق کولو احساس په اوبو کې د لامبو وهلو (شنا کېدلو) سره ډېر ورته والی لري.»[1]
ساده ژبه به دا خبره ښايي داسې بيان کړي، چې په فضا کې ټول حرکات د لامبو وهلو په بڼه دي، هغه که د انسان له خوا وي او يا هم د کوم بل اسماني جسم، په همدې اساس ناسا يو ستر حوض تاسيس کړی چې د المپيکي حوض په پرتله ۱۰ ځلې لوی دی، ستورمزلي په دغه حوض کې د فضا د تګ لپاره تمرينات کوي، داسې چې ګواکې دوی په فضا کې دي، دا حوض د (Neutral Buoyancy LAB) په نوم يادېږي.
ستورمزلي په خپلو بشپړو فضايي جامو کې هلته هغه دندې ترسره کوي، چې له دوی يې په فضا کې د سرته رسولو تمه کېږي.[2]

شکل (۱۲): فضا ته د تګ لپاره په اوبو کې د ستورپوهانو روزنه.

۱. What is a space walk – www.nasa.gov

۲. NBL – Wikipidea 2 (nasa.gov)

جاذبي څپې چې د فضا متحرک طبعیت تاییدوي، په کال ۲۰۱۵ز کې د LIGO امریکایي ادارې له خوا کشف شوې(۱)؛ مګر دې حقیقت ته ۱۴نیمې پېړۍ دمخه قرآن کریم اشاره کوي:

﴿وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ۝﴾(۲)

ژباړه: الله تعالی هغه ذات دی چې پیدا کړې یې شپه او ورځ، لمر او سپوږمۍ ده، هر یو په خپل مدار کې لامبو وهونکي دي.

هغه کلمه چې موږ د هر یو په توګه ژباړلې «کل» ده.

په عربي ژبه کې د «تثنیه» وروستاړي «لاحقې» هغه مهال کارول کېږي، کله چې جمله دوه شیان تعریفوي.

په دې ایت کې د دوو اسماني اجسامو یانې لمر او سپوږمۍ یادونه شوې ده؛ مګر دا چې ولې د «تثنیې» لاحقه نه ده کارول شوې، مانا دا چې له دوو زیاتو شیانو ته نغوته شوې.

همدا راز «فلک» هغو مدارونو ته ویل کېږي چې ستوري او سیارې په کې حرکت کوي، ښکاري چې هره کلمه او لاحقه په ډېر دقت سره کارول شوې ده، د «شنا کولو» لپاره معادله کلمه «سبح» ده.

ډاکټر موریس بوکای (Dr. Maurice Bucaille) په دې هکله لیکي: «د لمر، سپوږمۍ او ځمکې د حرکاتو ترمنځ همغږي په دې ډول

---

۱. د جاذبې څپو کشف په ۲۰۱۵ کې وشو؛ خو رسما اعلان یې په ۲۰۱٦ کې وشو.
۲. الانبیآء: ۳۳.

څرګندېدلی شي:

په عربي ژبه کې فعل «سبح» د یوه څیز د خپل حرکت له لارې د انتقال لپاره کارېږي، د دې فعل ټولې ماناوې د انتقال په مفهوم کې راټولېږي، چې په هغه کې د څیز خپلواک حرکت مطرح وي.

که دا حرکت په اوبو کې وشي؛ نو د «شنا کولو» فعل ته اشاره کوي او که په ځمکه کې وي؛ نو د هماغه څیز د قدمونو حرکت ته اشاره کوي؛ خو که دغه حرکت په فضا کې ترسره شي؛ نو یواځې د دې کلمې په اصلي مفهوم تشریح کېدای شي، له همدې امله «سبح» باید د یو خپلواک حرکت په توګه تعبیر شي.

شکل (١١): انځور، په فضا کې مېشت یوه ډله ساینس پوهان رابښيي چې د لامبو وهلو په بڼه حال او حرکت لري.

یاده کلمه د لمر او سپوږمۍ د خپلواکو حرکتونو لپاره کارول شوې، چې د وروستیو علمي موندنو سره سمون لري، دا حقیقت په ٧مه پېړۍ کې د یوه انسان له خوا که هغه هر څومره پوه هم وای، تصور کېدای نه شو.»(١)

١. https://quran.miracles.com

دا واقعا د فکر ځای دی چې په هغه دور کې محمد صلی الله علیه وسلم څنګه په دې پوهېده چې په فضا کې د اجسامو حرکت په څپه ایزو جریانونو کې سرته رسېږي او بیا دا چې سمندریزو څپو ته ورته دي؟

خلورم څپرکی

قرآن او ستورپوهنه

نبضاني ستوري

د پلسر درک

د ستورو مړینه او تور سوري

د لمر حرکت

څلورم څپرکی

قرآن او ستورپوهنه

نبضاني ستوري:

الله تعالی د الطارق په سورة کې فرمايي: ﴿وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ○ وَمَآ أَدْرٰىكَ مَا الطَّارِقُ ○ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ○﴾(١)

ژباړه: او قسم دی په آسمان او د شپې په راتلونکي او ته څه پوهېږې چې د شپې راتلونکی څه شی دی، يو څيروونکی (نفوذ کوونکی) ستوری.

د الطارق سورة په لومړيو آيتونو کې د «طارق» کلمه د «طرق» له ريښې څخه اخيستل شوې، چې په شدت سره د وهلو او اواز جوړولو مانا لري، که په دې ايت کې په احتمالي توګه د نبض الوتلو مانا ولري؛ نو په يوه

١. الطارق: ١-٣.

ستر علمي حقيقت دلالت کوي، په وروستي آیت کې فرمایي: چې طارق هغه ستوری دی، چې په شپه یا تیاره کې پیدا کیږي او نفوذ کوي، وړاندې ځي او نبضان لري، په ځانګړي ډول ورسره مل قسم هم یاد شوی، چې یوه ژوره علمي موضوع په بر کې نیسي.(۱)

په همدې بنسټ ځینې داسې پوښتنې او ټکي شته چې د دې بحث په اوږدو کې به مطرح او شرحه شي:

۱. د طارق ستوری څه ډول ستوری دی؟

۲. ایا علمي نړۍ هم په دې اړه کوم څه لري؟

۳. ولې الله تعالی پرې قسم یاد کړی؟

۴. په دوهم آیت کې د طارق ستوري د درک په باب استفهامي اړخ څه مانا افاده کولای شي؟

په کال ۱۹٦۷ز د نومبر په ۲۸مه انګلیسي څېړونکي جوسلین بېل (Jucelyn Bell) د یوې څېړنې په ترځ کې په تصادفي توګه یو منظم ثابت رادیویي سیګنال وموند، کشف شوي څیز یو داسې منظم ټکان هم کاوه چې د زړه ټکان ته ډېر ورته وو.

تر دې مهاله داسې نبضاني شی په کایناتو کې نه وو پېژندل شوی؛ نو په دې خاطر په لومړیو کې خو داسې انګېرل کېده چې ښایي دغه سیګنالونه د نورو سیارو د هوښیارو موجوداتو له خوا خپاره شوي وي، له همدې امله د بلنې کارتونه چاپ شول، رسنیو ته خبرتیا ورکړل شوه او تردې چې یو سیمینار هم دایر شو.

۱. د قرآن علمي اعجاز، مخ: ۸۱، هارون یحیی، مستقبل – کابل.

دا ټول د دې لپاره چې د (Little Green Men)([1]) اصطلاح اشاره دې ته کوله چې هوښیار مخلوق د رادیویي سیګنالونو له لارې کشف شوی او اړیکه ورسره نیول شوې ده؛ خو ډېر ژر څرګنده شوه چې د کشف شویو سیګنالونو اصلي سرچینه یو ډول څرخېدونکی نیوتروني ستوری دی، داسې یو جسم چې د څرخېدنې چټکتیا یې خورا زیاته ده.

په همدې کال ستورپوهانو روښانه کړه چې کله د یوه ستوري هسته په خپل ځان کې ډېره متکاثفه او فشرده شي، د خپل ځان شاوخوا په څرخېدو راځي او مقناطیسي ساحه یې خورا غښتلې کېږي، ورپسې یې د داسې اجسامو په موندنه لاس پورې کړ، چې په خورا چټکۍ سره تاوېدل او قوي رادیویي څپې یې د یو مخروط په بڼه له خپل ځان نه خپرولې، په دې سره دا خبره لا ډاډمنه شوه چې د کشف شوي سیګنال سرچینه د نیوتروني ستورو څرخېدل دي.([2])

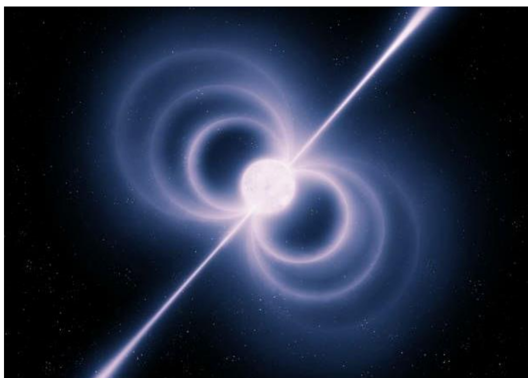
شکل (۱۳): سوپرنووا چاودنه

---

۱. LGM د یوې اصطلاح په توګه د هغو خیالي موجوداتو لپاره کارول کېږي چې د ځمکې څخه بهر ژوند کوي، دا اصطلاح د لومړي ځل لپاره په ۱۹۵۰م کال کې د علمي افسانو او فضایي مخلوقاتو لپاره چې کوچني بدنونه او شنې سترګې لري وکارول شوه.

۲. تېر شوی ماخذ، مخ ۸۱.

دا چې په منظم ټکان کولو سره یې شهرت موند؛ ځکه ورته پلسر (Pulsar) ویل شوی.[۱]

شکل (۱۴): نبضاني ستوری

پلسر ستوري چې د سترو ستورو د چاودنې په پایله کې منځته راځي، څیرووونکي، روښانه، زیاته کتله او چټک خوځښت لرونکي دي، ځینې د هغوی حتی ۶۰۰ ځله په یوه ثانیه کې په ځان راځرخي.[۲]

د Pulsar کلمه د Pulse له ریښې څخه اخېستل شوې، چې د ضربان مانا لري.

د امریکن هیرټیج قاموس (American Hertaige Dectionary) له مخې ددې کلمې مانا «ضربان» یا «درزا» ده.[۳]

د انکارټا قاموس (Encarta Dectionary) د دې کلمې ژباړه داسې

---

۱. Zahra Ashfaq – knocking star from quran discovered by NASA – https://theislamicfoundation.com – pub- Sep.7.2023

۲. Astrophysics data system – pub June 2006 – bicode (2006 AAS 20720907H)

۳. American Hertaige Dictionary- https://ahdictionary.com

کوي: په «منظمه توګه ټکېدل»، يا «په منظم ريتم سره درزا کول».[۱]
له دې کشف وروسته پوهانو څرګنده کړه چې په قرآن کې د طارق په نوم ياد شوی ستوری د نيوتروني يا پلسار ستورو ته اشاره کوي.
د يادولو وړ ده چې د «طرق» لفظ د «دروازې ټکولو» يا په «څټک سره د يو څه وهلو» په مانا هم راتلای شي. [۲]
عجيبه خو دا ده که چېرې تاسې پر انټرنيټ د پلسار ستوري غږ واورئ؛ نو کټ مټ د دروازې ټکولو غږ ته ورته دی.

د پلسر درک:

د طارق سورة په درېيم آيت کې د «ثاقب» کلمه «نفوذ» يا «سوري کولو» په مانا سره دا راښايي چې ستوري په تياره کې نفوذ کوي او تياره څيروي، د لويو ستورو له زوال څخه جوړ شوي نبضاني ستوري داسې اسماني اجرام دي، چې پوهېدل پرې څه اسانه کار نه دی.
وروستۍ څېړنې ښيي چې د پلسار يوه قاشوغه مواد په مليونونو ټنه وزن لرلی شي، که يې ډېره کمه اندازه هم په ځمکه کېښودل شي؛ نو د خپل ثقيل وزن او لوړ کثافت له کبله به د ځمکې مخ څيرې او ژورو برخو ته ننوځي. [۳]
حال دا چې د ځمکې پرمخ د موادو يوه قاشوغه وزن ډېر لږ وزن لري، يواځې يو څو ګرامه.

---

۱. Encartay Dictionary.com

۲. Bab.la-https://en.bab.la

۳. Cosmos – Swinburne Astronomy, The SAO Encyclopedia of Astronomy (Stellar Evolution) – Swinburne University.

دوهم دا چې پلسار ستوري هغه وخت منځته راځي، څه وخت چې د لمر په پرتله څو چنده د لويو ستورو هستې متراکمې او متکاثفې شي او د ډېر لوړ فشار له کبله چاودنه وکړي؛ خو که له ځمکې سره هم همداسې وشي؛ نو د څو مترو په قطر سره يوه کوچنۍ کره به پاتې شي.
درېيمه خبره دا ده چې ځمکه په خپل محور کې يو مکمل وضعي حرکت په هرو ۲۴ ساعتونو کې بشپړوي؛ خو پلسار بيا په يوه ثانيه کې څو ځله څرخي، حتی پوهان په دې باور دي، چې ځينې پلسارونه په هره ثانيه کې ٦٠٠ ځله هم څرخي.
دا هرڅه ددې ښکارندويي کوي چې رښتيا هم د دې ستوري درک او تصور څومره ستونزمن دی.
ځکه خو الله تعالی فرمايي: ﴿وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلطَّارِقُ ۝﴾[۱]

د ستورو مړينه او تور سوري:

شلمه پېړۍ د نورو علومو په څېر د ستور پوهنې په باب هم د ګڼو ستوريزو پېښو او نهاني پديدو د کشف شاهده وه، په دې لړۍ کې د ساينسي کشفياتو له منځه تر ټولو ستر او د حيرت وړ کشف د ستورو مړينه وه، که څه هم دا يوه اوږده او ژوره پروسه ده؛ خو که په لنډو ټکو يې ووايو، دا هغه مهال پېښېږي، کله چې يو ستوری خپله انرژي په بشپړ ډول وبايلي، له دې امله ستوری خپل ثبات له لاسه ورکوي او د بې ثباتۍ ښکار کېږي، هماغه وي چې په ځلا کې يې په تدريجي توګه کمښت راځي، تر دې چې د يوې لويې چاودنې په ترڅ کې دړې وړې شي،

۱. الطارق: ۲.

ساینسي ژبه دې ته د (Nova) یا (Super Nova) نوم ورکوي.

ویلی شو چې لکه څنګه الله تعالی د انسانانو او نورو ژوندیو مخلوقاتو د ژوند موده محدوده او ټاکلې ده، دغه شان یې د ستورو ژوند او شتون هم محدود کړی دی.

په همدې اساس وروستۍ څېړنې ښيي چې یواځې زموږ په شیدو لارې (Milky Way) کهکشان کې لږ تر لږه په هرو ۹، ۱ کلونو کې یو ستوری خپل ژوند له لاسه ورکوي.[۱]

خو دا مړینه یواځې د یوې پېښې نوم نه دی؛ بلکې د نهاني طاقتونو یوه نه ستړې کېدونکې جګړه ده، په ساده اصطلاح د ستورو مړینه یو څه متفاوته او عجیبه څکه ده چې څه وخت یو ستوری خپل ژوند وبایلي نو په بشپړ ډول له منځه نه ځي او نه په معمولي ډول ورکیږي؛ بلکې د پام وړ بدلونونه تجربه کوي او د خپلې کتلې له مخې په بېلا بېلو اسماني اجرامو بدلیږي.[۲]

په دغه مفهوم د ښه پوهېدلو لپاره اړینه ده چې لږ تر لږه د پنځه ستوریزو اجرامو سره اشنا شو:

۱. White Dwarf

۲. Red Giant

۳. Neutron Star

۴. Pulsar Star

۵. Black Hole

---

۱. Astronomy Magazine, https://www.astronomy.com – Pub, April.25.2024

۲. Wikipidea.

دا ټول د ستورو په ژوند کې د هغوی د بدلون بېلابېلې بنې دي، په ستوریز ژوند کې د تحول ټولې دا مرحلې د کتلې د زورور قانون تابع دي، چې د ستورو د برخلیک او بدلونونو تقریبا ټول اړخونه پرې ولاړ دي.

د بېلګې په توګه: که د یوه ستوري کتله د لمر د کتلې په اندازه وي؛ نو له چاودنې وروسته به ستوری White Dwarf بڼه خپلوي؛ خو که د چاودېدلي ستوري کتله د لمر له کتلې څخه د ۴، ۱ یا تر دې هم زیاته وي، په دې صورت کې به پر یوه نیوتروني ستوري بدلېږي.

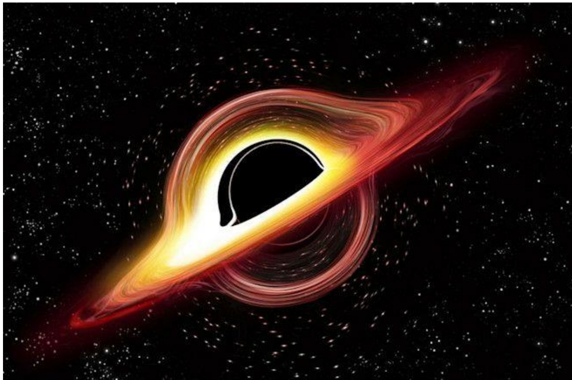
په همدې ترتیب که د یوه ستوري کتله د لمر د کتلې شل برابره یا تردې هم ډېره وي؛ نو ستوری به په یوه داسې اسماني جسم بدلېږي چې کابو صفر حجم، نامحدود کثافت او داسې وسیعه او قوي جاذبه لري چې حتی رڼا نه شي کولای د هغه له سطحې څخه وتښتي.

دغه راز پوهان په دې باور دي چې د دغه جسم په داخل کې حتی وخت هم توقف کوي، د نږدې ستوریزو مادو په شمول هر هغه شی راجذبوي چې د جاذبې په څپانده کړۍ کې یې دخیل شي([1]) دې عجیب او غیر معمولي جسم ته موږ او تاسې تور سوری (Black Hole) وایو؛ نو یو تور سوری هغه وخت رامنځته کېږي،کله چې یو ډېر ستر ستوری په خپل ځان کې رانغښتی شي، دومره متراکم شي چې د فضا او وخت ډانچه کږه کړي.

ساده ژبه ښایي دا خبره داسې بیان کړي چې تور سوري د لویو ستورو له مړینې یا زوال څخه منځته راځي.

---

۱. https://physics.stackexchange.com

شکل (۱۵): تور سوری

د لومړي ځل لپاره په کال ۲۰۱۹ز کې ساينس پوهانو وروسته له ډېرو هلو ځلو د يوه تور سوري انځور واخېست، دا سوری د (Messier87) په نوم د يوه کهکشان په مرکز کې موقعيت لري، چې شاوخوا ۵۵ مليونه نوري کلونه له ځمکې څخه واټن لري.(۱)

دا لاسته راوړنه د نړۍ د بېلا بېلو څېړنيزو مرکزونو همکارۍ په نتيجه کې د EHT يا (Event Horizon Telescope) په مرسته ترلاسه شوه.(۲)

دا کار واقعا له کړاو ډک وو، په دې چې له يوې لورې تور سوري په خپله رڼا نه خپروي او بله دا چې د جاذبې ځواک يې دومره غښتلی دی چې حتی يوه نوري وړانگه هم ترې د تېرېدو توان نه لري، بناء ددې لپاره چې د تور سوري شاوخوا چاپېريال انځور شي، د EHT ټيم د نړۍ په بېلا بېلو برخو کې د اتو خورا پياوړو راډيو ټېلسکوفونو څخه کار واخيست، چې د يوې واحدې شبکې په توگه يې کار کاوه.

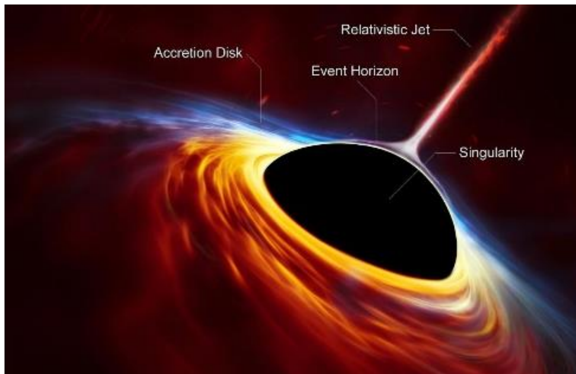
۱. Jet Propulsion Laboratory – 2022.May.12

۲. https//:event horizon telescope.org

شکل (۱۷): Event Horizon ټېلسکوف

را به شو د تور سوري څرنګوالي ته، ښايي سمندري ګردابونه (Oceanic Vortex) مو ليدلي وي، په کوم کې چې لويې –لويې کښتۍ او هر نږدې ورتلونکې څيز ډوبېږي، تور سوري هم کټ مټ دغه سمندري ګردابونو ته ورته دي؛ نو په دې اساس ستوري سيارې او نور اسماني اجرام چې کله د بلک هول يا تور سوري له جاذبې پولې (Event Horizon) څخه تېر شي؛ نو بېرته راتګ يې ناشونی دی، حتی د نړۍ او طبعيت تر ټولو ګړندی څيز چې رڼا ده هم نه شي کولای (Event Horizon) له پولې څخه ځان خلاص کړي، د يادې پولې له خوا په اجسامو د قوې واردول او کشش ته په علمي اصطلاح (Spaghetification) ويل کېږي، د تورو سوريو په هکله ګڼ مالومات او تشرېحات نور هم شته؛ ځکه په اوسني دور کې د بليک هول مسئله خورا ننګوونکې او پېچلې ده؛ خو زما په فکر چې زموږ د موضوع په تړاو به همدومره وضاحت اکتفاء وکړي.

شکل (١٦): د بلک هول سینگیولاریټي او EVENT HORIZON

لېکن یوه یادونه باید دا وشي چې د ستورو د مړینې په اړه زموږ علمي پوهاوی یوازې د وروستیو کلونو د ځینو وتلو ستورپوهانو د هڅو او زیار پایله ده، په ځانګړې توګه د شلمې پېړۍ د پیل سره د انشټاین د نسبیت تیورۍ او سټیفن هاکینګ د څېړنیزو نظریاتو له لارې د ستورو د زوال او سوپرنووا پېچلو پدیدو په اړه دقیق علمي وضاحتونه وړاندې شوي دي. خو که راشو قرآني څرګندونو ته؛

الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ۝﴾(١)

ژباړه: او کله چې ستوري تت او بې ځلا شي.

طبري رحمه الله لیکي: چې انکدر د ستورو د زوال او سقوط په مانا دی.(٢)

دغه راز د قرطبي او ابن کثیر رحمهم الله، د دې ایت تأویل د قیامت نښو

---

١. التکویر:٢.

٢. جامع البیان، جلد ٣٠، مخ ٢٢٢- ٢٢١.

پورې اړوند بللی دی.(۱)
همدارنګه الله تعالی په یو بل ایت کریم کې فرمایي:
﴿ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴾(۲)
ژباړه: او کله چې ستوري مړه شي.
که څه هم د یادو ایتونو په تفسیر کې د مفسرینو ترمنځ بشپړ توافق کرار لري، او لیکي چې دغه آیتونه د قیامت د قایمېدو اساسي نښې دي؛ مګر له واقعي او علمي پلوه اساسي ټکی دا دی چې د ستورو زوال او مړینې په هکله پخوا چا هیڅ نه دي ویلي او نه یې په هکله چا تصور درلود.
الله تعالی په یو بل آیت مبارک کې تورو سوریو ته د اشارې په ترڅ کې فرمایي:
﴿ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ۝ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴾(۳)
ژباړه: پس زه قسم کوم د ستورو د پرېوتو پر ځایونو او که پوهېږئ دا په رښتیا هم لوی قسم دی.
د قرآن مجید په دغه آیت کې د یو نا اشنا او غیر معمولي څیز لور ته اشاره شوې ده، قسم چې له دې سره مل یاد شوی دی، د دې پدیدې په عظمت او سترتیا دلالت کوي.
پخوا څوک څه پوهېدل چې ستوري زوال لري، سقوط کوي او پرېوځي، ښایي تر اوسه هم ډېری خلک په دې اړه ناخبره وي؛ خو د ساینسي

---

۱. ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، جلد ۴، مخ ۴۹۳. القرطبي، الجامع الاحکام القرآن، جلد ۱۹، مخ ۳۵۱.
۲. المرسلات: ۸.
۳. الواقعه: ۷۵ – ۷۶،

مطالعاتو او د ستور پوهنې د معاصر غورځنګ له برکته په ډاګه شوې، چې رښتیا هم داسې ځایونه شته چېرې چې ستوري خپله انرژي تماموي او خپل برخلیک ته رسېږي.

د لمر حرکت:

د اروپایي پوهانو او فیلسوفانو ترمنځ د اوږدې مودې لپاره د جیوسنټریک (Geocentric)(۱) تیوري راسخه او برلاسې وه، د یادې نظریې له مخې ادعا کېدله چې ځمکه پرته له کوم حرکته د کایناتو په مرکز کې قرار لري او نور ټول اسماني اجرام په شمول د لمر د ځمکې شاو خوا ته څرخي.

خو څه وخت چې نیکولاس کوپرنیکس (Nicholas Copernicus) د هیلیو سنټریک (Helio Centric) (۲) نظریې سره را څرګند شو، ورسره د جیوسنټریک نظریې اوږدمهاله حاکمیت ته د پای ټکی کېښودل شو. د هیلیو سنټریک تیورۍ په رڼا کې ځمکه نه؛ بلکې لمر د شمسي نظام مرکز بلل کېږي، چې د ځمکې په ګډون ټولې سیارې یې شاوخوا ته د څرخون حال لري.

وروسته له یوې پېړۍ څخه په کال ۱٦۰۹ز کې الماني ستورپوه یوهانس کیپلر (Johanes Kepler) د (Astronomia Nova) تر نامه لاندې یو مهم یا په اصطلاح (Game Changing) اثر خپور کړ، د دې اثر اهمیت او ارزښت په دې کې وو چې نوموړي په کې د سیارو اړوند یو بنسټیز

---

۱. مرکز = Centric + ځمکه = Geo

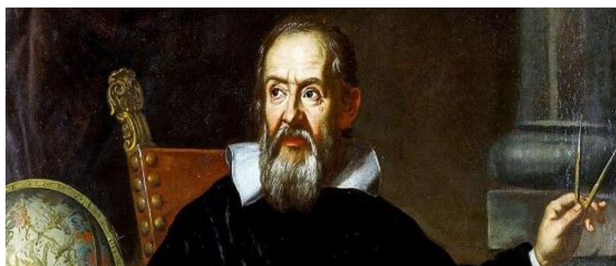
۲. مرکز = Centric + لمر = Helio

حقیقت برسیرن کړ، ښاغلي کیپلر وویل چې سیارې نه یواځې د لمر شاوخوا په بیضوي مدارونو کې حرکت کوي؛ بلکې په خپلو محورونو (Axis) کې هم په منظم ډول څرخي، چې دې حرکت ته موږ او تاسې وضعي حرکت (Rotational Motion) وایو، د کوم په پایله کې چې شپه او ورځ منځته راځي.(۱)

د دغه علمي پرمختګ پر بنسټ، اروپایي پوهانو وکولای شول چې د لمریز نظام بېلا بېلو میکانیزمونو لکه د شپې او ورځې د ظهور او غیاب په هکله سمه او دقیقه تشریح وکړي.

لېکن دا حال وو چې تر دې دمه هم لمر د خلکو په افکارو او انګېرنو کې یو منجمد څیز بلل کېده.

د ټیلسکوپ څخه په منني باید ووایم چې بالاخره یو کال وروسته ګالیلو ګالیله (Galileo Galilee) په کال ۱۶۱۰م کې د یو ټیلسکوپ په مرسته د لمر پر سطحه داغونه ولیدل، هغه داغونه چې پر لمر د خوځښت نښې وې؛ څکه دغو داغونو چې (Sun's Spots) ورته ویل کېږي، د لمر پر سطحه په تدریج سره حرکت کاوه.

شکل (۱۹): ګالیلو ګالیله

۱. Quran and Modern Science Compatible of incompatible? Dr. Zakir Naik, Page: 18 (IRF)

له دې مشاهدې څخه ښاغلي ګالیله دا پایله ترلاسه کړه چې لمر په خپل محور کې د څرخېدا حال لري، نوموړي دې پدیدې ته د وضعي حرکت (Rotational Motion) اصطلاح ورکړه.

د نني ساینس تقریبي محاسبو پر اساس لمر په هرو ۲۵ ورځو کې د وضعي حرکت یو دوران بشپړوي.

دوهم ډول حرکت یې انتقالي حرکت (Transational Motion) دی، د نامتو ستورپوه ویلیام هرشل (William Herschel) له خوا په کال ۱۷۸۳ کې کشف شو.

شکل (۱۸): ویلیام هرشل

لمر د خپل انتقالي حرکت په واسطه د فضا په اوږدو کې سفر کوي، یانې څه ډول چې سپوږمۍ د خپل انتقالي حرکت له مخې د ځمکې شا وخوا ته څرخي او ځمکه بیا د لمر شاوخوا دغه شان لمر هم د خپل انتقالي حرکت له مخې د شیدو لارې (Milky Way) کهکشان شاوخوا ته څرخي او دوران کوي.

نوې اټکلي شمېرنې ښيي چې لمر ۲۵۰ میلیونه کلونو وخت ته اړتیا لري، ترڅو د خپل کهکشان شاو خوا یو دوران بشپړ کړي، هغه کال چې لمر

پکې خپل دوران بشپړوي، د ستورپوهنې په اصطلاح کې ورته کهکشاني کال (Galactic Year) ویل کېږي، همدا راز هغه لوری چې لمر په کې د خپلو سیارو او لمریز نظام سره په ګډه د کهکشان په مدار کې حرکت کوي، پوهانو د (Solar Apex) په نوم نومولی.([1])

که لا هم د ستور پوهنې په تاریخ کې غور وکړو؛ نو دا به جوته شي، چې بشر یواځې په ۱۷مه پېړۍ کې د لمر د حرکت او خوځښت په هکله خبر شو؛ مګر قرآن کریم د علم او حکمت اسماني سرچینې ۱۴ نیمې پېړۍ دمخه دغه حقیقت څو ځله په خورا صریح او روښانه توګه ذکر کړی او په دې سره یې زموږ علمي افق ته له خپلې زمانې وړاندې لار پرانیستې.

الله تعالی په سورة یس کې د لمر انتقالي حرکت ته په اشاره کې فرمایي:

﴿وَالشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ۝﴾([2])

ژباړه: او لمر د خپل ټاکلي ځای پورې روان دی؛ دا د ځواکمن او پوه ذات تقدیر دی.

په یو بل آیت کې مدارونو ته د اشارې پرمهال فرمایي:

﴿لَا ٱلشَّمۡسُ يَنۢبَغِي لَهَآ أَن تُدۡرِكَ ٱلۡقَمَرَ وَلَا ٱلَّيۡلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِۚ وَكُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ۝﴾([3])

ژباړه: نه د لمر په وسه کې دا شته چې هغه سپوږمۍ ونیسي او نه شپه په ورځ مخکې کېدای شي، دا ټول په یو فلک (مدار) کې لامبو وهونکي دي.

---

۱. Wikipidea.

۲. یس:۳۸.

۳. یس: ۴۰.

په دې آيت کې کليدي کلمې له «فلک» او «يسبحون» څخه عبارت دي «يسبحون» له «سبح» څخه اخېستل شوې، چې د هر خوځنده جسم د حرکت مفهوم افاده کوي، د فضا، متحرک طبعيت په موضوع کې مو په دې اړه بشپړ بحث کړی.

همدا راز د «فلک کلمه» د «مدار»مانا لري.

د لمر، سپوږمۍ او نورو سيارو د حرکت دا مفهوم د وروستيو علمي کشفياتو سره په بشپړه توګه اړخ لګوي. (۱)

سربېره پر دې د محوري حرکت په هکله فرمايي:

﴿يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَّجْرِىْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ اَلَا هُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ۝﴾(۲)

ژباړه: هغه ورځ پر شپه او شپه پر ورځ ورنغاړي او هغه اېل (تابع) کړي دي، لمر او سپوږمۍ په داسې شان چې هر يو يې تر ټاکلي وخت پورې روان دي، پوهېږۍ هغه غالب او ښښونکی دی.

دا کاملا له شونتيا لرې ده، چې يو څوک په پېړيو وړاندې د نړۍ په يوه ابتدايي او ساده سيمه کې د لمر د حرکاتو په باب دقيق بيان وکړي.

---

۱. A.B Al-Mehri – Scientific Thruths and the Quran P-23 – Bermingham.

۲. الزمر: ۵.

پنځم څپرکی

قرآن او ځمکپوهنه

د ځمکې اتموسفیر

قرآن او آسمان

اسمان او بېرته راګرځونه

فضا؛ یو بې ساری چتر

د ځمکې بڼه

د قرآن کریم په رڼا کې د ځمکې بڼه

د غرونو جیولوجیکي فعالیت

ځمکې ته د اوسپنې نزول

څیړېدونکې ځمکه

د ځمکې تر ټولو ټیټه برخه

د اوومې میلادي پېړۍ ستر قوتونه

د ځمکې ټیټه برخه

د اوبو دوران؛ هایدرولوجي

پایله

پنځم څپرکی

قرآن او ځمکپوهنه

د ځمکې اتموسفیر:

اسمان یو له خورا ښکلو خلقتونو دی، پراخ او په طبیعت یې غوړولی ابي رنګ انسان تل ګوته په غاښ پرېږدي؛ لېکن حساب یواځې په تجمل نه دی؛ بلکې دا هستي داسې نور هم څه لري، چې انسان د ژور تفکر پر لور سوق کوي.

په دې بحث کې د قرآن کریم دوه هغه آیتونه څېړو چې د آسمان ښایست نه؛ بلکې هغه اړخ بیانوي چې تش په لیدو یې د درک امکان نه شته.

که په ساده ټکو یې ووایم، موږ ټول آسمان وینو، ښکاري چې ډېر لوړ او پراخ دی، ولې هغه بُعد چې نه یې وینو، له سترګو پټ دی، هماغه

قرآن کریم بیان کړی، ساینس یې ملاتړ کړی او شواهدو یې استناد.

قرآن او آسمان:

﴿وَجَعَلۡنَا ٱلسَّمَآءَ سَقۡفٗا مَّحۡفُوظٗاۖ وَهُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهَا مُعۡرِضُونَ۝﴾[1]

ژباړه: او موږ اسمان یو ساتندویه (محفوظ) چت ګرځولی؛ خو بیا هم هغوی نښو د دې څخه مخ اړوونکي دي.

د اسمان مفهوم په عربي ژبه کې لوړوالی دی، وروسته هم اسمان ویل شوی دی، په دې اساس دغه لفظ په قرآن کریم کې ۳۱۷ ځله تکرار شوی، چې له جملې یې ۱۲۰ ځله د مفرد په صیغه او ۱۹۰ ځله د جمع په صیغه راغلی دی، د جمع په صیغه په غالب ډول د ځمکې شاوخوا ټولو کایناتو ته اشاره کوي، چې په دې کې وریځې او نور شیان هم شامل دي، په ۸۲ ځایونو کې ترې په غالب ډول نږدې اسمان او یا هم ورڅخه مطلق کاینات مراد دي. [2]

په مذکور آیت کریم کې الله تعالی اسمان د «محفوظ چت» په اصطلاح توصیف کړی؛ خو یانې څه؟

هرکله چې موږ د چت په هکله فکر کوو؛ نو تر ټولو لومړی یې ساتندویې ځانګړتیاوې ذهن ته راځي.

چت موږ د لمر له سختې تودوخې د بړلی له ویجاړوونکي ځواک او یخنۍ له زیانونو ساتي.

اسمان هم د ځمکې لپاره ورته حیثیت لري؛ خو څنګه؟

---

۱. الانبیآء: ۳۲.

۲. السماء في القرآن، زغلول البحار، ۲۹۷ مخ.

الف: د اسماني تيږو (ميټيورايډونو) پر وړاندې ساتنه:

دقيقا همدا اوس چې تاسې دا سرليک لولئ، په بېلا بېلو اندازو سره اسماني تيږې (Meteoroids) له فضا څخه زموږ د سيارې پر لور راغورځي؛ مگر بيا هم موږ او تاسې په هوساينه کې ژوند کوو او هيڅ راته نه پېښېږي، ولې؟ علت يې اتموسفير دی چې ځمکه کې يې گردچاپېره پوښلې.

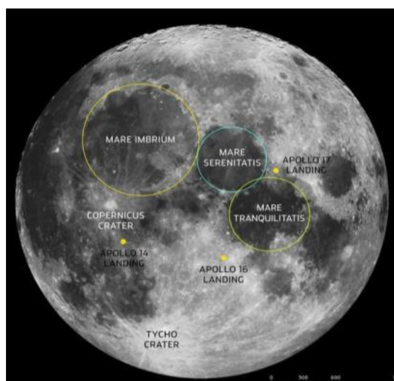
شکل (۲۰): د اسماني تيږو سقوط د اتموسفير پر لور

سره له دې چې فضا يو شفاف جوړښت لري؛ خو د فولادو د يو کلک ډال په څېر د دې بريدونو پر وړاندې ټينگه مبارزه کوي، که ځمکې دا ځانگړنه نه لرلی؛ نه به ځمکه د ژوند کوربه وه او نه به يې خپله سطحه خوندي پاتې وای.

شکل (۲۱): د سترې اسماني تيږې نزول د ځمکې پر لور

ساینس پوهانو د دې بېلګه هغه مهال ولیده، کله چې سپوږمۍ ته ولاړل، هلته د آسماني ډبرو د بمباریو له امله د سپوږمۍ پر سطحه ژورې کندې (Craters) جوړې شوې وې.

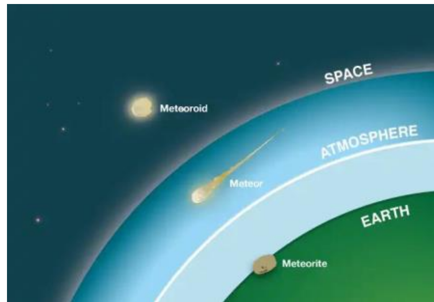
شکل (۲۳): د اسماني تیږو بمبارۍ له امله د سپوږمۍ پر سطحه نامتو کندې

خو څه وخت چې دا ډبرې زموږ د سیارې پر لور راغورځي، اتموسفیر یې د اصطکاک عملیې (Friction) په واسطه مخه نیسي، کله چې میټیورایډونه د فضا له لوړ سرعت سره زموږ اسمان ته داخلیږي؛ نو ناڅاپه له داسې چاپېریال سره مخ شي، چې د بې شمېره مالیکولونو څخه ډک دی.

برعکس د فضا چېرې چې مالیکولونه په نشت حساب دي، وروسته له هغې چې ډبره اتموسفیر ته داخله شي، دا یوه وجه جوړیږي، ترڅو موجوده ګازات کمپرېس شي، یانې فشار واخلي او له دې امله د تودوخې درجه لوړیږي، هماغه وي چې میټیور د سختې تودوخې ښکار شي.

او تر هغه حده وسوځي چې بالاخره په باریکو دوړو بدل شي؛ نو په دې

توګه زموږ ژوند په امان کې پاتې کېږي. (۱)

شکل (۲۲): په اتموسفير کې د ميتيور د احتراق مرحله

ب: د فضا له سختې يخنۍ څخه ساتنه:

په بهرنۍ فضا (Outer – Space) کې د تودوخې اندازه لږ تر لږه ۲۷۰- سليسس درجو ته رسيږي؛ خو د ځمکې اتموسفير د شنې خونې (Green House) اغېز لري، چې د لمر تودوخه په ځمکه کې ساتي، دا هم خورا حياتي پروسه ده؛ ځکه که نه وای؛ نو ځمکه به دومره سړه شوې وای چې د ژوندانه د امکان څرک به هيڅ نه برېښېده.

داسې چې که د شنې خونې اغېز نه وای؛ نو د لمر تودوخه به بېرته فضا ته منعکسه شوې او حرارت به تر دې حده راټيټ شوی وای، چې د ځمکې ډېره برخه به پر يخ پوښل شوې وای. (۲)

ج: د ماورا بنفش (Ultraviolet) وړانګو پر وړاندې ساتنه:

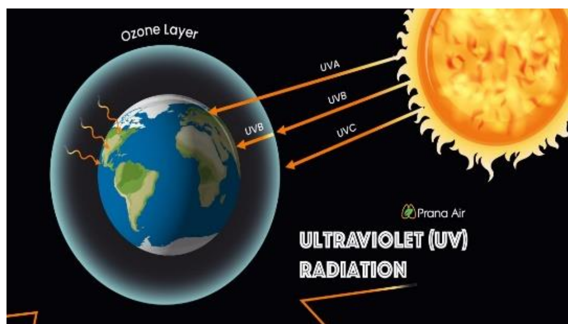
اتموسفير د ماورا بنفش (Ultraviolet) زيانمنوونکي وړانګې فلتر کوي، دا وړانګې چې له فضا څخه راځي، د راډيشن يوه برخه ده، چې

---

۱. AMS – American Meterr Society – https://asm meteors.org/meteor.shower.

۲. Jhon Houghton Global Warming, The Complete Briefing, 5th edition, Chapter 2 – the green house effect – 2015 UK.

د پوستکي د سرطان د رامنځته کېدو سبب ګرځي.

شکل (۲۴): د اتموسفير دفاع د بېلابېلو وړانګو پر وړاندې

حيرانوونکې خو دا ده چې فضا يواځې ګټورو شعاوو؛ لکه د ليدو وړ، نږدې التراويليټ او راډيويي څپو ته اجازه ورکوي.

التراويليټ شعاوې چې ډېره کمه برخه يې ځمکې ته رارسي، د نباتاتو ضيايي ترکيب (Photosynthesis) او په ټوله کې د ژونديو موجوداتو د بقا لپاره ډېر ارزښت لري.

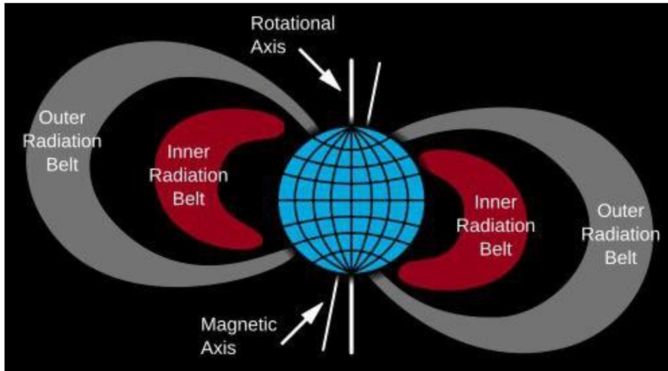
لېکن، قوي التړا وايليټ وړانګې د فضا د اوزون (Ozone) پوړ په واسطه فلټر کېږي او يواځې يوه محدوده او اړينه برخه يې ځمکې ته راپرېږدي.

د وان ايلن ملابند (Van Allen Belt):

د فضا سربېره د وان ايلن ملابند چې د ځمکې د مقناطيسي ډګر له امله رامنځته شوی هم زموږ د سيارې د ژغورنې يو اړين عامل بلل شوی.

ياد ملابند هم هغه مرګوني وړانګې شنډوي چې د لمر او نورو ستورو له خوا په متداوم ډول خپرېږي، که ځمکې دا ملابند نه لرلی؛ نو د لمر لويې چاودنې (Solar Flares) چې وخت ناوخت پېښېږي، حتمن به يې د

ځمکې پر سر د ژوند نوم ورک کړی وای. ([1])

شکل (۲۵): وان ایلن ملابند

د وان ایلن ملابند د اهمیت په تړاو ډاکټر هیوراس (Dr. Hugh Ross) لیکي:

«په حقیقت کې ځمکه د لمریز نظام تر ټولو لوړ کثافت لري، د اوسپنې او نیکل څخه جوړه شوې هسته یې زموږ د قوي مقناطیسي ډګر د ایجاد سبب شوی، دا مقناطیسي ډګر د وان ایلن ملابند جوړوي، چې ځمکه د وړانګو له برید څخه ساتي.

زموږ د شمسي نظام یوازینی تیږمنه سیاره چې مقناطیسي ډګر لري عطارد (Mercury) ده؛ خو ځواک یې د ځمکې د مقناطیسي ډګر په پرتله سل چنده کم دی، ان زهره (Venus) چې زموږ ګاونډۍ سیاره ده، هیڅ مقناطیسي ډګر نه لري.

دا ثابته شوې چې د وان ایلن ملابند یوه ځانګړې ساتندویه طرحه ده،

---

۱. Encyclopedia Britanica – Van Allen Belt.

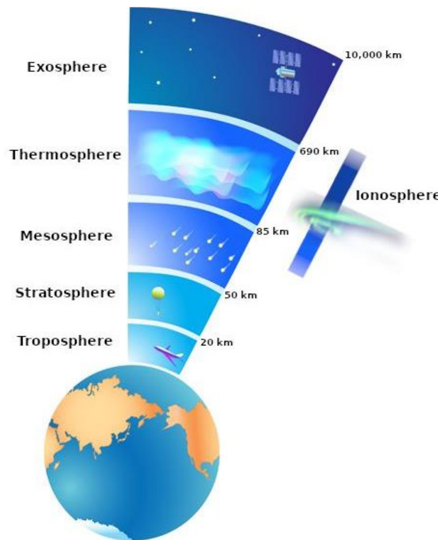
هغه طرحه چې یواځې ځمکه پرې برابره شوې.» ([1])
په وروستیو کلونو کې د داسې یوه شدید طوفان اندازه اخېستل شوې، چې ځواک یې کابو ۱۰۰ میلیارده اتومي بمونو ته رسېده، مانا دا چې هر یو یې د دوهم نړیوال جنګ پر مهال د هیروشیما پر ښار غورځول شوي بم سره معادل ګڼلی شو؛ خو د وان ایلن ملابند د فعالیت په نتیجه کې موږ د دومره خونړي طوفان څخه هم په امان کې یو. ([2])

اسمان او بېرته راګرځونه:
د الطارق سورة په ۱۱م آیت کې د اسمان د بېرته راګرځولو «رجع» ځانګړنه ذکر شوې ده:
﴿وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجۡعِ۝﴾([3])
ژباړه: قسم دی په اسمان خاوند د بېرته رالېږلو.
«الرجع» کلمه چې په قرآن کې د بېرته راګرځولو (Return) په مانا کارېدلې ده، «بېرته لېږلو» یا «استولو» ماناوې هم لري.
څېړنې ښیي چې اتموسفیر له خورا مهمو پوړونو جوړ دی، هر پوړ یې د هغه دننه د ځانګړو فزیکي پدیدو له مخې تعریفېږي.
دا پوړونه هغه وړانګې او مادې یا نور څه چې ورسره ټکر کوي، یا یې بېرته فضا ته لېږي او یا یې ځمکې ته راګرځوي.

---

۱. "Why the Universe is the way it is" Dr Hugh Ross – Chapter: 8, "The Earth is Special" – Pub - 2008.
۲. "The Sun, Earth and near – Earth Space: A Guide to the Sun – Earh System" b – Jhon A.Eddy P:91-113 – Pub NASA History Division.
۳. الطارق: ۱۱.

ډېرې هغه پدیدې چې موږ د «محفوظ چت» تر عنوان لاندې مطالعه کړې، د اسمان راګرځوونکي طبیعت سره تړاو لري.

شکل (۲٦): د اتموسفیر پوړونه او دندې يې

د دې ځانګړنې دوه بېلګې راوړو:

۱. تروپوسفیر (Troposphere):

د اتموسفیر تر ټولو ټیټ پوړ دی، چې له سطحې څخه شاوخوا ۱۵ – ۱۳ کیلو متره لوړوالي کې موقعیت لري.

دا پوړ دنده لري، ترڅو هغه تبخیر شوې اوبه چې له سمندرونو څخه پورته د بخار په بڼه صعود کوي، مخه يې ونیسي او بېرته يې ځمکې ته د واورې، باران یا ږلۍ په بڼه راولېږي، مطلب دا چې که یاد پوړ شتون نه درلودای؛ نو د اوبو دوران (Water Cycle) به هم نه وای. (۱)

۱. Meteavology Today: An introduction, to weather Climate and Environment, by C.Donald Ahrens – Ch The Earth's Atmosphere – P:6-10.

۲. ایونوسفیر (Ionosphere):

دا طبقه د رادیویي څپو انعکاس کوي او بېرته یې ځمکې ته استوي، په دې توگه د بیسیم مخابراتو، رادیویي او تلویزیوني خپرونو لپاره زمینه برابروي.

فضا؛ یو بې سارى چتر:

د اتموسفیر د حیاتي فعالیتونو په لړ کې یو مهم فعالیت د هغې انرژۍ مخه نیول دي، چې له ځمکې څخه پورته فضا ته خپرېږي او د هوا پېژندنې له مختلفو پدیدو څخه په استفادې د تودوخې متوازن وېش تنظیموي.

د گرمې هوا کتله له تودو سیمو څخه سړو سیمو ته لېږدوي، چې په دې توگه اتموسفیر د استوایي تودوخې او قطبي یخنۍ ترمنځ تعادل رامنځته کوي.

له سختې سړې هوا او سوځوونکي حرارت څخه ساتنه د فضا د بې ساري طرحې له برکته شونې شوې ده.

همدا راز د اتموسفیر ترکیب د ژوند لپاره یو ثابت تناسب لري.

٪۷۰ نایتروجن، ٪۲۱ اکسیجن او ٪۲ کاربن ډای اکسایډ او نور گازونه که د اکسیجن سلنه له ٪۲۱ څخه تر ٪۲۲ ته لوړه شي؛ د ځنگلي اورونو د رامنځته کېدو احتمال ٪۷۰ ورسره زیاتېږي او داسې نور. ([1])

ایا دا شونې ده چې دا بې سارى حفاظتي چتر دې تصادفي رامنځته شوی

۱. The Earth System 3rd edition: Leer R. Kump, Tames F. Kasting, Robert G. Crane .Page: 45-47 Pub – 2009 – ISBN – 978-0321-597793

وي؟

ايا دا به رښتيا هم شعوري فيصله وي، که د ژوند لپاره د اوبو او هوا د ساتنې دا بې نقصه تدابير د تصادف نتيجه وګڼو؟

حقيقت دا دی چې عقل يې منلو ته تيار نه دی او نه دا شونې برېښي چې قرآن دې د انساني فکر او استعداد زېږنده وي.

بې شکه زموږ خالق د ژوند ټول شرايط مخکې له مخکې طرحه کړي او موږ ته يې د قرآن کريم له لارې خپل شاندار خلقت بيان کړی دی.

د ځمکې بڼه:

پخوا بشر د ځمکې د شکل او بڼې په باب جدي تضادونه او کړکيچونه درلودل، ډېری يې په دې اند وو چې ځمکه د يو پتنوس يا دېته ورته څيز په څېر هواره ده.

که څه هم په تېرو پېړيو کې د رياضيکي او منطقي وضاحتونو پايلو د ځمکې کروي شکل ته نغوته کړې وه؛ مګر د ساينس او ټيکنالوژۍ پرمختګ د فضايي سفرونو په رامنځته کېدو او د مصنوعي سپوږمکيو د څرګندونو په اساس نن ورځ دا جوته شوې، چې ځمکه بيضوي يا کروي شکل لري.

خو اوس – اوس د ځمکې فليټ تيوري (Flat Earth Theory) چې له مخې يې ځمکه هواره ګڼل کېږي، يو ځل بيا مطرح او خورا مشهوره شوې، چې په زرګونو خلک يې د زده او بېرته راژوندۍ کولو په هڅه او تلاش کې دي. (۱)

۱. Why do some people still think the earth is flat – BBC.com.

شکل (۲۷): د هوارې ځمکې ماډل

خو اړینه دا ده چې حقیقت څه دی؟

ایا ځمکه رښتیا هم هواره ده؟

په دغو پوښتنو د پوهېدلو لپاره باید موږ په ځمکه کې د موجودو پېښو او عواملو په پام کې نیولو سره د (Flat Earth Theory) وپېژنو، ترڅو وپوهېږو چې له مخې یې ځمکه څه ډول ښکاري او څه ډول یې معرفي کوي؟

د فلیټ نظریې پلویان په دې معتقد دي، چې ځمکه د یو مېز په څېر ده، لمر او سپوږمۍ ترې له پاسه په یوه دایروي خط کې تاوېږي او زیاتوي، چې لمر او سپوږمۍ دواړه کوچني اجسام دي.

یواځې له همدې څرګندونو داسې بریښي چې د (Flat Earth Theory) مطلقا له قرآن او ساینس سره په تضاد کې ده؛ ځکه ساینس وایي چې لمر له ځمکې څخه ډېر زیات لوی دی او په خپل مدار کې تاوېږي، برعکس ځمکه د لمر شاوخوا تاوېږي. (۱)

---

۱. Back reaction – Flat Earth "Science" Wrong but not stupid – Aug-22-2020 .Backreaction.blogspot.com

له بلې خوا قرآن کریم فرمایي، چې هرڅه په خپل مدار کې حرکت کوي ﴿كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ۝﴾؛ خو دا تیوري وایي چې نه لمر او سپوږمۍ په یوه دایروي مدار کې حرکت کوي.

د دغې نظریې پلویان د خپلې تیورۍ د ملاتړ او رښتینولۍ د ثبوت په موخه ځینې ناسم پوهاوي او پروپاګند خپروي.

لکه د بېلګې په توګه:

الف؛ دوی ادعا کوي چې هرڅه موږ په انټرنیټ وینو هغه د CGI یا (Computer Generating Imaginary) تخنیک دی، همدارنګه دوی ناسا هم د خپلو څرګندونو په باب دروغجنه بولي.

ځواب؛ دا سمه ده، چې ډېری عکسونه او ویډیوګانې ګرافیکي تخنیک دی؛ مګر هدف ترې دا نه دی، چې موږ ته د ځمکې کرویت ثبوت کړي، په اصل کې د ځمکې کرویت د ساینسي او تجربوي شواهدو پر مټ اثبات شوی دی، همدا راز دا هم سمه ده، چې ناسا په ټولو برخو کې سم او دقیق معلومات نه نشروي؛ خو دا باید په یاد ولرو چې په ټولو مواردو کې دروغ هم نه وایي؛ ځکه که د دوی هره خبره بې اساسه او دروغ وای؛ نو نن به یې په نړیواله کچه د اعتماد او باور پیمانه هیڅ وه.

ب؛ دوی ادعا کوي چې د ملګرو ملتونو (United Nations) ډیزاین شوې لوګو هم دا ښیي چې ځمکه هواره یا فلیټ ده.

که څیر شو دا هم یوه باطله ادعا ده؛ ځکه د ملګرو ملتونو لوګو په داسې توګه ډیزاین شوې؛ ترڅو ټول هغه هېوادونه وښیي، چې د دغه سازمان غړیتوب لري، چون دا ناشونې ده، چې د ځمکې ټوله نقشه دې په درې اړخیزه ماډل کې وښودل شي.

د فلیټ ځمکې تیورۍ پیروان دې ته ورته نورو موضوعاتو ته هم ګوته نیسي؛ خو د غور او دقت په پایله کې ناسمې ښکاري.(۱)
حقیقت دا دی چې په دې نظریې کې ګڼې تشې تر سترګو کیږي او دا ځکه چې له یوه پلوه د ساینس سره په تضاد او مخالفت کې واقع دي او له بلې خوا دوی ورته په ځواب کې منطق نه لري.
د بېلګې په توګه؛ د فلیټ ځمکې ماډل، د خسوف او کسوف لپاره هیڅ ډول منطقي توضیحات نه لري.
یانې که د خسوف او کسوف طرز العمل ته وګورو؛ نو د فلیټ ځمکې له تیورۍ سره هیڅ سمون نه خوري، په دې چې د فلیټ تیورۍ له مخې ځمکه د مېز له سطحې سره مشابه شوې او لمر او سپوږمۍ د ځمکې څخه پورته په یوه دایروي خط کې ګردان کوي، نو که وګورو په داسې حال کې لمر سپوږمۍ او ځمکه په یوه مستقیمه کرښه کې نه شي راتلای؛ نو کله چې دوی په یوه مستقیمه کرښه کې یو د بل ترمنځ رانه شي، خسوف او کسوف نه واقع کیږي.
له بل پلوه همدا طرز العمل د کروي ځمکې په ماډل کې بلکل شونی او خورا ښه شرحه کېدای شي.

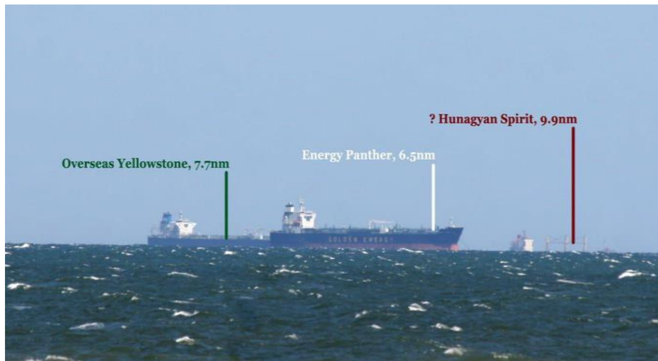
۲. د افق هاخوا د شیانو پناه کېدل:

دوهمه مساله د افق هاخوا د شیانو ورکېدل دي، یانې که چېرې موږ یوه کښتۍ د افق پر لورې ولېږو؛ نو د یو څه فاصلې په وهلو سره به ورو – ورو زموږ له نظره پناه کیږي؛ البته کښتۍ به په داسې توګه پناه کیږي؛ لکه په سمندر کې چې ډوبیږي او یا هم ښکته ځي او که چېرې یوه کښتۍ

---

۱. Flat Earth W.S – Debunking Flat Earth Misconceptions – www.flatearth.ws.

له افق څخه زموږ پر لورې را روانه وي؛ نو د راتګ انداز به یې داسې وي؛ لکه هغه چې ورو – ورو له اوبو څخه راپورته کیږي، دا حالت په خپله د ځمکې انحنا (Curvature) راښیي.

شکل (۲۸): د افق هاخوا د بېړۍ پناه کېدل د ځمکې انحنا راښیي

همدا دلیل وو چې فرانسیس ډریک (Francis Drake) د یوه سمندري سفر په ترڅ کې په لومړي ځل د ځمکې د کرویت خبره وکړه.
تاسې کولای شئ چې د دغو تجربو ویډیوګانې پر انټرنیټ هم وګورئ؛ خو فکر وکړئ چې کوم ډول سطحه به داسې پایلې رامنځته کړي؟

۳. د لمر او سپوږمۍ څرنګوالی:

د فلیټ تیورۍ له مخې لمر او سپوږمۍ په یوه دایروي خط کې سفر کوي، چې له امله یې د شپو او ورځو بدلون منځته راځي.
مګر که چېرې لمر یا سپوږمۍ د الفا سیمې څخه ***ب*** سیمې ته یانې د ***شرق*** څخه د ***غرب*** پر لورې حرکت وکړي؛ نو چې څومره د ***الف (شرق)*** سیمې اوسېدونکو څخه لرې کیږي، همدومره باید کوچنۍ ښکاره شي او برعکس څومره چې ***ب (غرب)*** سیمې اوسېدونکو لپاره رانږدې کیږي، هغومره باید ستره ښکاره شي، ولې موږ وینو چې لمر او سپوږمۍ

نه وړېږي او نه لوېږي، اوس دا څنګه شوني ده چې نور ټول شیان دې په لرې تللو سره کوچني او په راتللو سره لویېږي؛ مګر لمر او سپوږمۍ نه؟ او ولې موږ ته داسې ښکاري، چې دوی له افق راخېژي او په افق کې ډوبېږي؟

همدا راز کله چې سپوږمۍ د ***الف*** سیمې څخه ***ب*** سیمې ته حرکت کوي؛ نو د ***الف*** سیمې اوسېدونکو باید د سپوږمۍ یو اړخ او د ***ب*** سیمې اوسېدونکو باید د سپوږمۍ بل اړخ لیدلی، په ساده اصطلاح د دواړو سیمو اوسېدونکو باید د سپوږمۍ بېلا بېل اړخونه لیدلی؛ مګر په حقیقت کې موږ ټول د سپوږمۍ یو اړخ وینو.

همدا وجه ده چې په دې تیورۍ کې د سپوږمۍ د بېلا بېلو مراحلو لپاره هم منطقي تشریحات نه شته.

۴. جاذبه:

ساینس وایي چې د اجسامو غورځېدنه (لوېدنه) جاذبې پورې اړه لري، یانې دا جاذبه ده چې اجسام د ځمکې پر لور راجذبوي. مګر که موږ د فلیټ ځمکې په ماډل کې د جاذبې قوانین پلي کړو، هیڅ صدق نه کوي. بنا پر دې؛ د هوارې ځمکې نظریې پیروان د جاذبې شتون ردوي، په دوی کې اکثریت بیا په دې باور دي، چې د شیانو غورځېدنه په کثافت پورې اړه لري، دوی د دې دعوې لپاره دلیل دا وړاندې کوي چې د شیانو غورځېدنه ځکه کثافت پورې اړه لري، چې زیات کثافت درلودونکي اجسام تل ځمکې ته ژر رسېږي، نسبت کم کثافت لرونکو اجسامو ته؛ خو که موږ د کثافت تعریف په یاد ولرو؛ نو داسې تعریف شوی چې کثافت مساوي کتله پر واحد حجم $Density = \frac{Mass}{Volume}$ بنا،

تعریف ته په کتو کثافت په خپله یو ځواک نه دی، چې د شدت (تعجیل) (Acceleration) رامنځته کېدو سبب شي او په اجسامو فشار راوړي؛ ترڅو ځمکې ته وغورځي. که دا هم ومنو چې د ځمکې پر لور د اجسامو لوېدنه د کثافت له امله دی؛ نو دلته موږ له تجربوي شواهدو سره په ټکر کې واقع کېږو؛ ځکه تجربوي شواهدو او پایلو تل د اجسامو غورځېدنې لپاره لامل جاذبه ښودلې. بریان کوکس (Brian Cox) چې د اوسني عصر یو لوی ساینس پوه دی، د یوې تجربې په ترڅ کې یې کاملاً دا په ډاګه کړه چې د اجسامو غورځېدنې تر شا د کثافت نه؛ بلکې د جاذبې لاس دی. ([1])

نوموړی د دې تجربې لپاره د نړۍ په کچه یو لوی (Vaccume) ته ولاړ چې په متحده ایالاتو کې تاسیس شوی دی. ښاغلي کاکس په دغه واکیوم کې د یوه نیوونکي ماشین په واسطه د ډېر لوړ ځای څخه د باولینګ توپ او یوه بڼکه په یو وخت راپرېښودل، جالبه وه؛ کله چې دوی د بېلا بېلو کثافتونو په درلودلو سره په یو وخت او یو ځای ځمکې ته ورسېدل.

شکل (۲۹): بریيان کاکس د نړۍ په ستر واکیوم کې

۱. Video link (Brian Cox Experiment).

ښايي اوس به درته څرګنده شوې وي، چې پرته له Vaccum څخه ولې بېلابېل اجسام په مختلفو وختونو کې ځمکې ته رسېږي؟
علت يې د هوا مقاومت دی، مانا دا چې د زيات کثافت لرونکي جسم سره هوا کم مقاومت او د کم کثافت لرونکي سره زيات مقاومت کوي، که په ساده ټکو يې ووايو، د هوا مقاومت په شتون کې درانه شيان ژر او سپک شيان ناوخته ځمکې ته رسېږي.
نو ويلای شو چې د هوا مقاومت پرته ټول اجسام د غورځېدو پر وخت يو او ورته سرعت تجربه کوي. (۱)
د فليټ ځمکې په تيورۍ کې دې ته ورته نورې تشې هم شتون لري، چې د پلويانو د منطق ژبه پرې ګونګه ده؛ لکه:
۱. د وخت زونونه (Time Zones).
۲. د شپو او ورځو په موده کې بدلونونه.
۳. په بېلا بېلو موسمونو کې د تودوخې بدلونونه.
۴. نړيواله تودوخه (Global Warming).
۵. شمالي او جنوبي څراغونه (Aurora Australis).
۶. کوريوليس ځواک (Coriolis Force).

د قرآن کريم په رڼا کې د ځمکې بڼه:
ځينې خلک په دې فکر دي چې قرآن کريم هم د فليټ يا هوارې ځمکې له نظريې سره همغږی دی، هغه کلمات چې دوی يې د هوارې ځمکې نظريې سره د همغږۍ په باب اړوند ګڼي، عبارت دي له:

---

۱. $9,8m/sec^2$ Constant Acceleration.

﴿فراشا، سطحت، سباطا، دحها﴾

لومړی خو باید ووایم چې دا ټولې کلمې د صافولو او پراخولو ماناوې لري، متن ته په کتو یې هیڅ یوه د هوارې ځمکې مانا او مفهوم له ځانه سره نه لري، په اصل کې موږ دغه کلمات هم د کروي سطحو او هم د هوارو سطحو لپاره کولای شو.

مثلا؛ مالټه صافه سطحه او چارمغز زیږه سطحه لري؛ مګر دواړه یې کروي دي، بناء دا په دې مانا نه ده چې قرآن کریم ځمکه هواره ګڼلې؛ خو که یو څه نور هم له غور او دقت کار واخلو، کولای شو اصل مفهوم ته ځان ورسوو.

یو له هغه ایتونو چې ډېری وخت د فلیټ ځمکې سره د همغږۍ په پار دلیل وړاندې کیږي، دا ایت دی:

﴿الَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا﴾[۱]

ژباړه: الله تعالی هغه ذات دی چې ستاسې لپاره یې ځمکه فرش (غالۍ) ګرځولې.

دلته دوی استدلال کوي چې د «فراشا» کلمه چې د غالۍ یا فرش مانا لري، د ځمکې هوار شکل ته اشاره کوي.

خو په دې آیت کې یو بل څه هم شته، که چېرې هغه په پام کې ونیسو، کولای شو سم او دقیق فهم لاسته راوړو او هغه د «لکم» کلمه ده، مانا «ستاسې لپاره»، یانې الله تعالی فرمایي چې ما ځمکه ستاسې لپاره هواره او د یوې غالۍ په څېر ګرځولې او دقیقا همداسې ده؛ ځکه موږ د ځمکې په پرتله ډېر کوچني یو، تر دې چې شاو خوا سیمې زموږ لپاره د

۱. البقره: ۲۲.

غالی په څېر ښکاري، په دې وجه خو موږ ورته احساس هم لرو.
ښاغلی نیل ډیگارسي ټایس (Neil Degarase. T) په دې هکله داسې وایي: «کروي ډوله سطحې کوچنیو مخلوقاتو ته چې په کې اوسېږي، تل هوارې ښکاري.» (۱)

وجه همدا ده چې موږ د ځمکې حرکت هم نه محسوسوو.
الله تعالی په یو بل مبارک آیت کې د ځمکې کروي شکل ته د اشارې په منظور فرمايي:

﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ۝﴾(۲)

ژباړه: او ته ويني غرونه او گومان کوې چې دوی په خپل ځای ولاړ دي؛ مگر هغوی د وريځو په څېر تېرېږي او دا د الله تعالی جوړونه (صنعت) دی، چې هر څه يې محکم کړي دي، بېشکه هغه ښه خبر دی په هغه کارونو چې تاسې يې کوئ.

په دغو آيتونو کې الله تعالی فرمايي، چې غرونه د وريځو په څېر حرکت کوي؛ مگر موږ داسې محسوسوو، چې گويا دوی ساکن يا بې حرکته دي، که څه هم د غرونو حرکت يو جدا بحث او ځانگړی ساينسي حقيقت دی، خو د اړتيا له مخې مې يې حواله اړينه وگڼله.

په دې چې دا آيت د هغو خلکو لپاره څرگند او ښکاره دليل دی، چې قرآن کريم د هوارې ځمکې له تيورۍ سره د همغږۍ په پار متهموي.

---

۱. Video Link (Neil Degarasse Tyson).

۲. النمل: ۸۸.

چون د ځمکې په فلیټ ماډل کې د غرونو د حرکت په باب هیڅ ذکر او یادونه نه شته، ځکه د دې تیورۍ له مخې ځمکه ساکنه یا (Static) ګڼل کېږي([۱])؛ خو که له ساینسي زاویې دې آیت ته متوجه شو، د ځمکپوهانو پراخه توافق به ووینو چې د غرونو د حرکت په هکله یې لري.

دا باید په یاد ولرو چې د غرونو حرکت یواځې په کروي ډوله ماډل ځمکو کې شونی دی، اوس که چېرې قرآن کریم ځمکه هواره بللې؛ نو بیا ولې د غرونو حرکت ته اشاره کړې، په داسې حال کې چې د هوارې ځمکې په ماډل کې نه د غرونو او نه د ځمکې حرکت ذکر دی.

الله تعالی بل ځای فرمايي:

﴿يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ﴾([۲])

ژباړه: الله تعالی شپه په ورځ او ورځ پر شپه ورتاووي.

په دې آیت کې د ﴿يُكَوِّرُ﴾ کلمه ذکر شوې، چې د «کور» له ریښې څخه راځي، د «کور» کلمه په ترکي ژبه کې هم کارول کېږي؛ خو په عربي ژبه کې په عام ډول د سر شاوخوا د پګړۍ تاوولو یا دې ته ورته د نورو کروي سطحو پوښلو لپاره کارول کېږي.([۳])

د قرآن کریم په رڼا کې د شپو او ورځو دې بدلونونو ته په کتو څه فکر کوئ، چې نغوته کوم ډول سطحې ته ده؟

---

۱. Samuel Rowbotham – Zetetic Astronomy: Earth Not a Globe (1881)

- William carpenter – One Hundred Pfoofs that the earth is not a globe (1885).

۲. الزمر: ۵.

۳. Dr. Shabir Ally – Let Quran Speak.com (Youtube).

همدارنگه دا هم د يادولو وړ ده چې د فليټ ځمکې يا مسطحې ځمکې نظريه يو بند او بې حرکته سيستم له ځانه سره لري، چې له امله يې د فضا شتون رد شوی(۱)؛ خو په قرآن کې الله تعالی فرمايي:

﴿وَالسَّمَآءَ بَنَيْنٰهَا بِأَيْيدٍ وَّإِنَّا لَمُوْسِعُوْنَ۝﴾(۲)

ژباړه: او موږ اسمانونه په قوت سره جوړ کړي او موږ يې پراخوو هم.

په دې ايت کې الله تعالی د کاينات د پراخېدو خبره کوي، چې د فضا شتون يې په ترڅ کې تصديق شوی او دا د مسطحې ځمکې له نظريې سره بلکل مخالف اړخ دی.

د وروستي ځل لپاره به هغه آيت راوړو چې په کې د يو مثال په بڼه د ځمکې کروي شکل ته اشاره شوې ده:

﴿وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰهَا۝﴾(۳)

ژباړه: او له هغه وروسته يې ځمکه وغوړوله.

په دې آيت کريم کې الله تعالی د ځمکې شکل لپاره د «دحها» کلمه کارولې، چې د «دحو» له ريښې څخه راغلې او مانا يې صافول او خورول ده او هم د فيل مرغ هگۍ ته ويل کېږي، که مو د فيل مرغ هگۍ ليدلې وي؛ نو په دې به پوه ياست چې دا هگۍ له نورو عادي هگيو څخه مختلفه ده، بڼې ته يې د Geospherical) نوم ورکول شوی، چې همدا بڼه کټ مټ د ځمکې هم ده، مانا دا چې لکه څنگه ځمکه په قطبي سيمو کې ننوتلې او په استوايي سيمو کې وتلې ښکاري؛ نو ځکه ورته

---

۱. Skepticism of Space Exploration people's.com – Ilana Kaplan.

۲. الذاريات: ۴۷.

۳. النازعات: ۳۰.

پوهان (Geospherical) یانې بشپړه بیضوي نه وایي.

شکل (۳۰): د فیل مرغ هګۍ او د ځمکې نیمه کروي بڼه

په حقیقت کې قرآن کریم د ځمکې د بڼې او حرکت په اړه چې کوم معلومات وړاندې کړي، دا یې د خپل حقانیت او د یو حکیم خالق د شتون روښانه ثبوت دی.

د غرونو جیولوجیکي فعالیت:

کرسټ ولې حرکت نه کوي؟

ما د ښوونځي د لسم ټولګي د جیولوجۍ په مضمون کې لوستي، چې ځمکه له دریو اساسي طبقو جوړه ده:

۱. کرسټ Crust.

۲. مانټل Mantle.

۳. هسته Core.

راځو کرسټ ته؛ ځکه د ځمکې لومړۍ طبقه ده د کومې پر سطحه چې موږ او تاسې ژوند کوو، کرسټ د شکل او جوړښت له پلوه جامد ساختمان لري، ضخامت (پېړوالی) یې له ۵ څخه ۳۵ کیلو مترو ته رسېږي، دا چې د نورو طبقو په پرتله ډېر کم ضخامت لري؛ ځکه یې

پوهان د ځمکې د پوستکي په نوم هم يادوي. (۱)
دوهمه طبقه د مانتل په نوم يادېږي، د مانتل شکل او بڼه داسې مثال لري؛ لکه د هگۍ ژېړ ياني نه بشپړ جامد او نه مايع، ضخامت يې کابو ۲۹۰۰ کيلو متره ښودل شوی، دا طبقه په پيل کې ۱۰۰۰ سليسس درجې حرارت لري؛ خو هستې ته په نږدې کېدو سره يې د حرارت اندازه لوړېږي، چې بالاخره په وروستۍ ساحې کې يې تودوخه تر ۳۷۰۰ سليسس درجو پورې رسېږي.(۲)
له مانتل وروسته درېيمه او وروستۍ طبقه رارسي چې د هستې يا (Core) په نوم يادېږي، د هستې ترکيب او تشکيل له اوسپنې او نيکل څخه شوی، پوهانو يې د حرارت اندازه ۵۷۰۰ سليسس درجې ښودلې.
په دې وضاحت کې غور او تعمق کول يوه پوښتنه راولاړوي او هغه دا چې که چېرې موږ د ځمکې د لومړۍ طبقې (کرسټ) او د دوهمې طبقې (مانتل) کثافتونه په پام کې ونيسو؛ نو ويلای شو چې د کرسټ کثافت د مانتل په پرتله ډېر کم دی او له بلې خوا مانتل د جوړښت له پلوه مايع ته ډېر نږدې دی؛ نو دا په دې مانا چې د مانتل طبقه تل د خوځښت او حرکت په حال کې قرار لري، په دې صورت کې خو بايد کرسټ يا زموږ د استوګنې طبقه هم د حرکت يا لږ تر لږه د لړزې په حال کې وای؛ خو برعکس حقيقت دا دی چې موږ او تاسې خو د سوکالۍ او هوساينې فضا لرو، څنګه چې ښکاري دغه ډول پېښې الحمد لله هيڅ نه پېښېږي.
اوس دلته د انسان تجسسي طبعيت دا پوښتي چې دا ولې او څنګه؟

---

۱. Oregaon State University – Lesson of the Earth's Layer.

۲. USGS – Inside the earth (Pubs. Usgs> Gav.

کمال روحاني، اعجاز علمي قرآن در عصر فضا و تکنالوژي، مخ: ۱۹۳.

اصلاً همدا وجه ده چې الله تعالی په قرآن کریم کې مور د غرونو د جوړښت او فعالیت څېړلو ته هڅولي یو او پوښتلي یې دي، چې تاسې نه ګورئ، غرونه څه ډول نصب شوي دي.

په دې ایت کریم کې الله تعالی مور ته رهنمایي کړې او فرمایلي یې دي چې تاسې د غرونو جوړښت او نصبېدنه وڅېړئ، په دې سره به نه یواځې پورته پوښتنو ځواب ترلاسه کړو؛ بلکې په دې به هم وپوهېږو چې څه ډول ساینس دا پوښتنې اوس او قرآن کریم ۱۴نیمې پېړۍ دمخه ځواب کړي دي.

د مهربان خدای پر همدې معظمې توصیې باندې د عمل په اساس راځئ وګورو چې نن ورځ د ځمکپوهنې عصري ساینس دغه مطرح شوې پوښتنې څه ډول ځوابوي؟

د جیولوژۍ عصري ساینس د پرمختللیو وسایلو او سونر ټیکنالوژۍ پر مټ دا په ډاګه کړې، چې د ځمکې د کرسټ په ثبات کې غرونه رول لري، داسې هم ویلی شو چې غرونه د یوې ثبات بښونکې (Stabilizer) آلې په توګه فعالیت کوي.(۱)

قرآن کریم فرمایي:

﴿وَجَعَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمۡ﴾(۲)

ژباړه: او مور په ځمکه کې غرونه جوړ کړل، د دې لپاره چې پر تاسې ونه خوځېږي.

---

۱. The geological society (Mountian Roots) Reply by Dr Ted Neil – www.geosoc.gov.UK.

۲. الانبیآء: ۳۱.

د غرونو د ثبات یا (Stabilization) دغه جیولوجیکي فعالیت چې ساینس پوهانو په دې وروستیو کې راښرګند کړ، قرآن کریم یې یاد ۱۴۵۰ کاله دمخه کړی دی.

د جیولوژۍ د دغه کشف په تړاو ابو محمد عبدالکریم لیکي:

«په ۱۹۶۵م کال کې څېړونکو په کره توګه معلومه کړه، چې که چېرې په ځمکه کې غرونو شتون نه درلودی؛ نو د ځمکې وچې به په سمندرونو کې ګرځېدلې او تل به په لړزه کې وې.(۱)

خو مساله یواځې تر دې ځایه نه ده؛ بلکې له دې سره دوهمه پوښتنه هم راولاړېږي، هغه دا چې غرونه څنګه او څه ډول د ځمکې کرسټ له حرکت او خوځښت څخه ساتي؟

د خوښۍ ځای دی چې دا پوښتنه هم بې ځوابه نه ده، ساینسي څېړنو نن ورځ په بشپړه توګه د غرونو د دغه حیاتي فعالیت طرز العمل تشریح کړی.

د نویو څېړنو او کشفیاتو په رڼا کې جیولوجستان وایي چې غرونه د ځمکې د پوښ د حرکاتو او ټکرونو په پایله کې رامنځته شوي، دوی وایي چې د ځمکې په پوښ کې دوه ډوله تختې یا سلایډونه حرکت کوي، له دغو تختو یې یو ډول ځواکمنې او بل ډول یې کمزورې تختې دي، هرکله چې دوه تختې یو له بل سره ټکر وکړي؛ نو ځواکمنه تخته تل ښکته ځي او تر هغې کمزورې تخته پورته راځي، چې له امله یې غرونه او یا هم لوړې غونډۍ رامنځته کېږي، په جیولوجۍ کې دې ته د

۱. الفرقان في بیان اعجاز القرآن، ابو محمد عبدالکریم بن صالح الحمید، مخ – ۲۱۵، مکتبة عین الجامعة.

قاتېدلو پدیده یا (Folding Phenomenon) ویل کېږي.(۱)
په دې خو پوه شوو چې له کمزورو تختو چې پورته خوا راځي، غرونه او یا غونډۍ جوړېږي؛ خو کله چې ځواکمنې تختې د ځمکې تر ژورو پورې غځېږي، دا د پورته تللې تختې (غره) لپاره یوه ځواکمنه ریښه جوړوي، په دې اساس څومره چې د یوه غره ارتفاع د ځمکې له پاسه لوړه وي، تر هغې زیاته او څو چنده برخه یې د ځمکې لاندې قشرونو ته غځېدلې وي.
د بېلگې په توگه؛ د همالیا غرونه چې په نړۍ کې د خپل لوړوالي له امله خورا نامتو دي، هسکه څوکه یې ایوریسټ (Everest) نومېږي، چې د سمندر له سطحې څخه ۸۸۴۸ متره لوړه ده؛ خو د پوهانو په باور د دغه غره څو چنده برخه یې د ځمکې لاندې غځېدلې(۲) په دې اړه پروفیسور ساویدا (Saveda) وایي:
«د وچې او سمندري غرونو ترمنځ توپیر د دوی په موادو کې دی؛ مگر دواړه ډوله غرونه داسې ریښې لري، چې دوی استوار او محکم ساتي.»(۳)
د غرونو ریښې د ځمکې لاندې دومره محکمې او مضبوطې ځای پر ځای شوي چې د مانتل هیڅ ډول حرکت او بدلون دې ته نه پرېږدي، ترڅو په کرسټ اغېز وکړي او وخوځېږي.

---

۱. The Quran and Modern Science – Maurice Bucaille – Page - 16.

۲. Zhao, W. and Movgan, W.J (1985) – Oplift of Tibetan plateu: Seismic evidence of underthrusting of indian crust. Science, Vol. 250, P-1020-1024.

۳. هارون یحیی (د قرآن علمي اعجاز)، مخ: ۶۸، مستقبل، ۱۳۹۲المریز - کابل.

قرآن کریم په دې هکله فرمايي:
﴿وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا﴾[۱]
ژباړه: او غرونه يې کلک او محکم کړل.
يو وخت دې مبارک آيت د نړۍ نامتو جيالوجي پوه ښاغلی اليسن پالمر (Allison Palmar) توجه جلب کړه، نوموړي چې کله د غرونو په باب قرآني څرګندونې وليدې، هک حيران شو او ويې ويل:
«موږ بايد د منځني ختيځ د لومړنيو شفاهي دودونو په تاريخ کې څېړنې وکړو، ترڅو پوه شو چې په حقيقت کې دا ډول تاريخي راپورونه ثبت شوي او کنه؟ که داسې کوم ثبت شتون ونه لري؛ نو په دې کې هيڅ شک نه پاتې کيږي، چې قرآن کريم دې د الله تعالی له لورې محمد صلی الله عليه وسلم باندې نازل شوی وي؛ ځکه دا ايتونه د داسې موضوعاتو په هکله خبرې کوي، چې موږ په دې وروستيو کې کشف کړې.»[۲]
د ځمکې (Earth) په نوم يو کتاب چې د نړۍ په اکثره پوهنتونونو کې د اساسي حوالې او درسي کتاب په توګه تدريسيږي، له دوه ليکوالانو څخه يې يو هم فرانک پريس (Frank Press) دی، ښاغلی پريس د متحده ايالاتو پخواني ولسمشر جيمي کارټر (Jimmy Carter) د ساينس سلاکار او د ۱۲ کلونو لپاره يې د واشنګټن ډي. سي د ملي علومو اکاډمۍ رييس په توګه هم دنده ترسره کړې.
هغه په خپل کتاب «ځمکه/ Earth» کې د غرونو د ريښو شتون تاييد

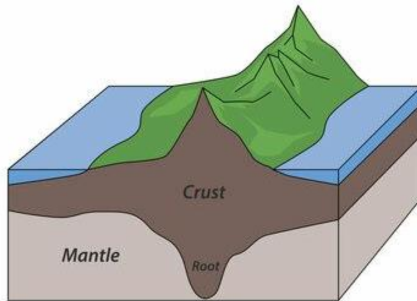
۱. النازعات: ۳۲.
۲. Video Link.

کړی او زياته کړې يې ده چې د غرونو ريښې د ځمکې د لومړنی طبقې په ثبات کې مهمه ونډه لري.([1])

په دې اړوند دوکتور عبدالمجيد الزنداني ليکي:

«بې له شکه دا معلومه شوه چې غرونه د ځمکې لاندې دومره ژورې ريښې لري چې اوږدوالی يې د ځمکې له پورتنی برخې څخه ۱۵ ځله ډېر دی او همدغه ريښې د ځمکې په پليټونو کې د پېښېدونکو ناڅاپي حرکتونو په مخنيوي کې اړين رول لري.»([2])

د غرونو په واسطه د تثبيت (Stabilizing) دې پديدې ته په جيولوجی کې ايزوستازي (Isostasy) ويل کيږي.

شکل (۳۱): د غره ژوره ريښه

دې حقيقت ته پوهان په کال ۱۹٦۵م کې ورسېدل؛ مگر قرآن کريم ۱۴نيمې پېړی دمخه په داسې روښانه توگه واضح کړی چې ترې غوره وضاحت بل نه شته.

الله تعالی فرمايي:

---

۱. Earth – Press and Siever – P 435.

۲. بينات الرسول ومعجزاته، عبدالمجيد الزنداني، مخ ۹۲، دار الإيمان – قاهره.

﴿اَلَمۡ نَجۡعَلِ الۡاَرۡضَ مِهٰدًا۝ وَّالۡجِبَالَ اَوۡتَادًا۝﴾(۱)

ژباړه: ایا موږ ځمکه نه ده ګرځولې پراخه او غرونه مېخونه؟

د دې آیت له مخې ښکاري چې غرونه د ځمکې پر مخ د ځمکې د ټینګښت او د حرکت څخه د مخنیوي په خاطر د ژورو مېخونو په څېر ځای پر ځای شوي.

د ﴿اَوۡتَادًا۝﴾ کلمه یواځې د مېخونو په مانا نه؛ بلکې د خېمې لنګر اچوونکو موږیو ته هم ویل کېږي.(۲)

دلته د پام وړ او ساینسي خبره همدا ده چې الله تعالی غرونه له مېخونو یا د خېمې له موږیو سره تشبیح کړي، کټ مټ لکه څنګه چې نن ورځ جیولوجستان د غرونو د ریښو خبره کوي او وایي چې د غرونو ډېرې برخې د ځمکې لاندې تللي او کومې برخې چې موږ د ځمکې له پاسه وینو، دا یې ډېره کمه برخه ده، په ورته بڼه، که مېخونه یا د خېمو لنګر اچوونکي موږي په نظر درشي؛ نو وبه وینئ چې ډېره کمه برخه یې موږ ته ښکاري، حال دا چې ډېره برخه یې په ځمکې کې لاندې تللي وي.

زما په فکر، د غرونو په باب د اوسنیو ساینسي څرګندونو په پام کې نیولو سره د قرآن کریم له دې تشبیح غوره بله نه شته، دا هرڅه د قرآن کریم بې سارې جمال او کمال راښیي؛ ځکه نه خو د انسان تګ د ځمکې ژورو ته شونی دی او نه ۱۴نیمې پېړۍ دمخه د جیولوجۍ وسایل موجود

---

۱. النبأ: ٦- ٧.

۲. لسان العرب (ابن منظور)

(الوتر – ما یثبت به الخباء) جلد ۳، مخ ۴۴۴.

معارف القرآن محمد شفیع.

تفسیر طبري.

وو؛ خو سره له دې قرآن کريم دومره عميقې ساينسي او علمي موضوع ته اشاره کړې، چې کشف يې په دې وروستيو کې د لوړ بيه او ماډرن تجهيزاتو پر مټ شوی.

ځمکې ته د اوسپنې نزول:

څه ډول چې اوسپنه زموږ په ژوند کې حياتي رول او ډېر استعمال لري، دغه شان يې تر شا زيات عجايب هم پراته دي.

تر شلمې پېړۍ پورې ساينس پوهان په دې اند وو، چې اوسپنه د ځمکې بومي (Endemic) عنصر دی او په همدې ځمکه کې پيدا شوی؛ مگر کله چې څېړونکو د ځمکې په معدنياتو کې څېړنې وکړې او نوبت د اوسپنې راورسېد، دلته ساينس پوهان له تعجب سره مخ شول، په دې چې څېړنو وښوده چې د اوسپنې د تشکيل لپاره څو سوه ميليونه حرارت درجې ته اړتيا ده؛ خو دغه حرارت نه د ځمکې په هستې کې شته او نه د لمر په تل کې، يانې دا چې د ځمکې هسته له ۶۰۰۰ سليسس درجو زياته تودوخه نه لري او د لمر په تل کې چې څومره حرارت دی، اندازه يې تر ۱۵ ميليونه سليسس درجو پورې رسېږي؛ خو د تودوخې دا کچه اصلاً د اوسپنې جوړښت لپاره بسنه نه کوي.

اوس پوښتنه دا ده چې اوسپنه څنگه پيدا شوې او له کومه ځايه راغلې؟

د ستور پوهنې د نويو موندنو له مخې دا څرگنده شوې، چې اوسپنه په لويو او سترو ستورو کې توليدېږي، چې په ميليونونو ځلې له لمر څخه

ستر او زیاته تودوخه لري.(۱)

د لویو ستورو په هستو کې د هستوي فیوژن (Nucleur Fusion) له لارې انرژي تولیدېږي، په دې پروسه کې سپک عناصر لکه هایدروجن او هیلیوم یو له بل سره یو ځای کېږي او درانه عناصر جوړوي؛ لکه کاربن، اکسیجن، وروسته دوی هم فیوز او یو څه نوره انرژي هم ازادېږي، چې په پایله کې یې نور درانه عناصر؛ لکه مگنیزیم، سلفر، نیون، سلیکان او نور جوړېږي.

په همدې ترتیب دا پروسه د ستوري تر زړښت پورې دوام کوي؛ تر دې چې اوسپنه جوړه شي، څه وخت چې په ستوري کې اوسپنه تر خپل اعظمي حده ورسېږي؛ نو د فیوژن پروسه توقف کوي؛ ځکه اوسپنه نه شي کولای څو انرژي ازاده کړي؛ بلکې برعکس دا وخت انرژي جذبېږي او په دې توگه د ستوري زوال پیل مومي او د بې ثباتۍ ښکار کېږي، هماغه وي چې چاودنه وکړي(۲) ورسره سم د اوسپنې بخرکي په کایناتو کې خپرېږي مختلفو ځایونو ته ځي، دې بشپړ طرز العمل ته په ساینسي ژبه (Stellar Nucleosynthesis) وايي(۳)؛ نو ځکه ساینس پوهان وايي چې اوسپنه په ځمکه کې نه ده جوړه شوې؛ بلکې له بهرنۍ خلا یې ځمکې ته نزول کړی.

ښاغلی شریف رحماني په خپل کتاب (قرآن عظیم الشان او معاصر

---

۱. Nucleur Astrophysics – Klaus L. Kratz and Hans Helmut Vulger – P Ch – 2, Page: 35-40, Pub – Springer – Velarg – 1996 – Berlin Germany.

۲. Super Nova Explosion.

۳. The Origin of the Elements – Margaret J.Geller and Jhon P. Huchra – Astronomy ad Astrophysics, Page: 395-420, Pub Annual Review- 1992.

علوم) کې د استروخ په نوم د يو عالم نظر نقل کړی او ليکلي يې دي: «مورږ د ځمکې په معدنياتو کې ګڼې څېړنې کړي دي، لېکن يواځينی معدني توکی اوسپنه ده، چې پوهان يې حيران کړي دي، د اوسپنې د اتومونو د الکترونونو او نيوترونونو نږدېوالي لپاره سترې قوې ته اړتيا ده او هغه دا چې د ټول شمسي نظام په توان د څلورو انرژي غواړي، په دې اساس ويلای شو چې اوسپنه د ځمکې برخه نه؛ بلکې په جلا ستوري کې جوړه شوې او بيا ځمکې ته راکوزه شوې.»[۱]

پروفيسور زغلول النجار په دې هکله وايي: «د اوږدو څېړنو وروسته ساينس پوهانو ته معلومه شوه چې اوسپنه يواځې په هغه ستورو کې جوړېدای شي چې له لمر څخه ډېر ستر او زياته تودوخه ولري، د دې ستورو د ژوند په ځانګړي پړاو کې چې د سوپرنووا يا **المستعيرات العظمی** بلل کېږي، داخلي مواد د چاودنې پرمهال په ډېره درنه کچه راټولېږي، کله چې ستوری د اوسپنې جوړېدو ته ورسي، ډېر زور اخلي او چاودي، چې په ترڅ کې يې اوسپنه په فضا کې خپرېږي.»[۲]

د ښاغلي استروخ د خبرې په تاييد نن ورځ ټول پوهان په دې هکله په يوه خوله دي، چې د اوسپنې د يوې ذرې جوړښت لپاره د شمسي نظام ټوله انرژي هم بسنه نه کوي؛ بلکې څلور برابره زياتې انرژۍ ته اړتيا لري، همدا دليل دی، چې دوی وايي يواځې ځمکې نه؛ بلکې درست شمسي نظام اوسپنه له بهر څخه ترلاسه کړې.

---

۱. قرآن عظيم الشان او معاصر علوم، شريف رحماني، مخ ۱۲۳، سلام خپرندويه ټولنه- جلال آباد.

۲. Video Link (Zaghlol – Al – Najjar).

یوسف الحاج لیکي:
«پوهانو په دې وروستیو کې روښانه کړه چې شمسي نظام اوسپنه په خپله نه شي جوړولای، سره له دې چې په لمر کې انرژي شته؛ خو د اوسپنې جوړولو ظرفیت ته نه رسي.»[1]
د دې هرڅه په پام کې نیولو سره داسې بریښي چې اوسپنه ځمکې ته راښکته شوې یانې نزول یې کړی؛ خو دا راز د شلمې پېړۍ د څېړنو په ترڅ کې رابرسېره شوی دی؛ مګر الله تعالی په قرآن کریم کې ۱۴۵۰ کاله دمخه دغه علمي حقیقت په خورا واضح ډول ذکر کړی او فرمایلي یې دي:
﴿وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ﴾[2]
ژباړه: دغه شان موږ اوسپنه نازله (ښکته) کړه چې په هغې کې سخت قوت او ډېرې ګټې دي د خلکو لپاره.
د دې ایت په رڼا کې جوتېږي چې الله تعالی د اوسپنې نزول ته اشاره کړې، هغه څه چې یواځې په تېره پېړۍ کې کشف شوي او د داسې اسبابو پر مټ چې په ډېره لرې فاصله کې هم د ستورو حرکت معلوموي.
همدارنګه الله تعالی فرمایلي چې په اوسپنه کې د خلکو لپاره ډېرې ګټې دي؛ خو که فکر وکړو، د هغه عصر او زمان خلکو له اوسپنې څخه یواځې د تورې او نورو جنګي (حربي) وسایلو په جوړونه کې کار اخیسته، په دې نه پوهېدل چې اوسپنه ګڼ شمېر نورې ګټې هم لري، مطلب مې یواځې صنعت نه دی؛ ځکه موږ ټول پوهېږو چې ننني صنعت

1. الاعجاز العلمي في الارض، یوسف الحاج احمد، مکتبة ابن حجر، مخ: ۲۰، کال ۲۰۰۳.
2. الحدید: ۲۵.

کاملاً پر اوسپنه متکي دی؛ لېکن زما هڅه به دا وي، ترڅو د اوسپنې هغه گټې بیان کړم چې ستاسې لپاره نوې او معلوماتي وي.

د (Nature's Destiny) په نوم یو کتاب چې لیکوال یې د نړۍ نوموتی مایکروبیولوجیسټ؛ مایکل دنتن (Michael Denton) دی، د اوسپنې د اهمیت په باب پکې لیکل شوي دي:

«د ژوند لپاره په ټولو فلزاتو کې هیڅ یو یې هم د اوسپنې په پرتله اړین نه دی؛ د ستورو په مرکزونو (هستو) کې د اوسپنې راټولېدنه د سوپرنووا چاودنې لامل کېږي، چې له امله یې د اوسپنې اتومونه د ځمکې مرکز لور ته ځي او ډېر لوړ حرارت رامنځته کوي، دې تودوخې د ځمکې لومړنې کیمیاوي بېلتون (تفریق) ته زمینه برابره کړې، چې په نتیجه کې یې د ځمکې د اتموسفیر گازونه او هایدروسفیر پوړ جوړ شوی، د ځمکې په هستې کې اوبلنه (مایع) اوسپنه د یوې سترې ډینامو په څېر کار کوي، چې په پایله کې یې د ځمکې مقناطیسي ساحه تولیدېږي او همدا مقناطیسي ساحه بیا د وان ایلن ملابند (VAN Allen Belt) (۱) جوړوي، دا ملابند د ځمکې سطحه له زیانمنو فضایي وړانگو څخه ساتي او د اوزون طبقه هم له تخریب او ویجاړۍ ژغوري.» (۲)

د اوزون طبقې، اتموسفیر او وان ایلن ملابند د اهمیت او ارزښت په هکله (د ځمکې د اتموسفیر) په موضوع کې غږېدلي یو.

---

۱. د وان ایلن ملابند په هکله مخکې (د اتموسفیر) په موضوع کې خبرې شوي.

۲. Nature's Destiny: How the laws of biology reveal purpose in the universe – Michael Denton, Page: 198-201, Pub – The free press – ISBN: 978-0743237628.

ښاغلی دنتن زیاتوي:
«که چېرې د اوسپنې اتوم نه وای؛ نو نه به سوپرنووا پېښېدله او نه به هم د کاربن پر بنسټ ژوند شتون درلود.»(۱)
مانا دا؛ چې د سوپرنووا له چاودنې وروسته ځینې مهم عناصر؛ لکه کاربن، اکسیجن او نایتروجن په کایناتو کې خپرېږي، کوم چې د ژوند جوړولو لپاره زښت زیات اړین دي او د کاربن په بنسټ ژوند څخه مطلب دا چې د ژوند لپاره اړین مالیکونه؛ لکه (DNA)، پروټینونه او کاربوهایدریتونه ټول د کاربن په شاوخوا کې یا د کاربن په بنیاد جوړېږي؛ خو که اوسپنه نه وای؛ نه خو به سوپرنووا پېښېده او نه به هم دغه حیاتي عناصر جوړېدل.
همدارنګه نوموړی وایي: «د اوسپنې له اتوم پرته به د انسان په وینه کې هیموګلوبین (Hemoglobin) نه جوړېدل، او داسې کوم فلز به هم نه وای، چې په میتابولیزم کې د احتراق لامل ګرځېدلی وای.»(۲)
قرآن کریم د اوسپنې په اړه ځینو داسې پټو او له اسرار ډکو مسالو ته هم اشاره کړې، چې انسان یې په تأمل کې هک حیران پاتې کېږي.
لومړی دا چې موږ ټول په دې پوهېږو چې اوسپنه په طبیعت کې په څلورو ایزوتوپونو سره موندل کېږي، یو له هغو یې 57fe ایزوتوپ دی، اوس هغه سورة چې د پورته مسایلو ذکر په کې راغلی «سورة الحدید» دی، «حدید» اوسپنې ته وایي او د دغه سورة نمبر هم ۵۷ دی.
دوهم دا چې د عربي ژبې هر توری یو حسابي ارزښت لري، یانې هر یو

---

۱. هماغه ماخذ.
۲. هماغه ماخذ.

توری یوه شمېره څرګندوي او په دې توګه د تورو له مخې محاسبه کېږي، دې پوهې ته (جمل حساب) یا ابجد ویل کېږي.
په همدې بنیاد که د حدید کلمې ته د ابجدو په حساب وګورو؛ نو قیمت یې له ۲۶ سره مساوي کېږي:
ح = ۸ + د = ۴ + ي = ۱۰ + د = ۴ = ۲۶
دا شمېره (۲٦) د اوسپنې له اتومي نمبر سره چې ۲٦ دی، مساوي کېږي.

ځیرېدونکې ځمکه:

الله تعالی د الطارق په سورة کې فرمایي:
﴿وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝﴾[۱]
ژباړه: او قسم دی په چاودېدونکې ځمکه.
په دې ایت کریم کې یو ژور حقیقت او ستر مفهوم نغښتی دی، چې د اوومې پېړۍ پر مهال په دښتو کې مېشت عربان ترې په بشپړ ډول ناخبره وو؛ ځکه دوی په دې څه پوهېدل چې د ځمکې درز څه شی دی، چېرې وي او څه ډول وي؟ پخوانیو مفسرینو یې هم په تفسیر کې لیکلي چې په ځمکه کې درزونه د کښت د زرغونېدو له امله رامنځته کېږي، یا په بل عبارت دوی لیکي چې د دې درز یانې «صدع» څخه د نبات راوتلو پر وخت د ځمکې څیرې کېدل مراد دي؛ حال دا چې قرآن کریم دې حالت ته د «شق» کلمه کارولې، الله تعالی فرمایلي:
﴿ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝﴾[۲]

---

۱. الطارق: ۱۲.
۲. عبس: ۲٦- ۲۸.

ژباړه: او بيا مو ځمکه څيرلې (چوولې) ده او په هغې کې مو غلې دانې رازرغونې کړي دي او انګور، سابه،، زيتون او خرماوې.

د دې مبارک آيت په رڼا کې داسې برېښي چې د «شق» او «صدع» ترمنځ توپير شته، که څه هم پخوا ناڅرګند وو، لېکن نېکمرغي په دې کې ده، چې موږ او تاسې د ساينسي او ټيکنالوژيکي عصر برخه يو، په دې توګه کولای شو چې دې ته ورته د نورو ډېرو موضوعاتو پر تفکيک هم ښه وپوهېږو.

په هر حال؛ له دوهمې نړيوالې جګړې څخه وروسته ساينس پوهانو په سمندري څېړنو کې زياتوالی راوست، موخه يې د قيمتي فلزاتو او معدنياتو لاسته راوړل وو؛ خو فکر کوم تقدير د دې راز اظهار هم دې مودې ته پټ ساتلی وو، ياني د دغو څېړنو په لړ کې پوهانو د سمندرونو په تلونو کې پراخه درزونه وليدل، چې ښه بېلګه يې د ايسلنډ (سفلرا درز) يا (Silfra Fissure of Iceland) دی.[۱]

شکل (۳۲): د ايسلنډ سلفرا درز

۱. Silfra – Silfra between continents – The geology of silfra – www.dive.is.

ځمکپوهانو د پرختللیو وسایلو پر مټ وکولای شول چې د ځمکې په تل کې ژورې څېړنې وکړي او د ځمکې د جوړښت په اړه مهم معلومات ترلاسه کړي، پوهانو د همدې څېړنو په ترڅ کې دا پایله ترلاسه کړه چې د ځمکې په ژورو کې هم ستر او پراخه درزونه یا چاودونه شتون لري، کوم چې د ځمکې داخلي جوړښت او فعالیتونو لپاره خورا اړین دي.
ښاغلی هارون یحیی په دې اړه لیکي:
«په ۱۹۴۵م کال کې پوهان د سمندرونو تل ته د څېړنو لپاره ورغلل، یوه مهمه مساله چې د دې څېړنو په ترڅ کې وموندل شوه، هغه د ځمکې چاودلی جوړښت وو، د ځمکې ډبرین قشر د سترو درزونو له لارې چې لسګونه زره کیلو متره اوږدوالی لري ټوټه کېږي، وروسته پوهان په دې هم پوه شول چې په سمندرونو کې د دغو ټوټو لاندې د مګما (Magma) پنډوالی له ۱۰۰ څخه تر ۱۵۰ کیلو مترو پورې رسي.
د دې چاودونو له لارې لاوا بحرونو ته راوځي او په دې ترتیب یوه زیاته اندازه تودوخه له لاسه ورکوي، که ځمکې دا جوړښتونه نه لرلای؛ نو ټوله تودوخه به د ځمکې سطحې له لارې نه ضایع کېدله او په پایله کې به د ډېرې تودوخې له کبله د ځمکې په سر ژوند ناممکن وو.»([1])
لکه څنګه چې ښاغلي یحیی لیکلي، نن ورځ پوهان په دې باور دي چې د ځمکې درزونه (Cracks) یو له هغه فکتورونو څخه دي، چې د ځمکې سیاره یې د استوګنې وړ ګرځولې؛ په دې چې په ځمکه کې زیات شمېر رادیو اکتیف عناصر شتون لري، بناء که چاودونه نه وای؛ نو

---

۱. قرآن عظیم الشان او معاصر علوم، شریف رحماني، مخ ۱۲۷.

ځمکه به د یوه هستوي بم په څېر منفجره شوې وای.[۱]
ځیني ځمکپوهان دا هم لیکي، چې د ځمکې درزونه د یوه تنفسي سیستم په حیث کار کوي، یانې که د ځمکې کرسټ (پوښ) سخت او کلک واي، درزونه به یې نه لرل او که چېرې درزونه (چاودونه) نه وای؛ نو د ځمکې په منځ او تل کې به د موجودو بخاراتو مخه ډب وه؛ بلکل هغسې چې موږ او تاسې د پوزې او خولې له لارې کاربن ډای اکسایډ خارجوو، په ورته توگه ځمکه هم خپل حرارت او بخارات د همدغو چاودونو له لارې خارجوي، دې پروسې ته په علمي اصطلاح (Degassing) ویل کېږي.
دا هرڅه په دې دلالت کوي چې کله هم الله تعالی په قرآن کریم کې د یو څه په نوم قسم یادوي؛ نو هغه یو معمولي څیز نه وي؛ بلکې تر شا یې گڼ شمېر حکمتونه هم پراته وي.
د ځمکې د چاودونو له مهمو او اساسي گټو څخه یې ځینې په لاندې ډول دي:
۱. د ځمکې په داخل کې د راټول شوي فشار کمول.
۲. د معدني زېرمو جوړول.
۳. خاوره حاصلخېزه کول.
۴. د اقلیم تنظیم.
۵. د ځانگړو ایکوسیستمونو ملاتړ.
۶. د جیوترمل انرژۍ تولید.

---

۱. Breating Earth Venting Cracks – Stephen G. Benka – Physics today – https://doi.org Pub-2009,Fe,23.

ویلای شو چې پوهانو د اسبابو له لارې یواځې په ۱۹۴۵- ۱۹۴۶ کلونو کې دې پوهې ته ورسېدل؛ مګر په قرآن کریم کې د الطارق سورة ۱۲ آیت دا خبره ۱۴نیمې پېړۍ دمخه بیان کړې.

د ځمکې تر ټولو ټیټه برخه:

د اوومې میلادي پېړۍ ستر قوتونه:

تاریخ د اوومې میلادي پېړۍ په هکله لیکي:

چې په یاده پېړه کې رومیان او فارسیان د نړۍ ستر ځواکونه ګڼل کېدل، فارسیان چې ساسانیان هم بلل کېدل، د دین او عقیدې له پلوه مشرکین ول او د اور عبادت یې کاوه؛ خو رومیان بیا د ابراهیمي دین یا عیسویت منونکي ول.

څرنګه چې دوی د نړۍ په کچه ستر قوتونه وو، وخت ناوخته یې ترمنځ جګړې پېښېدې؛ خو په کال ۶۱۳م کې د دوی ترمنځ یوې جګړې سخت زور واخېست او ډېر دوام یې وکړ، بالاخره اختتام یې د رومیانو پر مهزومیت تمام شو.

دې جګړې نه یواځې رومیان په معرکه کې په فزیکي توګه مات کړل؛ بلکې کله چې ساسانیان د بیت المقدس ښار ته ننوتل، د عیسوي عقیدې د لرغونو اثارو په ضبطولو او ویجاړولو یې بنا وکړه، چې په دې اړه ستر صلیب د یادولو وړ دی؛ ځکه د عیسویانو په باور دا د عیسی علیه السلام څخه یواځینی فزیکي پاتې شونې نښه ده، همدا راز دوی د عیسویانو سپېڅلې مقبرې (Sephulcre) ته هم اور واچوه، چې دې هرڅه د رومیانو مهزومیت ته د شرمنده ګۍ رنګ لا ور اضافه کړ.

دا نو هغه مهال و چې مسلمانان لا هم په مکه کې وو، یانې هجرت یې

نه و کړی، د دې خبر په اورېدو سره د مکې مشرکين خوښ او برعکس مسلمانان پرې خفه شول؛ ځکه د عقيدې له پلوه مسلمانانو له روميانو سره مشترکات درلودل او مشرکانو بيا له ساسانيانو سره.

روميانو په يوه خدای ايمان درلود، اسماني کتابونه او پيغمبران يې هم منل او د قيامت د ورځې پر راتگ هم معتقد وو، ولې ساسانيان د مکې مشرکينو په څېر له دې هر څه منکر وو.

د مکې مشرکينو به په مسلمانانو ملنډې وهلې، ځينو خو به يې دا هم ويل چې څنگه ساسانيانو روميانو ته ماتې ورکړه، دغه شان به موږ تاسې هم مات کړو؛ ليکن دا يقيني خبره ده چې الله تعالی خپل مؤمنان بنده گان هيڅ وخت يواځې نه پرېږدي؛ نو الله تعالی وعده وکړه او سورة الروم نازل شو [1]، الله تعالی وفرمايل:

﴿الٓمٓ○ غُلِبَتِ الرُّوْمُ○ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ○ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ۬ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ۭ وَيَوْمَىِٕذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ○﴾ [2]

ژباړه: الم، روميان مغلوب شول، په نږدې/ ټيټه ځمکه کې او دوی به له دې مغلوبېدو وروسته بيا برلاسي کېږي، په يو څو (۳-۹) کلونو کې، الله لره مخکې هم واکمني وه او وروسته هم او په دغه ورځ به مؤمنان هم خوښي کوي.

د «بضع» کلمه په عربي ژبې کې له ۳ څخه تر ۹ عدد پورې کارول

---

۱. تفسير المنير، ۲۱/ مخ ۴۷.

۲. الروم: ۱ - ۴.

کېږي(۱)؛ نو کله چې دا ایتونه نازل شول، الله تعالی وعده وکړه چې رومیان به په دغه موده (۳ – ۹) کلونو کې بېرته فارسیانو ته ماتې ورکړي؛ نو ټول خلک هک حیران شول؛ ځکه د رومیانو هغه وخت اوضاع ته په کتو دا هیڅ شونې نه برېښېده، چې رومیان دې په یو څو کلونو کې بېرته فارسیانو ته ماتې ورکړي، په دې چې رومیان په تمامه مانا مات شوي ول، هیڅ ډول نظامي او اقتصادي سرچینې یې پاتې نه وې؛ بلکې حالات یې مخ پر ځوړتیا روان وو.

د فلاح او نجاح خبرې خو پرېږدئ، چا دا تمه هم نه لرله، چې بازنطیني امپراتوري دې بقا وکړي.

مثلا؛ داسې وګڼئ لکه د ویتنام له جګړې وروسته چې یو څوک ووایي چې ویتنام به په راتلونکو څو کلونو کې امریکا ته ماتې ورکړي.

دا هماغه وخت وو، چې ابوبکر صدیق رضي الله عنه له یو مشرک سره د رومیانو د بري او د فارسیانو د ماتې په سر شرط لګوي.

په هر صورت؛ د دې هرڅه سره سره رومیانو په **۶۲۲**م کې لومړی ځوابي برید پیل کړ، چې مشري یې د هرقل (Heraclius) په غاړه وه؛ نوموړي خپل لښکر راواخېست او د کاپادوکیا (د ترکیې شمالي برخه) ته ولاړ، په دغه ځای کې د رومیانو او ساسانیانو ترمنځ سخته جګړه ونښته، په حیرانوونکې توګه پایله د رومیانو په بري تمامه شوه او فارسیان یې له اناتولیا څخه بهر کړل(۲) د دې خبر له خپرېدو سره به حیرانتیا هم موازي خپرېده.

---

۱. لسان العرب، ابن منظور (البضع مابین الثلاث الی التسع)، تاج العروس، الزبیدي (البضع من الثلاث الی التسع).

۲. اناتولیا، د ترکیې په اسیایي برخه کې یوه تاریخي سیمه ده، چې د کوچنی اسیا په نوم هم یادېږي.

د يادونې وړ ده چې دا پېښه په کال **۶۲۳** کې رامنځته شوه او دا هماغه کال وو چې مسلمانانو مشرکينو ته هم په بدر کې ماتې ورکړه؛ نو ځکه الله تعالی فرمايلي:

﴿وَيَوۡمَئِذٍ يَفۡرَحُ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ﴾[1]

که موږ د **۶۲۳** څخه ۶۱۴ [2] تفريق کړو، **۹** پاتې کيږي، چې په تاريخي لحاظ دا د قرآن کريم يوه ستره معجزه ده.

راځو د موضوع دوهم او اصلي اړخ ته؛

د ځمکې ټيټه برخه:

په مذکورو ايتونو کې الله تعالی فرمايلي:

﴿غُلِبَتِ ٱلرُّومُ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ﴾[3]

ژباړه: روميان مغلوب شول په تر ټولو ټيټه ځمکه کې.

په عربي ژبه کې ادنی دوی مانا وې لري:

۱. تر ټولو ټيټ.

۲. تر ټولو نږدې.

علامة الوسي رحمه الله يې په تفسير کې داسې ليکي: (ادنی اي اخفض) يانې تر ټولو ټيټ.[4]

پخوانيو مفسرينو يې په تفسير کې ځکه د «نږدې» مانا ذکر کړې چې د

---

۱. الروم: ۴.

۲. جګړه په ۶۱۳ کې پيل او په ۶۱۴ کې پای ته ورسېده.

۳. الروم: ۲ - ۳.

٤. روح المعاني ۱۱/ ۱۹ مخ.

هغه وخت خلک د ځمکې د لوړو او ژورو په هکله په هیڅ نه پوهېدل، دا د قرآن کریم بې ساری شان دی چې د هر لفظ هره مانا یې سمه او د هر عصر خلکو لپاره د درک وړ ده، یانې که د نږدې په مانا یې غور وکړو؛ نو رومیانو له ساسانیانو څخه د اردن او فلسطین ترمنځ د بحر میت (Dead Sea) ته څېرمه ماتې وخوړه، چې د حجاز یا اوسني عربستان سره ډېره نږدې ده. (۱)

خو دا بله مانا یې اوسني عصر پورې اړه لري، مانا دا چې قرآن کریم فرمایي چې رومیانو د ځمکې په ډېرې ټیټې سیمې کې ماته وخوړه.

که مخکینیو مفسرینو یې په تفسیر کې د «ټیټې» مانا لیکلې وای؛ نو هیڅوک به یې په هدف او مفهوم نه وای پوه شوي؛ مګر نن ورځ موږ پوهېږو چې د بحر میت (Dead Sea) شاو خوا ته پراته سواحل په ټوله ځمکه کې ټیټه برخه ګڼل کېږي، دا د مصنوعي سپوږمکیو له څرګندونو او د ځمکپوهانو د ژورو تحقیقاتو پر بنسټ اثبات شوې ده.

شکل (۳۳): د ځمکې تر ټولو ټیټه سیمه

۱. تفسیر المنیر، ۲۱/ ۴۸- ۴۷.

دوکتور زغلول النجار په دې اړه د يوې تلويزيوني خپرونې پرمهال وويل: «په رښتيا هم پخوا ځوک څه پوهېدل چې د ټيټې برخې څخه مانا څه ده؟ خو په دې وروستيو کې موږ پوه شوو چې د نړۍ پر سطحه تر ټولو ټيټ ځای د بحر ميت شاو خوا سيمې دي، د دغو سيمو ټيټوالی د بحر له سطحې څخه کابو ۴۰۰ مترو ته رسېږي»(۱)

دغه راز د جيولوجۍ ستر عالم ښاغلي پالمر هم په کال ۱۹۷۹م رياض کې د يوه کنفرانس پر مهال دا تاييد کړه چې د (Dead Sea) شاوخوا سيمې د ځمکې تر ټولو ټيټې برخې دي، دی نه يواځې د قرآن کريم دقت او حقانيت متحير کړ؛ بلکې دا يې هم وويل چې قرآن کريم د الله تعالی وينا ده. (۲)

شکل (۳۴): د بحرميت غاړه

۱. Video Link (Zaghlol Al Najjar).

۲. قرآن عظيم الشان او معاصر علوم، شريف رماني، مخ ۱۲۹.

رښتیا هم په هغه عصر او زمان کې د یوې داسې موضوع په هکله خبرې کول نه دا چې ستونزمنه ده؛ بلکې بلکل ناشونې ده.

د بېلګې په توګه؛ که زه له تاسې څخه وپوښتم چې ستاسې په محله یانې ښار یا کلي کې تر ټولو ټیټ قد لرونکی انسان څوک دی؟ څه ډول به درست او دقیق ځواب راکړئ؟

البته د دې لپاره چې سم ځواب راکړئ؛ تاسې اړ یاست څو د خپلې محلې د ټولو اوسېدونکو قدونه وګورئ او د پرتله کولو توان یې ولرئ؛ پرته له دې شونې نه ده.

اوس که قرآن موږ ته دا ویلی شي، چې د ځمکې تر ټولو ټیټه برخه چېرې ده؛ نو دا په دې مانا ده چې قرآن کریم د یو داسې ذات کلام دی، چې په عین حال کې د ځمکې ټوله سیاره ویني؛ ځکه نه خو په هغه دور کې مصنوعي سپوږمکیو شتون درلود او نه هم محمد صلی الله علیه وسلم د ځمکې ټولو برخو ته سفر کړی.

د اوبو دوران؛ هایدرولوجي:

په نړۍ کې په زرګونو سیندونه بهېږي، چې هر یو یې هره ورځ په میلیونونو ګیلنه اوبه سمندرونو ته تویوي؛ خو پوښتنه دا ده چې دا ټولې اوبه چېرته ځي؟ حال دا چې د سمندرونو په سطحه کې خو هم کوم لوړوالی نه لیدل کیږي.

د دې پوښتنې ځواب د اوبو په دوامداره دوران کې نغښتی دی، یو داسې

بهیر چې د ځمکې په سطحه، فضا او ژورو کې په دوامداره توګه جریان لري، دا مفهوم تر ۱٦از پېړۍ پورې په بشپړ ډول نه وو تشخیص شوی.
په لرغونو وختونو کې خلک په دې هم نه پوهېدل چې د ځمکې لاندې اوبه له کومه سرچینه اخلي، د افلاطون په پېر کې د خلکو ترمنځ دا نظر عام وو، چې اوبه په یوه پټه لار سمندر ته ځي، دې لارې ته یې (Tartarus) ویل، چې ګویا د بادونو فشار اوبه د ځمکې ژورو ته ټېل وهي(۱)، حتی تر ۱۷مې پېړۍ پورې خلک او ستر مفکرین په دې نظریه ټینګ ولاړ وو.
په هر صورت؛ د اوبو دوران د لومړي ځل لپاره په کال ۱۵۸۰م کې د ښاغلي برنارډ پالیسي (Bernard Pallisy) له خوا تشریح شو.
دا پروسه د ګڼ شمېر مراحلو په بنسټ جوړه شوې، چې دلته یې موږ د قرآن کریم له ایتونو سره په لنډ ډول پرتله او شرحه کوو:

۱. مرحله: تبخیر:

اوبه دلمر تودوخې له امله له سیندونو، سمندرونو او جهیلونو څخه بخار کوي او پورته خېژي.
قرآن کریم فرمایلي:

---

۱. From Mythology to Science: The Development of Scientific Hydrological Concepts in Greek Antiquity – Demetris and Nikos – Hydrology and Earth System Science - 2021.

﴿وَّ جَعَلۡنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ۝ وَّاَنۡزَلۡنَا مِنَ الۡمُعۡصِرٰتِ مَآءً ثَجَّاجًا ۝﴾(۱)

ژباړه: او موږ لمر یو ځلېدونکی ځراغ ګرځولی (جوړ کړی) او له ډکو وریځو مو پرله پسې اوبه راورولي دي.

شرحه: په دغه آیت کریم کې له وریځو او باران څخه وړاندې لمر ذکر شوی، نن ورځ موږ پوهېږو چې لمر د اوبو د دوران لپاره یو بنیادي فکتور او تبخیر د دوران لومړی مرحله ده.

۲. د وریځو جوړښت:

د اوبو بخار پورته ځي او د بادونو په واسطه ورڅخه وریځې جوړېږي.

قرآن کریم فرمایلي:

﴿اَللّٰهُ الَّذِیۡ یُرۡسِلُ الرِّیٰحَ فَتُثِیۡرُ سَحَابًا فَیَبۡسُطُهٗ فِی السَّمَآءِ کَیۡفَ یَشَآءُ﴾(۲)

ژباړه: الله تعالی هغه ذات دی چې بادونه رالېږي، بیا وریځې پورته کوي او څنګه یې چې وغواړي په اسمان کې یې خپروي.

شرحه: الله تعالی دلته دوهم فکتور یانې باد (شمال) ذکر کړی، کوم چې د اوبو له بخار څخه په فضا کې وریځې جوړوي.(۳)

---

۱. النبأ: ۱۳- ۱۴.

۲. الروم: ۴۸.

۳. د قرآن علمي اعجاز، د معاصرې ټیکنالوژۍ او ساینس په رڼا کې، هارون یحیی، مخ ۸۹- ۹۱.

۳. کوچنۍ وريځې يوځای کېږي، لويې وريځې جوړوي، ترڅو درنې وريځې ايجادې کړي، بيا د همدې درنو وريځو څخه باران راځي:

قرآن کريم فرمايلي:

﴿اَلَمۡ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزۡجِىۡ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيۡنَهٗ ثُمَّ يَجۡعَلُهٗ رُكَامًا﴾(۱)

ژباړه: ايا ته نه وينې چې الله تعالی وريځې روانوي او بيا يې سره يوځای کوي، بيا يې ټينګه درنه وريځ ګرځوي.

په بل آيت کريم کې فرمايي:

﴿وَهُوَ الَّذِىۡ يُرۡسِلُ الرِّيٰحَ بُشۡرًۢا بَيۡنَ يَدَىۡ رَحۡمَتِهٖ‌ؕ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَقَلَّتۡ سَحَابًا ثِقَالًا﴾(۲)

ژباړه: الله تعالی هغه ذات دی چې بادونه د زېري په ډول مخکې د رحمت نه لېږي، تر دې چې درنې وريځې پورته کړي.

د اسلام د ظهور پر وخت د انسانانو پوهه د نړۍ او طبعيت په باب ډېره محدوده وه، حتی هيڅوک په دې نه پوهېدل، دغه وريځې چې په آسمان کې سپکې او بې وزنه ښکاري کوم وزن دې له ځانه سره ولري؛ خو بيا هم قرآن کريم په هماغه وخت کې دې ټکي ته اشاره کړې ده،

---

۱. النور: ۴۳.

۲. الاعراف: ۵۷.

چې بادونه درنې وريځې راپورته کوي، د «ثقالا» کلمه له ژور مفهوم او حکمت ډکه ده؛ ځکه د هوا پېژندنې (Meterology) عصري ساینس هم دا وايي چې وريځې په ټنونو، ټنونو اوبه له ځانه سره لري.(۱)

۴. د اوبو ذخیره:

باراني اوبه ځمکې ته ننوځي، ذخيره کېږي او بیا ترې د چینو په بڼه راوځي.

قرآن کریم فرمايي:

﴿وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ﴾(۲)

ژباړه: او له اسمان نه مو په ټاکلې اندازه اوبه را ووروليې، بیا مو هغه په ځمکه کې ذخيره کړې او بې شکه په روانولو يې هم قادر يو.

په يو بل آیت کریم کې فرمايي:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا﴾(۳)

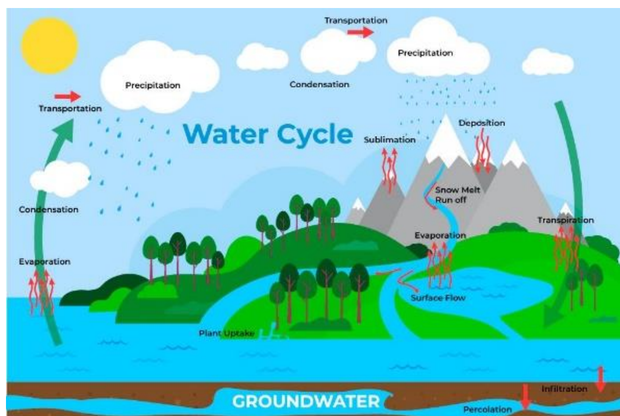
ژباړه: ایا ته نه وینې چې الله تعالی له آسمان نه اوبه راوروي، بیا يې د ځمکې په چینو کې ننويستې، بیا له هغې سره رنګارنګ کښتونه راوباسي.

---

۱. Library of Congress – How much does a cloud weight, www.loc.gov.

۲. المؤمنون: ۱۸.

۳. الزمر: ۲۱.

شکل (۳۵): د اوبو دوران بېلابېل پړاوونه

پایله:

پایله دا شوه چې اوبه له سیندونو، سمندرونو او جهیلونو څخه پورته کېږي، تراکم کوي، په ورېځو بدلون مومي، د کوچنیو ورېځو یو ځای کېدو په صورت کې درنې ورېځې جوړېږي، بیا یې له منځه باران راځي. وروسته له باران څخه همدغه اوبه د ځمکې له لارې چینو ته او د چینو له لارې سیندونو ته ځي، په دې توګه د اوبو دوره (Water Cycle) بشپړېږي، څه ډول چې موږ ولیدل، دا ټولې مرحلې په قرآن کریم کې په خورا واضح ډول بیان شوي دي.

ډاکټر ماریس بوکای (Dr. Maurice Bucaille) په خپل کتاب (Quran Bible and Modern Science) کې په دې هکله لیکي:

«د اوبو دوران یوه داسې موضوع ده چې نن ورځ په ښه توګه پېژندل

شوې، له همدې امله په قرآن کریم کې هغه آیتونه چې د اوبو دوران پورې اړوند دي، هغه نظریات بیانوي، چې نن ورځ په بشپړه توګه واضح شوي دي.

سمه ده چې اوس زموږ لپاره عادي ښکاري؛ خو دا باید هېر نه کړو، چې پخوا دومره عام نه وو؛ بلکې یوازې په ۱٦مه پېړۍ کې د برنارډ پالیسي له خوا د اوبو د دوران لومړۍ منظمه تشرېح وشوه، تر دې وړاندې خلکو باور درلود، چې د سمندرونو اوبه د بادونو له لارې وچو ته رسېږي، حتی تر ۱۷مې پېړۍ پورې د ډیکارټ[۱] په شمول نور ستر مفکرین هم په دې افسانې معتقد وو.» [۲]

۱. ریني ډیکارټ (Rene Descartes) د ۱۷مې پېړۍ یو وتلی فرانسوي مفکر، فلسفي او ریاضي پوه وو، هغه ته د عصري فلسفې پلار هم ویل کېږي.

۲. Quran, Bible and Modern Science, Dr. Maurice Bucaille, P-15.

شپږم څپرکی

(سمندر پوهنه)

دوه بېلابېل سمندرونه سره ولې نه یو ځای کېږي؟

ژبنیز تحلیل

سمندریز تورتم او داخلي څپې یې

سمندري تیارې

سمندریزې څپې

د داخلي څپو د جوړښت لاملونه

په ځمکه کې د وچې او اوبو سلنه

د قرآن کریم ریاضیکي اعجاز

د الفاظو توازن

د الفاظو تناسب

شپږم څپرکی

(سمندر پوهنه)

دوه بېلابېل سمندرونه سره ولې نه یو ځای کېږي؟

ښایي داسې یو منظر مو له نږدې او یا هم په ټولنیزو رسنیو کې تر سترګو شوی وي، چېرې چې دوه بېلا بېل سمندرونه یو له بل سره مخ کېږي؛ اما اوبه یې سره نه ګډېږي، چې ښې بېلګې یې د اتلانتیک او ارام سمندرونه، د مدیترانې سیند او اتلانتیک سمندر، سره بحیره او د عدن خلیج دي؛ خو ابهام دا دی چې د دوی اوبه ولې سره یو ځای کېږي نه؟ دا مساله یانې د سمندرونو د اوبو نه ګډېدل، په رښتیا هم پخوا یوه له راز او اسرار ډکه مساله وه، چې پوهان او عامیان دواړه ورته ګوته په غاښ

وو، دا په دې چې منظر او ننداره يې ډېره زړه وړونکې ده او تش په کتو خو يې د علت او سبب درک ستونزمن کار دی.

شکل (۳٦): د ارام او اطلس سمندرونو د نښلېدو منظر.

لېکن له نېکه مرغه باید ووایم چې د نړیوالو پوهانو د هڅو او کوښښونو له برکته د دې پر اسراره پدیدې علت معلوم او درک شوی دی.

ساینس پوهانو د ۱۹مې پېړۍ په منځنیو لسیزو کې مسلسلې او متداومې څېړنې وکړې، چې په کې د مسلمانو عالمانو، شیخ عبدالمجید الزنداني او ډاکټر طارق السوایډن تحقیقات هم شامل دي.

ښاغلي السوایډان د قرآن کریم د علمي اعجاز پر تړاو په یوې وینا کې په دې هکله داسې وویل:

«دا حقیقت (؟) تر ۱۸۷۵م کال پورې پټ پاتې و؛ خو د چلینجر (Challenger) په نوم یوې انګلیسي څېړنیزې ډلې په دې اړوند څېړنه وکړه او ویې کولای شول چې د دواړو ډولو اوبو جوړښتونه (ځانګړنې) وپلټي.

بالاخره دوی دې نتیجې ته ورسېدل چې د دوو سمندرونو ترمنځ یو نه لیدونکی خط شتون لري، دوی دا هم زیاته کړه، چې که چېرې موږ هم د دواړو ډولو اوبو نمونې راواخلو او ویې څېړو؛ نو د دوی په جوړښت مالگین والي او کثافت کې به جوت توپیر ومومو.»(۱)

دا ځواب یوه بله پوښتنه تعویضوي او هغه دا چې ځنگه دوه سمندرونه باوجود د دې چې په دوامداره توگه یو له بل سره لگېږي، زورور جریانونه هم لري او د څپو مد او جذر په کې هم صورت نیسي، ولې بیا یې هم اوبه سره نه یو ځای کېږي؟

په اصل کې دغه پردې (Barriers) د سمندر له سر نه تر تل پورې غځېږي، د انعطاف خاصیت لري، ثابتې نه وي؛ بلکې خوځنده یا متغیرې وي، یانې د څپو او جریانونو له حرکاتو سره سم حرکت کوي، یا په بل عبارت سمندریزو څپو او جریانونو ته په کتو ځان عیاروي.

دا پردې که څه هم مستقیما د لیدلو وړ نه دي؛ خو په تاسیس او جوړښت کې یې د درې اساسي فکتورونو مختلف والی او تغیر لاس لري، چې عبارت دي له:

۱. تودوخه Thermocline.

۲. مالگینوالی Salinity.

---

۱. Nairland – Miracle of the Quran two seas between them is a barrier – nairland.com.

۳. ټولیز کثافت Halocline.[۱]

د سمندرونو ترمنځ د یادو فکتورونو توپیر په اوبو کې بېلا بېل زونونه ایجادوي او اوبو ته د ګډېدو اجازه نه ورکوي؛ خو په ټوله کې دا زونونه د یوې نه لیدونکي پردې (برزخ) په څېر فعالیت کوي.[۲]

کپیټان کوسټو (Cap. Jaceques Cousteau) چې د فرانسې هېواد یو معتبر سمندر پوه او د ژورو اوبو په څېړنه کې یو پېژندل شوی څېړونکی دی، د سمندري پردو په تړاو خپله څېړنیزه پایله داسې بیانوي:

«موږ د ځینو څېړونکو د څرګندونو تحلیل کاوه، چې ویل یې د بېلا بېلو سمندرونو اوبه د ځانګړو پردو په واسطه جلا شوي دي، د یو لړ علمي مطالعاتو په پایله کې مو وموندله چې د مدیترانې سمندر ځانګړی طبیعي توازن لري، چې په کې د مالګینې کچه، کثافت او ځانګړې ژوند بڼه موجوده ده، بیا مو د اتلانتیک سمندر اوبه وڅېړلې، ومو لیدل چې د مدیترانې سمندر سره د پام وړ توپیر لري، سره له دې چې د دواړو اوبه د جبل الطارق ابنا (تنګي) له لارې سره مخ کېږي، ولې په مالګینوالي، کثافت او ژوند بڼې کې یو له بله خورا متفاوت دي، موږ د دې موضوع څېړنه یو څه نوره مخته یوړه، چې له کبله یې یوې حیرانوونکې پایلې ته ورسېدو، هغه دا چې د دې دواړو سمندرونو ترمنځ یوه پرده قرار لري او

---

۱. Principles of Oceanogrophy – Davis – Page: 92 - 93.

۲. Oceanogrophy – Grass – Page: 242 - 244.

دا پرده هغه لامل دی چې د سمندرونو اوبه ګډېدو (يوځای کېدو) ته نه پرېږدي.»[۱]

دې حقيقت چې ښاغلی کوسټو او د هغه ملګري يې متحير کړل، واقعاً حيرانوونکې ده؛ خو تر دې حيرانوونکې بيا دا ده چې د همدې حقيقت يادونه ۱۴نيمې پېړۍ دمخه د قرآن کريم په دغو آيتونو کې هم راغلې:

﴿وَهُوَ الَّذِيْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ۚ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا مَّحْجُوْرًا﴾[۲]

ژباړه: او الله تعالی هغه ذات دی چې دوه سمندرونه يې خوشې کړي دي، دا يو يې خوږ او خوندور او دا بل يې مالګين او تريخ دی او د دواړو ترمنځ يې پرده واچوله او يو بند چې منع کړی شوی دی.

په يو بل ايت کې فرمايي:

﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيٰنِ۝ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيٰنِ۝﴾[۳]

ژباړه: هغه (الله تعالی) دوه سمندرونه داسې بهولي چې سره نښتي دي؛ خو ترمنځ يې يوه پرده ده، چې يو پر بل تېری نه کوي.

ژبنيز تحليل:

الف: اجاج:

---

۱. About Islam – A barrier between seas – 2017, Jan, 13.

۲. الفرقان: ۵۳.

۳. الرحمن: ۱۹ - ۲۰.

اجاج مالگین تروش او یا تریخ ته وایي، عربان ځینې وخت تروشو اوبو ته هم اجاج وایي: (ماء اجاج).[۱]

ب: حجر:

دا کلمه منع کولو یا نه پرېښودو ته وایي، ابن منظور رحمه الله یې مانا په تنګولو سره هم کړې.[۲]

ج: مرج:

دا کلمه د (یو ځای کېدو یا ګډېدو) په مانا ده او «لا یبغیان» د نه تېري کولو یا نه یو ځای کېدو په مفهوم اطلاق کوي.[۳]

دا علمي پدیده چې په قرآن کریم کې یې روښانه یادونه شوې، د ډاکټر ویلیام های (William Hay) له خوا هم تایید شوې، هغه څوک چې د کولوراډو په پوهنتون کې د جیولوجیکي ساینس استاد او په ځانګړې توګه په سمندري علومو کې یوه مطرح څېره وه.[٤]

موضوع به په یوه بنسټیز او بنیادي ټکي راټوله کړو، هغه دا چې که الله تعالی د اوبو ترمنځ د بېلتون قانون نه وای ایښی؛ نو خوږې اوبه به د مالګینو اوبو سره یو ځای شوې وې، چې له امله به یې د ژوندیو مخلوقاتو ژوند او چاپېریال ته ستر ګواښ پېښ شوی وای.

---

۱. جمهرة اللغة، ۳/ ۱۲۵۲.

۲. لسان العرب، ابن منظور.

۳. لسان العرب، ابن منظور.

٤. The Quran and Modern Science – Compatible or incompatible? Page: 36 - 37.

ویلی شو چې دا او دې ته ورته نور حقایق د الله تعالی لا یتناهي قدرت، عمیق حکمت او بې ساری علمیت راڅرګندوي.

سمندریز تورتم او داخلي څپې یې:

د اوبو لاندې کښتیو (سبمرینونو) جوړښت د اوولسمې پېړۍ دور ته ورګرځي، یوه داسې وسیله چې د اوبو لاندې حرکت کوي.

دا وسیله د لومړي ځل لپاره په کال ۱٦۲۰م کې د کورنیلس ډریبل (Corneilus Drebbel) له خوا اختراع او له امله یې شونې شوه څو د سمندر د تل (ژورور) جغرافیه او ژوند وپلټل شي.

د ډېرو لسیزو څېړنو وروسته لاندې حقایق راڅرګند شول:

۱. سمندر په دوو برخو ووېشل شو:

الف: سطحي سمندر (**Sunlit Zone**)، چې د لمر انرژي او رڼا ترې تېرېږي.

ب: ژور سمندر، چې د لمر انرژي او رڼا په کې نه شته.

۲. داخلي څپې (**Internal Waves**)**:** دا څپې د ژور سمندر سطحه پوښي او د سطحي سمندر ترمنځ د پولې حیثیت لري.

داخلي څپې په ۱۹۰۰م کلونو کې کشف شوې، چې اوږدوالی یې له لسګونو څخه تر سلګونو مترو پورې رسېږي او لوړوالی یې کابو تر ۱۰۰ مترو پورې وي.

شکل (۳۷): د سمندر داخلي څپې

۳. څومره چې سمندر ژوربږي، هومره يې تياره هم زياتيږي.

له ۲۰۰ مترو ژوروالي وروسته تياره دومره پياوړې شي، چې له امله يې ليد ستونزمن کيږي، د سمندرونو په تل کې د تيارو څو پوړونه شتون لري، چې په کې هيڅ ډول طبيعي رڼا نه شته، په داسې ايکوسيستمونو کې ژوي بې بصره وي او د چاپېريال د درک لپاره نور حسونه کاروي.

دغو ټولو مفاهيمو ته قرآن کريم د اشارې په ترڅ کې فرمايي:

﴿أَوْ كَظُلُمَٰتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَىٰهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ سَحَابٌ ۚ ظُلُمَٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَآ أَخْرَجَ يَدَهُۥ لَمْ يَكَدْ يَرَىٰهَا ۗ وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورًا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ﴾(۱)

۱. النور: ۴۰.

ژباړه: او د (کافرانو اعمال) داسې لکه په یوه ژور سمندر کې تروږمې (تیارې) چې د څپې له پاسه څپه ورباندې خپره وي او په هغې د پاسه وریځ، یو پر بل باندې تیارې، کله چې (څوك) خپل لاس وباسي، نېږدې وي چې هغه هم ونه ویني او چاته چې الله رڼا پیدا نه کړي، نو بیا هغه ته رڼا نشته.

الله تعالی په دې مبارک آیت کې هغو کسانو ته په اشاره فرمایلي چې د الله تعالی له آیتونو څخه منکر او د محمد صلی الله رسالت ردوي، په وړاندې ایت کې الله تعالی فرمایلي چې د دوی او د دوی د عملونو مثال د هغه چا په څېر دی چې سراب (هغه غلطه انګېرنه چې له مخې یې اوبه ښکاري؛ خو په حقیقت کې وي نه) پسې ځي، په تمه یې شېبې تېروي؟ خو کله چې ور ورسي هیڅ نه مومي، پرته له خپلو بدو عملونو.[1]

خو په ۴۰م آیت کې تشبیه یو څه نوره هم واضح کوي او فرمایي:

چې دا خلک د هغه چا په څېر دي، چې د یوه ژور سمندر په تروږمې کې ژوند کوي، داسې تیاره چې د خپل لاس لیدل هم په کې ستونزمنه ده؛ لکه څنګه چې قرطبي رحمه الله یې په تفسیر کې لیکلي:

«دا ایت د مطلقې ګمراهۍ یو حیرانوونکی انځور وړاندې کوي، چې د ایمان نشتون په کې څرګند دی.»[2]

طبري رحمه الله لیکلي: «د کافر زړه د ژور سمندر په څېر دی، چې د

---

١. Abdul Daem Al Kaheel – The Darkness of Undersea .www.kaheel.eng

٢. تفسیر القرطبي، سورة النور: ۴۰.

تیارو له پوړونو سره مخ دی، دې تیارو ته «موج من فوقه موج» ویل شوی، یانې پرله پسې موانع، چې د حقیقت له درک څخه مخنیوی کوي، د څپو تشبیه د ظاهري خنډونو لکه غلط عقاید، جهالت او خواهشاتو ته اشاره ده.»(۱)

دا آیت سره له دې چې د استعارې پر بڼکلي سبک پوښل شوی، هم مهاله دوې ژورې سمندري پدیدې په برکې نیسي.

۱. سمندري تیارې.

۲. سمندریزې څپې.

سمندري تیارې: لکه څنګه چې وړاندې مو وویل، پوهانو د څېړنو له لارې څرګنده کړې، چې څومره ژوروالی ډېرېږي، هومره سمندر تورتمېږي، تر دې چې د ۲۰۰ مترو په ژوروالي کې حرارتي کرښه (Thermocline) موقعیت لري، دا کرښه د تودو سطحي او سړو ژورو اوبو ترمنځ د پردې حیثیت لري.

- یو پر بل پرتې د تیارو طبقې:

څه وخت چې د لمر وړانګې د اوبو له سطحې سره ولګېږي، د اووه رنګونو ښکلی ترکیب رامنځته کوي؛ لېکن څومره چې د سمندر ژورو ته ننوځو، په هماغه کچه دا رنګونه یو په بل پسې په تدریجي ډول محوه او له منځه ځي.

تر ټولو د مخه سور رنګ ورکېږي، چې د سمندر له سطحې لاندې

---

۱. تفسیر الطبري، النور: ۴۰.

يواځې تر ۲۰ مترو پورې د ليدلو وړ دی، مانا دا که د يو چا لاس يا د بدن کومه بله برخه د ۳۰ مترو په ژوروالي کې تپې شي، د وينې سور رنګ به ورته شين - خړ (Greenish – Gray) ښکاري، په دې چې سور رنګ نور نه شي کولای د سمندر ژورو ته نفوذ وکړي.

ورپسې د نارنجي رنګ نوبت راځي، ۵۰ مترو په ژوروالي کې ژېړ رنګ د ۱۰۰ مترو په عمق کې شين، د ۱۲۵ مترو په ژوروالي کې اسماني او بلاخره تر ۲۰۰ مترو پورې بنفش رنګ جذبېږي، تردې چې د ۱۰۰۰ مترو په ژوروالي کې بشپړ تورتم غالب شي.([1])

پروفيسور ډورګا راو (Prof. Durga Rao) چې د سمندر پوهنې متخصص بلل کېږي، يو وخت ترې وغوښتل شول، څو د قرآن کريم د سورة النور ۴۰م آيت په هکله نظر ورکړي.

ښاغلي (راو) په خپله تبصره کې ومنله چې د اوسني ساينس څېړنې د قرآن کريم د ياد آيت سره بشپړ توافق ښيي، نوموړي دا هم زياته کړه چې ۱۴۵۰ کاله وړاندې هيڅ عادي انسان نه شوای کولای، ترڅو دا ډول معلومات وړاندې کړي.([2])

سمندريزې څپې: معمولا زموږ ګومان دا وي چې څپې يواځې د اوبو پر سطحه صورت نيسي او لاندې اوبه ارامې وي، له همدې امله د قرآن کريم دا بيان (موج من فوقه موج) يو څه حيرانوونکی ښکاري؛ لېکن حيرانتيا دلته زياتېږي، کله چې ځمکپوهان اسباب کاروي، د ځمکې

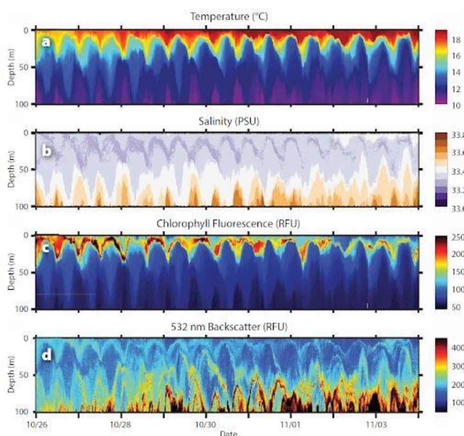
---

۱. بحوث في اعجاز العلمي في القرآن والسنة، مخ ۲۹ - ۳۰.

۲. الاعجاز العلمي في البحار، يوسف الحاج احمد، خ ۳۲، مكتبة ابن حجر.

لاندې څېړنې پیلوي، د تل په اړه معلومات ورکوي او ورسره دا څرګندوي، چې په سمندرونو کې یواځې سطحي څپې نه وي؛ بلکې لاندې هم څپې شته.

د هغو څرګندونو له مخې چې د سپوږمکیو څخه ترلاسه شوي او یا د هغو انځورونو له مخې چې سپوږمکیو د سمندرو له منځه اخېستي، دا ثابتېږي، چې سمندرونه لاندې هم څپې لري؛ خو له پورتنیو څپو سره یواځې په دومره توپیر چې دا څپې مستقیما د لیدلو وړ نه دي؛ بلکې د حرارت درجې او مالګینوالي د کچې د بدلون له مخې یې اغېز پېژندل کېدای شي.([1])

شکل (۳۸): د فکتورونو د بدلون له مخې د داخلي څپو تشخیص

---

۱. دا څپې مستقیما په سترګو د لیدلو وړ نه دي؛ خو د دوی اثرات د سمندر د سطحې په حرکت اغېز کوي، سپوږمکۍ ځانګړي سپنسرونه لري، چې دا اغېزې کشفولی شي او بیا یې د انځور په بڼه موږ ته ښیي.

د داخلي څپو د جوړښت لاملونه:

۱. د مالګینتوب یا حرارت درجې توپیر: د سمندرونو سطحې معمولاً ګرمې او لږ څه مالګینې وي؛ خو ژورې اوبه سړې او ډېرې مالګینې وي، دا تنوع د دې لامل کېږي، ترڅو یوه کرښه (Interface) منځته راشي، چېرې چې به داخلي څپې راپارېږي.

۲. د جذر او مد اغېز: د سپوږمۍ جاذبوي ځواک کولای شي داخلي څپې راوپاروي.(۱)

۳. د بحر جریانونو سره ټکر: کله چې د سمندر یو چټک جریان د مختلفو کثافت لرونکو اوبو سره ټکر وکړي، داخلي څپې رامنځته کېږي. الماني پروفیسور شرایدر به ویل: «څومره چې د وخت په تېرېدو علم پرمختګ کوي، هومره به دین شاته پاتې کېږي، نوموړي د سمندر په اړه څېړنې کړې، په المان کې د سمندر پوهنې ستر پوهاند یادېږي؛ خو کله چې یې د سمندر په اړه قرآني ایتونه ولوستل، بې ځوابه او حیران شو، ویلې دا ناشونې ده چې د بشر کلام وي.»(۲)

په ځمکه کې د وچې او اوبو سلنه:

وړاندې له دې چې په ځمکه کې د وچې او اوبو سلنې موضوع باندې وغږېږو، د بشپړ پوهاوي په پار هوډ لرم د یوې اړینې مسالې شرحه ترې مخکې کړم.

---

۱. Encyclopedia of the Enviroment – The tides
.www.encyclopedia.enviroment.org

۲. الاعجاز العلمي في البحار، مخ ۳۲.

د قرآن کریم ریاضیکي اعجاز:

قرآن کریم د خپلو ژورو مطالبو لرلو له امله تل د نړیوالو پوهانو او څېړونکو د افکارو محور پاتې شوی.

د روحاني لاښوونو، ساینسي او تاریخي حقایقو ترڅنګ په کې یو داسې اړخ ته هم ځای ورکول شوی، چې څېړنه او سپړنه یې د افکارو تل بیداروي، دا اړخ ریاضیکي اړخ دی.

که څه هم د همدې کتاب ځینې مطالب مې پرې راټول کړي هم دي، اما له تفصیل او شرحې یې ځکه تېر شوی یم چې دا یو ستر او ځانګړی بحث دی، دا چې اوس په کوم څه غږېږو اړیکه یې مستقیما له دې موضوع سره ده.

قرآن کریم له ریاضیکي پلوه هم له ستر اعجازه برخمن دی، معتبرو څېړنیزو سرچینو او نړیوالو پوهانو پرې تحقیق کړی، له ډلې یې ډاکټر رشاد خلیفه، پروفیسور حلیم الیاسي او ډاکټر ګاري میلر (عبدالاحد عمر) د یادولو وړ دي.

په ځانګړې ډول، پروفیسور کیت‌مور د قرآن کریم ریاضیکي اړخ د بشر له توان وتلی کار ګڼلی او ډاکټر ماریس بوکای بیا د الهي مصدر یوه روښانه بېلګه بللې ده.

دا موضوع په دوه عمده او بنسټیزو مسایلو بنا ده:

۱. د الفاظو توازن.

۲. د الفاظو تناسب.

د الفاظو توازن: له دې څخه مطلب د الفاظو د تکرار توازن دی، په دې مانا چې په قرآن کریم کې ځینې ځانګړې کلمې په داسې سنجیده او یوه منظمه بڼه تکرار شوي، چې ترمنځ یې توازن برابر ساتل شوی، بېلګې یې

په لاندې ډول دي:

۱. په قرآن کريم کې اووه اسمانونه اووه ځلې ياد شوي او پيدايښت يې هم اووه ځله ياد شوی.

۲. د حيات (ژوند) کلمه په قرآن کې ۱۴۵ ځلې راغلې او ورسره د موت (مرگ) کلمه هم ۱۴۵ ځلې ذکر شوې.

۳. د دنيا کلمه ۱۱۵ ځلې او د آخرت کلمه هم ۱۱۵ ځلې راغلې.

۴. د جنت يادونه ۷۷ ځلې او د دوزخ يادونه هم ۷۷ ځلې شوې ده.

۵. په ټول قرآن کريم کې د ملايکو ذکر ۸۸ ځلې او ورسره د شيطان ذکر هم پوره ۸۸ ځلې شوی دی.

٦. د الصالحات (نېکۍ) لفظ په قرآن کريم کې ۱٦۷ او د السيئات (بدۍ) لفظ هم ۱٦۷ ځلې ذکر شوی دی.

دې ته ورته گڼ شمېر الفاظ نور هم شته چې ترمنځ يې بشپړ توازن او انډول قرار لري.

د الفاظو تناسب: دا نو بيا واقعا يوه ژوره او زړه وړونکې مساله ده، مانا ترې دا ده چې په قرآن کريم کې ځينې الفاظ په داسې يو معجزانه ترتيب او نسبت سره راغلي، چې يو ستر رمز او راز ته يې پناه ورکړې.

د بېلگې په ډول:

۱. د يوم (ورځ) کلمه په قرآن کريم کې نږدې ۳٦۵ ځلې ذکر شوې، چې په لمريز نظام کې د ورځو شمېر ته نغوته کوي.

۲. د الشهر (مياشت) کلمه په قرآن کريم کې ۱۲ ځلې راغلې، چې په کال کې د مياشتو له شمېر سره برابره ده.

زموږ د بحث اصلي او کليدي برخه د همدې مسالې د بېلگو په ليکه کې ولاړه ده، ياني د وچې او سمندر د سلنې تناسب د قرآن کريم د

ریاضیکي اعجاز یوه له غوره بېلګو څخه ده.
داسې چې په کال ۱۹۱۱م کې د خپرې شوې بریتانیکا دایرة المعارف (Britanica Encyclopedia) له مخې په لومړي ځل په ځمکه کې د وچې او سمندر سلنه ۲۹،۹ ٪۷۱ اټکل شوې ده.
وروستیو څېړنو هم دا ښودلې چې د ځمکې ٪۷۱ سمندرونو، سیندونو او جهیلونو پوښلې او پاتې برخه یانې ٪۲۹ یې وچه تشکیلوي.
ویلای شو چې د وچې او اوبو ترمنځ دا نسبت لږ تر لږه یوه پېړۍ دمخه څرګند شوی دی.

شکل (۳۹): پر ځمکه د وچې او اوبو سلنه

مګر د قرآن کریم په ریاضیکي اړخ کې ورته ۱۴نیمې پېړۍ دمخه اشاره شوې.
داسې چې: د البحر (سمندر) کلمه په ټول قرآن کریم کې ۳۲ ځله یاده شوې او د البر (وچې) کلمه بیا ۱۳ ځلې یاده شوې.
که سلنه یې معلومه کړو، د درستې ځمکې د وچې او اوبو اندازه به ترې جوته شي، په لاندې ډول یې محاسبه کوو:
۱. په لومړي قدم کې دواړه قیمتونه سره جمع کوو.

13 + 32 = 45

۲. راځو لومړۍ د وچې سلنه لاسته راوړو:

13 x 100 = 1300 ÷ 45 = 28.88888889

۳. د اوبو سلنه لاسته راوړو:

32 x 100 = 3200 ÷ 45 = 71.11111111

یانې په ټولې ځمکې کې د وچې اندازه ۹، ۲۸ او د اوبو اندازه ۱، ۷۱ سلنې ته رسیږي.

د قرآن کریم دا ټولې ځانګړنې او خارق العاده اړخونه ښیي چې قرآن یواځې د ایمان سرچینه او بنسټ نه دی؛ بلکې د فکر او تحقیق لپاره یو الهام ښونکی کتاب هم دی، چې په دې توګه د عقل او ایمان ترمنځ بې ساری تړاو رامنځته کوي.

اووم څپرکی

قرآن او بیولوژي

د ژوند اصل

د ماشوم د جنسیت ټاکنې مسؤول

(جنتیکس / Genetics)

جنیټیک پوهنه

له اسلام وړاندې د جهالت شومه دوره او حقارت

د ماشوم جنسیت یوه الهي ټاکنه خو د پلار په واسطه نه د مور

ساینس پرې څه وایي؟

قرآن کریم او د نباتاتو جنیټیک

قرآن او فرعوني تمدن؛ د شکمو دریځ

انسان له څه شي جوړ دی؟

خاوره، اوبه او که نطفه؟

د انسان تخلیق له خاورې

له چاڼ شوې برخې څخه مانا څه؟

اووم څپرکی

قرآن او بیولوژي
د ژوند اصل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي:

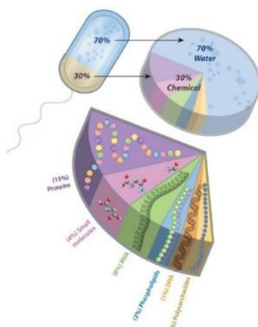
﴿وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ﴾[۱]

ژباړه: او موږ ټول ژوندي موجودات له اوبو څخه جوړ کړي، پس ايا دوی ايمان نه راوړي؟

الله تعالی په سديده او ښکاره توګه فرمايي چې د ټولو ژونديو موجوداتو د ژوند اساس او بنسټ اوبه دي، يانې د ټول ساکښ مخلوق ژوند په اوبو متکي دی.

۱. الانبيآء: ۳۰.

نن ورځ دا مساله چې ژوند له اوبو څخه پیل شوی، یا اوبه د ژوند اصل دی، یو بنسټیز او منل شوی علمي حقیقت دی، چې هیڅوک پرې اعتراض نه لري.
همدا خبره ښايي د یاد آیت د حیرانتیا احساس لږڅه کم کړي؛ خو باید دا مو هېر نه شي چې عربي ټاپو وزمه یوه وچاړه سیمه ده، چېرې چې نه دایمي سیند شته او نه جهیلونه؛ نو دا چې قرآن کریم داسې ښکاره حقیقت بیانوي، د هغه وخت د خلکو د تصور له پولو هم لرې وه.
وروسته له ساینسي پرمختګونو او عصري مایکروسکوپونو څخه په ګټه اخیستنه ساینس پوهانو مالومه کړه، چې د ټولو ژوندیو موجوداتو د جوړښت اساس او بنیاد حجره ده.
د حجرې له کشف سره سم د حجرې په جوړښت کې څېړنې پیل شوې او څرګنده شوه چې حجرې (Cells) د ٪۶۰ څخه تر ٪۸۰ پورې له اوبو تشکیل شوي دي او همدا حجرې دي چې د انسانانو د ژوند بنسټ برابروي.
لهذا؛ پوهان په دې باور دي چې د یو بالغ انسان په وجود کې اوبه کابو ٪۷۱ ته رسېږي او د یو څو میاشتني جنین په وجود کې دا اندازه نږدې د ٪۹۳ پورې رسېږي.

شکل (۴۰): په حجرې کې د اوبو او کیمیاوي اجزاوو سلنه

هر هغه حیاتي عمل یا بهیر چې د ژوند دوام ور پورې تړلی وي؛ لکه تغذیه، اطراح، وده او تولید مثل له اوبو پرته ناشونی دی.

د بېلګې په ډول: د نباتاتو د خوړو جوړېدل (فوتوسنتېسېز)، د حجراتو ترمنځ د اوبو تبادله، د اوبو د رقت خاصیت(اوسموس) له امله د نویو حجرو جوړېدل او د نسجونو وده، چې د ژوند د پرمخ بیولو اساسي پروسې دي.

که څه هم د محیطي شرایطو، فزیکي حالت او بېلا بېلو نوعو له مخې د تنوع او مختلف والي امکان شته؛ مګر په ټولیزه توګه وروستۍ څېړنې د ځینو ژوندیو موجوداتو په بدنونو کې د اوبه اندازه دومره ښیي:

۱. اوبه په انسانانو کې:

د انسان بدن تقریبا ٪٦۰ - ٪۷۱ پورې اوبه لري.

د نویو زېږېدلو ماشومانو په بدن کې تر ٪۷۳ پورې رسېږي.([۱])

۲. اوبه په ژوو (حیواناتو) کې:

په عمومي توګه د حیواناتو بدن هم د انسان په څېر له اوبو څخه جوړ دی او تقریبا سلنه یې سره مساوي ده ٦۰-٪۷۵.([۲])

۳. اوبه په نباتاتو کې:

نباتات د انسانانو په پرتله ډېرې اوبه لري، دا اندازه کېدای شي له ٪۸۰ څخه تر ٪۹۵ پورې وي، په ځانګړي ډول شنه نباتات ډېرې اوبه لري.([۳])

۱. Medical News Today – Claire Sission
Pub – May-27-2020 (what is th average pecen...).

۲. Oregan State University, Water in Animal Nutrition.

۳. Extension – How plants use water – March – 01 - 2021.

۴. اوبه په حشراتو کې:

د حشراتو په بدنونو کې تقریبا ۶۵-۷۵٪ پورې اوبه وي.(۱)

۵. اوبه په کبانو/ ماهیانو کې:

کبان د اوبو ژوندي ژوي دي، بدن یې شاوخوا ۷۰-۸۰٪ پورې له اوبو جوړ دی.(۲)

۶. اوبه په نورو سمندري ژوو کې:

- الجي (Algae) تر ۹۵٪ پورې اوبه لري.

- اکتاپوس (Octapus) او جیلي کب هم شاوخا ۹۸٪ له اوبو جوړ دي.(۳)

عالمانو چې د نړۍ په بېلا بېلو چاپېریالونو کې یې میلیونونه ژوندي موجودات پېژندلي، دا پایله یې ترلاسه کړې چې هیڅ ژوندی موجود له اوبو پرته ژوندی نه شي پاتې کېدلای.

ان فضا پېژندونکي هم، چې په نورو سیارو کې د ژوند نښې پلټي، تر هر څه وړاندې د اوبو موجودیت لټوي.

د ماشوم د جنسیت ټاکنې مسؤول

(جنټیکس / Genetics)

قرآن کریم د انساني جنین پوهنې او جنټیک په باب تر ټولو دقیق او زوړ مکتوب دی، دا بیانوي چې ماشومان د خپلو والدینو ځانګړتیاوې په

---

۱. JSTOR (Journa) – Water balance of social insect formica exsectoids (Hymenoptera Formiciade...)- Marin D. Sigal and Larry G. Arlian – Pa: 355 - 366.

۲. SERC – Where's the water – Pub 2008-Aug-12.

۳. Marine Conservation Society–Fascinating Facts about Jelly Fish–2021–Dec-31.

میراث اخلي، د سپرم او تخمې القاح څرنګه ترسره کیږي او ان دا چې نباتات هم د تکثر لپاره یو له بله ګټه اخلي.

جنیټیک پوهنه:

د جنیټیک کلمه له لاتیني Genetikos کلمې څخه اخیستل شوې، چې د اصل یا نسل مانا لري.([1])

په اصطلاح کې جنټیکس د هغو موروثي ځانګړتیاوو مطالعه ده، چې د نسلونو ترمنځ لیږدول کیږي او هغه بدلونونه چې ښایي په دې ځانګړتیاوو کې رامنځته شي.

د جنیټیک علم یواځې د میراث په څیړنه بسنه نه کوي؛ بلکې دا د ارتقا بهیر، د جنین تکامل، ایکولوژیکي سیستمونه او د مالیکولي بیولوژۍ پوهنه هم تر تدقیق لاندې راولي.

په دې اړه په اسلامي تاریخ کې یوه پېښه د علي رضي الله عنه علمي بصیرت راڅرګندوي.

داسې چې:

یوه سړي غوښتل خپله مېرمنه طلاق کړي، په دې چې هغې یو تور پوستی ماشوم زېږولی وو، حال دا چې د دوی په کورنۍ کې تور پوستی څوک نه وو.

حضرت علي رضي الله عنه د ښځې د کورنۍ (نسب) پلټنه وکړه، بالاخره مالومه شوه چې په اصل کې د ښځې نیکه تور وو.

دا پېښه چې شاوخوا ۱۴۰۰ کاله دمخه واقع شوې، د جنټیک یو ابتدایي

---

۱. Wikipidea.

درک ښيي، هغه درک چې بیا د ۱۹مې پېړۍ په وروستیو کې د ګریګور منډل د هڅو په پایله او د تجربو او علمي استدلال پر بنسټ یې خپل ساینسي ماهیت خپل کړ.(۱)

جنټیکي انجینري چې د ۲۰مې پېړۍ یوه ستره علمي لاسته راوړنه ده، له پوهانو سره مرسته کوي، ترڅو د یو موجود جینونه بل ته انتقال کړي.

دې پرمختګ د جینونو، طب او کرنیزو علومو په برخه کې بې سارې اسانتیاوې رامنځته کړي دي.

له اسلام وړاندې د جهالت شومه دوره او حقارت:

انسان چې تل د خپلې فکري ارتقا دعوه لري، د زرګونو کلونو لپاره د یوې ناسمې عقیدې اسیر و، هغه عقیده چې د ماشوم د جنس ټاکنه یې د مور سره تړلې ګڼله.

دې وهم چې د زرګونو کلونو تاریخي سیورى یې له ځانه سره درلود، ان تر شلمې پېړۍ پورې په خلکو برلاسی و، په ځانګړي ډول په هغو ټولنو کې ډېر منلی شوی وو، چې د نارینه اولاد ارمانجنې وې او د لور درلودل یې د ټولنیز حیثیت د کمښت نښه ګڼله.

د تعصب او توهین پر بنسټ زیږېدلې دا مفکوره دومره عامه شوې وه، چې حتی د منځنیو پېړیو فرانسویانو ښځه د انساني فطرت برخه نه؛ بلکې د شیطان جنس ګاڼه.(۲)

همدارنګه د اسلام تر راڼا وړاندې عربو په قبیلوي ټولنو کې نه یواځې د

---

۱. Dr. M. Reza Afrog – Fundamentals of Genetics Science in Holy Quran – Faculty of LAW and Theology- Islamic Azad University- Najafabad Iran- Pub: Syrahwa.

۲. د اسلام د پیل مېرمنې، سید هاشم هاشمي پاچا، مخ ۱۴.

خپلو بې ګناه لوڼو ژوند د خاورو خوراک کاوه؛ بلکې ميندې يې هم له دې امله له روحي، جسمي او ټولنيز زور زياتي سره مخ وې، ګواکې د لور زيږېدل يوه الهي ګناه وي.
خو کله چې د اسلام د حقانيت وړانګې بشريت ته د مساوات او برابرۍ رڼا ښېي، مل ورسره د ظلم او تعصب زنځيرونه ماتيږي او د لومړيتوبونو په سر کې ښځو ته حقوق د الهي عدل له ترازو سره سم اعاده کېږي.

د ماشوم جنسيت يوه الهي ټاکنه خو د پلار په واسطه نه د مور:

قرآن کريم فرمايلي: ﴿وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ○ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ○ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ○﴾[1]

ژباړه: او هغه (الله) ژوند ورکوي او هم ژوند اخلي، او هغه د نر او ښځې دواړه جوړې له نطفې څخه پيدا کوي، کله چې اچول کېږي.
په دې ايتونو کې الله تعالی په صراحت سره فرمايلي چې دا سپرم (مني) دی، چې دوه جوړې (نر او ښځه) ترې پيدا کېږي، يانې د ماشوم جنسيت ټاکي، چون ښکاره ده چې نطفه (سپرم) نارينه جنسي حجرې دي؛ ځکه ښځينه جنسي حجرې د بدن څخه بهر نه خارجېږي. ويلای شو چې قرآن کريم د ماشوم جنسيت ټاکلو په تړاو مسؤول پلار بللی، يا په بل عبارت الله تعالی د نارينه نطفې په واسطه د ماشوم جنس ټاکي.

---

۱. النجم: ۴۴ - ۴۶.

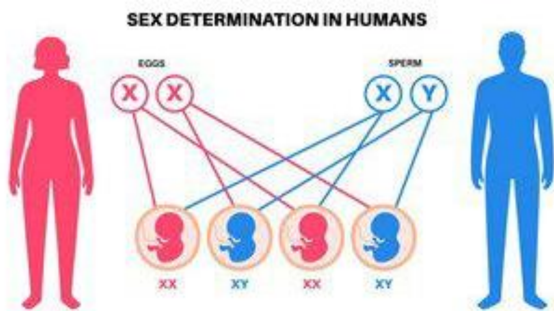
ساینس پرې څه وایي؟

په کال ۱۹۰۵ز کې اغلې ستهوینر او ښاغلي ویلسن په رښتیني مانا یو تاریخي کشف وکړ، دوی څرګنده کړه چې د انسان جنس د ځانګړو کروموزومونو(۱) (X-Y) له مخې ټاکل کېږي، څه موده وروسته څېړونکو وموندل چې انسان ټولټال **۲۳** جوړې کروموزومونه لري، له دې څخه **۲۲** جوړې جسمي او پاتې یوه جوړه یې جنسي کروموزومونه دي، کوم چې د فرد د جنسیت ټاکلو بنسټیز او اصلي عامل ګڼل کېږي.(۲)

څنګه؟

هغه داسې چې دا یوه جوړه کروموزومونه په ښځو کې (X-X) او په نارینه وو کې د (X-Y) په توګه پېژندل شوي.

د القاح په صورت کې زایګوټ باید له مور او پلار څخه یواځې یو –یو کروموزوم واخلي.

شکل (۴۱): د کروموزومونو د امتزاج ترتیب د ماشوم جنس ټاکي

۱. د حجرې په هسته کې کوچني تار ته ورته جوړښتونه دي، چې جینومیکي مالومات په کې زېرمه کېږي، له DNA و پروټینونو څخه جوړ شوي..

۲. Determination of the fetus gender in the light of Quran, Abdul Rahman Obaid, Hussain and others – ASP University Sains Islam Malaysia.

ښکاره ده، که له مور څخه هر یو واخلي هغه به X وي؛ څکه چې دواړه (X-X) دي، اوس مساله پلار پورې اړه لري، دلته به زایګوټ له پلار څخه یا د (X) کروموزوم او یا د (Y) کروموزوم اخلي، که د (X) کروموزوم یې ترلاسه کړ، پایله (X-X) ده؛ نو ښځینه ماشوم منځته راځي او که د (Y) کروموزوم یې واخېست، پایله (X-Y) دی، چې په نتیجه کې یې نارینه اولاد منځته راځي.

نو جوته شوه چې ساینس هم د قرآن کریم د څرګندونو بشپړ تایید په خپله ژبه کوي. (ولې به یې نه کوي؟)

د خواشینۍ ځای دا دی، چې د پوهې کمښت لا هم زموږ په ټولنه کې د ناسمو عقایدو د ترویج لامل ګرځي، تر ننه پورې په افغاني ټولنه کې ځینې کورنۍ د ماشوم د جنسیت ټاکلو مسوولیت پر مور اچوي.

قرآن کریم او د نباتاتو جنیټیک:

قرآن کریم څو ځله دا حقیقت بیان کړی، چې نباتات د جوړو په بڼه تخلیق شوي دي، دا په خپله د نباتي جنټیک مفهوم ته څرګنده اشاره ده. د ۱۸مې پېړۍ ساینسي کشفونو وښودله چې نباتات، نارینه او ښځینه تولیدي ارګانونه لري، یو داسې حقیقت چې په قرآن کریم کې سلګونه کاله مخکې یاد شوی.

الله تعالی فرمايي:

﴿سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡأَزۡوَٰجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلۡأَرۡضُ وَمِنۡ أَنفُسِهِمۡ

وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾[۱]

ژباړه: پاک او منزّه دی هغه ذات چې ټولې جوړې یې پیدا کړې، د هغو څخه چې ځمکه یې شنه کوي (نباتات)، او د هغوی (انسانانو) له ځانونو څخه، او هم د هغو شیانو څخه چې هغوی پرې نه پوهېږي.

زما په اند دلته یوه مساله مطرح شوې، چې د یو څه شرحې او سپیناوي تقاضا لري، ولې د دې بحث اصلي نوښت دی، موخه مې د قرآن کریم د ایتونو وړاندیز شوی انډیکس (طبقه بندي) ده، چې د یادو ایتونو مفاهیم راسپړي او د فکري تدبر لوری ورټاکي.

په همدې بنسټ: موږ آیتونه په دوو ډلو وېشو:

۱. هغه ایتونه چې یوې موضوع ته په غیر مستقیم ډول اشاره کوي، یانې سمبولیکي یا تشبیهي سبک لري.

۲. هغه ایتونه چې د ژبني تحلیل او سیاق (Context) له مخې مستقیم تفسیرېږي.

له مذکورو ایتونو څخه لومړی ایت د دوهمې او دوهم ایت د لومړۍ ډلې ایتونو څخه دی.

قرآن او فرعوني تمدن؛ د شکمو دریځ:

ځینې دا ادعا کوي چې لرغونو مصریانو هم دا خبره درک کړې وه (د

---

۱. یس: ۳٦.

جنین جنس ټاکنه)؛ ځکه چې د فرعون «پیپي»([1]) هرم لیکنو کې راغلي چې د جنین جنس د نطفې له خوا ټاکل کېږي.
دا استدلال د قرآن اعجاز هیڅکله نه نفی کوي.
ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم نه د فرعوني عصر لیکنو سره اشنا وو او نه یې تعلیم له مصر څخه تر لاسه کړی وو؛ اصلاً پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خپل سیمه ایز لیک او لوست له زده کړې هم بې برخې وو.

انسان له څه شي جوړ دی؟

خاوره، اوبه او که نطفه؟

هغوی چې زړونه یې د ضد، طغیان او عناد له ریښو تغذیه کېږي، تل په دې فکر او لټه کې دي، چې د قرآن کریم له اعجاز سره د تقابل په موخه په کې کوم تضاد یا تېروتنه وومي؛ ترڅو د خپل ناسم دریځ حقانیت ته توجیه پیدا کړي.
لېکن قرآن کریم یو داسې له اعجاز ډک کلام دی، چې پر مصونیت یې نه یواځې اسلامي نړۍ؛ بلکې ځینې نامسلمان مفکرین هم باور لري او مني چې قرآن کریم ستر رباني کتاب دی.
هر اړخ یې له خطا او نیمګړتیا مهذب په ساینسي لحاظ دقیق، له تاریخي

---

۱. فرعوني عصر لیکنې: دا د لرغوني مصر یو مهم میراث دی، چې ډېری یې په معبدونو، مقبرو د ودانیو پرشنو او پاپیروس پاڼو لیکل شوی دی.
دا لیکنې مذهبي قواعد، تاریخي اسناد، طبي یادښتونه او حقوقي موضوعات رانغاړي.

پلوه کره او د ادب له مخې په عربي ادبیاتو کې تر ټولو لوړ حیثیت لري.
په هر صورت؛ راځو هغې پوښتنې ته چې د یوې شومې ادعا په بڼه پوښتل شوې او له مخې یې نعوذ بالله قرآن کریم ته د خطا نسبت شوی. پوښتنه داسې ده چې «قرآن کریم د انسان د خلقت په باب په یو ځای کې اوبه یادوي، په بل ځای کې خاوره (خټه) او په ځینو ایتونو کې نطفه؛ نو ایا دا یو تضاد نه دی؟»
د دې پوښتنې له ځواب پرته هم دا اړینه وه چې د ختمې څخه د انسان د پیدایښت اړوند د قرآن کریم پر ساینسي اعجاز یو څه لیکل وشي؛ خو دا ډېره ښه شوه چې د یو څه زیاتونې سره به هم دا موضوع بیان شي او هم به ادعا رد شي.

د انسان تخلیق له خاورې:

الله تعالی فرمایي:

﴿هَلۡ أَتَىٰ عَلَى ٱلۡإِنسَٰنِ حِينٞ مِّنَ ٱلدَّهۡرِ لَمۡ يَكُن شَيۡـٔٗا مَّذۡكُورًا﴾[1]

ژباړه: ایا پر انسان د زمانې داسې وخت نه دی تېر شوی چې هغه کوم د یادولو وړ شی نه وو؟

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمۡ فِي رَيۡبٖ مِّنَ ٱلۡبَعۡثِ فَإِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٖ﴾[2]

۱. الدهر: ۱.
۲. الحج: ۵.

ژباړه: ای انسانانو که چېرې تاسې له دوهم ځلي ژوند څخه په شک کې یاست؛ نو بېشکه موږ تاسې له خاورې څخه پیدا کړي یاست، بیا له نطفې څخه.

﴿وَلَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِن سُلَٰلَةٖ مِّن طِينٖ﴾[۱]

ژباړه: او بېشکه موږ انسان د خټې له جوهر څخه پیدا کړی.

د قرآن کریم له مخې انسان له خاورو او اوبو پیدا شوی، کله ناکله قرآن دا دواړه جلا – جلا یادوي او کله یوځای، د دې حقیقت په اړه چې انسان له خټې (د خاورو او اوبو ګډ ترکیب) پیدا شوی، بې شمېره نظریې وړاندې شوي دي؛ خو وروسته له هغې چې د بیولوژۍ او کیمیا په ډګر کې پرمختګ وشو، د خټو او د انسان د بدلون تحلیلي څېړنې ترسره شوې، پایلو دا وښوده چې د خټې او د انسان د بدن ترمنځ عناصري برابري شته.

په دې مانا؛ هغه عناصر چې د انسان بدن ترې تشکیل شوی، هو بهو د خاورې جوړښت هم ترې برخمن دی او په طبیعت کې بله داسې وړ ماده نه شته چې دا ټول عناصر دې ولري.

دغه عناصر عبارت دي له: اوسپنه، کلسیم، سوډیم، پوتاشیم، مګنیزیم، سرب، کاربن، زنک، سلفر، نایتروجن او نور.

دا ټول هغه عناصر دي چې الله تعالی ترې له یوه بې روحه او بې احساسه ترکیب څخه داسې هستي رامنځته کړه چې د شعور، وجدان او ژوند سره

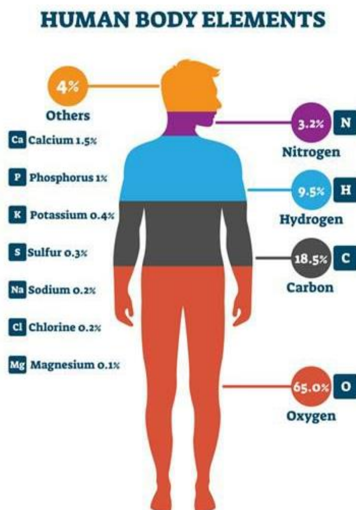
۱. المؤمنون: ۱۲.

سنبال ده.

که یوه ترتیبي یا مراتبه شرحه ورکړو، ویلای شو چې د انسان بدن له بېلا بېلو سیستمونو جوړ دی، دا سیستمونه له بېلا بېلو ارګانونو څخه تشکیل شوي.

ارګانونه له نسجونو، نسجونه له حجراتو، حجرات له مالیکولونو او بالاخره مالیکولونه له اتومونو څخه جوړ شوي دي.

په دې توګه ژوندي انساج په ټولیز ډول له ۲۲ بېلا بېلو کیمیاوي عناصرو څخه تشکیل شوي، له جملې یې دا شپږ (کاربن، اکسیجن، هایدروجن، نایتروجن، فاسفورس او سلفر) ډېر عام دي او د انسان د بدن کابو ٪۹۵ تشکیلوي.(۱)

شکل (۴۲): د انسان د بدن جوړښت د بېلابېلو عناصرو له مخې

---

۱. Wikipidea.

دا د رب العزت ستر حکمت دی چې انسان یې له داسې عناصرو څخه پیدا کړ؛ ځکه چې ټولو عناصرو ته د ارزانۍ بیې په بدل کې لاسرسی شته، د یوې څېړنې له مخې د دغو ټولو عناصرو بیه له ۱۵۰ ډالرو زیاته نه ده(۱) یانې د انسان د طبیعي موادو ارزښت یواځې همدومره دی؛ خو اصل کمال په ماده کې نه؛ بلکې په خالق کې دی.

د امریکا نامتو پوهنتون کورنیل (Cornell University) په ۲۰۱۳م کې یوه ساینسي څېړنه ترسره کړه او یې ویل چې خاوره کېدای شي د ځمکې د لومړنیو ژوندیو موجوداتو د پیدایښت یو مهم چاپېریال وي.

په دې څېړنه کې ویل شوي چې خاوره یو داسې لمده ژمی (Hydrogel)(۲) جوړوي چې د خولې یا اسفنج په څېر دننه واړه تش ځایونه لري، دا تش ځایونه کولای شي مایعات او کیمیاوي مالیکولونه جذب کړي، ویې ساتي او ترمنځ یې تعاملاتو ته لاره هواره کړي(۳)، دې څېړنې ښودلې چې Clay Hydrogel کولای شي مالیکولونه سره راټول، حفظ او کیمیاوي تعاملاتو ته وده ورکړي او دا هغه څه دي چې د ژوند د پیل لپاره خورا اړین بلل کېږي.

---

۱. Express Health Care, Rajendra Prasada Gupta 2020-27-May.

۲. هایدروژل یو ډول نرم لنده بل لرونکې ماده ده، چې ډېر مقدار اوبه جذبولی شي او خپل جوړښت ساتي، دا مواد د جال په څېر د جوړښت له کبله مالیکولي تعاملاتو ته ښه زمینه برابروي؛ ځکه ساینس پوهان باور لري، چې دا ډول چاپېریال د ژوند د پیل لپاره مهم دی.

۳. Cornell University, Before cell biochemicals may have combined in Clay – Bill Steele- Pub – November-7-2013, https://news.cornell.edu.

همدارنګه دې ته ورته څېړنو دا هم ثابته کړې چې ځینې خاورې لکه Montmorillonite([1]) د RNA جوړښت ته وده ورکوي او ابتدایي حجروي غشاګانې (Vesicles) جوړوي.

شکل (۴۳): مونټموریلونایټ منرال

په دې هکله د لاندې پوهانو څرګندونې د پام وړ دي:

۱. ګراهم کیرنز – سمیت (G.C Smith) د خاورې نظریه:

ډاکټر ګراهم کیرنز سمیت یو نامتو کیمیاپوه، د دې نظریې بنسټ ایښودونکی بلل کېږي، چې Clay Crystals د ژوند د پیل لومړنی بنسټ و.

هغه باور لري چې خاوره د مالیکولونو د نظم او غبرګون لپاره یو وړ قالب کېدای شي.

---

۱. دا یو ډول طبیعي منرال دی چې د خاورینو موادو له ډلې شمېرل کېږي، دا منرال د سلیکټ له نرمې طبقې جوړ او ډېر ښه جاذب توان لري، چې کولای شي عضوي مالیکولونه جذب، تنظیم او ساتنه یې وکړي، دې منرال خپل نوم د فرانسې د Montnorillon ښار څخه اخیستی، چېرې چې په لومړي ځل کشف شو.

۲. هارورډ پوهنتون، د جک سزوستاک پايله:

پروفيسور جک سزوستاک او همکارانو يې څرګنده کړې، چې مونټموريلونايټ خاوره کولای شي د RNA جوړښت ته وده ورکړي او د ابتدايي حجرو (Vesicles) جوړولو کې مرسته وکړي.[۱]

۳. ايډي پراس (Addy Pross):

ډاکټر ايډي پراس هم په دې ټينګار کوي چې د ژوند د پيل لپاره بايد يو داسې چاپېريال موجود و، چېرته چې بايد کيمياوي تعاملات وساتل شي، هغه شرايط چې خاوره يې ډېر ښه برابرولای شي.[۲]

له چاڼ شوې برخې څخه مانا څه؟

الله تعالی فرمايلي:

﴿وَلَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِن سُلَٰلَةٖ مِّن طِينٖ﴾[۳]

ژباړه: او په تحقيق سره موږ انسان د خټې له جوهر (خالصې مادې) يا چاڼ شوې برخې څخه پيدا کړی.

---

۱. Genetic takeover and the mineral origins of life Cambridge university- 1982 (Origin of Life.net).

The Harvard Gazette – A role for clay in formation of the first cells- Jack Szostak November-6-2003.

۲. Ben Gurion University, the origin of life – what we know, what we can know, what we will never know- Addy pross- Open Biology-2013-Jan-1.

۳. المؤمنون: ۱۲.

دا عبارت رښتیا هم له ستر اعجاز برخمن دی؛ ځکه ساینس پوهان وايي چې خاوره د عناصرو له پلوه بډایه ده، تقریبا ۹۲ عناصر يې په ترکیب کې ونډه لري؛ خو له دغو عناصرو څخه يې یواځې ۲۲ عناصر د انسان بدن تشکیلوي.

که په ساده الفاظو يې ووایو؛ نو د مندلیف په جدولو کې د ځمکې له ټولو عناصرو څخه نه؛ بلکې له ځینو يې د انسان بدن جوړ شوی.

داسې هم ویلای شو، چې الله تعالی له خاورې څخه داسې خاص ترکیب اخېستی چې د ژوند بنسټیز عناصر يې لرل.

الله تعالی د ختې عناصر د یو ډېر دقیق او سنجول شوي حساب له مخې سره یو ځای کړي، دا اجزا د انسان په بدن کې نه یواځې په توازن سره شتون لري؛ بلکې بدن ته دا توان ورکړل شوی چې همدغه مواد په مناسب مقدار سره وکاروي او زیات مقدار يې دفع کړي.

د بېلگې په توگه؛ د انسان بدن شاوخوا یو کیلو گرام کلسیم لري، که کمښت راشي؛ نو حتی د منې خوړل هم د غاښونو د ماتېدو سبب کېدای شي.[۱]

بدن ته ۱۲۰گرامه پوتاشیم په کار دی؛ خو که دا اندازه راکمه شي؛ نو انسان له سټریا، عضلي دردونو، د هاضمې گډوډۍ او د زړه له نامنظمو ټکانونو سره مخ کیږي.

---

۱. Signs and Symptoms of calcium deficiency – Sarah Jividen – Health – www.health.com.

همدا راز بدن ته یواځې ۲-۳ ګرام زنک په کار دی؛ خو له کمبود سره سم د حافظې، جنسي څواک، د بوی او خوند په حسونو کې ستونزې رامنځته کېدای شي او د سیلینیم کمښت کولای شي د عضلاتو ضعف، د رګونو سختوالی او دزړه د عضلاتو ضعف رامنځته کړي.(۱)

دا هرڅه ښیي چې الله تعالی د انسان د جوړښت لپاره د ختې اجزا نه یواځې غوره کړل؛ بلکې د اعجاز په انداز یې سره یو ځای هم کړل.

د قرآن کریم هره وینا له مطلق حقیقت سره برابر ده.

انسان یو داسې مخلوق دی چې عقل، احساس او روح لري، له داسې مادې جوړ شوی، چې بېخي ساده ښکاري، دا د الله تعالی د عظمت شاهکار او د بې مثاله قدرت یوه ژوندۍ نښه ده.

بله د یادونې وړ خبره دا ده، چې الله تعالی فرمایي، چې هغه ادم علیه السلام مستقیما له خاورې (ختې = اوبه + خاوره) څخه پیدا کړی او د هغه اولاده یې د خاورې له محصولاتو څخه.

په دې مانا چې نباتات (مېوې – سبزیجات) خپل معدنیات او منرالونه له خاورې څخه ترلاسه کوي، موږ یې له دوی اخلو او د همدغو ترلاسه شویو عناصرو څخه په بدن کې د یو ځانګړي او پېچلي طرز العمل له لارې نطفه جوړېږي او له همدې نطفې څخه انسان.

بنا پر دې؛ الله تعالی فرمایي:

---

۱. NIH (National Institute of Health Science).

﴿فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ﴾(۱)

ژباړه: پس پرته له شکه موږ تاسې پیدا کړي یاست له خاورې او بیا له نطفې څخه.

د اوبو څخه د انسان د تخلیق په باب خو موږ د همدې څپرکي په لومړي موضوع کې خبرې کړي او پاتې شوه له نطفې څخه د انسان پیدایښت، دا خو هسې هم ټولو ته روښانه ده.

دلته په یوه اساسي ټکي زموږ پوهېدل اړین دي او هغه دا چې دا له سره یو تضاد کېدای نه شي؛ ځکه که د تضاد او اختلاف په مفهوم غور وکړو؛ نو مانا دا چې دوه یا څو شیان په یو وخت کې نه شي واقع کېدای.

د بېلګې په توګه؛ زه غواړم پیزا پخه کړم، د پیزا پخولو لپاره مناسبې ډوډۍ، پنېر، زیتون او د چرګ غوښه اړین دي.

دا هرڅه مې واخېستل او پیزا مې پخه کړه.

اوس که زه ووایم چې ما پیزا د چرګ له غوښې او ډوډۍ څخه پخه کړې، ایا زه ناسم یم؟ نه؛ ځکه ما رښتیا هم د چرګ غوښه او ډوډۍ کارولې.

خو که زه ووایم چې پیزا مې له زیتون او پنیر څخه پخه کړې، بیا هم ناسم نه یم؛ ځکه دا هر څه په کې کارېدلي.

نو دا یو تضاد نه دی.

اوس که زه ووایم: چې احمد ډېر ډارن هلک دی او بیا ووایم چې ډېر

---

۱. الحج: ۵.

زړور هم دی؛ نو دېته اوس تضاد ويل کېږي؛ ځکه دا دواړه صفات په يو وخت کې نه شي واقع کېدای.

خو که زه داسې ووايم چې احمد صادقه، هوښيار او زړور هلک دی؛ نو دا ټول صفات دلته صدق کوي، په دې توګه دا يو تضاد او اختلاف نه دی.

په همدې بنسټ که الله تعالی په قرآن کريم کې د انسان د جوړښت په باب بېلا بېلو څيزونو ته اشاره کړې؛ نو دا ټول په خپل وخت کې مفهوم افاده کولای شي، صدق کوي او د انسان په جوړښت کې ونډه درلودای شي.

اتم څپرکی
قرآن او فزيولوژي
د اکبر دماغ (مخکيني قشر) دنده

هو؛ معاصر ساينس يې تاييدوي

د شيخ عبدالمجيد الزنداني تأثر

د درد احساس (دردي اخذې)

د پوستکي جوړښت

د پوستکي مهمه دنده؛ احساس

ژبنيز تحليل

د ګوتې نښان (يو بې سارې هويت)

د شيدو جوړښت

اتم څپرکی

قرآن او فزیولوژي
د اکبر دماغ (مخکیني قشر) دنده

۱۴نیمې پېړۍ دمخه الله تعالی په قرآن کې یو ستر مشرک او دروغ ویونکي (ابوجهل) ته په اخطاریه کې فرمایي:([1])

﴿اَلَمۡ يَعۡلَمۡ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىo كَلَّا لَىٕنۡ لَّمۡ يَنۡتَهِ ۙ۬ لَنَسۡفَعًۢا بِالنَّاصِيَةِo نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍo﴾([2])

ژباړه: ایا هغه نه پوهېږي چې الله هرڅهویني؟ نه؛ هیڅکله نه، که هغه منع نه شو؛ نو موږ به یې له تندي څخه راونیسو، داسې تندی چې دروغ

---

۱. تفسیر الطبري (جامع الانسان) مخ: ۳۰/ ۲۴۳.

۲. العلق: ۱۴-۱٦.

ویونکی او خطاکار دی.(۱)

د دې ایت د معاني ژورې څېړنې او غور په پایله کې ځینې پوښتنې او د دوی ځوابونه موږ د یو ستر حقیقت پر پولو سپاري.

لکه څه راز دی چې قرآن کریم، تندی، د دروغو ویلو او ګناه کولو لپاره یاد کړی دی؟

ایا دا نه وه غوره چې قرآن کریم دې سړي ته د دروغ ویونکي او ګناهګار صریح خطاب کړی وای؟

د دروغ ویلو او ګناه کولو اړیکه له تندي سره څه ده؟

په مذکورو ایتونو کې الله تعالی دې ته اشاره کړې، چې د سر مخکینۍ برخه د هڅونې، پلانونو او په ټوله کې د ارادي حرکاتو مسوولیت لري. که د سر مخکینۍ برخې ته ځېر شو (Frontal Lobe) په نظر راځي.

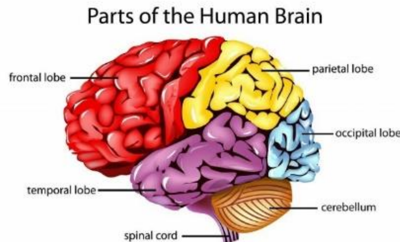
دا هغه مهال دی چې د معاصرې فزیولوژۍ څېړنې باید د تدبر او تأمل په تله کې وتلل شي، څو جوته شي، چې په دې هکله له ځانه سره څه لري؟

مخکینی څنډ (Frontal Lobe) د لوړو ذهني فعالیتونو مرکز دی:

مخکینی څنډ (قشر) چې د (Frotnal Lobe) په نوم هم یادېږي، د انسان د مغزو د دواړو نیم کره وو له پنځه اصلي برخو څخه تر ټولو لویه برخه ده، چې د تندي (پیشانۍ) هډوکي شاته موقعیت لري. دا برخه د عصبي وړتیاوو مرکز دی، چې د حرکاتي بنو د ټولنیز چلند او لوړو فکري فعالیتونو پرمخ وړلو مسوولیت لري.

---

۱. القرطبي (الجامع الاحکام) مخ: ۲۰/ ۱۰۷.

لکه: د هنرونو تخلیق، پلان جوړونه، قضاوت، بصیرت، وړاندوینه، مفهومي تفکر او عمومي شخصیت.

د دې برخې د فعالیتونو لپاره تر ټولو عامه اصطلاح اجرائیوي دنده (Executive Funciton) ده، چې لاندې چارې ترې عبارت دي:

۱. د متضادو افکارو ترمنځ توپیر کول.

۲. د ټاکلي هدف پر لورې حرکت.

۳. د اعمالو پر بنسټ د پایلو وړاندوینه.

۴. ټولنیز کنټرول (د هغو چارو سنبالښت که پرېښودل شي، ممکن د ټولنیز پلوه د منلو وړ نه وي.)(۱)

کله چې یو څوک د دروغ ویلو تکل وکړي؛ نو د دماغو همدا سیمه یې تصمیم نیسي او ورسره ټول فکري فعالیتونه هم مهاروي، همدا راز بد او ناوړه اعمال هم لومړی دلته طرحه او بیا عمل ته سپارل کېږي.

یانې د سر مخکینی برخه نه یواځې د قضاوت مسوولیت لري؛ بلکې د

---

۱. Miller, E.K and Cohen, JD (2001) An intergrative theory of prefrontal cortex funtionc – Annual Review of Neuroscience, Page (167- 202).

انساني چلند انضباط او انتظام دندې هم لري.(۱)

هو؛ معاصر ساينس يې تاييدوي:

د معاصرې عصبي فزیولوژۍ موندنې د علمي تحليل په ژبه، دا واقعيت بې له کوم ابهامه څرګندوي چې دروغ ويل د مغز د مخکينۍ برخې يو پېچلی ميکانيزم دی او ډېر احتمال دا دی چې دا برخه د (Prefrontal Cerebrum) په ځانګړې برخه کې موقعيت لري.

لاندې د عصبي فزیولوژۍ څېړنو ځينې مهمې برخې را اخلو:

۱. د درواغو هنر:

درواغ ويل د انسان د مغزو لپاره تر ټولو پېچلې او له فکري پلوه ستونزمنه لاسته راوړنه ده، هغه کسان چې د مخکيني څنډ تر څېرمه ټپونه ولري، ښايي له دې وروسته بې برخې شي، داسې ښکاري چې برښنايي تحريک زموږ د فريب ورکولو وړتيا لوړوي، دا د مغز هغه سيمه ده، چې د نورو دندو ترڅنګ د درواغ ويلو پرېکړه هم کوي.(۲)

۲. د درواغو موندنه:

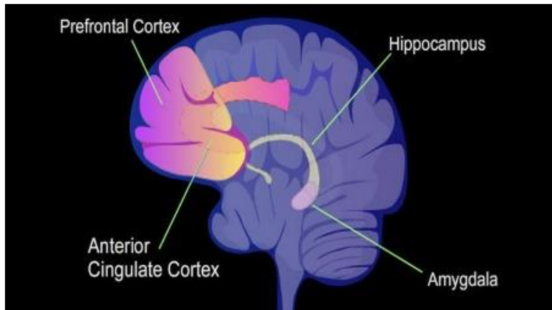
د پنسلوانيا پوهنتون تکړه ارواپوه ښاغلي لانګليبن (Daniel Langleben) چې د درواغو په اړه يې ګڼې څېړنې کړې دي، موندلې چې د انسان مغز ځينې برخې د دروغ ويلو پر مهال تر حقيقت ويلو ډېرې فعالې وي، يانې درواغ ويل د کورټيکس د يو شمېر برخو د فعاليت د زياتېدو سبب ګرځي، چې په کې د (Anterior Cingulate Cortex) او (Superior Frontal

---

۱. Banich, M.T (2009) – Executive Funtion, the search for an integrated account, Page: 89- 94.

۲. Scientific American- The art of Lying July-11-2018, (https://www.scientific American.com.

(Gyprus برخې هم شاملې دي.

شکل (۴۵): انټيرير سينګولايټ کورټېکس

نوموړی زياتوي چې د مغزو هغه برخې چې د استدلال او فکر کولو چارې پرمخ وړي، يانې (مخکينی قشر Prefrontal Cortex) نو د حقيقت ويلو په نسبت د دروغ ويلو پرمهال ډېرې هڅېږي.

په دې وجه موږ ويلای شو، چې دروغ ويل تر حقيقت ويلو ډېر ذهني زحمت ته اړتيا لري.(۱)

۳. څنګه درواغ ووايو، د مغزو د اخلاقي مرکز کشف:

د درواغو بېلا بېل ډولونه شته؛ لکه: دوکه ورکول، يا د حقيقت پټول؛ خو هر ډول يې د مغزو ځانګړي فعاليت ته اړتيا لري، څو د مخاطب شعور وغولوي؛ مګر يوه مغزي برخه تل د هر ډول درواغو پر مهال فعاله پاتې کېږي، دا برخه (Anterior Prefrontal Cortex) ده، چې د مغزو د مخکيني څنډ وروستۍ برخه بلل کېږي او د سترګو پورته موقعيت لري، سره له دې چې دا سيمه تل د درواغ ويلو پرمهال فعاله وي؛ خو تر دې وروستيو پورې دا نه وه څرګنده چې ايا دا برخه حقيقت هم پټوي او که

۱. The New Yorker – DUPED – Margaret Talbot- 25-June-2007 www.newyorker.com.

نه، چون دا د مغزو د اخلاقي شخړې د څارنې مرکز دی.
په ساده عبارت که موږ له دې سیمې بې برخې وای؛ نو ایا موږ به لږ دروغ ویل؛ ځکه موږ به د حقیقت په پټولو کې بې وسه وو او که برعکس ډېر به مو ویل، په دې چې دا به نور غیر اخلاقي نه برېښېده.(۱)

۴. درواغجن دماغ دروغ ویل طبیعي کوي:

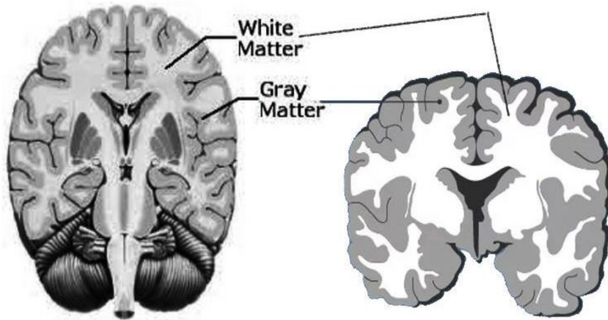
د هغو کسانو دماغ چې په دوامداره توګه دروغ وايي، داسې جوړښتیز بدلونونه لري، چې ښايي درواغ ویل طبیعي کړي.
ادرین رین (Adrian Raine) چې د لاس انجلس د سویلي کالیفورنیا پوهنتون ارواپوه دی، وايي: «ځینې خلک د دروغو په ویلو کې له نورو برلاسي برېښي، د دوی دماغ د هغو پېچلو حسابونو لپاره ښه سنبال وي، چې د چالاکه درواغو په جوړولو کې لازم وي.»(۲)
نوموړي وموندله چې دوامداره دروغ ویونکي خلک د عادي خلکو په پرتله د مغزو په مخکیني څنډه کې چې درواغ ویلو پر مهال فعاله وي، د سپین مادي (White Matter) ډېره او د خړ مادي (Gray Matter) اندازه کمه لري، سپین مادي د چټک او پېچلي فکر په اسانولو لاس پورې کوي، په داسې حال کې چې خړ مادي د ممانعت رول لري.
ښاغلی رین زیاتوي: «د سپین مادي زیاتوالی او د خړ مادي کمښت یو داسې ترکیب رامنځته کوي، چې له امله يې خلکو ته د ماهرانه درواغو وړتیا په لاس ورځي.»(۳)

---

۱. Psychology Times – Jashua Govin (PHD) http://www.psychology.com.

۲. The British Journal – Prefrontal white matter in pathological liars – Adrian Raine and others. November-2005, (Accesible on researchgate.com).

۳. USC Today – Liar's Brain wiered differently – Usha sutliff – Sep – 29- 2005.

شکل (۴٦): په د ماغو کې خړه او سپینه ماده

دا لومړی ځل وو چې د مستمرو درواغجنو او عادي خلکو ترمنځ بیولوژیکي توپیرونه کشف شول.

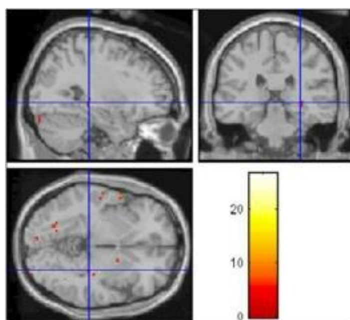
۵. د کاذبو وګړو د دماغو غیر عادي جوړښت ته لومړنۍ ساینسي اشاره:

د سویلي کالیفورنیا پوهنتون (USC) څېړونکو لومړنی مستند ثبوت وموند، چې له مخې یې متداوم یا نه بسېدونکي درواغجن وګړي د مغزو مخکینی قشر ځانګړي بدلونونه تجربه کوي.

که څه هم لا زیاتې څېړنې ته اړتیا شته، ولې دا موندنې جوتوي چې درواغ ویل ښایي عصبي زېربنا ولري.

البته؛ دلته د ساینس سترګې په لومړي ځل د انسان مغزي پېچلتیا ته څیر شوې.

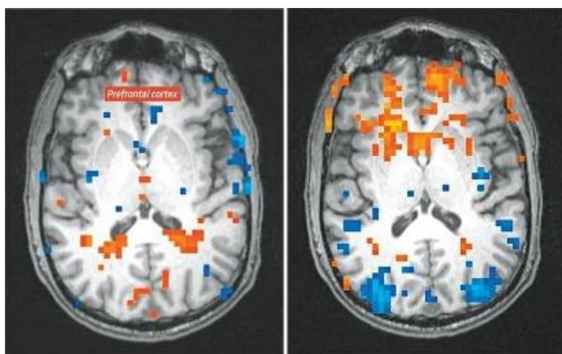
اصلا خبره داسې ده چې څېړونکو د کاذبو او عادي انسانانو د مغزي فعالیت مطالعې لپاره د مقناطیسي غبرګون انځورونې (MRI) یا Magnetic Resonance Imaging تخنیک وکاروه.

شکل (۴۷): مقناطیسي غبرګون انځورګري MRI

د ادرین رین په وینا «د درواغجنو د مغزو سپین مادي د نورو عادي افرادو په پرتله زیاته او خړ مادي یې لږه وه.»(۱)

دی زیاتوي: «سپین مادي چې د مغزو د اطلاعاتو د لېږد شبکه ده، ښایي یو کس ته دا اړتیا په لاس ورکړي، چې د دوکې پېچلی هُنر په ښه مهارت سره ترسره کړي.»

شکل (۴۸): دا دMRI تخنیک انځورګري ده، چې ددروغ ویلو پر مهال د دماغ د مخکښې برخې فعالیت ښیي

۱. Science Daily, First Evidence of brain Abnormalities found in pathological liars (USC) – October, 2, 2005.

د شیخ عبدالمجید الزنداني تأثر:

شکل (۵۰): شېخ عبدالمجید الزنداني

شیخ عبدالمجید الزنداني لیکي: «قرآن کریم د سر مخکینۍ برخې ته د گناهگاره او درواغجنه برخه ویلي؛ مگر دا خو نه خبرې کوي او نه ترې کوم فعل صادرېږي، بیا ولې دروغجنه او گناهگاره بلل شوې؟ دې پوښتنې متحیر کړی وم؛ خو پروفیسور محمد یوسف سکر زما حیرانتیا لرې کړه، هغه وویل: د انسان د سر په مخکینۍ سیمه کې هغه برخه موقعیت لري، چې د انسان د سلوک کنټرول پر غاړه لري، ما وویل: زه پوه شوم.

هغه وویل: تا څه وموندل؟

ما ورته وویل: د الله تعالی د دې وینا تفسیر چې فرمایي:

(درواغجنه، گناهگاره (ناصیه)....)

هغه راغبرگه کړه: اجازه راکړه؛ ترڅو خپل کتابونه او مراجع وگورم، کله چې یې خپلې مراجع ولیدې، د خپلو خبرو تایید یې وکړ او زیاته یې کړه، څه وخت چې یو څوک درواغ ویل وغواړي او یا د گناه کولو تکل وکړي؛ نو پرېکړه یې د دماغ په مخکینۍ برخې کې نیول کیږي.

وروسته مې دا موضوع له یو شمېر متخصصینو پوهانو سره شریکه کړه،

یو له هغوی څخه پروفیسور کیت ایل مور (Keith L. More) و، هغه وویل چې د سر مخکینۍ برخه د قضاوت او انساني چلند د تنظیم مسوولیت لري.

د بدن غړي؛ لکه لاسونه او پښې یواځې وسیلې دي، چې د سر د مخکینۍ برخې پرېکړې عملي کوي.

په کال ۱۹۸۰ز کې ما او ښاغلي کیت مور په قاهره (د مصر پلازمېنه) کې د یوې نړیوالې علمي غونډې پرمهال د «ناصية» د ساینسي اعجاز په اړه خپله ګډه څېړنیزه پایله وړاندې کړه.» (۱)

پروفیسور کیت مور د هغې غونډې پرمهال وویل: «هغه معلومات چې موږ اوس د دماغ د فعالیتونو اړوند لرو، د تاریخ په اوږدو کې یې یاده نه ده شوې او نه یې د طب په زړو کتابونو کې کوم څرک لیدل کیږي. که موږ د محمد صلی الله علیه وسلم د زمانې او له هغې څو پیړۍ وروسته درست طبي کتابونه وپلټو؛ نو د فرونټل لوب (ناصیه) دندې ته به هیڅ اشاره ونه مومو، نه یې تشریح، نه یې وضاحت؛ مګر په دې کتاب قرآن کې.»(۲)

د فرونټل لوب دنده د لومړي ځل لپاره په کال ۱۸۴۸ کې په ډاګه شوه، دا هغه وخت وو چې په تاریخي بهیر کې ورته د (Phineas Gage) پېښه ویل کیږي، د یادې پېښې پر مهال د باروتو د چاودنې له کبله د فینیس ګیج (Phineas Gage) په نوم د یوه کارګر دماغ ته فلزي میله ننوته، چې ځانګړې زیان یې د مغز مخکینۍ برخې ته ورساوه، له همدې امله د ده

۱. Scientific Truths and the Quran, A.B al Mehri 2nd edition, page: 50-51 (UK).

۲. Video link (Porf. Keith L.Moore).

په شخصیت او چلند کې د پام وړ بدلون راغی؛ خو د بدن نور فعالیتونه یې هیڅ اغېزمن نه شول.

له همدې وخت نه ډاکټرانو ته معلومه شوه، چې د دماغو دا برخه د انسان پر سلوک پوره اغېز لري.(۱)

یواځې د انسانانو نه؛ بلکې ښاغلي کیت مور د څو حیواناتو د فرونټل لوب انځورونه هم وښودل او ویې ویل چې د انسانانو او حیواناتو د دماغو د مقایسوي تشریح له مخې (ناصیه) په دواړو کې همدا یوه او مشترکه دنده لري، دا د کنټرول او هدایت مرکز دی، هغه که په انسان کې وي او یا په حیوان کې.

د نوموړي دا څرګندونه موږ د الله تعالی دې قول ته متوجه کوي:

﴿مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَا﴾(۲)

ژباړه: هیڅ داسې ژوی نه شته؛ مګر دا چې د هغه ناصیه (مخکینۍ څنډه) الله تعالی ته ورسپارل شوې ده.

دا راز او دا حقیقت پیغمبر علیه السلام ته چا وښود؟

څوک وو چې دا ژورې خبرې یې یو نالوستي انسان ته ورسولې؟

اصلا؛ دا هرڅه د دې ښکارندویي کوي، چې قرآن هیڅکله د بشري فکر او استعداد سرچینه نه شي کېدای.

---

۱. Harlow, J.M (1868)- Recovery from the passage of an Iron bar through the head- page: 327-347, Pub – Massachusets Medical Society

Macmillan, M (2000), An old kind of fame stories of phinease Gage- Pub – The MIT press – ISBN: 978-0-262-63259-1.

۲. هود: ٥٦.

د درد احساس (دردي اخذې):

د انسان پوستکی د الله تعالی د حکمت پرورې ځانګړنې يوه بې سارې نښه ده، چې د خپلې ځانګړې جوړښتيزې پېچلتيا له مخې ګڼ شمېر دندې ورسپارل شوي.

پوستکی د انسان د بدن تر ټولو ستر غړی ګڼل کېږي، چې د بدن کابو ۱،۶ متره مربع سطحه پوښي او د يوه بالغ انسان د ټول وزن ۱۶٪ جوړوي.

د بدن ټوله بهرنۍ برخه پوښي او په دې توګه د ټولو بهرنيو چاپېريالي عواملو؛ لکه ناروغيو، ماورا بنفش وړانګو، کيمياوي موادو او نورو پر وړاندې له بدن څخه ساتنه کوي.

همدارنګه د بدن د وچېدو مخه نيسي، بنا پر دې په وچه کې د ژوند کولو زمينه برابروي.

پرته له شکه چې پوستکی بې حسابه دندې او ښېګڼې لري؛ خو دا بحث د يوې ځانګړې او خورا اساسي دندې لپاره ځانګړی شوی، کولای شو د «درد اخېستنې» يا (Pain Reception) دنده يې وبولو.(۱)

پخوا داسې انګېرل کېده چې د درد احساس يواځې د مغزي فعاليت زېږنده ده؛ خو وروسته ساينسي څېړنو دا باور رد کړ او څرګنده يې کړه چې د پوستکي په ساختمان کې ځينې داسې حجروي جوړښتونه شتون لري، چې له امله يې انسان د درد درک کولای شي.(۲)

دا رښتيا هم د حيرت وړ ده، چې موږ د خپل لمسي احساس له لارې

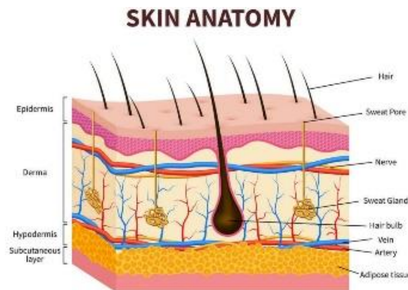
۱. M. Royyan Nafis Fathul Wahab, Skin as a pain recetor – E-ISSN: 614-8285- (2019).

۲. Muhammad, A.T (2011) Surah Al-Nisa Pain Receptors in Skin – Miraculous Quran.blogspot.com.

څومره معلومات لاسته راوړو؛ خو پوښتنه دا ده چې پوستکی څه ډول کار کوي؟
ځواب یې ساده دی، یواځې د پوستکي جوړښت او څرنګوالي ته لنډه شننه غواړي.

د پوستکي جوړښت:

پوستکی له هغو انساجو جوړ دی، چې یو ځای کار کوي، ترڅو ځانګړې او حیاتي دندې پرمخ یوسي.

شکل (۵۰): د پوستکي جوړښت او پوړونه

د پوستکي جوړښت او ورسره تړلې نورې برخې د تکاملي نظام برخه جوړوي.

د معاصرې اناتومۍ څرګندونو له مخې پوستکی له درېیو اصلي طبقو جوړ دی، چې عبارت دي له:

۱. ایپډرمیس (Epidermis).

۲. ډرمیس (Dermis).

۳. هایپوډرمیس (Hypodermis).

۱. ایپډرمیس: دا د پوستکي تر ټولو بیروني طبقه ده، چې د اوبو ضد

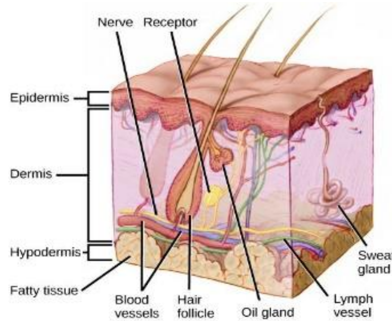
Waterproof خاصیت لري، خپل لاس ته په کتو چې د پوستکي کومه برخه په نظر کې درځي، دقیقا همدا د ایپډرمیس پوړ دی.
دا طبقه په ځینو برخو کې ډېره نرۍ او په ځینو ځایونو کې پېړه ده، د پوستکي نوي حجرات جوړوي، رنګ ورکوي او بدن ساتي.
د یادې طبقې ټولې برخې د (Stratum Corneum) هستوي حجرات لري؛ نو ځکه د «ژوندي ایپډرمیس» (Viable Epedermis) په نوم هم یادېږي، پېړوالی یې له ۵۰ – ۱۰۰ مایکرو مترو ته رسېږي، نه په کې د وینې رګونه شته، نه عصبي پایې.([1])
۲. ډرمیس: دا طبقه د ایپډرمیس لاندې موقعیت لري، پېړوالی یې کابو ۱ ملي متر ته رسېږي، د پوستکي لپاره قوت، ارتجاع او انعطاف برابروي، په دې طبقه کې د وینې رګونه، د وېښتانو فالیکولونه، خولو غدوات، سیباشیز غدوات، عصبي پایې او دردي اخذې ځای لري.
۳. هایپوډرمیس: تر ټولو ژوره طبقه ده، له غوړو حجرو او نښلوونکو انساجو څخه جوړه شوې، هایپوډرمیس د وینې رګونه او عصبي حجرات تغذیه کوي؛ همدارنګه د بدن حرارت کنټرولوي او د بدن اضافي انرژي د شحمو په بڼه ذخیره کوي.

د پوستکي مهمه دنده؛ احساس:

پوستکی د عصبي حجراتو پراخه شبکه لري، چې چاپېریالي بدلونونه درک او دماغو ته یې رسوي، په دې برخه کې بېلا بېلې اخذې

۱. American Academy of Dermatology (AAOD) (2018), The layers of your skin – www.aaod.org.

(Receptors) شته، چې د بدن له داخلي عصبي سیستم سره وصل دي او جلا – جلا دندې لري؛ لکه د تودوخې، یخوالي، فشار او درد محسوسول.

شکل (۵۱): په پوستکي کې دردي آخذې

د هر سانتي متر مربع په سطحې کې یې شمېر د بدن د بېلا بېلو برخو له مخې توپیر کوي، تر ټولو زیات یې د ګوتو د سرونو پر سر موندل کېږي. کله چې دا عصبي حجرات زیانمن شي، له کبله یې نیوروپاتي رامنځته کېږي، یانې په دې حالت کې پوستکی د احساس وړتیا له لاسه ورکوي.(۱)

ښایي لیدلي یا اورېدلي مو وي چې څه وخت یو سوځېدلی ناروغ ډاکټر ته راوړل شي؛ نو ډاکټر تر هرڅه دمخه لومړی د ناروغ پوستکی د یوې مخصوصې ستنې یا بل تېره څیز په واسطه تشخیص او ارزوي، که ناروغ د درد احساس وکړ، ډاکټر خوښي ښیي؛ ځکه تر دې مهاله دردي اخذې

۱. Muhammad Akhiruddin Ibrahim – The Miraculous Function of Human Skin, ISBN: 978-605-82433-8-5- (Malaysia).

فعالې يا ژوندۍ وي؛ ولې که برعکس درد يې محسوس نه کړ؛ نو ډاکټر وايي چې سوځېدنه يې ژوره او دردي اخذې يې له منځه تللي.

د احساس پروسه په لنډ ډول داسې بيانولای شو:

د پوستکي دردي اخذې تحرک احساسوي، دا احساس بيا د عصبي فايبرونو له لارې مرکزي عصبي سيستم ته انتقالېږي، چې بالاخره همالته يې د درک او پېژندنې چاره هم کېږي.

په قرآن کريم کې هم په دې اړه ګڼ شمېر ايتونه شته، چې د الهي عدالت له مخې منکرينو ته د مقرر عذاب تصور وړاندې کوي او خبرداری ورکوي.

دا ايت يې هم يوه بېلګه ده:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾[1]

ژباړه: بې شکه هغوی چې انکار کوي زموږ له نښو ژر به يې اور ته ننباسو، هرکله چې يې پوستکي پاخه شي، وربدل به کړو نور پوستکي ترڅو عذاب ښه وڅکي.

دا ايت بيانوي چې الله تعالی به د کافرانو پوستکي هر هغه وخت بدلوي چې په جهنم کې وسوځول شي او په عوض به يې نوي پوستکي ورکړي، ترڅو عذاب بيا – بيا حس کړي.

---

۱. النسآء: ۵٦.

دا چې جهنم د عذاب او تعذیب ځای دی؛ نو عذاب یواځې هغو ته رسېږي، چې جهنم ته تلونکي وي.

نو د دې آیت تفسیر داسې کېدای شي، چې د پوستکي بدلولو اصلي هدف دا دی؛ ترڅو معذبین په مقرر ډول درد احساس کړي.

چون د بدن د جوړښت اناتومي او فزیولوژیکي څېړنو ښودلې ده چې کله پوستکی وسوځي، ورسره مل یې د احساس وړتیا هم له منځه ځي؛ ځکه درد اخیستونکې حجرې (Pain Receptors) ویجاړېږي.

دا له هغه حالت څخه توپیر لري چې یو کس لږ سوځېدلی وي؛ ځکه په دوهمه درجه (Second Degree) سوځېدنه کې لا هم اخذې موجودې وي، یواځې لږ زیان مومي.

ژبنیز تحلیل:

وهبة الزخیلي لیکي: «د کفرو کلمه یو ځانګړی مفهوم لري، په عبارت ﴿لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾ کې د استعارې طرز کارول شوی، ذوق چې د څکلو مانا لري، عموما د خولې له لارې ترسره کېږي؛ خو دلته د بدن ټولو غړو ته اشاره شوې ده، د فعل مضارع کارول ښیي، چې دا سزا به تکرارېږي.(۱)

همدا راز ﴿نَضِجَتْ﴾ کلمه کارول شوې، چې د پوستکي ژورې

---

۱. تفسیر المنیر، مخ ۱۵/ ۲۳٦.

(دریيمې درجې سوځېدنې) ته نغوته کوي.
ابن فارس د دې کلمې تفسیر د یو شي سوځېدنه تر وروستي حد پورې کړې ده.[۱]
بناءً قرآن کریم نه یواځې د پوستکي له لارې د درد احساس ته اشاره کوي؛ بلکې د قرآن کریم دا بیان د سوځېدنې هغه درجه هم واضح کوي، چې په کې دردي اخذې له منځه ځي.
د تایلنډ د چیانګ مای پوهنتون د اناتومۍ څانګې پروفیسور ښاغلي تجاسن (Tejatat Tejasen) یواځې د دې یوه آیت له امله چې (Pain Receptors) ته په کې اشاره شوې ایمان راوړ، نوموړي د سعودي عربستان په ریاض کې د اتمې طبي غونډې پر مهال د شهادت کلمه ولوسته.[۲]

---

۱. Tafsir of Surah Al-Nisa Ayat 56- Quran.com.

۲. Video Link (Convert) of Mr. Tejatat Tejasen to Islam Muslim Converts.com.

د ګوتې نښان

(یو بې ساری هویت)

د عربو مشرکینو به تل د پیغمبر علیه السلام څخه د غرور او انکار په ژبه پوښتل، چې ای محمده! هغه خدای چې ته موږ د هغه اطاعت ته وربولې، څنګه به د مړو هډوکو څخه انسان بېرته ژوند ته راوګرځوي او هغه به له څه نه پوهېږي، چې دا انسان څوک دی او څه یې کړي؟

الله تعالی یې په هکله وحی راولېږله او ویې فرمایل:(۱)

﴿اَيَحۡسَبُ الۡاِنۡسَانُ اَلَّنۡ نَّجۡمَعَ عِظَامَهٗ○ بَلٰى قٰدِرِيۡنَ عَلٰٓى اَنۡ نُّسَوِّىَ بَنَانَهٗ○﴾(۲)

ژباړه: ایا انسان دا ګومان کوي چې موږ به د هغه هډوکي راجمع (یوځای) نه کړو؛ ولې نه؟ موږ خو په دې هم قادر یو، چې د هغه د ګوتو سرونه هم سره برابر کړو.

د پورتني ایت په شننه کې دا پوښتنه زېږي، چې ولې الله تعالی د انسانانو د دومره سترې پوښتنې په ځواب کې د ګوتو په کوچنیو سرونو ټینګار کوي، حال دا چې د انسان بدن تر دې مهمې او ارزښتناکې عضوې لري؟

---

۱. وحیدي اسباب النزول (Quranx.com) دا ایت د عدیه بن ربیعه په اړه نازل شوی، نوموړي محمد صلی الله علیه وسلم ته وویل، حتی که زه د قیامت ورځ په خپلو سترګو هم ووینم، ستا خبره به بیا هم راته د منلو وړ نه وي او نه به پر تا ایمان راوړم، ایا الله واقعا کولای شي دا هډوکي بېرته سره یو ځای کړي.

۲. القیامة: ۳- ۴.

د ځواب لپاره اړینه ده چې د الله تعالی فعل پېژندنې (ساینس) ته مراجعه وکړو، ترڅو وپوهېږو چې ساینس په دې هکله څه وايي؟

ساینس وايي چې زموږ د ګوتو سرونه (Fingertips) خورا مهمې دندې او په زړه پورې ځانګړتیاوې لري؛ مګر تر ټولو عجیبه یې بیا دا ده چې د ګوتو سرونه په خپل جوړښت کې یو بېساری هویت لري.

په ټوله نړۍ کې د ۸،۲ ملیارده([1]) خلکو ترمنځ هیڅوک ستاسې د ګوتو د سرونو جوړښت ته ورته جوړښت نه لري؛ البته نه یواځې د اوسني عصر خلک؛ بلکې څومره چې په دې نړۍ کې تېر شوي او څومره چې ستاسې له پیدایښت وروسته راتلونکي دي؛ نو ستاسې او د هغوی د ګوتو د سرونو نښان بلکل متفاوت دی.

شکل (۵۲): د ګوتې نښان

له ۱۸۸۰ز کال څخه وروسته د ګوتو نښې د پېژندګلوۍ لپاره یوه معتبره کړنلاره وګرځېده، چې ډېری وخت ترې په جرمي او جنايي قضیو کې

۱. World meter – current world papulation www.worldmeters.com.

کار اخېستل کېږي.

دا نوښت د لومړي ځل لپاره د ویلیام جیمز هرشل (William James Herschel)، د څېړنو او هڅو له کبله ثبت شو.

وروسته په کال ۱۸۹۲ کې سر فرانسیس ګولټ (Francis Golt) د نښو د طبقه بندۍ سیستم رامنځته کړ او زیاته یې کړه چې په نړۍ کې هیڅ دوه داسې انسانان نشته چې د ګوتو نښې یې په بشپړ ډول سره یو شان وي.

واقعا که موږ حتی جوړه (غبرګوني) ماشومان هم په پام کې ونیسو؛ نو د هغوی ان د DNA ترکیب یو شان وي؛ مګر د ګوتو نښانونه یې مختلف وي.([1])

نامتو مصري عالم دوکتور مصطفی محمود په دې اړوند لیکلي:

«قرآن کریم یو فصیح کتاب دی؛ نو خبره د کلیت او جزیت علاقې ته ځي، د ګوتو بند یاد شوی؛ خو مراد ترې د ګوتو نښان دی.

نن چې هم یو انسان ګوته ولګوي، په درسته نړۍ کې پیدا کېدای شي، که لږه هڅه وشي او نښان اخېستونکي ماشینونه حساس شي؛ نو له مرګ زرګونه کلونه وروسته به هم یو انسان له همدې ادرسه پیدا کېدای شي، خدای تعالی هم له همدې مدرکه ټول مړي راټولولای شي، دویم دا چې د دې ایت نه د ساینس او ټیکنالوژۍ د پېژندنې پرمختللی سیستم را ایجادېږي.»([2])

---

۱. Twinfo- Finger Prints in Identical Twins – Anke- www.twinfo.com.

۲. ژباړه: استاد توحیدالله لحاظ.

په لنډه توګه داسې ویلای شو چې د هر انسان هویت (پېژندنه) یا Indentity د هغه د ګوتو په سرونو کې کوډ شوې ده، بلکل د بارکوډ سیستم ته ورته چې د محصولاتو د پېژندلو لپاره کارول کېږي.

دا د الله تعالی بې ساری علم او حکمت دی، چې څومره په حکیمانه توګه یې د کفارو دوه اړخیزه پوښتنه ځواب کړې.

په لومړي جز کې یې پوښتلي چې الله تعالی به څنګه د مسلمانانو هډوکي راټول کړي؟

الله تعالی ورته فرمایي چې هډوکي خو پرېږدئ؛ بلکې زه په دې هم قادر یم چې د انسان د ګوتو سرونه هم بېرته سره برابر کړم.

مطلب دا چې، که د خپلو ګوتو سرونو ته ځیر شو، کوچنۍ – کوچنۍ کرښې به په نظر راشي او دا باید هېر نه کړو، چې د ادم علیه السلام څخه تر دې دمه چې څومره انسانان تېر شوي او څومره نور راتلونکي دي، د دوی ټولو د ګوتو دغه کرښې په داسې توګه ترتیب شوي او ترتیب به شي، چې په ټولې نړۍ کې به له چا سره ورته والی ونه لري؛ نو مانا دا چې د قیامت په ورځ به الله تعالی موږ ټول په داسې حال کې را ژوندي کړي، چې ان د ګوتو دغه کرښې به هم په خپل مخکیني حالت کې وي.

دا واقعا د ژور فکر وړ ده چې ۱۴۵۰ کاله پخوا څوک په دې څه پوهېدل چې د ګوتو د سرونو کرښې بې سارې دي.

په دوهم جز کې یې بیا پوښتلي چې الله تعالی به له څه نه پېژندلی شي، چې پلانی انسان څوک دی او څه یې کړي؟

یاد ایت د دې پوښتنې لپاره هم یو صریح ځواب دی.

موږ وړاندې د ښاغلي مصطفی محمود نظر ولوست.

خو پرته له دې هم په اوسني دور کې د هویت تشخیص د بایومتریک له لارې یوه خورا عادي کړنلاره ګرځېدلې، چې په دې برخه کې ډېره تکیه بیا د ګوتو په سرونو کېږي، هغه که د عامه اسنادو اخېستل وي، تضمین کول وي یا نور مسایل.

دلته اړ یو چې بیا د خپل فکر دروازه وټکوو، راویې بولو او د دې پوښتنې یو معقول ځواب ترې وغواړو، چې ۱۴نیمې پېړۍ دمخه، څوک په دې پوهېدل چې د ګوتو سرونه دومره پر اسراره جوړښتونه دي چې حتی خپله پېژندنه (Identity) یې هم دلته کوډ کېدای شي.

د شیدو جوړښت

د قرآن کریم له نزول شاو خوا ٦٠٠ کاله وروسته مسلمان ساینس پوه ابن نفیس[۱] د وینې دوراني سیستم کشف کړ، زر کاله وروسته د قرآن کریم له نزول او ۴۰۰ کاله وروسته له ابن نفیس څخه ویلیام هاروي (Wiliam Harvey) دا پوهه لوېدیځې نړۍ ته راوړه، چې له هماغه راهیسې یې شهرت وموند.[۲]

نو ځکه زموږ په درسي کتابونو کې لیکل شوي، چې د وینې دوراني سیستم لومړی د ښاغلي هاروي له خوا شرحه شوی.

په هر صورت؛ دا یادونه مې په دې وکړه؛ څو څرګنده شي چې تر ابن نفیس وړاندې د انسانیت په علمي حافظې کې د وینې د دوراني سیستم هیڅ مفهوم نه دی ثبت شوی.

معاصر فزیولوژیکي ساینس څرګندوي چې شیدې د وینې له مغزي موادو څخه لاسته راځي، دا مواد د هاضمې (کولمو) له لارې جذبېږي او بیا د ځانګړو کیمیاوي تعاملاتو په پایله کې ترې شیدې لاسته راځي. لنډ طرز العمل یې داسې بیانولای شو:

وروسته له هغې چې خواړه په خولې کې میده شي، د مرۍ له لارې معدې ته ځي، هلته د هضم له بهیر وروسته په کوچنیو کولمو سپارل کېږي، په

---

۱. ابن نفیس، نوم یې علاء الدین ابو الحسن وو، په زرین دور کې یو وتلی مسلمان طبیب او فزیالوجیسټ بلل کېږي، په کال ۱۲۱۳ د سوریې په پلازمېنه دمشق کې زیږېدلی.

۲. AL-Ruhi, Zaynab – "Ibn Al-Nafis" The Discovery of Pulmonary Ciralation- Journal of Islamic Medicine-2021.

کوچنیو کولمو کې د (Villi) په نوم کوچني جوړښتونه دنده لري؛ ترڅو غذايي مواد جذب او د (Hepatic Portal Vein) له لارې یې د وینې دوراني سیستم ته وسپاري.

وینه دا مواد د ځیګر تر حضوره رسوي، ځیګر یې د تصفیې او تنظیم چارې اخلي، ځینې یې ذخیره کوي او ځینو ته چې اړتیا وي بېرته یې د وینې عمومي جریان ته ورکوي.

وینه د خپل جریان مطابق دا مواد د بدن ټولو برخو ته رسوي، ترڅو داخلي غړي تغذیه کړي، په شمول د ممیاني غدو (Mammary Glands)([1])

وینه نوموړو غدو ته هغه مواد راوړي، چې د شیدو د تولید لپاره اړین وي، دا مواد عبارت دي له:

۱. پروټینونه.

۲. شحمونه (Fats).

۳. کلسیم.

۴. ویټامینونه (A, D, E, K).

۵. قند (Lactose).

٦. اوبه.

۷. منرالونه (نور منرالونه).

---

۱. Prof. Dr. M Akram Chaudhary- The Holy Quran on Producion of milk- April-21-2017 – (Linkedin).

اصلا ممياني يا تی لرونکې غدې، په خپله د يو چاڼ يا فلټر په توګه کار کوي، ترڅو له وينې مواد واخلي او شيدې توليد کړي.
په منځنۍ توګه يوه غوا د يو ګالن شيدو توليد لپاره اړتيا لري، ترڅو ۴۰۰ ګالنه وينه يې تي لرونکو غدو ته دوران وکړي.[۱]
خپل نچوړ په دې راټولولی شو، چې ووايو تی لرونکې غدې غذايي مواد له وينې او وينه يې له هاضمي سيستم (کولمو) څخه ترلاسه کوي.
دا پروسه که څه هم په خپله د حيرت وړ ده؛ خو تر دې لا حيرانوونکې بيا دا ده چې قرآن کريم همدغه پروسه ۱۴۵۰ کاله دمخه په خورا ساده او روښانه توګه بيان کړې ده.
﴿وَإِنَّ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَنۡعَٰمِ لَعِبۡرَةٗۖ نُّسۡقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِۦ مِنۢ بَيۡنِ فَرۡثٖ وَدَمٖ لَّبَنًا خَالِصٗا سَآئِغٗا لِّلشَّٰرِبِينَ﴾[۲]
ژباړه: او بېشکه په څارويو کې ستاسې لپاره ستر عبرت دی، موږ په تاسې څښو هغه څه چې د دوی په خېټو (ګېډو) کې دي، د کولمو د اجزاوو (غوشايو) او وينې ترمنځ، شيدې خالصې او خوندورې د څښونکو لپاره.
ښاغلی ماريس بوکای په دې هکله ليکلي: «په فزيولوژۍ کې يو ايت ماته خورا مهم ښکاري، زر کاله مخکې له دې چې د وينې دوراني سيستم کشف شي او شاوخوا ۱۴پېړۍ وړاندې له دې چې پوه شو داخلي

---

۱. Holstein Foundatoin- “Milking and Lactation Book”, .https://holsteinfoundation.com
۲. النحل: ٦٦.

ارگانونه د هضم د پروسې له لارې تغذیه کیږي، قرآن کې یو ایت د شیدو د تولید پروسه په داسې شان بیان کړې، چې د علمي حقایقو سره اړخ لګوي.»(۱)

دلته یوه بله علمي نغوته هم شته، ښایي لا مو حیران کړي.

که څه هم د شیدو ماهیت د څارویو له جنس خوړو او نوعیت سره مستقیم تړاو لري؛ خو څېړنې ښیي چې د غوا د شیدو په ترکیب کې کابو ۸۷، ۸ سلنه اوبه ونډه لري.(۲)

اوس که چېرې موږ د النحل سورة له ٦٥ ایت څخه ٦٦ ایت ته ځیر شو.

﴿وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ۝ وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِيْ بُطُوْنِهٖ مِنْۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِيْنَ ۝﴾(۳)

وینو چې لومړی د اوبو او بیا د شیدو یادونه شوې، دواړه کلمې (ماء) او (لبنا) د ۸۸ حرفونو په واسطه سره جلا شوي، یا د دې دواړو کلمو ترمنځ ۸۸ حروف شتون لري، چې دا حالت په شیدو کې د اوبو له نسبت سره د یوې دقیقې همغږۍ او توافق ښودنه کوي.

---

۱. Dr. Mourice Bucaille- Quran and Modern Science, Page: 18.

۲. USDA- Dep of Agriculture- 2025 April.

۳. النحل: ٦٥-٦٦.

نهم څپرکی

قرآن او جنین پوهنه

لنډه تاریخي مخینه

۲. ارسطو (Aristotle)

۳. کلودویوس ګالن (Claudius Gallen)

۴. تلمود (Talmud)

پروفیسور کیت ایل مور په ساینسي نړۍ کې یوه وتلې او...

قرآن کریم سره د تطابق څېړنې

نهم څپرکی

قرآن او جنین پوهنه

لنډه تاريخي مخينه:

د جنين پوهنې (امبریولوژۍ) لومړنۍ ثبت شوې څېړنې د کاس هيپوکراټس (Hippocrates of Cos) په کتابونو کې موندل شوي.

هیپوکراتس چې شاوخوا (۴۲۰- ۳۷۷ق.م) کلونو کې يې ژوند کړی، يو نامتو يوناني طبيب بلل کېږي، ډېری يې د طب پلار بولي.

د انساني جنين پوهنې د پوهېدو لپاره نوموړي سارښتنه کړې:

«شل یا زیاتې هګۍ راواخلئ او پرېږدئ چې دوې یا زیاتې چرګې يې تبده کړي، بيا له دوهمې ورځې نيولې د هګيو تر چوېدو پورې هره ورځ يوه هګۍ لرې او ماته کړئ او ويې ګورئ.

دقیقا تاسې به هغه څه وموموئ، چې زه یې وایم؛ ځکه د مرغۍ طبیعت انساني طبیعت ته ورته دی.»[۱]

۲. ارسطو (**Aristotle**): (۳۸۴ – ۳۲۲ق.م) چې یو یوناني فیلسوف او ساینس پوه وو، د جنین پوهنې په باب یې یو اثر لیکلی، په دې اثر کې یې د چرګ او نورو حیواناتو جنینونو د ودې مراحل هم بیان کړي.

ارسطو په دې نظر وو چې جنین له یوې مشخصې او بې شکلې مادې څخه وده کوي، هغې ته یې (نیمګړی خو تغذیه لرونکی تخم) ویلی، نوموړي ګومان کاوه چې جنین د حیض له وینې او د نر له نطفې څخه رامنځته کیږي.[۲]

۳. کلودویوس ګالن (**Claudius Gallen**): چې شاوخوا د (۱۳۰-۲۰۱) کلونو ترمنځ یې ژوند کړی، یو یوناني ډاکتر او ساینس پوه و، نوموړي په روم کې د جنین جوړښت په باب یو کتاب ولیکه، په دې اثر کې هغه د جنین د ودې او تغذیې تفصیل ورکړ او هغه جوړښتونه یې بیان کړل، چې موږ نن ورځ ورته الانتویس (Allantois) امنیون (Amnion) او (Placenta) وایو.[۳]

---

۱. Wikipidea - Embryology.

۲. Aristotle- on the Generation of Animals- by: Gera R. Lawrence- 2010-10-02 Arizona State University.

۳. Needham, Joseph- A Hisotry of Embryology Combridge University Press, (1959).

۴. تلمود (Talmud): په تلمود[۱] کې هم د جنين د جوړښت يادونه شوې ده، يهودي ډاکټر ساميول ايل(Samuel-el) چې په دوهمه ميلادي پېړۍ کې يې ژوند کاوه، د جنين د جوړښت شپږ پړاوونه بيان کړي دي، د تلمود عالمانو عقيده لرله، چې هډوکي، بندونه، نوکان، د سر مغز او د سترګو سپين د پلار له خوا چې (سپينه نطفه شيندي) خو پوستکی، وينه، غوښه او وېښتان د مور له خوا چې (سره نطفه شيندي) راځي.[۲]

په ۱۷مه پېړۍ کې يانې هغه وخت چې مايکروسکوپ اختراع شو، ورسره د ساينس پوهانو نظريې هم بدلې شوې، د سوامردام (Jan Swammerdam)او نورو ساينس پوهانو په شمول د (Preformation) يا مخکې جوړېدنې تيورۍ بنسټ کېښودل شو، د دې تيورۍ له مخې يوه کوچنې خو بشپړ انسان د پلار په نطفې کې شتون درلود، چې د ښځينه نطفې سره د يو ځای کېدنې په صورت کې يې وده کوله.

دا چې له حقيقت يې واټن درلود، ډېر ژر د بطلان ښکار شوه، واقعيت دا وو چې ښځينه هګۍ د نارينه له سپرم څخه لويه ده.

بالاخره په کال ۱۷۷۵م کې ايټالوي عالم لازارو سپالانزاني (Lazaro

---

۱. تلمود د يهودي دين يو له مهمو مذهبي کتابونو دی، چې د «منشا» (شفاهي قوانين) او «ګمارا» (تفسير او توضحيات) مجموعه ده، د يهودي دين قانون، عقايدو، اخلاقو او تاريخي روايتونو يوه اساسي سرچينه ګڼل کېږي.

۲. Talmudology- Sotah 456 Talmudic Embryology, December-10-2015, https://www.talmudology.com.

(Spallanzani په دې بريمن شو، چې واقعي خبره وکړي او په دې برخه کې اصل بيان کړي، ده وويل چې د ماشوم پيدايښت لپاره هم د مور او هم د پلار د نطفو يو ځاى کېدنه اړينه ده.

خو همدا خبره محمد صلى الله عليه وسلم د يو يهودي د پوښتنې په ځواب کې هم کړې وه او فرمايلي يې وو: «***عن عبدالله بن مسعود: مر يهودي برسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يحدث اصاحبه فقالت قريش يا يهودي ان هذا يزعم انه نبي فقال لاسالنه عن شيءٍ لا يعلمه الا نبي قال فجاء حتى جلس ثم قال يا محمد مم يخلق الانسان قال يا يهودي من كل يخلق من نطفة الرجل ومن النطفة المراة.*** » ([1])

ژباړه: له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دى، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له اصحابو سره خبرې کولې چې يو يهودي زموږ پر لورې تېرېده، قريشو يهودي ته وويل: اى يهودي دا سړى (محمد صلى الله عليه وسلم) ځان د الله نبي گڼي، يهودي وويل: زه به ترې داسې څه وپوښتم چې له نبي پرته يې په ځواب څوک نه پوهېږي، راغى او له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه يې وپوښتل چې انسان له څه شي پيدا کېږي؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: اى يهودي؛ انسان د نر او ښځې له نطفو پيدا کېږي.

نو هغه واقعيت چې ايټالوي عالم د اسبابو پر مټ بيان کړ، محمد صلى

---

۱. مسند احمد، ۷/ ۴۴۳۸.

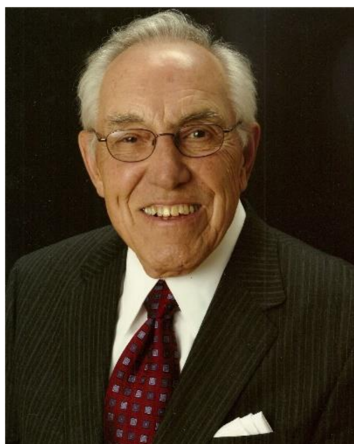
الله علیه وسلم یې بیان ډېر پخوا (اوومه پېړۍ) کړی.

دا چې په ۲۰مه پېړۍ کې د عصري جنين پوهنې (Modern EMB) علم بنسټ ایښودل کېږي، له کبله یې نظريات محوه او ځای یې حقايق نیسي.

په دې بحث کې به د همدې عصري جنين پوهنې د معاصرو څېړنو په رڼا کې د قرآن کريم ځينې آيتونه مطالعه کړو.

پروفیسور کیت ایل مور په ساینسي نړۍ کې یوه وتلې او منلې څېره:

پروفیسور ډاکټر کیت ایل مور (Keith L. Moore) یو نړیوال نامتو متخصص و، چې د انساني اناتومۍ او جنین پوهنې په ښوونه کې یې خورا لوړ مقام درلود، هغه د خپل ژوند د نه ستړې کېدونکو هلو ځلو په مټ وکولای شول؛ څو د طب په ډګر کې ستر بدلونونه او د پام وړ پرمختګ راولي.

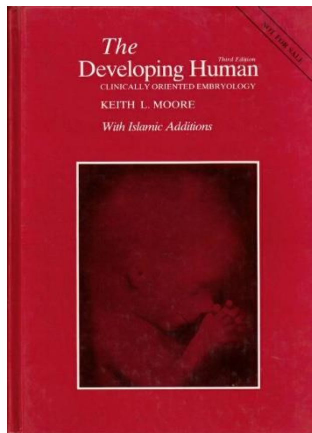
شکل (۵۵): پروفیسور کیت ایل مور

د نوموړي څېړنو چې د زېږون پر مهال د پیدا کېدونکو نیمګړتیاوو (نواقصو) د علتونو په اړه وي، ډاکټرانو ته دا زمینه مساعده کړه چې د ګڼو جنیتیکي اختلالاتو د پېژندنې او تشخیص نوي او اغېزمن میکانیزمونه رامنځته کړي.

ډاکټر مور د کاناډا د ټورانټو پوهنتون د طب پوهنځي د جراحۍ څانګې او اناتومۍ په برخه کې د افتخاري پروفیسور په توګه دنده ترسره کوله.

نوموړي ګڼو کتابونو او علمي اثارو ته ارزښتناکې ليکنې سپارلې، چې په کې د Developing Human (نهم چاپ) Before we born (اتم چاپ) او Clinically Oriented Anatomy شامل دي.

په ۲۰۰۷م کال کې پروفيسور کيت مور لومړنی کس شو چې د انساني اناتومۍ د تدريس په برخه کې د امريکايي اناتومستانو (پوهانو) يا (AAA) له خوا تر ټولو لوړه جايزه (Henry Gray/ Elsevier Distinguished Educator Awar) ترلاسه کړه.

شکل (۵۷): د ښاغلي کيت مور اثر له اسلامي زياتونو سره

د دې جايزې لپاره نوماند کس وويل: «کيت مور يو له هغو پوهانو دی، چې د اناتومۍ په علم کې يې نړيوال شهرت او افسانوي مقام موندلی، هغه نه يوازې په خپل هېواد؛ بلکې په نړيواله سطحه هم د اناتومۍ د ښوونې په ډګر کې ژور اغېز پرېښی.»[1]

---

۱. Elsevier Authors- Keith L.Moore https://elsevier authors.com – 2013-12-25.

همدارنگه د کمپنۍ مشر د خپلې وینا پرمهال وویل: «د ډاکټر مور کتابونه د ښوونکو او زده کوونکو لپاره د یو نوي نفس حیثیت لري، په دې کتابونو کې جوړښتونه او د جنین د ودې پړاوونه په یوه طبي او کلینیکي بڼه تشریح شوي. د اناتومۍ د تعلیم په برخه کې د هغه ونډه ډېره ژوره او دوامداره ده او دا به د طبي نړۍ لپاره یو تل پاتې میراث وي.»([1])

په کال ۲۰۱۲م کې ډاکټر مور ته د ملکې الیزابیت له خوا هم مډال ورکړل شو، همدا راز، د اوهایو پوهنتون له خوا ورته افتخاري دوکتورا ورکړل شوه، څو د اناتومۍ په علم کې د ده د ټول عمر خدمات او طب د پرمختګ لپاره هڅې وستایل شي.

شکل (۵۶): ښاغلي مور ته د هغه د هڅو او لاسته راوړنو په مناسبت افتخاري دوکتورا ورکړل شوه

قرآن کریم سره د تطابق څېړنې:

په ۱۹۸۰م کال کې پروفیسور مور سعودي عربستان ته دعوت شو، تر څو

---

۱. لومړۍ سرچینه.

د انسان تشریح او جنین پوهنې په باب لکچرونه ورکړي.

خو د پاچا عبدالعزیز پوهنتون د جنین پوهنې کمېټې ترې غوښتنه وکړه، چې د قرآن کریم ځینې آیتونه او د احادیثو هغه برخې چې د انسان د جوړښت او په ټوله کې د ایمبریولوژیکي ژوند څخه بحث کوي وڅېړي.

یواځې د دې لپاره نه چې هغه د اناتومۍ او جنین پوهنې تکړه عالم وو؛ بلکې دلته یوه قرآني اصل او لارښوونه هم په پام کې نیول شوې، چې الله تعالی موږ ته کړې، داسې چې فرمايي:

﴿فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾[1]

ژباړه: پس پوښتنه وکړئ د علم له خاوندانو، که چېرې تاسې نه پوهېږئ.

د دې مطالعاتو پر بنسټ د جنین پوهنې کمېټې له پروفیسور مور او نورو علمي همکارانو سره یو شمېر علمي مقالې خپرې کړې.

د پرتله ییزې څېړنې پر مهال هر قرآني ایت او د احادیثو هر متن په تفصیل سره د تفسیر کتابونو، د احادیثو د مؤثقو منابعو او پنځو کلاسیکو عربي لغات نامو له مخې څېړل شوی دی.

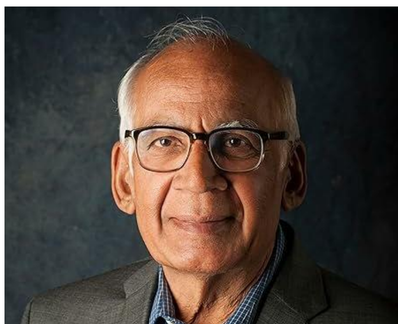
سربېره پر دې، له یو شمېر نړیوالو مشهورو جنین پوهانو او د زېږون متخصصینو سره مرکې او بحثونه هم ترسره شول، ترڅو د دې څېړنو دیني او علمي دواړه اړخونه په پوره دقت سره وڅېړل شي.

---

۱. النحل: ۴۳.

ښاغلي مور په خپله هم د جنین پوهنې له نورو متخصصینو سره مشورې وکړې، هغه په دې هکله وایي: «ما وړاندیز وکړ چې ډاکټر T.V.N Persuade او ډاکټر E.Marshal Johnson ته دې هم بلنه ورکړل شي، د کمېټې له لورې له دوی هم ورته پوښتنې وشوې؛ خو ما قصدا ونه غوښتل چې له دوی سره خپله تبصره شریکه کړم؛ ځکه دوی باید د خپلې پوهې او خوښې سره سم ځوابونه ورکړي وای؛ مګر دوی هم داسې ځوابونه ورکړل، چې ترمنځ مو هیڅ توپیر نه لیدل کېده.»(۱)

ډاکټر کیت مور د څېړنو او هڅو پایله په لنډ ډول دده له وینا څخه داسې را اخېستی شو، چې دی وایي: «زه له تېرو درېیو کلونو راهیسې د سعودي عربستان د پاچا عبدالعزیز په پوهنتون کې د جنین پوهنې له کمېټې سره کار کوم؛ ترڅو د قرآني ایتونو او هغو احادیثو مطالعه او شرحه وکړو چې د زېږون دمخه د ماشوم ژوند او حالات بیانوي.

شکل (۵۸): ډاکټر ټي. وي. این پرسوډ

---

۱. Muslim Student Association- "Embryology in the Quran with Drs. Persuad, Moore and Jhonson (1988) (Video link).

په پیل کې زه د دغو ایتونو علمي دقت ډېر حیران کړم؛ خو غواړم ووایم چې په دې کې هیڅ شک نه وینم، چې دا معلومات دې محمد صلی الله علیه وسلم ته له خدایه راغلي وي؛ ځکه دا هرڅه په اوومې پېړۍ کې ثبت شوي، هغه وخت چې د جنین پېژندنې علم لا نه وو رامنځته شوی؛ خو سره له دې قرآن کریم جنین پوهنه په داسې توګه تشریح کړې، چې ټول اړخونه یې په بشپړه توګه سم او له معاصر ساینس سره سمون لري.»[۱]

تکړه او نامتو ډاکټر ښاغلي کیت مور په ۲۰۱۹م کال کې له دې نړۍ سترګې پټې کړې، که څه هم د هغه وروستي مذهب په اړه کره معلومات نه شته؛ مګر د ده علمي هڅې نن هم د دین او ساینس ترمنځ د تفکر او تحقیق یو زرین باب ګڼل کیږي.

---

۱. Video Link.

قرآني څرګندونې او ساينسي څېړنې

(پرتله)

۱. د علقه ساينسي تفسير

الف: د وينې ټوټه

ب: علقه د ځوړند يا نښتي څيز په مانا

ج: علقه د ليچ په مانا

خو ولې له ليچ يا ژورې سره تشبيه؟

۲. د جنين د ودې او جوړښت پرله پسې پړاوونه

الف: د مضغې پړاو

ب: د هډوکو جوړېدل

ج: پر هډوکو د عضلاتو پوښ

۳. د نطفې د وتلو لومړی ځای

۴. د مور د رحم تيارې

۵. د سماعت (اورېدو) او بصيرت ليد حسونه

۱. د اورېدو حس

۲. د ليدو حس

قرآني څرګندونې او ساینسي څېړنې!
(پرتله)

۱. د علقه ساینسي تفسیر:

الله تعالی فرمایي:

﴿اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِیْ خَلَقَ٥ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ٥﴾[۱]

ژباړه: ولوله د خپل رب په نوم چې پیدایښت یې کړی او پیدا کړی یې دی انسان د وینې له ټوټې څخه.

د ډېری عربي قاموسونو له مخې د (علقه) کلمه لاندې درې ماناوې لري:

۱. د وینې ټوټه.

۲. ځوړند یا یو څه پورې نښلېدونکی.

---

۱. العلق: ۱ - ۲.

۳. ژوره (يو ډول وينه زبېښونکی چينجی) Leech.

الف: د وينې ټوټه: (نغدي کېدل، ځای پرځای کېدنه/ Implantation) ځای پر ځای کېدنه د حمل يو بنسټيز او مهم پړاو دی، چې له القاح څخه شاوخوا ٦ يا ۷ ورځې وروسته پيښيږي، دا هغه مهال وي چې جنين لا هم د بلاستو سيسټ (Blasto Cyst)[۱] په بڼه وي، د مور د رحم دېوال ته ځان نږدې کوي او هلته ځای پر ځای کېږي.

شاوخوا د القاح له ورځې څخه تر ۱۰ يا ۱۲ ورځو پورې بلاستو سيسټ په بشپړ ډول د رحم د اندوميتريم په نسجونو کې نغښتی شي او هملته د Implantation يا ځای پر ځای کېدنې بهير پای ته رسيږي.[۲]

که څه هم جنين په دې وخت کې وينه لري؛ خو تر دې دمه وينه هيڅ دوران نه کوي؛ ځکه معمولاً دا د ۲۱ او ۲۲ ورځو په شاوخوا کې وي، چې د جنين زړه د هغه له رګونو، نښلوونکي بند (Connecting Stalk) او نورو برخو سره نښلي، له همدې امله جنين د همدې لومړنيو پړاوونو پرمهال، يانې مخکې له دې چې وينه يې دوران پيل کړي، د وينې د يوې ټوټې په څېر ښکاري.[۳]

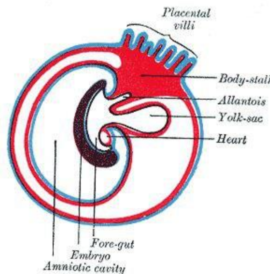
۱. بلاستو سيسټ د حجراتو يو کوچنی بيضوي شکل جوړښت دی، چې د رحم له دېوال سره نښلي او له همدې ځايه د جنين وده پيلېږي.

۲. NIH- National Center for Biotechnology- A Review of Mechanisms of Implantation- Sumi Kim- Jong Soo Kim.

۳. BDGA- Development of the Embryo.

ب: علقه د ځوړند یا نښتي څیز په مانا:

دا خورا ساده او روښانه مساله ده چې جنین د مور په رحم کې ورته بڼه لري؛ څکه څېړنو ښودلې چې جنین د (Connecting Stalk) له لارې (Placenta) سره نښلي او د کوریونیک تشې (Chorionic Cavity) په منځ کې ځوړند پاتې وي.(۱)

شکل (٦٠): علقه د نښلیدونکي یا ځوړند څیز په توګه

په دې توګه دا حالت له هغې مانا سره بشپړه همغږي ښیي، چې د علقه لپاره یاده شوې.

ج: علقه د لیچ په مانا:

علماوو، ژبپوهانو او قاموسونو د «علقه» یو مانا د وینې زبېښونکي چینجي (Leech) په مانا سره کړې.

د یوولسم ټولګي د بیولوژي په مضمون کې دې چینجي ته د پښتو نوم (ژوره) ورکړل شوی.

---

۱. Britanica Encyclopedia- Amnion Prenatal Development in Pre-Embryonic and Embryonic Development – Lesile B Arey – Damir Sapunar- www.britanica.com.

د څوارلسمې پېړۍ نامتو عربي قاموس لسان العرب ليکي:
«علقه هغه ژوي ته ويل کېږي چې په اوبو کې ژوند کوي او وينه زبېښي.»[۱]

د القاموس محيط له مخې هم ورته پېژند ورکړل شوی.[۲]

ابن کثير رحمه الله ليکي: «فصارت علقه حمراء على شكل العلقه مستطيل»[۳]

ژباړه: نو هغه يوه سره شوې ټوټه وګرځېده، د ژورې په بڼه.

په قرآني دايرة المعارف (Encyclopedia) کې هم راغلي:

«علقه مانا: «ژوره» (Leech) د «وينې ټوټه»[٤]

خو ولې له ليچ يا ژورې سره تشبيه؟

جنين د اميندوارۍ په لومړنيو ورځو کې د رحم داخلي دېوال اندوميتريم سره نښتی وي؛ لکه څنګه چې ليچ يا ژوره د انسان پوستکي سره نښتې وي، همدا راز، جنين د امينوتيک مايع (Aminotic Fluid) په منځ کې قرار لري، له بلې خوا ليچ هم په اوبو کې ژوند کوي.

نو که موږ د «علقه» لغوي مانا د ژورې په توګه هم واخلو، وينو چې د

۱. لسان العرب، ابن منظور، ۱۰/ مخ: ۲۶۰- ۲۶۱، بيروت.
۲. القاموس المحيط، ۳/ مخ: ۲۷۵- (۱۹۹۴).
۳. ابن کثير، ۳/ مخ: ۲۴۳- بيروت.
٤. The Quran Encyclopedia, Alaq- Sahin, Page: 27 (2006).

امیندوارۍ په درېیمه اوونۍ کې جنین خپل ګرد شکل بایلي او ورو-ورو اوږده بڼه اخلي، تر دې چې د لیچ بڼه خپله کړي.

شکل (٦١): علقه د ژورې (لیچ) په توګه

په دې پړاو کې د جنین د وینې رګونه فعالیت کوي او د مور له وینې تغذیه کېږي؛ بلکل هغسې چې لیچ د نورو وینه زبېښي.

ویلای شو چې جنین د مور په وینه تکیه او د لیچ په څېر ژوند کوي.

د BBC د تلوېزیوني نړۍ «د انسان بدن؛ له زېږون څخه تر مرګه پورې - حیرانوونکی سفر» په یوه برخه کې پروفیسور رابرټ وینسټن (Robert Winston) هم د جنین تشریح د همدې مثال په څېر کړې ده، پروفیسور وینسټن ښیي چې جنین څنګه د خپلې مور له وینې تغذیه کېږي او هم دا عمل د یوې ژورې (علقې) سره پرتله کوي، چې د نورو وینه زبېښي.

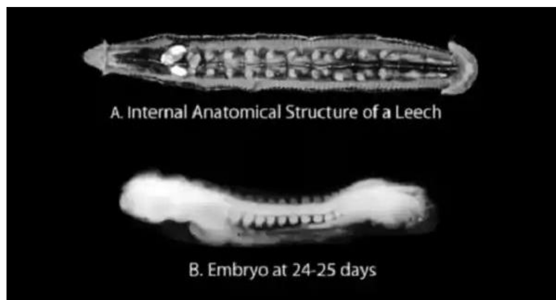
دی وایي: «دې لیچ ته هرڅه چې د ژوند لپاره اړین وي، د هغه موجود له وینې یې ترلاسه کوي، چې ځان پرې نښلولی شي.

جنین هم د خپلې ودې لپاره د مور له وینې خام مواد اخلي.

له پیله هم لیچ او هم جنین دواړه د خپلې بقا خیر غواړي (په لټه کې

وي).»[۱]

د قرآن کریم دا کلمه (علقه) د جنین د ودې دویم پړاو لپاره یوه هر اړخیزه اصطلاح ده، چې هم ده جنین ظاهري بڼه بیانوي او هم داخلي پېښې په کې نغښتې دي.

شکل (۶۲): د لیچ او جنین داخلي جوړښت

په همدې یوې کلمې کې د جنین عمومي بڼه چې د یو څوړند یا ژورې په څېر وي، تشریح شوې ده، همدا راز د وینې په جوړېدو او د بندو رګونو د رامنځته کېدو داخلي بهیرونه هم په کې ښودل شوي او هم د جنین اتصال له Placenta سره په کې یاد کړل شوی دی.

---

۱. – Prof Winston in the human body: The incredible Journey from birth to death .BBC World Wide

۲. د جنین د ودې او جوړښت پرله پسې پړاوونه:

الله تعالی فرمایي:

﴿فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظٰمًا فَكَسَوْنَا الْعِظٰمَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنٰهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ﴾(۱)

ژباړه: بیا مو د وینې ټوټه (علقه) په مضغه بدله کړه، ورپسې مو مضغه پر هډوکي بدله کړه، هډوکي ته مو غوښه ورواغوسته او بیا مو هغه په یو بل تخلیق (جلا جوړښت) کې پیدا کړ؛ نو الله ډېر برکت والا او تر ټولو ښه صورت پیدا کوونکی دی.

الف: د مضغې پړاو:

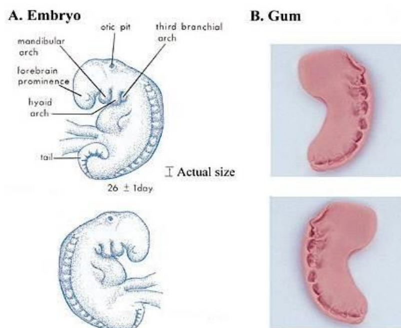
جنین د ۲۴ څخه تر ۲۵ ورځو پورې د علقې پړاو پای ته رسوي، د ۲۶ یا ۲۷ ورځو پورې دا پړاو په چټکۍ سره د مضغې پړاو ته اوړي، د علقې پړاو په وروستیو دوو ورځو کې حتی جنین د مضغې ځینې ځانګړنې هم خپلوي.

د مضغه لغوي مانا وو څخه یوه دا ده: «ژوول شوی څیز.»(۲)

یانې که تاسې چېرې ژاوله راواخلئ او ویې ژوئ، بیا یې د مضغې له دې حالت (تصویر) سره پرتله کړئ؛ نو څرګنده به شي چې د ژوول شوي څیز څخه مانا څه.

۱. المؤمنون: ۱۴.

۲. ابن کثیر/ لسان العرب/ Han's wher Arab- Eng Dictionary.

شکل (٦٣): جنين د مضغې پر مهال

اصلا د جنين په شاتنۍ برخه کې سومايټونه([1]) داسې ښکاري؛ لکه د ژوول شوي مادې د غاښونو نښې.([2])

دا نښې يا سومايټونه په متداوم ډول بدلېږي؛ لکه څنګه چې د يوې ژاولې په ژوولو د غاښونو نښې هر ځل بدلون مومي.

په يو بل آيت کې الله تعالی فرمايي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمۡ فِي رَيۡبٖ مِّنَ ٱلۡبَعۡثِ فَإِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٖ ثُمَّ مِنۡ عَلَقَةٖ ثُمَّ مِن مُّضۡغَةٖ مُّخَلَّقَةٖ وَغَيۡرِ مُخَلَّقَةٖ لِّنُبَيِّنَ لَكُمۡ﴾([3])

ژباړه: ای انسانانو! که چېرې تاسې د دوهم ځلي ژوند څخه په شک کې ياست؛ نو بېشکه موږ تاسې له خاورې پيدا کړي ياست، بيا له نطفې څخه

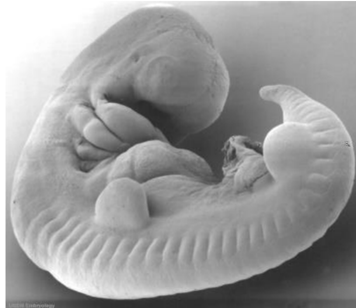
---

١. سومايټونه د جنين په لومړنيو مرحلو کې هغه کوچني پياوړي بلاکونه دي، چې د جنين د ملا ترڅنګ ښکاره کېږي او د بدن ډېر مهم جوړښتونه ترې منځته راځي؛ لکه د ملا هډوکی (Vertebrate) عضلات، د پوستکي ځينې برخې او نور.

٢. The Developing Human- Moore and Persuad 5th ed, Page: 82.

٣. الحج: ٥.

بیا د وینې له ټوټې څخه او ورپسې د مضغې څخه چې یو څه پوره جوړه شوې وي او یو څه نیمګړې وې.

شکل (۶۴): پر جنین د سومایټونو جوړښت د ژول شوي څیز له نښو سره ورته والی ښیي

ډاکټر مارشل جانسن د دې آیت په تبصره کې وایي: «که چېرې موږ د جنین دا مرحله د بشپړ جوړښت په توګه تشریح کړو؛ نو دا به ناسمه وي؛ ځکه ځینې اعضاوې یې تر دې دمه نه وي جوړې شوې.

خو که د نیمګړي جوړښت په توګه یې تشریح کړو، بیا هم ناسمه بریښي، په دې چې ځینې اعضاوې یې جوړې شوې وي؛ نو د دې مرحلې یا پړاو کومه تشریح چې قرآن کریم کړې، تر دې بله غوره تشریح نه شته.»([1])

---

۱. Video Link.

شكل (۵۹): ډاكټر اي. مارشل جانسن

اوس پوښتنه دا ده چې په اوومه ميلادي پېړۍ کې يانې هغه وخت چې خلکو يې د مايکروسکوپ له نوم سره نه اشنايي درلوده او نه يې د داسې وسيلې تصور کولای شو، بيا څنګه د دا ډول ژورو علمي رازونو درک او بيان د داسې شخص په برخه شو، چې نه يواځې په خپله؛ بلکې د ټولنې ډېری وګړي يې هم په ليک او لوست نه پوهېدل.

ب: د هډوکو جوړېدل:

الله تعالی فرمايلي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَٰمًا﴾[۱]

په دې پړاو کې د مضغه يا د (سومايټونو) له جوړښت نه هډوکي راڅرګند او وروسته په عضلاتو پوښل کېږي.

د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په يوه مبارک حديث کې هم د

۱. المؤمنون: ۱۴.

دې پړاو د وخت يادونه شوې:

«اذا مر بالنطفة اثنتان واربعون ليلة بعث الله اليها ملكا فصورها و خلق سمعها وبصرها ولمحها وعظامها.»(۱)

ژباړه: کله چې د نطفې له وخت نه ۴۲ شپې (شپږ اوونۍ) تېرې شي؛ نو الله تعالی يوه پرښته (ملايکه) ورلېږي؛ ترڅو جنين ته بڼه ورکړي او د هغه غوږونه، سترګې، پوست، عضلات او هډوکي جوړ کړي.

پوهان هم دا تاييدوي چې تر ۴۲مې ورځې پورې د انسان جنين د ډېرو ژوو له جنينو سره توپير نه لري؛ خو له دې وروسته د انسان جنين ځانګړې بڼه اخلي.(۲)

ډاکټر کيت مور ليکي: «تر ۴۲مې ورځې مخکې د انسان جنين د نورو حيواناتو له جينونو څخه توپير نه لري؛ خو له دې مودې وروسته په کې توپير څرګندېږي.»(۳)

په شپږمه اوونۍ کې د جنين نرم يا غضروفي (Cartilaginous Skeleton) جوړښت پيلېږي، دا جنين ته يو نرم او اساسي جوړښت وربښي.

د څېړنو له مخې د هډوکو جوړېدنه په ټول بدن کې يو شان نه پيلېږي؛

---

۱. صحيح مسلم، کتاب القدر، ۲٦۴۵.

۲. NIH, Human Embryology and the Holy Quran Sabiha Saadat (2009).

۳. The Devolping Human Clinically oriented – Moore Pessuad and Torchia – ISBN- 978-0323611541.

بلکې دا یوه ترتیبي او مرحله واره پروسه ده، چې بالاخره په اوومه اوونۍ کې د ډانچې یا اسکلېټ پراخ پرمختګ تر سترګو کېدای شي.

ج: پر هډوکو د عضلاتو پوښ:

ډېر ژر وروسته له هغې چې د هډوکو کارټېلج (غضروفي) بڼه جوړه شي، مایوجنیټیک حجرات چې اوس مایوپلاسټونه (د عضلاتو لومړني حجرات) ګرځېدلي دي، د لاسونو او پښو (Limbs) په مخامخ (Ventral) او شا (Dorsal) برخو کې سره راټولېږي او یو عضلاتي ساختمان جوړوي.(۱)

که څه هم دا لومړني حجرات (مایوپلاسټونه) د وده کوونکو هډوکو ترڅنګ شتون لري؛ خو هغه ځانګړی توپیر چې د عضلاتو او هډوکو د تړلو سبب کېږي، د هډوکو د سختېدنې (Ossification) له پیل وروسته صورت نیسي.(۲)

---

۱. Langman's Medical Embryology- T.W Sadler- Ch (11), Muscular System- Page: 142- 150, Pub Wolters Kluwer (2018), ISBN- 978-1-4963-8390-7.

۲. Larsen's Human Embryology- Gary C. Schoenwolf Steven, B. Bleyl, Philip R and others- ch Development of the Limbs- Page: 491- 5th ed- Pub, Elsevier (2011), ISBN-978-443-068-11-9.

۳. د نطفې د وتلو لومړی ځای:

الله تعالی فرمايي:

﴿فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ مِمَّ خُلِقَ۝خُلِقَ مِن مَّآءٖ دَافِقٖ۝ يَخۡرُجُ مِنۢ بَيۡنِ ٱلصُّلۡبِ وَٱلتَّرَآئِبِ۝﴾(۱)

ژباړه: نو ودې ګوري انسان چې دی له څه شي پيدا شوی، دی پيدا شوی له تېوپ وهونکو اوبو څخه چې راوځي د شا او د سينو له هډوکو څخه.

ظاهرا دا ايتونه ښايي مغلق او مبهم ښکاره شي، همدا وجه ده چې ځينې نامسلمان وګړي دلته اعتراض لري، چې ګويا دا يوه ساينسي تېروتنه ده.

(ايا واقعا نطفه له دې ځايه راوځي؟)

د دې پوښتنې ځواب د عصري علمي موندنو له لارې حيرانوونکی، روښانه او زموږ له انده لوړ دی. داسې چې د انسان د جنين د جوړېدو په لومړنيو پړاوونو کې د نارينه (Testes) او ښځينه (Ovaries) په اصل کې د شا د هډوکو (صلب) او د سينې د هډوکو د ۱۱م او ۱۲م پښتيو (Ribs) ترمنځ راڅرګندېږي. د ماشوم د زېږون له وخت څخه مخکې دا برخې نزول کوي، نارينه خپل او ښځينه خپل موقعيت ته رارسي.(۲)

---

۱. الطارق: ۵- ۷.

۲. USIM (University)- The Emergence of the semen between backbone and the ribs- Muhammad Naim Rosli and 5 others- 2023-12-23 (Oarep.Vsim.deu).

۴. د مور د رحم تيارې:

الله تعالى فرمايي:

﴿يَخۡلُقُكُمۡ فِي بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡ خَلۡقٗا مِّنۢ بَعۡدِ خَلۡقٖ فِي ظُلُمَٰتٖ ثَلَٰثٖ﴾[۱]

ژباړه: هغه الله تعالى تاسې د خپلو مېندو په خېټو کې پيدا کړي ياست، وروسته د بل ډول پيدايښت نه په درېيو تيارو کې.

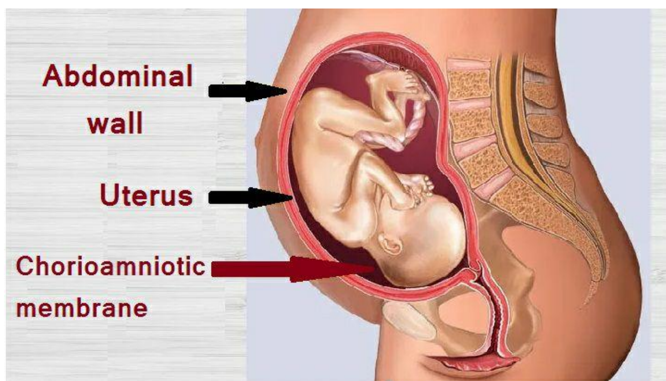
په دې ايت کې د ﴿ظُلُمَٰتٖ ثَلَٰثٖ﴾ يا د درېيو تيارو خبره ذکر شوې، دا درې تيارې يانې؟

ساينسي هڅې توانېدلي چې روښانه يې کړي، په لاندې ډول دي:

۱. Anterior Abdominal Wall.

۲. Datura Wall.

۳. Amnion Membrane.

شکل (٦٥): په رحم کې د تيارو درې پوړونه

---

۱. الزمر: ٦.

پوهان وايي چې جنين په دريو تيارو کې ژوند کوي، لومړۍ تياره د خېټې د دېوال تياره، دوهمه د رحم د دېوال تياره او درېيمه د Placenta يا ملګرى هغه چې په داخل کې يې ماشوم پروت وي.(۱)

۵. د سماعت (اورېدو) او بصيرت ليد حسونه:

الله تعالی فرمايي:

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝﴾(۲)

ژباړه: او بېشکه موږ انسان د ګډې شوې نطفې څخه پيدا کړی او ګرځولی دی موږ هغه اورېدونکی او ليدونکی.

﴿أَمْشَاجٍ﴾ د عربي کلمې «**مشج**» جمع ده، چې مانا يې ده: مخلوط، يوځای شوي، ګډ شوي.(۳)

د معاصر علم له مخې دا يو روښانه حقيقت دی، چې انسان د مور او پلار د جنيټکي موادو د ګډېدو له لارې پيدا کېږي.

نارينه او ښځينه تکثري حجرې سره يو ځای کېږي او له دې اتحاد څخه لومړنۍ ژوندۍ حجره (Zygote) جوړېږي، چې وروسته جنين ته وده ورکوي.

دا ساينسي حقيقت عينا د قرآن له دې بيان سره موافق دی، چې وايي:

---

۱. Jhon Hopkins Medicine- Anatomy Fetus in Vtero- www.hopkins medicine.org.

- Fetal Membranes: Structure and function placenta- J. Menon- C. Fortunato- 2015

۲. الانسان: ۲.

۳. لسان العرب، (ابن منظور) - «المشيج: الممزوج، وامشاج، اخلاط».

تاج العروس (الزبيدي) - «نطفة امشاج اى مختلطه من ماء الرجل والمراة.»

﴿نُّطۡفَةٍ أَمۡشَاجٖ﴾ يا په بل عبارت قرآن کريم زايګوټ ته ۱۴نيمې پېړۍ دمخه اشاره کړې او په نطفه امشاج يې نومولې.

خو په دې ايت کې يوې بلې زړه راښکونکې مسالې ته نغوته شوې او هغه دا چې ماشوم د مور په رحم کې لومړی د اورېدو يا سماعت او بيا د ليدو يا بصيرت حس ترلاسه کوي.

د وروستيو طبي څېړنو او معلوماتو له مخې د مور په رحم کې د جنين د يادو حسونو د ودې لنډه شرحه په لاندې ډول ده:

۱. د اورېدو حس:

۱۸مه اوونۍ: د جنين غوږونه جوړېږي او د غوږ داخلي برخې وده کوي.

۲۲مه ۲۴مه اوونۍ: جنين د مور په رحم کې د غږونو پر وړاندې غبرګون ښيي، که څه هم دا د ټيټې فريکونسۍ لرونکي غږونه وي.

۲۵مه ۲٦مه اوونۍ: جنين د مور اواز، د زړه درزا او شاوخوا نږدې غږونه اورېدلای شي.([1])

۲. د ليدو حس:

۲۷مه اوونۍ: جنين خپلې سترګې خلاصوي.

۳۰مه اوونۍ: دا وړتيا ترلاسه کوي؛ ترڅو سترګې خلاصې وساتي او روښنايي درک کړي.

۳۳مه اوونۍ: د سترګې توره برخه (Pupil) کولای شي د رڼا شدت ته عکس العمل وښيي.([2])

---

۱. Health line – when can a fetus hear? Jessicas Timmons – January-5-2028, https://healthline.com.

۲. Medical News Today – What and when can a futs hear? Amanda Barrell – February-15-2019.

د دغه ایمبریولوژیکي کشف پر بنسټ یو وخت یوه جالبه تجربه هم ترسره شوه.

یو نوی زیږېدلی ماشوم چې مور یې ټایپسټه Typist وه، له نهو داسې ماشومانو سره یو ځای کړ، چې میندې یې ټایپسټې نه وې، دغو لسو ماشومانو ته په یو وخت د Typewritter غږ چالان کړل شو، په دې سره ټول ماشومان وویرېدل او ژړا یې پیل کړل، پرته له هغه یو چې مور یې ټایپسټه وه؛ ځکه د ټایپسټې ماشوم د Typewritter له اواز سره د مور په رحم کې اشنا وو.(۱)

د پیټر هیپر (Peter Hepper) په نوم یو څېړونکی وایي چې جنین کولای شي ځانګړي غږونه واوري او یاد یې کړي، همدا راز هغه ماشومان چې د مور په رحم کې کومه ځانګړې موسیقي یا غږ واوري، معمولا له زیږېدو وروسته هم ورته عکس العمل ښکاره کوي.(۲)

د پورتنیو توضیحاتو له مخې جوتېږي چې الله تعالی په قرآن کریم کې د انسان د جنین د تخلیق او تکامل یو ژور او تفصیلي بیان کړی دی، قرآن د ودې هر پړاو په خورا دقیقه توګه بیان کړی، داسې چې هره کلمه د یو ځانګړي پړاو ځانګړتیا او د هغه د بڼې او فزیولوژیکي حالت څرګندوي او بل دا چې دا پړاوونه په هماغه ترتیب سره بیان شوي، څنګه چې ساینس د الکتروني مایکروسکوپ په سترګو تر سترګو کړي.

---

۱. Dr. Zakir Naik- Quran and Embbryology Part-4 (Youtube).

۲. Taylor and Francis – An Examination of Fetal Learning before and after birth- Petter G. Hepper- Page: 95- 107, 13-Nov-2012, https://tandfonline.com.

لسم څپرکی

قرآن او د حشراتو پوهنه

میاشی کوچنی موجود؛ خو بې مثاله مخلوق

د شاتو مچۍ

د میږیانو نړۍ

لسم څپرکی

قرآن او د حشراتو پوهنه

میاشی کوچنی موجود؛ خو بې مثاله مخلوق:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِۦٓ أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِۦ كَثِيرًا ۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ○﴾[۱]

ژباړه: بېشکه الله تعالی په دې کې حیا نه کوي چې د کوم میاشي یا ترې د پورته شي مثال بیان کړي؛ نو هغه څوک چې ایمان لري، پوهېږي چې

۱. البقرة: ۲٦.

دا د الله تعالی له لورې یو حقیقت دی او هغه څوک چې کفر کوي؛ نو وایي چې الله تعالی په دې مثال سره څه غوښتي دي؟ الله تعالی په دې سره ډېر بې لارې کوي او ډېرو ته سمه لار ښیي او نه بې لاري کوي په دې سره مگر فاسقان.

په قرآن کریم کې د میاشي سربېره د نورو کوچنیو مخلوقاتو مثالونه هم راغلي:

کفارو به پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ویل چې ستا رب د دومره عظمت او بزرگۍ سره – سره ولې د دومره کوچنیو او ناڅیزو مخلوقاتو مثالونه بیانوي؟[1]

الله تعالی یې په ځواب کې وفرمایل چې بېشکه الله تعالی هیڅ شرم نه کوي، چې د میاشي او یا هم له ده څخه د پورته کوم څیز مثال بیان کړي.

په اصل کې مشرکینو دا انګېرله چې دا مثالونه د الله تعالی د علم او عظمت په کمښت دلالت کوي؛ مگر خبره داسې نه ده، اصلا برعکس ده، یانې که موږ د قرآن کریم په دې او ورته نورو ایتونو کې فکر او ترځنګ یې د میاشو او یاد کړل شویو مخلوقاتو ژوند مطالعه کړو، پوه به شو چې د رحمن ذات عظمت څومره لوړ او علم یې څومره پراخه دی.

هغه مخلوق چې پخوا ناڅیزه او معمولي ګڼل کېده، په حقیقت کې یو له پېچلو او بې سارو مخلوقاتو دی؛ ځکه ځینې داسې کمالات لري، چې د انسان په شمول نور ستر مخلوقات هم ترې نه دي برخمن.

د میاشو په هکله چې معاصر ساینس کوم څه موندلي په لنډ ډول یې را اخلو.

---

۱. Quran.com – Asbab Al Nazul.

۱. کله مو په دې اړه فکر کړی، چې میاشی ولې په خورا چټکۍ سره عکس العمل ښیي؟

د دې راز علت په دې کې دی، چې میاشی دوې مرکبې سترګې لري، هره سترګه یې له سلو کوچنیو عدسیو جوړه ده، چې د سترګې شاوخوا د انحنا په بڼه ترتیب شوي.

شکل (٦٦): د میاشي سترګې

هره عدسیه د یوې جلا زاویې څخه تصویر اخلي او دماغ یې په چټکۍ سره پروسس کوي، همدا وجه ده چې میاشی هر وخت پرته له دې چې ځان تاو کړي، نږدې ټول پېښېدونکي حالاتویني.

فزیک پوهانو د دې حیرانوونکي سیستم په تړاو د پام وړ لېوالتیا څرګنده کړې او په دې هڅه کې دي چې دا تخنیک تقلید کړي، ترڅو خپلسري موټرونه، بې پیلوټه الوتکې او ژغورونکې کمرې هم دا ډول ځانګړنه خپله او د امن او خوندیتوب فضا لا پسې غښتلې کړي.(۱)

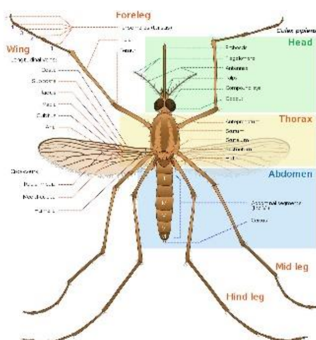
۲. میاشي د کاربن ډای اکسایډ سنسرونه (حس کوونکي) لري او په خورا دقت سره یې کاروي؛ ترڅو په لرې واټن کې هم زموږ تنفس په سره

۱. Georgeiv, G – Visual System of Mosquitoes: Structure and Function, The Journal of Insect Physiology, Page: 45-50 (2017).

اسانۍ پیدا کړي.[۱]

۳. الله تعالی میاشو ته دا قدرت ورښلی، چې دوی زموږ موقعیت زموږ د تودوخې او حرارت له مخې معلوموي، یانې څه وخت چې میاشې زموږ خونې ته لار ومومي، زموږ د بدن تودوخه درک کوي او په دې پوهېږي چې دلته یو څوک شته؛ څکه خو موږ په توره تیاره کې هم له دوی نه ورکېږو، د ساینس پوهانو په وینا، دې ته د میاشو د رادار سیستم ویل کېږي.

۴. میاشې د وینې څښلو لپاره ٦ بېلابېلې لڅکې یا ستنې کاروي، هره یوه یې جلا – جلا دنده لري، د میاشو دغه طرز او طریقه خورا پرمختللې ده. د شپږو ستنو له جملې یې یوه Hypopharynx نومېږي، دا ستنه د انستیزۍ دنده پر غاړه لري، یانې میاشی د دې ستنې په وسیله د انسان دردي اخذې د لنډ مهال لپاره بې حسه کوي، ترڅو انسان د ده په فعالیت پوه نه شي، همدا وجه ده چې کله موږ د درد احساس وکړو، وینو چې میاشي خپلې ښې سپکې کړي او په تېښته بریالی شوی وي.

شکل (٦٧): د میاشې بېلابېلې لڅکې

۱. Mosquitoes Use Smell to See their Hosts Caltech – 2015-July-16.

دوې نورې لځکې پوستکی څیرې کوي او هم مهال یې خلاص یا پرانیستی نیسي؛ ترڅو دوې پلټونکي لځکې د پوستکي لاندې رګ ومومي، کله چې یې رګ پیدا کړ؛ نو شپږمه لځکه یو ډول ځانګړې لاړې (Saliva) د دې لپاره خوشې کوي؛ ترڅو وینه له لخته کېدو وساتي او په اسانۍ سره تېره کړل شي؛ ځکه د میاشي مرۍ باریکه او د انسان وینه غلیظه ده.([1])

په ذکر شوي ایت کې یوې بلې په زړه پورې او له حکمت ډکې خبرې ته هم اشاره شوې ده. الله تعالی فرمایلي: ژباړه «او هغه څه چې د ده څخه پورته دي» د عربي دا عبارت ﴿فَمَا فَوۡقَهَا﴾ دوې ماناوې لرلی شي:

۱. په فزیکي توګه پورته والی.

۲. په اندازې کې پورته والی.

که د اندازې په لحاظ پورته والي ته راشو، اړتیا نه لرو څو طبعیت ته ډېر ژور وګورو؛ ځکه پوهېږو چې میاشی د کایناتو د عظمت په وړاندې هیڅ دی؛ خو که په فزیکي لوړوالي غور وکړو؛ نو ساینس د خپلو څېړنو پر مټ یو څه جالب راښودلی شي، څېړنو په ډاګه کړې چې د میاشي د بدن په پورتنۍ برخه کې یو ډول کوچنی مخلوق (پرازیټ) ژوند کوي، په انګلیسي کې ورته (Water Mites) وايي او علمي نوم یې Hydrachnidia دی.

---

۱. Muller, H.M, and Seitz, H.M. – Functional Morphology of the Mouth Parts of Hematophagous insects, In Advances in insect physiology, Vol: 25, Page: 201-285 (1995).

د میاشي پوهنې یا (Culcidiology) د ژورو څېړنو له امله پوهانو دا هم په ډاګه کړې چې کوم میاشي موږ او نور حیوانات چیچي له ښځینه جنس دي، دې خبرې ته قرآن کریم هم نغوته کړې، داسې چې د میاشي لپاره یې د «بعوضة» کلمه کارولې، چې اطلاق یې پر مؤنث جنس کېږي.
اوس په دې فکر وکړئ، چې له میاشو څخه د یوه سیستم په نقل او کاپي کولو کې موږ کلونو وخت، ژورو څېړنو او مسلکي کاري ټیم ته اړتیا لرو، حال دا چې دا کوچنۍ مخلوق په خپل ذات کې دا ټولې ځانګړتیاوې لري.(۱)
ایا اوس هم باید معمولي وګڼل شي؟

د شاتو مچۍ

که کله مو د شاتو مچیو صندقونه (پېټۍ) له نږدې لیدلي وي، حتمن به د دوی د حجرو (سوریو) شپږ ضلعي بڼې ته هم متوجه شوي یاست، خو ایا په دې مو فکر کړئ، چې باوجود د ګڼو هندسي اشکالو مچۍ ولې خپلې حجرې په شپږ ضلعي (Hexagon) بڼه جوړوي؟
د ریاضیاتو ماهرین د دې پوښتنې د حل په لټه کې یوې حیرانوونکې پایلې ته ورسېدل، دوی وویل چې شپږ ضلعي بڼه د یوې ټاکلې سیمې څخه د اعظمي ګټې اخیستنې لپاره تر ټولو مناسب هندسي شکل دی،

---

۱. NIH – A Critical Review of All Known Published Records for water mites T.W .Simmons – 2016 July, Pumed.ncbi.nlm.nih.gov

بل هیڅ شکل په دې کچه سم او منظم سره نه نښلي، چې له یوې خوا زیاته کارېدونکې سیمه برابره کړي او له بلې خوا د موم په کم مصرف د مچیو حجرې جوړې کړي.

که ځیر شو اصلا دوی بله چاره نه لري، یانې که تاسې هم هڅه وکړئ، چې د یوه سپین کاغذ پرمخ پنځه ضلعي Pentagon شکلونه او یا دایرې سره ونښلوئ، وبه وینئ چې یو منظم ترتیب نه رامنځته کوي او ترمنځ یې تشې پاتې کېږي.

خو که د داسې اشکالو په لټه کې شئ، چې په بشپړ ډول سره ونښلي او هیڅ تشه پرېنږدي؛ نو درې انتخابونه لرو: مثلث، مربع او شپږ ضلعي.

پوښتنه دا ده چې مچۍ ولې د ددې درېیو منظمو اشکالو له منځه شپږ ضلعي بڼه غوره کړې؟

د مچیو دا انتخاب رښتیا هم په لوړ کمال او ژور حکمت ولاړ دی؛ ځکه د مثلث په بڼه د حجرې جوړښت د موم زیات مصرف ته اړتیا لري، مربع ګانې یو څه ښې دي؛ خو د شپږ ضلعي بڼه نه یوازې لږ مقدار موم ته اړتیا لري؛ بلکې د شاتو د ذخیرې لپاره تر ټولو غوره ظرفیت هم لري.

په همدې بنسټ، نن ورځ په انجینرۍ او ودانیزو چارو کې هم د شپږ ضلعي بڼې په پراخه کچه کارول کېږي؛ ځکه د لږو موادو په مصرف د پراخې ساحې د پوښښ ظرفیت لري.(۱)

---

۱. En.wikipidea.org.

د مچيو پر دې فوق العاده مهارت تفکر کول موږ دې پايلې ته رسوي، چې د دې مخلوق تر شا يو لوی ځواک شتون لري، هغه ځواک چې دې مخلوق ته د خپلو کړنو رهنمايي کوي.

تکامل پلوي بيا د دې مهارت اصل فطرت پورې اړوند ګڼي؛ خو که فرض کړو چې يوه فطري غريضه د دوی په چارو کې ښکېله ده او د دوی د کارونو د همغږۍ او سمون لپاره دا قانون په ټولو مچيو يو شان پلې کېږي، سره له دې چې دوی يو له بل څخه خبر هم نه لري؛ نو دلته بيا هم د يو ستر حکمت حاکميت ته اشاره کېږي، يا په ساده اصطلاح د دوی خالق دوی ته دا الهام ښيي، چې څه شی بايد ترسره کړي.

لکه څه ډول چې الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايلي دي:

﴿وَاَوۡحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحۡلِ اَنِ اتَّخِذِىۡ مِنَ الۡجِبَالِ بُيُوۡتًا وَّمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعۡرِشُوۡنَ۝ ثُمَّ كُلِىۡ مِنۡ كُلِّ الثَّمَرٰتِ فَاسۡلُكِىۡ سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا‌ ؕ يَخۡرُجُ مِنۡۢ بُطُوۡنِهَا شَرَابٌ مُّخۡتَلِفٌ اَلۡوَانُهٗ فِيۡهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ‌ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰ لِكَ لَاٰيَةً لِّقَوۡمٍ يَّتَفَكَّرُوۡنَ۝﴾[1]

ژباړه: او ستا رب د شاتو مچيو ته په زړه کې واچوله چې په غرونو کې کورونه جوړ کړه او په ونو کې او په هغو ځايونو کې چې خلک يې لوړ جوړوي.

---

۱. النحل: ٦٨ - ٦٩.

سربېره پر دې، پخوا خلکو باور درلود چې کارگرې مچۍ يانې هغه چې شيره راټولوي او شات جوړوي، د نارينه له جنس څخه دي او د خپلو چارو په اړه پاچا ته راپور ورکوي.

مگر د اوسنيو څېړنو په رڼا کې پوهان وايي، چې کارگرې مچۍ نارينه نه؛ بلکې ښځينه دي او د پاچا نه؛ بلکې د ملکې تر امر لاندې کار کوي.(۱)

دا حقيقت چې علمي نړۍ ته په دې وروستيو کې راڅرگند شو، قرآن کريم ورته په هماغه لرغوني عصر کې اشاره کړې ده، داسې چې په مذکورو ايتونو کې د مچۍ په هکله د «کلي، فاسلکي، بطونها، او اتخذي» صيغې کارول شوي دي، چې مؤنث جنس پورې اړه لري، حال دا چې د دغو کلماتو مذکرې صيغې عبارت دي له «کل، فاسلک، بطونهم، اتخذ».

بايد ووايم چې په دې کې د هغو خلکو لپاره يوه روښانه ده، چې د تفکر او تعقل څخه کار اخلي؛ څکه د محمد صلى الله عليه وسلم په زمانه کې داسې هيڅ اسباب نه ول، چې د مچيو د جنسيت او چارو ترمنځ تفکيک وکړي؛ څکه خو قرآن کريم فرمايي: ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ

۱. Can Female Rule the hive? The Controvery over honey bees gender roles in British beekeeping texts of the 16th – 18th centuries – Fredrick R.prete Journal of the history of biology (JSTOR) www.JSTOR.org.

يَتَفَكَّرُونَ۝﴾(۱)

یوه بله مساله چې په دغو ایتونو کې یې یادونه شوې، هغه د شاتو شفا ښونکی اثر دی.

طبي څېړونکي وايي چې شات د خپل ځانګړي ترکیب له مخې د انتي بکتریال، انتي فنګل، انتي اکسیدانت او التهاب ضد خاصیتونه لري، چې د انسان د بدن روغتیا او سلامتیا لپاره خورا اړین بلل کېږي.

د ډاکټرانو پر وینا شات د هضمي سیستم او دماغي فعالیت په ښه کېدو او د وینې په تصفیه کې رغنده رول لري، له دومره خوږلښت سره – سره شات نه د شکر ناروغي پیدا کوي او نه ورته زیان رسوي، دا ځکه چې په شاتو کې شامله شکره د ګلوکوز او فرکتوز ترکیب دی، چې بدن یې د پروسس شویو بورو په پرتله په ډېره اسانۍ سره جذبوي.

همدا راز؛ د ویټامینونو او منرالونو له پلوه هم یوه بډایه غذایي سرچینه ده، چې د معافیت په لوړولو کې د پام وړ مرسته کوي.

روغتیا پالانو یې ګڼ شمېر نورې ګټې هم په ګوته کړي؛ خو دلته به همدومره اکتفا وکړي.

په دې وروستیو کې د جنیټیکي څېړنو له لارې پوهانو دا هم موندلې چې د شاتو مچۍ ۱۶ جوړې کروموزومونه لري(۲) که راشو قرآن کریم ته،

---

۱. النحل: ۶۹.

۲. Priciples of Honeybees Genetics, Gleen Apiaries- Cornell University- August 2002.

هغه ايتونه چې د شاتو مچيو يادونه په کې راغلې، د سورت النحل ايتونه دي، يانې د مچۍ سورت چې په معجزانه ډول په خپل ترتيب سره ١٦ نمبر لري.

د مېږيانو نړۍ

ښايي د قرآن کريم د تلاوت پرمهال به د يوه مېږي خبرو ته متوجه شوي ياست. الله تعالی فرمايي:

﴿وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ۝ حَتّٰىٓ اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ۝﴾[1]

ژباړه: د سليمان عليه السلام لپاره د پيريانو، انسانانو او مرغانو لښکرې راغونډې کړای شوې او هغوی ترتيب شوې وو، بالاخره د مېږيانو يوې درې ته ورسېدل، يوه مېږي وويل: ای مېږيانو، خپلو استوګنځيو (غارونو) ته ننوځئ، هسې نه چې سليمان او د هغه لښکر مو چيت کړي، په داسې حال کې چې دوی به خبر هم نه وي.

١. النمل: ١٧ - ١٨.

شکل (٦٨): مېږی

کله چې دا مبارک ایت د مشرکینو تر غوږونو ورسېد؛ نو په ملنډو يې بنا وکړه او ويل به يې چې دا د زړو کتابونو په څېر افسانوي کيسې بيانوي؛ ځکه دوی دا انګېرله چې مېږيان کله خبرې کولای شي؛ خو نن ورځ د ساينس له پرمختګ سره پوهانو دا مالومه کړې، چې په حيواناتو او حشراتو کې يواځينی مخلوق مېږی دی، چې د ژوند طرز، ډول، روش او انداز يې له انسانانو سره ډېر ورته والی لري.

څېړونکي نه يواځې دا وايي چې مېږيان خبرې کولای شي؛ بلکې داسې ځانګړتیاوې يې هم پېژندل شوي، چې د مېږيانو نړۍ يې له نورو حيواناتو څخه متفاوته او له انسانانو سره مشابه ښودلې.

که په ساده ټکو يې ووايم، موږ انسانان له مېږيانو سره د ژوند په چارو کې ډېر په زړه پورې مشترکات لرو، له جملې يې ځينې په لاندې ډول دي:

۱. مېږيان د انسانانو په څېر خپل مړي ښخوي.

۲. دوی د کار وېش لپاره پرمختللی سیستم لري.(۱)
۳. دوی د خبرو او لیدنې (ملاقات) لپاره وختونه ټاکي.
۴. په خپل منځ کې د اړیکو پرمختللی مېتود او طرز لري.
۵. د توکو او سوداګانو د تبادلې لپاره منظم بازار لري.(۲)
٦. دا چې په ژمي کې ورته د غلو او دانو پیدا کول ستونزمن وي؛ نو مخکې له ژمي یې غم خوري او ځان ته په کافي اندازه غلې او دانې سپما کوي؛ البته که چېرې د کومې دانې د زرغونېدو احتمال وي، دوی یې په درې ځایه ماتوي.(۳)

پوهانو په دې وروستیو کې مالومه کړې چې مېږیان د دنیا دانه په څلور ځایه ماتوي، یانې په څلورو برخو یې وېشي؛ ځکه د دنیا دانه یو داسې تخم دی، که چېرې په درې برخو هم ووېشل شي، بیا هم د زرغونېدو احتمال لري.

۷. په دوی کې لوی او د غښتلي بدن لرونکي مېږي، په پوځي یا جنګي ډلګیو کې شاملېږي، مېږیان قبیلوي ژوند لري؛ نو وخت ناوخت یې ترمنځ جګړې پېښېږي.(٤)

---

۱. Oster, G.F. and Wilson, E.O Caste and Ecology in the Social Insects, 1978 .www.nature.com

۲. Holldloer and Wilson – Journey to the ants 1994, Current biology.com.

۳. Crist , T.O Macmahan, J.A "Foraging Patterns of pogonomyrmex ants in .desserts grasslands", Ecological Entomology- 1991

٤. Franks, N.R – "Army Ants: a collective intelligence, American Scientist (989- .JSTOR)

شکل (٦٩): د مېږيانو خبرې اترې

۸. کله چې د دوی غلې او دانې د باران له امله لمدې شي؛ نو په یو مناسب ځای کې يې لمر ته اچوي، ترڅو وچې شي او بېرته يې ذخيروي ځايونو ته يوسي.

ایډورډ اوزبون ویلسن (Edward Osbon Wilson) چې ډېر خلک يې د I.O Wilson په نوم هم پېژني، يو امريکايي بيولوجيسټ طبعيت پال او ليکوال دی.

د هغه ځانګړې بيولوژيکي څانګه ميرميکولوژي (Mermecology) يا د مېږيانو مطالعه ده، په څه کې چې هغه د نړۍ مخکښ عالم بلل کېږي.

د ۲۰۰۹م کال د جون په ۱۴مه ښاغلي ویلسن د نړۍ ساينس فستيوال په يوې مرکې کې د مېږيانو د اړيکو په اړه خبرې وکړې او دا يې تاييد کړه چې مېږيان د خبرو کولو يو ډېر پېچلی او پرمختللی سيستم لري.

واقعا، کله چې قرآن کريم د مېږيانو په هکله ذکر کوي؛ نو دا خبرې تقريبا په افسانوي کيسو کې مناسبې برېښي او داسې څه نه دي، چې په الهي کتاب کې دې تر سترګو شي؛ خو په ياد ولرئ دا ډول ايتونه هغه باورونه پياوړي کوي، چې له مخې يې د قرآن کريم څخه د تغير او

تحریف صفات نفی کېږي.

ډېر امکان شته چې په تېرو نسلونو کې خلکو دا نه شواى درک کولاى، چې مېږيان دې هم په داسې پرمختللي ډول خبرې وکولاى شي او نه هم دا چې انسان به یو وخت د دوی په اړیکو پوه شي.

حتی تر نن ورځې پورې خلک د دې ایت څخه د قرآن کریم د بې باورۍ لپاره کار اخلي؛ خو د دې ټولو مخالفتونو او مسخرو سره – سره نن ورځ د علمي پرمختګونو او د مېږیانو د اړیکو د پوهېدو له امله دغه خلک کولاى شي خپله وروستۍ خندا وکړي.

يوولسم څپرکی

قرآن او اتومي فزيک

اتوم (ذرة) يو نا اشنا جوړښت

له ذرې د کوچني شي وجود

پايله

یوولسم څپرکی

قرآن او اتومي فزیک

اتوم (ذرة) یو نا اشنا جوړښت:

اتوم چې په عربي کې ورته ذرة ویل کېږي، د مادې جوړښتیز او ساختماني واحد دی، یانې اوبه هواوې، غرونه، ژوي، نباتات، انسانان او د نړۍ ټول هغه څیزونه چې کتله ولري او د فضا برخه اشغال کړي، له ډېرو کوچنیو ذراتو جوړ شوي، چې اتومونه بلل کېږي.

اتومونه ډېر کوچني دي، دومره کوچني چې حتی د پرمختللیو مایکروسکوپونو په واسطه یې هم مشاهده ستونزمنه ده.

د پوهانو په وینا د انسان یو تار وېښته هم د اتوم په پرتله په

میلیونونــو ځلــې لــوی دی، قطــر یــې کــابو (0.1-0,5Nm) ښــودل شوی.

د دې مفهـوم د روښـانتیا او ښـه درک لپـاره کـه د انګـور یـوه دانـه د ځمکـې سیارې هـومره فـرض کـړو؛ نـو یـو اتـوم یـې پـه پرتلـه دومـره دی؛ لکه په همدې سیاره کې د انګور یوه دانه.

واقعـا ډېـر ووړ جوړښــت لـري؛ خـو پـه همـدې ووړ جوړښـت کـې یو عجیبه او پېچلی سیستم کار کوي.

د هـر اتــوم پــه مرکــز کــې هســته موجــوده ده، چــې نیوترونونــه او پروتونونه لري.

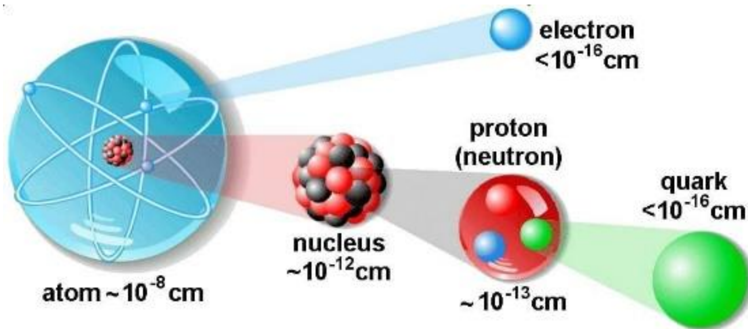
شـاو خـوا تـه یـې پـه ټـاکلو فاصـلو او مـدارونو کـې الکترونونـه د حرکت حال لري.

د هستې قطر بیا د اتـوم پـه پرتلـه ۱۰۰۰۰ ځلـې کـوچنی دی، دا ځـل که اتـوم د کرکـټ لوبغـالی فـرض کـړو؛ نـو هسـته یـې پـه پرتلـه د یـوه تـوپ هـومره ده، پـاتې برخـې تـه یـې خـالي فضـا (Empty Space) ویل کېږي.

خـو جالبـه بیـا دا ده چـې د اتـوم نـږدې ۹ ، ۹۹ سـلنه کتلـه هسـته تشـکیلوي، تقریبـا ټـول کثافـت یـې هـم پـه هسـته کـې مـتراکم دی، پـر همـدې بنسـټ هسـته یـو غښـتلی ځـواک لـري، چـې هسـتوي ځـواک (Nucleur Power) ورتـه ویـل کېـږي، همـدا ځـواک یـو لـه هغـو عـاملونو دی چـې الکترونونـه تـرې متـاثره دي او نـه شي

کولای له خپلو مدارونو بهر ووځي.

د ذراتــو فزیــک پوهــان (Particle Physicist) پــه خپلــو تــرسره شــویو څېړنــو کــې دې تــه رســېدلي دي، چــې د اتــوم فرعــي برخــې یــانې نیوترونونــه او پروتونونــه هــم د کــوارک Quark پــه نامــه لــه خورا کوچنیو فرعي ذراتو جوړ شوي دي.(۱)

شکل (۷۱): اتوم، اجزاء او قطرونه یې

د کــوارک انــدازه نــو بیــا ډېــره حیرانــوونکې ده، پــه دې چــې د یــوه مــلي مــتر زر ټریلیــونمې برخــې تــه کــوارک ویــل کېــږي، یــا پــه ســاده عبــارت کــه یــو مــلي مــتر پــه زر ټریلیونــو (کوادریلیــون) برخــو ووېشو؛ نو یوې برخې ته یې کوارک ویل کېږي.(۲)

دا اندازه د ریاضي په ژبه داسې لیکلی شو:

د اعشار په طریقه: 0,000000000000000.1mm

---

۱. J.I Friedman, H.W Kendall and R.E Taylar Nobel Prize Winners, .https://www.nobelprize.org/prizes/physics/1990/summary

۲. Particle data group (PDG), https://pdg.lbl.gov.

د طاقت په طریقه: 10^{-15}mm

د محاسباتو له مخې اتوم په في ثانیه کې 2200km سرعت سره حرکت کوي، که څه هم دا چټکتیا د نور د سرعت له یوې سلنې څخه هم کمه ده، ولې بیا هم کافي زیاته ده، چې کولای شي یواځې په ۱۸ ثانیو کې د ځمکې د محیط گرد چاپېره یو دوران بشپړ کړي.(۱)

واقعا دومره سرعت په اتومي مقیاس کې د فکر او تخیل له نطاقه لرې خبره ده؛ خو باوجود د دې هم په کې هیڅ گډوډي او بې نظمي نه رامنځته کېږي.

د یوې شېبې لپاره د کاینات په هکله فکر وکړئ؛ ځکه ټول کاینات د اتومونو له یوه پېچلي نظام څخه جوړ شوی، که خدای مه کړه په کاینات کې د یو جسم د اتومونو په اندازه د هستې په کتلې د الکترونونو په سرعت او یا هم د هستې او الکترونونو ترمنځ په فاصله کې کوم کوچنی بدلون رامنځته شي؛ نو هماغه جسم به د خپلې جوړښتیزې بې ثباتۍ او گډوډۍ له امله وچوي.

هغه که هرڅه وي؛ لوی وي یا کوچنی، حتی که همدا کتاب هم وي، چې تاسې یې دا مهال لولئ.

۱. Halliday and Resnick- Fundamentals of Physics – 1960s.

نـو بنـا پـر دې؛ دا زړه راښـکونکی نظـام يـو مـدبر او حکـيم طـراح تـه اړتيا لري؛ ترڅو د نظـم او ثبـات سـاتلو لپـاره پـه کـې بـېلا بېـل قـوانين وضـع کـړي، هغـه قـوانين چـې هيڅکلـه د تصـادف لـه لارې نـه شي رامنځته کېدای.

وجه دا ده چې الله تعالی فرمايلي:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ﴾[1]

ژبـاړه: بېشـکه مـوږ هرڅـه پـه يـو ټـاکلي انـداز (انـدازه – تقـدير يـا ټاکل شوي نظام) سره پيدا کړي دي.

۱. القمر: ۴۹.

له ذرې د کوچني شي وجود

په لرغونو وختونو کې د اتومیزم Atomism په نوم نظریه چې د یوناني پوهانو په علمي بصیرت ولاړه وه، په ټوله علمي نړۍ یې پراخ نفوذ درلود. د دې تیورۍ له مخې ګومان کېده چې اتوم یا ذره د مادې وروستۍ او کوچنۍ برخه ده او نور د تجزیې وړ نه ده.(١)

په خپله اټوم Atom یوه مرکبه کلمه ده چې A په مانا د نه او Tom په مانا د وېشلو دی، یانې نه وېشل کېدونکې.

همدا مهال عربو هم ورته باور درلود، دوی هم ذره د مادې وروستۍ او کوچنۍ برخه ګڼله، د منطق په اصطلاحاتو کې یې ورته (جزء لا یتجزی) ویلې.

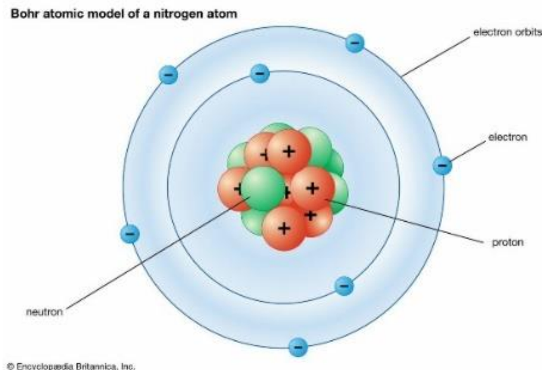
لنډه دا چې دې مفکورې تر ۱۹مې پېړۍ پورې د بشریت په اندونو کې رسوخ کړی وو؛ خو د اتومونو په تړاو پرمختللیو څېړنو دا باور رد کړ، هغه داسې چې د شلمې پېړۍ په لومړیو کې پوهان په دې بریالي شول چې اتوم په دوه برخو ووېشي.

په کال ۱۸۹۷م کې د تامسن په نوم برتانوي عالم الکترون کشف کړ، وروسته په کال ۱۹۱۱م کې د راتر فورډ په وسیله هسته هم کشف شوه،

---

١. The Quran and Modern Science, Coopatible incompatible – Zakir Naik, Page:25.

دغو اکتشافاتو د اتومي جوړښت په تړاو يو نوی باب پرانيست، هغه باب چې د اتوميزم نظريې په رد ولاړ وو.

شکل (۷۰): اتوم او اجزاوې يې

د هستې له کشف ۹ کاله وروسته پوهان بر-يالي شول چې په دوه برخو يې هم ووېشي، يوې ته يې نيوترون وويل او بلې ته پروتون.
دا مهال داسې انګېرل کېده چې بشر د مادې د جوړښت راز ته نږدې شوی دی؛ خو د زياتو څېړنو او اکتشافاتو له مخې جوته شوه چې د ذرې تجزيه او وېش لا هم دوام لري، په دې لړ کې د پروتون او نيوترون جوړوونکې ذرې (کوارکونه) هم کشف شول، ورپسې په تدريج سره د نيون ميون، سګما او کاون په نوم مختلفې ذرې هم کشف شوې.[1]
همدا وجه ده چې لا هم څوک کره پرېکړه نه شي کولای؛ ترڅو د مادې او يا هم په خپله د اتوم وروستۍ برخه په ډاګه کړي.

۱. د هستوي فزيک اساسات، دوکتور رحمت الله تنها، مخ ۹۴.

لیکن یو څه ډېر واضح دي او هغه دا چې دا حقیقت د پوهانو په هلو ځلو تقریبا دوه پېړۍ دمخه رابرسېره شو؛ مګر قرآن کریم ورته ۱۴نیمې پېړۍ دمخه نغوته کړې.

الله تعالی فرمایي:

﴿وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَأْتِيْنَا السَّاعَةُ ۗ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَأْتِيَنَّكُمْ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴾(۱)

ژباړه: او کافران وايي چې موږ ته به د قیامت ورځ رانه شي، ورته ووایه؛ ولې نه، په رب مې دې قسم وي چې په غیبو عالم دی، خامخا به درته راشي له هغه نه په اسمان او ځمکه کې د یوې ذرې هومره څه نه پټېږي؛ نه هم تر دې کوچني او نه لوی.

په دې مبارک ایت کې الله تعالی فرمایي چې د هغه له علم او پوهې څخه نه د ذرې په اندازه پټ څه شته؛ نه له دې کوچني او نه لوی.

د ذرې اړوند د «اصغر» کلمه صراحتا په دې دلالت کوي، چې دلته الله تعالی له ذرې څخه کوچنیو اجزاوو ته اشاره کړې، یا په بل عبارت الله تعالی دې ته نغوته کړې، چې ذره د مادې کوچنۍ او وروستۍ برخه نه ده؛ بلکې تر دې هم کوچنۍ اجزاوې شته.

---

۱. سبا: ۳.

اوس تاسې ویلای شئ، چې دا هرڅه د الهي مصدر پرته بل څه کېدای شي؟

رښتیا دا دي، چې دا هر څه د قرآن کریم الهي ماهیت په ډاګه کوي؛ څکه د ۱۹مې پېړۍ تر وروستیو پورې د ټول بشر اتفاقي فکر دا وو چې ذره یا اتوم نه وېشل کېدونکی دی.

پایلـه

په دې څېړنیز اثر کې مونږ د قرآن کریم او عصري علم ترمنځ هغه اړیکه راو سپړله، چې نه یوازې د علم د حوزې تجسس پاروي، بلکې د وحې له عالَم سره د عقل هغه پُل هم تړي، چې د بشرـیت د پوښــتنو ځوابونه پکې نغښتي دي.

د دې علمي سفر په اوږدو کې، مونږ دا پایله ترلاسه کړه چې ساینس او قرآن، دواړه د حقیقت د موندنې لپاره اوږه په اوږه روان دي.

په دې کتاب کې مو د قرآن او ســاینس ترمنځ هغه ارتباط هم څېړلی چې ډېری وخت یو د بل مخالف ګڼل شــوی، خو مونږ له علمي، منطقي، او تأملي دریځه وښـودله چې حتی د ټکر او اختلاف کلمې په دې اړه له سره صدق نه کوي یانې Invalid دي.

بنا پر دې دا کتاب د ســاینسي ـ کشــفیاتو او قرآني اشــاراتو ترمنځ هغه فکري او علمي مفهوم هم رابرسېره کوي، چې د تقابل پر ځای د توافق،

همغږۍ او تکامل په فضا کې استوګنه لري.
د بحثونو په لړۍ کې مو د کائناتو د پیل (Big Bang) ، د لوګي څخه د هستۍ پیدا کېدلو تر «د کائناتو د پراخوالي» پورې، د یوې داسې نظریې د تائید نښې پیدا کړې چې قرآن یې ۱۴ نیمې پېړۍ وړاندې په لنډو خو مانا ډکو الفاظو بیان کړی و. د جاذبې څپې، د فضـــا د حرکت، او د ستورپوهنې تر ټولو نوي بحثونه، لکه د تور سوري، پلسار ستوري، او د ســـتورو مړینــه، هر یوه لــه قرآني نکتو سره یوه حیرانوونکې همغږي ښودله.
د ځمکې د جیولوژیکي جوړښـــت، د غرونو ثبات بخښـــونکې ونډه، د اوســـپنې نزول، او حتی د ځمکې درزونو – هغه چې قرآن یې په «ذاتِ الصدع» یادوي – وضاحت، موږ ته دا ښیي چې قرآني بیان د سطحي تعبیر تر کچې ډېر ژور او علمي اړخ لري.
د ســمندرپوهنې له پلوه، د دوو ســمندرونو ترمنځ د نه ګډېدو ســبب، د اوبو لاندې تیاره څپې، او د وچې او اوبو د تنا سب دقیقه ا شاره، دا ټول د داســې الهي علم ښــکاره نښــې دي، چې له هیڅ بشرــي کچې سره نه شي پرتله کېدای.
موږ دا هم وڅېړل چې د انسان جنسیت څوک ټاکي، د مغز دندې څه دي، او د جنین وده څومره له قرآني بیان سره همغږې ده؟
همدا ډول، د فزیک په څېرکې کې، د اتوم تر ټولو ژور جزیات، او د ذروي جوړ ښت تفـصیلات د یوه دا سې الهي ادراک نـښې دي، چې د وحې له لارې انسان ته وړاندې شوي دي.
خو خپله موخه تل باید په یاد ولرو یانې نه دا د قران ازموینه وه، او نه هم متابعت، بلکې موخه دا وه: چې انســـان باید د عقل له لارې د وحې

معنا درک کړي، او د وحې له لارې د عقل منزل، ځکه نه دلته عقل محدود دی، او نه وحې اندېښمنه ده .

قرآن او ساینس: ټکر که تفاهم؟

د دې کتاب تر ټولو مهمه علمي او فلســفي پایله دا ده چې: قرآن او ساینس له سره په ټکر کې نه دي.

ټکر هغه وخت پېښــېږي چې دوه سرچینې یو بل رد کړي. خو دلته ســاینس، د خپلو تجربو او څېړنو له لارې، ورځ تر بلې هغه حقیقتونه راښیي چې قرآن یې بیان ډېر پخوا کړی. قرآن د وحې په توګه، د مطلق حقیقت سرچینه ده؛ ســاینس د عقل او تجربې پر بنســټ، د همدې حقیقت د کشف هڅه ده، توپیر یوازې د لارې دی، نه د منزل.

حقیقت دادی چې د ټکر تصــور هم د محدود فکر، یا ناســم تفســیر له امله پیدا شــوی. ســاینس د څېړنې او تجربې له لارې د حقیقت خوا ته درومي، او قرآن الهي لارښوونې د حکمت په ژبه وړاندې کوي. که چا د ټکر خبره کوله، نو یا یې ساینسي بصیرت سطحي دی، یا یې تفسیر له اصل سره سم نه دی.

هو، د توپیر خبره ډاډمنه او ســمه ده، توپیر حتمن شــته، وړاندې مو هم یادونه وکړه. ساینس وده کوي، قرآن وده نه کوي؛ ځکه کامل دی.

ساینس څېړي، قرآن ښیي. ساینس حیران دی، قرآن مطمئن دی.

ســاینس عقل ته خطاب کوي، قرآن دواړو (عقل او روح) ته. ســاینس تجربې کوي، قرآن حقیقت بیانوي یو د لټون څراغ دی، بل د لارښــود اسماني رڼا.

واقعیت دادی چې موږ یوې داســې نړۍ ته نږدې کېږو چېرې چې نه

عقل ا سیر دی، او نه نوې اندېښنه گناه گڼل کیږي. بلکې نوې پو ښتنې، نوی تدبر، او نوی تحقیق د ایمان ژورتیا ته نوې لارې پرانیزي. د هغو ساینس پوهانو اعترافات چې د قرآن د علمي ا شاراتو په باب یې کړي، متاثره شوي او یا یې ایمان راوړی، د دې حقیقت ستر سندونه دي.

په پای کې دا ویلی شو:

که ساینس د بشریت لپاره سترگه وي، نو قران د هغه تلپاتې مشعل رڼا ده چې لار ورښیي.

بريښنايي ويډيويي سرچينې

1 Pain receptor

Tejasen. ;

https://youtu.be/X4ySKCvsWU8?si=rI5ueEE1NFV2WmYb

---

2 Finger prints

Mustafa Mahmood

https://youtu.be/_RFNDUcP-jQ?si=4HT8Yucxd-_Lrbhl

---

3 Dynamic space

Michelle Thaller

https://youtu.be/iUEJF058b2s?si=9IryMtcsIQvOb3eo

- NASA

- https://youtu.be/6Tg7weNEGTE?si=fsTgbfqkffO7
9Wob

-Alex Fillipenko

https://youtu.be/vU2DmqVz3ic?si=vnw23l_bFNCbAsFq.

---

5 spherical shape of the earth

Dr. Shabir Ally

https://youtu.be/hkzR_ZtQ2nA?si=6nx9RgmycoXFhP0f

- Neil deggarase Tyson

https://youtu.be/hkzR_ZtQ2nA?si=6nx9RgmycoXFhP0f

- Brian Cox
- https://youtu.be/E43-
CfukEgs?si=xttN_NFLJ1zr6vnG

Oceanography

Captain Jacques Cousteau :

https://youtu.be/H_4vVfGq1Hs?si=RL8AZM0yBH3SaJpS

-Tariq Alswaidan

https://youtu.be/YLFSlC7wOlc?si=VPU1Ha4I1wCStDVk

Geology – Mountains

Palmer

https://youtu.be/kkPvXO5q8EM?si=XPBV0jjbmpKDD3Z

C

Smoke and universe

Yushidi kusan

https://youtu.be/tHC5dPIcdJQ?si=blvdkEacl-swTben

- Dr. Alfred kroner

https://youtu.be/ih97Re6WVhA?si=v4RemYOfEG2dI92O

General

Maurice Bucaille

https://youtu.be/XaSfE1DW2-

w?si=KOA2_T9vaJKDxcMu

Lowest point on earth

Dr zaghlol Al naggar

https://youtu.be/VkeOzsqHk8c?si=Xq8SOfQWWDVCGe

rH

Iron decent

Dr. Zaghlol Al naggar

https://youtu.be/V5UE4jJ-gUY?si=1QOHM_6J8VBV10Jf

Ants

Edward Osborne Wilson

https://youtu.be/2JzyV-

rsT0Q?si=UsPWskOs0DMAWvRe

Frontal lobe

Prof. Keith L Moore

https://youtu.be/qd14NRZVcZI?si=gISUOXpXJ2Ffv75K

Embryology

Prof. Keith L moore

https://youtu.be/J_Dllu42eEA?si=oxSr2DyU-_lhNOtd

اخځلیکونه

عربي اړوند

تفسیرونه:

- طبري، ابو جعفر محمد بن جریر. جامع البیان عن تآویل آی القران. (۹۲۳م)، دار المعرفة.
- ابن کثیر، اسماعیل بن عمر. تفسیر القران العظیم. (۱۴۱۴ هـ ق)، دار الفکر.
- رازي، فخرالدین محمد بن عمر. تفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب). (۱۲۱۰م). دار احیاء التراث العربي.
- محمود بن عبدالله. روح المعاني. (۲۰۰۲م). دارالفکر.
- الزخیلي، وهبة. التفسیر المنیر. (۱۹۹۱م). دار الفکر.
- القرطبي، محمد بن احمد. الجامع الاحکام القران. (۱۲۷۳م) دارالکتب العلمیة.

کتابونه، رسالې او نور:

- امام ابو اسحاق. التعريف باسرار التكليف. (۱۹۹۷)، دار ابن عفان
- الغزالي، ابو حامد. احياء علوم الدين، (۱۹۹۳)، دار الاشاعت، کراچي. بولاق.
- دهلوي، ولي الله. الفوز الكبير فى اصول التفسير (۲۰۱۴ م). طه، لندن.
- ابن تيميه. مجموع الفتاوي. (۲۰۰۰م). مجموع الملك فهد، رياض.
- قرطبي، امام ابو عبدالله. تفسير الجامع الاحكام القران، (۱۹۰۰)، بولاق.
- الغزالي، ابو حامد. جواهر القران. (۲۰۱۴)، دار المنهاج، بيروت.
- النجار، زغلول السماء في القران. (۲۰۰۵)، دار المعرفة، قاهره.
- ابو محمد، عبد الكريم بن صالح. الفرقان فى بيان إعجاز القرآن. (۱۴۲۳ هـ / ۲۰۰۲ م). مكتبة عبن الجامعه.
- الزنداني، عبدالمجيد. بيننات الرسول و معجزاته، دارالايمان، قاهره
- ابن منظور. لسان العرب. (۱۸۸۳–۱۸۹۰)، المطبعة الكبرى الأميرية، قاهره.
- الحاج احمد، يوسف. الاعجاز العلمي فى الارض. (۲۰۰۳م)، مكتبة ابن حجر.
- الزبيدي. تاج العروس من جواهر القاموس.(۱۹۸۹)، دار العلم للملايين، بيروت.
- النجار، زغلول. بحوث في اعجاز القران.(۲۰۰۰م)، دار الحديث، قاهره.
- الحاج احمد، يوسف. الاعجاز العلمي قي البحار.(۲۰۰۳)، مكتبة ابن حجر.

انګلیسي اړوند

Books, Articles and others:

- Bible. Psalm 93:1; Psalm 104:5; Chronicles–Joshua 10:13.

Bible. Genesis 1:3–5; Genesis 1:14–19 Genesis 1:11–13.

- Wetherill, G.W. Possible consequences of absence of “Jupiter” in planetary system. (1994). Astrophysics and Space Science.
- Hawking, Stephen. A Brief History of Time. (1988), Bantam Books, London.
- Davies, Paul. The Goldilocks Engima: Why is the Universe Just Right for Life?. (2006), Allen Lane, London.
- Penrose, Roger. The Road to Reality: A Complete Guide to the Laws of the Universe. (2004), Jonathan Cape, London.
- Weinberg, Steven. The first Three Minutes of The Universe. (1977), Basic Books, New York.
- Al. Mehri A.B. Scientific Truths and the Quran (2nd Edition). (2006), Birmingham.

- Naik, Dr. Zakir. Quran and Science Compatible or Incompatible. (2007), Peace Vision, India.
- Houghton, John Theodore. Global Warming: The Complete Briefing. 5th ed. (2015), Cambridge University Press, Cambridge (UK).
- Ross, Hugh. The Earth is Special. (2008), Baker Books, Grand Rapids, Michigan.
- Eddy, John A. The Sun, the Earth, and Near-Earth Space: A Guide to the Sun-Earth System. (2009), United States Government Printing Office, Washington, D.C.
- Ahrens, C. Donald. Meteorology Today: An Introduction to Weather, Climate, and the Environment. (13th ed., 2022), Cengage Learning, Boston, MA.
- Kump, Lee R., Kasting, James F., & Crane, Robert G. The Earth System. (3rd ed., 2009), Pearson Education, Boston, MA.
- Rowbotham, Samuel. Zetetic Astronomy: Earth Not a Globe. (1881), Self-published, London.
- Carpenter, William. One Hundred Proofs That the

Earth Is Not a Globe. (1885), Self-published, Baltimore.

- Zhao, W. & Morgan, W.J. (1985). “Uplift of the Tibetan Plateau: Seismic Evidence of Under thrusting of Indian Crust.” Journal of Geophysical Research, 90(B4), 3776–3790.
- Press, F. & Siever, R. Earth. (4th edition, 2001), W.H. Freeman and Company, New York.
- Kratz, Klaus L., & Helmut, Hans. Nuclear Astrophysics.(1996). Berlin, Germany: Springer-Verlag.
- Geller, Margaret J., & Huchra, John P. (1992). “The Origin of the Elements.” Annual Revision, Astronomy and Astrophysics.
- Denton, Michael. Nature’s Destiny.(1998), The Free Press, New York. ISBN: 978-0734237628
- Bucaille, Maurice. The Quran, the Bible and Science. Revised English edition, 1992. Seghers Publishers, New York
- Davis, Richard A. Principles of Oceanography. (1972), Addison-Wesley.

- Grass, G. Oceanography. (2005, 3rd edition), Springer.
- Afrogh, M. Reza. Fundamentals of Genetics Science in the Holy Quran. Faculty of Law and Theology, Syrahwa. Islamic Azad University, Najafabad.
- Obaid, Abdul Rahman. Hussain and others. Determination of the Fetus Gender in the Light of the Quran. Research Gate, (ASP).University of Sains Islam. Malaysia

Pross, Addy. The origin of The Life what we know, what we can Know & what we will never Know. Open Bioloygy. 1 January 2013

Miller, E.K and Cohen, JD. An integrative theory of prefrontal cortex. (2001). Annual Review of Neuroscience.

Banich, M.T. Executive Function – The search for an integrated account. Department of Psychiatry, University of Colorado Denver.

Macmillan, M. An old Kind of Fame Stories of Phineas Gage. (2000), The MIT Press. ISBN: 978-0-262-63259-1

The Layers of Your Skin. (2018), American Academy of Dermatology [AAOD].

Ibrahim, Muhammad Akhiruddin. The Miraculous Function of Human Skin. (2020). DUBAI (UAE) ISBN: 978-605-82433-8-5

Al-Ruhi, Zaynab, "Ibn Al-Nafis" The discovery of Pulmonary Circulation. (2021), Journal of Islamic Medicine.

Cera R. Lawrence. Aristotle on the Generation of Animals. (2010), Arizona State University.

Needham, Joseph. A Brief History of Embryology. (1959), Cambridge University Press.

Moore, Keith L., and T.V.N. Persaud. The Developing Human: Clinically Oriented Embryology. (1993)5th ed. W.B. Saunders, Toronto.

Sadler, T.W. Langman's Medical Embryology. (2018), Wolters Kluwer. ISBN: 978-1-4963-8390-7

Gary C. Schoenwolf. Steven, B. Bleyl. Phillip R. and others. Larsen's Human Embryology. (2011), Elsevier. ISBN: 979-443-06811-9

Muller, H.M, and Seitz, H.M. Functional Morphology of the Mouthparts of hematophagous insects (1995) In

Advances in Insects Physiology.

Apiaries, Gleen. Principles of Honeybees Genetics. (2002), Cornell University.

Crist, T.O. Macmahan, J.A. Forgaging Patterns of Pogonomyrmex ants in dessert grassbands.(1991), Ecological Entomology.

Halliday and Resnick. Fundamentals of Physics. (1960), John Wiley & Sons, Inc. ISBN 978-0-470-46908-8.

Internet Web Pages:

- https://www.britanica.com
- https://www.islamweb.net
- Characteristics of Empty Space - Physicist Observe Weird Quantum Fluctuations of Empty Space – Adrian (2015) - https://www.science.org
- LIGO, Caltech. https://www.ligo.caltech.edu
- NASA Jet propulsion Laboratory.(2016), https://www.jpl.nasa.com
- What is a Space Walk. https://www.nasa.gov
- https://quran.miracles.com
- Zahra Ashfaq, Knocking Star From The Quran Discovered by NASA, (2023), https://www.theislamicfoundation.com
- Astrophysics Data System, (2006), BIB Code: 2006AAS20720907H
- American Heritage Dictionary, https://ahdictionary.com
- Encarta Dictionary.com

- Bab.la, https://en.bab.la
- COSMOS. The SAO Encyclopedia of Astronomy, (Stellar Evolution). Swinburne University, https://astronomy.swin.edu.au/cosmos/S/Star
- Astronomy Magazine. (2024), https://www.astronomy.com
- https://physics.stackexchange.com
- https://eventhorizontelescope.org
- AMS, American Meteor Society, http://asmmeteors.org/meteor.shower
- BBC News. Why do some people still think the Earth is flat? (2019), BBC.com, Retrieved from https://www.bbc.com/future/article/20190125-why-do-people-still-think-the-earth-is-flat
- Hossenfelder, Sabine. "Flat Earth 'Science' — Wrong, But Not Stupid." (2020), backreaction.blogspot.com/2020/08/flat-earth-science-wrong-but-not-stupid.html.
- W.S. Flat Earth. "Debunking Flat Earth

Misconceptions.” FlatEarth.ws. (2025). Retrieved from https://www.flatearth.ws

- Ally, Shabir. “Is the Earth Flat or Globe According to the Quran?” Let the Quran Speak. (n.d.). Retrieved from https://www.letthequranspeak.com — also available on YouTube via the official Let the Quran Speak channel.
- Kaplan, Ilana. “Skepticism of Space Exploration.” People’s.com. (n.d.).
- Retrieved from https://www.peoples.com/skepticism-of-space-exploration
- Oregon State University. “Lessons on the Earth’s Layers.” Volcano World, (n.d).
- https://volcano.oregonstate.edu/earths-layers-lesson1
- Geological Society. “Mountain Roots: A Response by Dr. Ted Nield.” Geological Society. (n.d.). Retrieved from https://www.geo.soc.org.uk
- Silfra: Silfra Fissure Between Continents. The Geology of Silfra.” Dive.is. (n.d.). Retrieved from https://www.dive.is

- Benka, Stephen G. “Breathing Earth: Venting Cracks.” (2009), Physics Today. Retrieved from https://doi.org
- Koutsoyiannis, Demetris, and Mamassis, Nikos. From Mythology to Science: The Development of Scientific Hydrological Concepts in Greek Antiquity and Its Relevance to Modern Hydrology. Hydrology and Earth System Sciences, vol. 25, 2021, pp. 2419–2444. Copernicus Publications. https://doi.org/10.5194/hess-25-2419-2021
- Science Section, Library of Congress. “How Much Does a Cloud Weigh?” Everyday Mysteries: Fun Science Facts from the Library of Congress, 27 Oct. 2023, https://www.loc.gov/everyday-mysteries/meteorology-climatology/item/how-much-does-a-cloud-weigh/
- "Miracle of the Quran: Two Seas Between Them Is a Barrier." Nairaland.com, 23 Oct.2020. https://www.nairaland.com/6199047/miracle-qurantwo-seas-barrier?utm
- Al-Kaheel, Abduldaem. "The Darkness under Sea." Kaheel7.com,

https://kaheel7.com/eng/index.php/miracles-for-kids/254-the-darkness-under-sea?utm

- "The Tides." Encyclopedia of the Environment, May 1, 2025.

https://www.encyclopedie-environnement.org/en/water/the-tides-2/

- Wahid Asbab-Al-Nuzul.

https://www.altafsir.com/Books/Asbab%20Al-Nuzul%20by%20Al-Wahidi.pdf

- World Meter. Current World Population.

https://worldmeters.com

- Session, Claire. "What is the Average Percentage of Water in the Human Body?" Medical News Today, 27 May 2020, https://www.medicalnewstoday.com/articles/what-is-the-average-percentage-of-water-in-the-human-body

- Signal, Marvin D., and Larry G. Arlia. "Water Balance of Social Insect Formica exectoides. JSTOR, 1995.

https://www.jstor.org/stable/

- Steele, Bill. Before Chemicals may have combined in

Clay. 7 November 2013. Cornell University.

https://news.cornell.edu

- NIH. National Institute of Health Science.

https://www.nih.gov

- Scientific American. The art of lying. (2018). Retrieved from https://www.scientificamerican.com

- Talbot, Margaret. DUPED. (2005), The Newyorker. https://www.psychology.com

- Rain, Adrian. Prefrontal White Matter in Pathological Liars. (2005), The British Journal. Retrieved from https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16199789/

- Sutliff, Usha. Liar's Brain Wired Differently. (2005), USC Today. Retrieved from https://today.usc.edu/liars-brains-wired-differently/

- First Evidence Brain Abnormalities of found in Pathological Liars. (2005). Science Daily (USC). Retrieved from

https://www.sciencedaily.com/releases/2005/10/051002115557.htm

- Harlow, J.M. Recovery from the Passage fo an Iron bar through the Head. Massachusetts Medical Society. Retrieved from https://resource.nlm.nih.gov/66210360R
- Chaudhary, Akram. The Holy Quran on Production of Milk.(2017) Retrieved from https://www.linkedin.com/pulse/106-holy-quran-production-milk-a-note-medical-series-chaudhary
- Holstein Foundation. Milking and Lactation Book. Retrieved from https://www.holsteinfoundation.org
- Talmudology. Sotah 45b Talmudic Embryology. (2015) Retrieved from https://www.talmudology.com/jeremybrownmdgmailcom/2015/12/7/talmudic-embryology
- The Quran Encyclopedia. Alaq Sahin. (2006) https://ia601601.us.archive.org/4/items/thequrananencyclopediaed.byoliverleaman_201909/The%20Quran%20-%20An%20encyclopedia%2C%20ed.%20by%20Oliver%20Leaman.pdf
- Rosli, Muhammad Naim and 5 others. The Emergence

of the Semen Between Backbone and Ribs (2023). USIM University. https://www.oarep.usim.edu

- Anatomy of Fetus in utero. John Hopkins Medicine. Retrieved from https://www.hopkinsmedicine.org/health/wellness-and-prevention/anatomy-fetus-in-utero#:~:text=Amniotic%20sac.,of%20the%20placenta%20(amnion).
- Timmons, Jessicas. When can a fetus hear?.(2018), Healthline. https://www.healthline.com
- Barrel, Amanda. What and When can a fetus hear?. (2019), Medical News Today https://www.medicalnewstoday.com/articles/324464
- Prete, Fredrick R. Can Female Rule the Hive? The controversy over Honeybees Gender Roles in British Beekeeping Texts of the 16th-18th centuries. Journal of the Histort of the Biology [JSTOR]. https://www.jstor.org/stable/4331160
- Oster, G.F and Wilson, E.O. Caste and Ecology in the

social insects. (1978), Springer.

https://link.springer.com/article/10.1007/BF00046355

- Franks, N.R. Army Ants: A Collective Intelligence. (1989), American Scientist. Harvard University. Retrieved from http://ui.adsabs.harvard.edu/abs/1989AmSci..77..138F/abstract
- J.I Friedman, H.W Kendall and R.E Taylor. Noble Prize Winners
- https://www.nobleprize.org/prizes/physics/1990/summary
- Particle Data Group – PDG. https://pdg.lbl.gov

پښتو او فارسي اړوند:

- رحماني، شریف. د اسلام اقتصادي نظام. (۱۳۹۴)، جمیعت اصلاح
- بشار، محمد مفتي. قران او ساينسي څېړنې. (۱۳۹۷)، مستقبل، کابل.
- يحيى، هارون. د قرانکريم علمي اعجاز. (۱۳۹۲هـ.ل). مستقبل، کابل.
- فيض، خليل الله. قران و ساينس جديد از خلقت تا عدم کاينات. خاور
- رحماني، شریف. قران عظیم الشان او معاصر علوم. (۱۴۰۱هـ.ل)، سلام، جلال اباد.
- کمال روحاني. اعجاز علمي قران در عصر فضا ا تکنالوژي. (١٣٨٦). سامرند
- هاشمي، سيد هاشم. د اسلام د پيل مېرمنې. (۲۰۱۹)، دوستانو په مرسته.